Рік VI. 15. жовтня Ч. 20

Предплата річна 8 К. піврічна 4 К. Поодиноке число 40 с.

Адреса редакції і адміністрації Львів ул. Коперніка ч. 36.

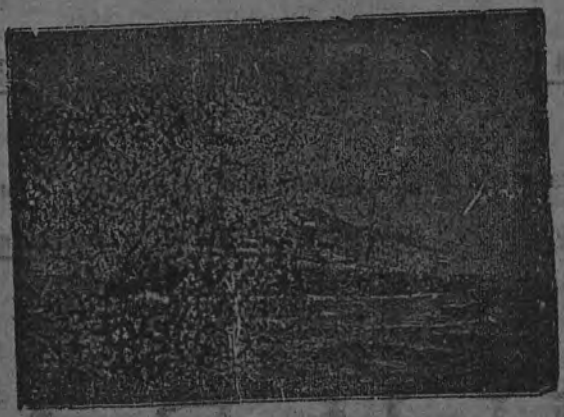
НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

ВИДАЄ РЕДАКЦИЙНИЙ КОМІТЕТ.

ЛЬВІВ.
З друкарні Ставропігійського інституту
під зарядом М. Рефця.

1909.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону; Куби; Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся емігрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Німецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

Н. ЛІССА

ц. і к. надворний фотоґраф

у Львові

ул. Академічна ч. 18.

(Письма похвальні Єго Величества Цїсарского.)

Бюро технічне

Василя Нагірного

у Львові

ул.: св. Софії 3 а, а постійна адреса Ринок 36.

виготовляє пляни на будови церков, домів парохіяльних і инші.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князїв,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає С. Ґерусїньский, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Грошї посилає ся на адресу:

С. Ґерусїньский — Львів вул. Арсенальска ч. 6.

Основа

християнська часопись для рускаго народа.

— Виходить 10 і 25 кождого місяця. —

Редакция і Адміністрация:

— — Львів, пл. св. Юра ч. 5. — —

Предплата річна 3 кор. — с. | Чвертьрічна — кор. 75 с.
Піврічна 1 „ 50 „ | Поодиноке число 10 „

В справі торговельного тов. „ДОСТАВА“.

Відозва до Всч. Духовеньства і церковних брацтв.

В р. 1905 основало поважне число руских съвящеників торговлю церковних приборів в Станиславові під ім. „Доставa“. Наше духовеньство назвало сю галузь торгу в свої руки в тою цїлию, щоби достарчати церквам такі товари, які відповідали би духови нашого обряду, щоби давати їх по дешевших цінах, та обертати чистий зиск (який йшов досї для приватних підприємців) в користь самих же церков. Се дїло сповнило товариство з всякою совістностию і одержало за ве богато похвал з кругів клиру, а на сегорічній виставі в Карлсбаді удостоєно ся почесного хреста і великої золотої медалї.

Однак станиславівска „Доставa“, осторонь від осередка краю, не могла в локальних вже причинах розвинути належної дїяльности на всїм просторі нашої руской церкви; бо многим съвященикам з львівскої і перемиской дієцезий приходило оно з трудом відноситись з своїми замовленнями аж до Станиславова. Щоби сему зарадити, постановив ширший круг нашого клиру, що зібрав ся з усїх трох дієцезий в червни с. р., заложити головний склад „Достави“ у Львові і поставити его добором товарів на такій стопі, щоби відповідав достоїнству нашого обряда й вимогам нинїшного часу. З тою цїлею вибрано з поміж львівского духовеньства осібний комітет і поручено йому, щоби перевів се дїло в житє.

Сповняючи дане поручене, порозумілись ми найперше з станиславівскою управою „Достави“, заслухали ради фахових людий, і підготовивши все, як належить, отворили в днем 20. с. р. церковну торговлю у Львові. Маючи склади ві ню філію станиславівскої „Достави“; однак взяли правю в сїй філії в свої руки і сподїємо ся, що она силою самого факту, збільшиного в ній торгу, стане небавом головним осередком всего інтересу.

Ве нашій торговлї будемо удержувати всякі прибори, які лиш потрібні для окраси наших церков. І так будемо доставляти: а) фелони і далматики з різних барвах і материях, заслони, дивани, обруси, біля, лєнти, колпаки і обочники; б) металеві відроби: чаші, монстранції, дарохранительниці, хрести (процесійні, напрестольні і ручні), патериці, ліхтарі, канделябри, свічники, всякі чинки, кадильниці, дзвінки, дзямки, кирилиці; в) різьби: кивоти, статуї, ангели, воскресення, хрести; г) всякі образи для церков і комнат, процесіональні олтарі, антипедия: плащениці, хоругви, фани, бальдахими; з) евангелия і молитовники в гарних оправах, свічки, цьвіти і букети, барвні шкла до вікон і всю иншу церковну утвар. Також пріймаємо всякі церковні річи до направи; чаші для позолочення, металеві прибори, фелони і др.). Крім того отвираємо у себе виставу для творів наших артистів (малярів і др., щоби тим способом улекшити нашій публиці пізнане і набуване красших творів штуки. Все те будемо удержувати в добірній якости і красї, та давати по цінах можливо найдешевших.

Для правильного ведення дїла назначили ми з поміж себе директорів склади і надзираючу раду (котрі будуть входити й в склад станиславівскої управи), а крім того вибрали обрядову комісию, котра наглядати ме, щоби товар відповідати приписам нашого обряду.

Однак щоби дїло це успішно розвивалось, потребуємо сильної підпорки зі сторони нашого Клиру і Брацтв. І тому звертаємо ся до Всеч. Духовеньства і до наших Брацтв з горячим зазивом, щоби заволоділи цїлком поперти наше предприємство. З окрема просимо наших духовних Соборів, щоби вступали самі в члени „Достави“ з більшим числом удїлів (один удїл 10 корон з вписовим), а приєднували к членам і свої церкви і брацтва і замовляли у нас потрібні церковні прибори. На поміж маленькі удїли не богато приспорили би нам грошей, проте особенно, щоби льокували в кадницях нашого товариства як свої так і церковні капітали (на 5%). З сею підпорою вдасть нам Брати поспішити чим скорше. Ми розпочинаємо дїло не великими средствами, а річ зрозуміла, що чим більшими зрошеними засобами будемо розпоряджати, тим лучше зможемо розвинути наш інтерес і тим красше відповісти вимогам Клиру.

Ми маємо повну надію, що найдемо радий привіт в кругах нашого Духовеньства. Сей дїло нам всїм спільне і має на метї лиш добре нашої церкви. З нашого боку доложимо всїх заходів, щоби бажаним Клиру як найкрасше вдволити.

Всякі замовлення і грошеві присилки просимо адресувати: СКЛАД „ДОСТАВИ“ У ЛЬВОВІ (УЛ. РУСКА Ч. 20). На жадане висилаємо оборотно наш богатий цїнник.

Львів, в падолисті 1905.

За комітет: *о. Іван Чикельский, о. др. Йосиф Жук, о. Александер Стефанович, о. Йосиф Фолис, о. Евгеній Гупар, о. Теодозий Лежнубский, о. Іван Рудович, о. Даміян Лонкатин-ский, о. Ілярий Паньківский, о. Теофиль Бобикевич, о. Ярослав Левицкий, др. Володимир Бачинський.*

За дирекцию станиславівскої „Достави“: *о. Клим Кульчицкий.*

Ч. 20. Львів, 15. Жовтня 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, улиця
Коперника ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. Др. О. Б.: Другий велеградский з'їзд. — о. О. Воляньский: — Скріпленє папства в XIX-ім стол. — Православний Схід в 1908. роцї. — о. А. Долиньский: Соборчик брідского деканату. — Всячина. — З церковного руху. — З поля статистики.

Др. О. Б.

Другий велеградский з'їзд.

Перший з'їзд унїонїстів у Велеградї на Моравах відбув ся перед двома роками доволї скромно, Участників було всего до 80 з католицких Славян, 2 Італїйцїв і Нїмцїв, 6 рефератів; наша архиєрейска Служба божа могла бути лишень читана і то при бічнім престолї. Животна сила великої ідеї збратаня і єдности Церков вже явно виступала на сегорічному другому з'їздї, який відбув ся у днях 31. литня — 3. серпня н. ст. Се вже був сьвітовий конґрес о церковнім характері. В першій мірі завдяки сему, що місцевий архиепископ оломуцкий Ексц. Фр. С. Бауер обняв над ним протекторат, отворив засїданя і бував на них. Дальше, участників з'їзду було поверх 200 із всїх майже славяньских народів та других їх сусїдів у серецній Европі. І так передовсїм замітно, що на з'їздї на-пів офіцияльно була заступлена росийска православна Церква в особі протоєрея Алексія Мальцева, настоятеля посольскої церкви в Берлинї, знаного широко завдяки своїм лїтурґічним публїкациям, і єго товариша і співробітника Василя Гекен, пароха брацкого дому цара Алек-

сандра III. коло Берлина, яким петерсбурский митрополит Антоний дав позволенє і благословеньство на участь в з'їздї. З католицких Росиян були: протоєрей Сергій Вериґін, кандидат сьвященьства Александр Сипяґін, б. посол думский і жінка православного сьвященика Катерина Мусафова з Орловскої ґубер. Кромі сих були з Росиї Білоруси: о. Лїсовский і о. Жельбо; Поляки: о. Около-Кулак, редактор журнала „Вѣра и жизнь" і ґр. О-рурк проф. дух. семинариї з Петербурґа; о. проф. Соколовский з Варшави, о Каминьский з Люблина, канонїк Червіньский, парох Соснівця кєлецкої епархиї. З наших сьвящеників брали участь в конґресї: посол Давидяк, професори: Др. Мишковский, Др. Дорожиньский і Др. Масцюх (з Перемишля), о. Рудович; декани: о. Воляньский з Острівця і о. Донарович з Боринич; о. Мереньків, капелян вийск. (зі Станиславова), о. Патрило з Тернополя і Др. Боцян. З ОО. Василиян: Калиш, Демчук, Кандюк, Маркевич. Богослови з Іномосту: Лиско, Горникевич, Цегельский, Соболь, Лаба. З угорских Русинів були: Др. Юрій Шуба, ректор семинариї і Др. Ґаджеґа Василь, професор з Унґвару, канонїк Др. Шаятович з Крижевцїв і Др. Нїяраді, ректор дух. семинариї з Загреба. З австрийских Поляків були: ОО. Єзуїти Цозель і Єж з Чернівцїв, Урбан з Кракова, Буковский з Виднова на Шлеску і проф. унїверситету Здзєховский з Кракова.

Очивидно, що Чехів було найбільше, межи ними канонїки з Оломуца Поспішіль і Єрман, Др. Купка з Берна, Др. Гудец, археольоґ Невєржіль, архивар Снопек, історик Виходіль, канонїк Др. Тумпах з Праги і много иньших. Із Словінцїв: душа конґресу Др. Ґрівец, проф. з Любляни, Др. Перне, посол Др. Крек і студ. фільоз. Стелє. З Хорватів: проф. унївєрс. Др. Пазман і Др. Дочкаль з Загребу, проф. Др. Рішіґ з Дяковара, проф. Др. Кончар Т. Іс. з Сараєва. З Болгариї прибули о. Жермен Рейдон і Данчев зі Сливна. Кромі сих Славян були з других народів: нїмецкий Єзуїт Штрауб з Кальксбурґа, Французи: о. Ґрасіє (Gratieux), проф. з Шальон над Марною і асумпціонїсти з Царгороду: о. Салявіль, співредактор журнала E'chos d' orient і о. Жіжє (Jugié); Італієць, підпора конґресу о. А. Пальмієрі, знаний у нас автор книги про росийску Церкву, знаток кількадесятьох язиків та східного обряду, defensor Ruthenorum, як сам себе назвав; Греко-італієць „Папа" Франко, кустос ватиканьскої бібліотеки. З Румунів були: проф. Др. Вас. Сучю з Бляжу в Семигородї, Др. Брінзеу з люґошскої епархиї і Др. Фльоріяну, кап. войсковий з Відня. Як слїдно поважний ночот мужів.

Конґресови і засїданям проводив наш Впреосьв. Митрополит Андрей, около котрого особи концентрував ся цїлий з'їзд. Оломуцка часопись „Našinec" (ч. 118) ось як виражає ся про него: „високий родом, благородний серцем, богатир духом, один з нестружденых подвижників релїґійного і народного відродженя Русинів, реорґанїзатор клиру своєї митрополиї, про-

тектор наук, одушевлений ревнитель за унію, окраса католицкої Церкви славяньскої".

Технічна сторона конгресу спочивала в руках неструдженого Дра Стояна, каноніка і посла; секретарювали: катихит Яшек і Єзуїт Шпальдак з Праги, один з найбільших подвижників Кирило-Методиївскої ідеї.

Акция з'їзду була в сей спосіб з'орґанїзована, що була поділена на дві головні части: реферати на plenum і на засїдання секций, яких було 4: східна і західна, теоретична і практична. Рівночасно із конгресом унїонїстів відбували ся першого дня загальні збори народного апостольства Кирила і Методия, другого дня загальні збори католицкого союза учительского, другого і третого дня збори богословців і академиків, що вправдї і конґресови і взаїмно зборам надавало більшої поваги, але і в дечім спиняло спокійні наради конґресу.

А. Реферати.

Рефератів було 16. Межи ріжними народностями вони були роздїлені так, що Чехи і Французи дали по 3 реферати, Поляки і Хорвати по 2, Русин, Росиянин, Нїмець, Італієць, Грекоіталієць і Румун по одному. Ческі реферати відносили ся до історичних питань про Кирила і Методия. Совітник Виходіль подав огляд істориї Велеграду, проф. Невєржіль читав про старинности велеградскі, а архівар Снопек про відносини Кирила і Методия до Риму. Ческими рефератами зачав ся конґрес 31. липня в суботу по полудни. В неділю рано були збори апостоляту, засїданє західної секциї, наша архиєрейска Служба божа для народу, так що властиво доперва від неділї по полудни могли реферати йти своїм порядком на plenum.

На самім початку предсїдатель, наш Впреосьв. Митрополит Андрей подав короткий огляд Кирила-Методиївского руху від перхого з'їзду. Він збудив інтерес для справ церковної унії межи ученими ріжних народів. В серпни 1908. р. мали Словінці, Хорвати і Болгари свої окремі збори в Загребі. В Празї повстав новий лист посьвячений унії (Velegradskij vjestnik), а св. Отець поблагословив наше дїло і заохотив до дальшої праці. Навіть православні богослови заінтересовали ся нами, коли посилають свої книги до наших часописий для оцїнки. Одні є днесь межи нами, другі бажали прийти. Цїлию нашого руху є, щоби ми близше пізнали ся; всякий прозелїтизм і всяка полїтика є виключена. Нашою задачию є вглубити ся в науку істориї Церкви, доґм і обрядів, вглянути в далеку минувшину і теперішність, зрозуміти себе, шанувати себе, вирівнувати непорозуміня і так споювати, лучити то, що невзгодини минувших часів розлучили. Наше бажанє, щоби всї були одно, а мотив: слава Божа. Се є найбільше католицким і найбільше *православним*.

Протоєрей Мальцев висказав наперед свою велику радість з участи на з'їздї в Велеградї, сій славянскій Палєстинї, відтак реферував о слїдах епіклєзи в молитві латиньскої міс-

си: Iube haec perferri. (На першім з'їзді мав реферат о епіклєзі о. Галущиньскій Марко ЧСВВ).

Потім реферував о. Пальмієрі о науці киівских богословів 18. в. про Непорочне Зачатє Пр. Д. З росийскої сторони в „Церковнім вістнику" висказано побоюванє ся, що з'їзд буде мати більше місионарского характеру в дусї римскої пропаганди. Бесїдник має переконанє, що єго річ дасть явний доказ, як держить ся строго історичного становища. У викладї на основі історичних жерел доказав, що киівска академія в 18. столїтю учила о Непорочнім Зачатю цїлковито в змислї римскої Церкви.

Доповненєм сего предмету була річ о. Жіжє (Jugié) з Царгороду. Він на строго історичній основі доказав, що в грецкій богословскій літературі хоронила ся наука про Непорочне Зачатє в розуминю римскої церкви від 11-го до 15-го столїтя. По кождім відчитї ческі богослови сьпівали якусь пісню після предмету або народности бесїдника.

Слїдуючого дня, в понедїлок рано, по нарадах секциї східної і західної, та третім плєнарнім зібраню читав дальше проф. Др. Штрауб, Єзуіт з Калксбурґа, про основний принцип єдности Христової Церкви і широко обговорював питанє первеньства римского епископа в перших християньских столїтях. Відтак Француз, шальоньский професор Ґрасіє (Gratieux) викладав о моральнім елємептї в фільозофії росийского славянофіля Хомякова, о єго поглядах на католицизм і протестантизм, на основи правдивої Церкви, на змаганя росийских містиків до звеличаня і пропаґованя любови ближнього, в чім і Хомяков бачить житєвий закон.

Дальше читав Др. Боцян про значінє студий лїтурґічних для справ унії. В короткім начерку представив теперішний стан порівнуючих студий лїтурґічних, які на основі історичної методи зближили християньскі церковні обряди до себе, виказали їхню католицкість, схожість і неперервність традициї в сущних елємептах, та індивідуальність еволюциї в елємептах другорядних. О скільки обряд є зверхним висловом внутрішної віри, о стільки в основній єдности обрядів є виражена і єдність віри поодиноких Церков. Отже йде о то, щоби сю єдність добачити, дослїдити і народам показати, на скілько церковні обряди і церкви самі їх зближують. Треба проте в школах і межи народами ширити пізнанє і пошанованє для обрядів, щоби ті, які, здавалоби ся обрядами є розділені, ними як раз почули ся зближеними і так вирівнавши ріжниці одними устами і одним серцем славили небесного Отця.

На послїдок по рефератї архівара Снопка, передше згаданім, члени конґресу відфотоґрафовали ся враз з Впреосьв. архиепископами на чолї.

По полудни викладав Поляк о. Буковскі, проф. семинара в Видняві на Шлеску о епітиміях (покутах) і о скільки наука грецких і росийских богословів відбігла від науки старинної Церкви. В перших столїтях східна і західна Церква однаково

о епітиміях учила, що вони мають значінє не лишень поправи грішника (poena medicinalis), але і відместне (vindicativa) за обиду Божу. Навіть коли в 6-ім столітю повстали єреси о тім, обі Церкви станули на однім становищи проти ним. Пізнійше щораз більше почали грецкі богослови хибно учити о епітиміях, так що в послїдних столітях вже і у росийских богословів переважає погляд, що покути мають лишень значінє поправи грішника.

Навязуючи влучно до сего, Румун, проф. Др. Сучю звертає увагу на консеквенциї, які з такої науки о епітиміях мусять виплинути. Наколи покута має значінє лишень кари поправчої, то нема чистилища анї відпустів. Відтак ясно і інтересно осьвітлює науку і практику Церкви східної, старинної і новійшої, на сю тему, і на молитвах за померших виказує, як нарід практично стоїть на католицкім становищи, а не схїдних богословів.

По нїм краківский професор Др. Здзєховскі в язиці польскім, росийскім, місцями француским, а при кінци і латиньскім говорив про росийских фільозофів, та що вони можуть дати Заходови в обсягу питань віри. Перший Чаадаєв рішив росийский культурний проблєм в змислї католицизму. Від него зачинають ся обі головні росийскі культурні течії: западництво і славянофільство. Славянофіли стоять на становищу православної Церкви; головний їх заступник є Хомяков, проти якого виступив Соловйов, який явно висказав ся за папским примат ом. За ним тепер нїхто не слїдкує. На модерню думку впливав найбільше Бердяєв, однак єго ідеї ведуть до модернього ірраціоналїзму.

Проф. Др. Рішіг з Дякова росказав відтак про відносини Соловєва до Хорватів. Історик Рачкі запросив фільозофа до Хорвациї, де той був два рази. Штроссмаєр був єго великий приятель і оба у спілцї через Ванутелліа (нинїшного кардинала) післали сьв. Отцю мемориял в справі унії Сходу і Заходу. З Хорватів много занимало ся єго ідеями, а найбільший їх богослов О. Марковіч полємізував з ним.

На конець О. Кончар з Сараєва задля браку часу коротко зібрав і зіставив перешкоди для злуки Сходу з Заходом. В першій мірі вони є догматичні, головно первеньство Папи римского Однак змаганє до злуки є велике і має богато приятелїв у східній і західній Церкві. І тут і там є брацтва молитви за єдностию. Молитва, се вже добра акция. Передовсїм евхаристичні товариства і з'їзди, честь евхаристийна є найлїпшою молитвою і найлїпшим середником до злуки з Христом, з Єго містичним тїлом, св. Церквою, бож після св. Томи Євхаристия є sacramentum ecclesiasticae unionis.

Третого дня, у второк перед полуднем, були засїданя секциї західної і східної і збори ческих богословців, так що послїдне плєнарне засїданє конгресу було доперва пополудни. Послїдний реферат мав о. асумпционїст з Царгороду Салявіль про науку св. Теодора Студита о приматї св. Петра

і Папи римского. Теодор жив в першій половині IX. століття, отже в часї безпосередно перед росколом, коли того рода питаня були на порядку дневнім в грецкій Церкві. Прелєгент виложив на основі єго творів, що о первеньстві св. Петра і Папи римского учив зовсїм по католицки. Напослїдок додав, що подібно в послїднім столїтю жив у східній Церкві муж, який з всею рішучістю обставав за приматом папским — Соловйов.

Се був вже послїдний реферат. По нїм слїдували єще справи практичного значіня, як основанє „Велегредскої академії", по чім о год. 6-ій піснию Te Deum в стариннім велеградскім храмі закінчив ся конґрес.

Питаня, в рефератах порушувані, були доволї специяльні і по части за абстрактні для ширшого збору, але речники з'уміли їх представити займаво, влити в них свою душу. Всї з любовю і спокоєм мостили дорогу до збратаня, до злуки. Не було полєміки межи прелєґентами, навіть тодї, коли говорили о тім самім предметї, але єще себе взаїмно доповняли (о. Пальмієрі і Жіжє, о. Буковскі і Сучю). Кромі прелєкциї о. Мальцева і по части Дра Здзєховского всї реферати були в язицї латиньскім. З огляду на се, на внесенє Дра Дорожиньского з'їзд ухвалив перекласти і видати сї реферати в язицї росийскім, щоби були післані і розповсюднені там, де мають передовсїм мати значінє, — в Росиї.

Однак як на першім, так і на другім конґресї не полягала цїла вага на рефератах. Більше практичної ваги і інтересу мали дебати в так званих комісиях або секциях.

(Конець буде).

о. Он. Воляньский.

Скріпленє папства в XIX-ім столїтю.

Історию катол. Церкви в XIX. ст. можна висловити двома висказами: революция і реставрация.

Т. з. реформация відняла Церкві богато вірних, але за те скріпила в тих, що остали при нїй, привязанє і любов до себе. Що Церков стратила на внї, то відзискала в части у внутрі, що стратила на екстензивности, то зискала в части на інтензивности. З другої сторони однак дала ся бачити — побіч скріпленя внутрішного житя в Церкві — певного рода децентралїзация

і ослабленє внїшної єдности у внутрі самої катол. Церкви. Але прийшла революция, акт найбільшої ворожнечі до Церкви, зрабувала церковні добра і знищила церковний устрій у Франції. Здавало ся, що дїло реформациї докінчила революция, а Церков на все погребана.

Але уми протверезили ся. В суспільности дала ся відчувати туга за знищиними революциєю чинниками. Наступила їх реставрация, папства передовсїм. В 1814. р. відзискав Пій VII. церковну державу. Клич legitimité запевнив єму підпору держав, а романтика — напрям звернений против переваги сухого резонованя одиниці — викликала симпатиї до середновіча, їх почуваня, їх космополїтизму, їх пошани перед авторитетом, особливо духовним та духовим. До папского престола пішли католики, протестанти, а навіть недовірки.

Папство скористало з того розположеня умів та зуміло привернути до житя форму церковної орґанїзациї з до-революцийного перйоду. Що більше. Передреволюцийна орґанїзация не була досконала. Реформаторский клич „cuius regio eius religio“ розбив унїверзальну орґанїзацию Церкви на краєві, що служили в першій мірі „своїй“ державі та князеви, так що менше вже лишало ся місця на впливи римского „чужинця“ навіть в католицких териториях. Зреставроване в XIX. ст. папство вийшло поза територияльні і национальні межі церковної орґанїзациї і зуміло перевести принцип унїверзалїзму, розвинений в середних віках, але замазаний в добі реформациї.

Конкордати, а особливо французский з 1801. р., суть клясичним висловом тих змагань. Такий потентат як Неполєон, заключив конкордат з папою, поминувши французских епископів, без порозуміня з ними. Конкордат признав папі право скидати епископів, які би не хотїли погодити ся з новим порядком. За французским приміром пішла цїла Европа.

Відновленє церковного устрою після до-реформацийної норми, доконане папством, винесло папів понад всїх епископів сьвіта і привернуло їм то значінє, яке признавали їм давні канони, але яке притьмили держава і епископи, що використали т. з. авінїоньский полон та т. з. концилїярну теорию, получену з т. з. западною схизмою. Клич французскої революциї, що держава не сьміє влазити в совість горожан, розбив кайдани, наложені т. з. осьвіченим абсолютизмом XVIII. ст. на Церков, викинув (национальну) державу з душі горожан, а опорожнене місце заняли в периодї т. з. реставрациї (інтернациональні) Церков і папство.

Скріплена власть папства оказала ся сейчас в іменованю епископів. Справдї державі залежало на тім, щоби мати вплив на іменованє епископів, які суть духовими монархами духовенства і вірних в епархиї. Правительства тому і заявили, що не дадуть материяльної помочи (з забраних церковних дібр!), єсли не будуть мати впливу на іменованє епископів. Папство, тим

притиснене, не могло відмовити, допустило вплив держави на іменованє епископів, але не в формі права, якеб державі прислугувало, але в формі папского привилею. Там, де держава не домагала ся впливу на іменованє епископів (прим. в Швайцарії), привилей вибору дістав ся капітулам, а папство приобіцяло державі, що буде впливати на капітули в тім дусї, щоби они не вибирали кандидатів нелюбих правительству. Але інструкції, давані папами капітулам, були річию зовсїм винятою з під держави, а полишені цїлковито папі. А вкінци номінований епископом не ставав епископом доти, доки не дістав папскої апробати.

Унїверзалїзм скріпленого папства оказав ся в спинюваню национальних церковних органїзаций. Пій IX. заказав епископам Франції і Нїмеччини відбути национальний синод. В курії заступлено вислів национальний синод іншим: плєнарний. Нерадо годив ся Рим на творенє нових церковних провінций з митрополитом на чолї і волить прим. подїл Швайцарії на поодинокі епархії, зависимі впрост від Риму, нїж злученє їх в одну митрополичу провінцию. А там, де істнують митрополичі органїзациї, не можуть они стреміти до розбиваня і националїзованя церковної органїзациї, бо всякі їх рішеня мусять мати потвердженє Риму (congregat. super revisionem concil. particul.)

Сильна унїверзальна власть папства показує ся в місийних териториях. Велику, повну трудів акцию навертаня поган та єретиків взяв папа в свої руки (congreg. de propaganda fide) і умів так вихіснувати міжконфесийні закони держави, що они вийшли на користь передовсїм катол. Церкви, яка, використовуючи релїгійну толєранцию держави, зовсїм не резигнує з догмат. принципу, що лиш она правдивою Церквою.

В східних териториях зискало папство цїлі народи для Церкви, справдї цїною концесий на річ їх обряду, але втягаючи їх рівночасно в рами своєї міжнародної органїзациї (енцикліка Orientalium dignitas).

До скріпленя духової власти папства та до зміцненя єго міжнародного характеру причинив ся упадок сьвітскої папскої держави. Свої церковні закони мусїв би папа переводити в своїй сьвітскій державі, а що єї горожани не всї хотїли би підчинити ся тим законам, то треба би ужити і державної ексекутиви. А церковні закони, так переведені в житє, уходили би за насильство держави, стали би на рівнї з полїцийними законами держави, набрали би в понятю сьвіта специфічно італїйско-национального характеру. „So wird es auch für den Juristen einer der wunderbarsten Fügungen der neueren Geschichte bleiben, dass der Papst mit einer schrankenlosen geistlichen Gewalt ausgestattet wurde eben in dem Augenblicke, da er den letzten Rest weltlicher Macht verlor“ замічає базилейский юрист Фляйнер *). Розуміє ся, що при тім всїм забор Риму гарібальдистами остане все рабунком.

*) F. Fleiner Ueber die Entwickelung des kathol. Kirchenrechts im 19. Jahrh. Tübingen — Leipzig 1902 ст. 29.

Негативним висловом скріпленої папскої власти є syllabus errorum nostrae aetatis, а позитивним — ватиканьский собор. В тих двох чинниках є унятий висновок тисячлїтного розвитку церковного права, опертого о біблїйно-догматичні основи. Папа є звичайним епископом (ординариятом) земскої кулї і жерелом всякої церковної власти і церковного права. В его руках містить ся власть законодатна, виконавча і судейска, — і чим дальше в нові часи, тим сильнїйша концентрация тих властий — противно як у сьвітскій державі — він є духовним монархом. Захованє інституциї, званої Rota Romana, яка мала в середних віках величезне значінє, але єго стратила наслїдком реформациї, та єї піднесенє недавно Піем X., є висловом того явища. На річ новочасної держави папство зовсїм не думає резигнувати з права до справ, до яких має претенсиї і держава, як приміром до супружа, школи, товариств, та для їх полагоди в церковно-католицкім дусї установлено секретарият Стану.

Між католицкою Церквою, яка вважає себе — і є фактично — в посїданю правдивої релїгії та наслїдком того хоче вести душі людей до Бога з одної сторони, а між межиконфесийною державою, що відносить ся до всїх конфесий таксамо індиферентно з другої — не говорячи вже про держави безконфесийні або противкатолицкі, — мусить приходити до конфлїктів. Між Церквою, що стоїть на т. з. середновічнім (а властиво христовім) принципі, що она має пересякнути своїм духом всї области людскої дїяльности, а такою державою, що, стоячи на т. з. новочаснім (а властиво противхристовім) принципі, домагає ся усуненя Церкви в чисто-релїгійну сферу, — якої межі має та держава означати! — довготревала згода неможлива. То два противположні собі сьвіти! Наслїдком того вийшлоб таке, що або катол. Церков мусїлаб резигнувати з своєї засади і перестати бути самою собою і затратити безсмерні душі, або єї ісповідники мусїлиб вести неустанну війну з державними законами (прим. розводовими), затроювати собі ту земне житє та усунути ся від культурної працї. А однак анї одно анї друге не повинно мати місця. Чоловік мусить спасти свою душу, наложивши на себе солодке Христове ярмо. Часи мук, переслїдувань, героїзму то часи виняткові, а зносити переслїдуваня зобовязаний християнин лиш там, де ходить о оборону засади. Єсли-ж держава не вимагає апостазиї, нехтованя засади, а хоче лиш щоби в практицї підчиняти ся єї законам, хотяй би они і були противні духови церковних законів, там можна єї підчинити ся. „Leges ecclesiasticae non obligant cum gravi incommodo“. Годї однак полишати одиницям право ореченя, чи і коли можуть они звільняти ся від церковних законів, бо тодї в церковнім житю настав би хаос і анархія. Для нормованя церковного житя, для видаваня оречень, в цїли уможливленя католикам житя в т. з. новочасній державі, є покликане папство, якого органами суть римскі конґрегациї.

Приходить приміром квестия, яке становище має заняти катол. горожанин насупротив державного закона про конечність цивільного т. з. слюбу, або про конечність ходженя до державної безконфесийної школи. Запитана конґрегація розважує всї дані в конкретнім случаю та на їх підставі дає відповідь: tolerari potest, tempore ratione habita sc. permittitur, а єсли справу тяжко рішити обєктивно, тодї полишає питаючому рішенє питаня так, як єму диктує совість, або як кажуть моралїсти (consulantur probati auctores). Одна і тасама конґреґация, маючи сконцентровану потрійну*) власть в своїх руках, може в тій самій квестиї видати закон, від него диспенсувати, єго перевести, за єго переступство судити, єго ріжно інтерпретувати відповідно до конкретних місцевих обставин, а при тім всїм заховати все ту саму провідну гадку, ту саму ідею. Єслиб не було концентрациї власти в Римі, а поодинокі церкви самі рішали про себе, то дійшлоб до фатальних наслїдків, до церковної анархії.

Центральна і унїверзальна папска власть, оперта о евангельскі тексти, розвинена і скріплена на глубокій вірі середних віків, зістала ослаблена в часї реформациї на річ автономічних і национально-територияльних змаганъ епископів, підлягаючих державному режімови. Революция усунула пановане держави з совісти людий, а то місце заняло зреставроване папство, радісно повитане відновленим вірою і релїґією людством. Папство привернуло запоручену єму давними канонами власть, сцентралїзувало єї, зробило єї унїверзальною та духовою, взяло в свої руки іменованє епископів, вихованє клиру (духовні семинарі) і веденє суспільности (дозір над лїтературою в т. з. індексї заказаних книжок). Централїзация власти в папстві є конечним і одиноким средством, щоби уможливити захованє катол. засад при рівночаснім робленю тактичних уступств на річ новочасної держави. Кому залежить на розвою катол. Церкви, той мусить годити ся на скріпленє папства.

*) Законодатну, виконавчу, судейску.

О. Он. Воляньский.

Православний Схід в 1908 році.*)

Церковно-суспільне житє на православнім Сході було в 1908 р. дуже оживлене, виявило з давно нечуваною інтензивностию свою внутрішну силу і заманіфестувало ся богатством фактів великаньского історичного значіня. В 1908. р. вступив Схід в новий період своєї історії, яка ще дотепер не викляльована не тече виробленим руслом церковно-суспільних явищ.

Вихідною точкою нової епохи в історії православного Сходу є безперечно конституция, надана султаном Абдуль Гамідом 24. липня 1908, яка заскочила неприготованих на неї християн та викликала в них з початку страх о долю Церкви. Коли минуло перше вражінє, християни приняли конституцию голосною радостию, яка однак оказала ся передвчасною.

Царгородскою Церквою**) управляв вселеньский патриярх Иоаким III. який мав богато до діла з обороною прав і автономії православної Церкви на Сході, набутих від византийских цїсарів і перших турецких султанів, а загрожених лїберальними струями конституції, передовсїм паніслямістів. Суди, школи, майно, супружий закон православної Церкви викликали таке невдоволенє музулман, що они пятнували султана Магомета II. за потвердженє церковної автономії, а преса спомагала їх акцию. Патриях з сьв. синодом і народною радою поручили спецыяльній комісиї, зложеній з грецких вчених, виробити меморандум для Порти і европейских держав в цїли виказаня прав царгородскої церкви. Справа протягла ся на 1909. рік.

В конституцийнім році дізнавали турецкі християни більше переслїдовань, чим давнїйше. Грецким митрополитам заказувано візитацию епархий, малоазийским т. з. тайним християнам не дозволено признаватись формально до християньства, а навіть змушувано християн до апостазиї, мішано ся в справи церковних грецких шкіл, убивано християн і безчещено їх церкви, жінки і доньки. Лиш в більших містах мали християни більше свободи і прав, так що осьмілено ся навіть писати о героях грецкого повстаня.

У внутрі царгородскої церкви повстали аґітатори, які, упоєні конституцією, підбурювали нарід против епископів і той

---

*) Гл. А. П. Лопухинъ Исторія христіянской Церкви въ XIX вѣкѣ, томъ вторий: православный Востокъ, Петроградъ, приложеніе къ духовному журналу „Странникъ“ за 1901 (Общедоступныя богословскои библіотеки выпускъ седьмой). — „Церковный Вѣстникъ издаваемый при С.Петербурской духовной академіи, эженедѣльный журналъ, 1909 ч. ч. 3—12. —

**) Гл. Лопухинъ op. cit. ст. 1—216. Ц. Вѣст. ст. 70—6. Царг. Церков обнимає европейску і азийску Туреччину, але не цїлу, зн. крім Сирії.

домагав ся їх усуненя, хотяй не було канонїчної причини. Остаточно вдало ся патриярхови успокоїти розбурханий народ. Лиш на острові Хіос перейшов спір між народом а митрополитом на 1909 рік. Дух конституциї обвіяв і монастирі на горі Атос, яких патриярх мусїв візвати до порядку і захованя правил. Сьв. Синаксис — центральна управа Атоса — домагає ся від правительства потвердженя своєї автономії. В внутрі монахів вибухли спори між Греками а Росиянами, а жертвою спорів між монахами а сьвітскими, що зайшли на Атос, впав архимандрит.

Просьвітні і добродїйні товариства розвинули широку акцию в азийскій і европейскій Туреччинї, дбають про религїйно-просьвітні читальнї, про виобразованє добрих учителїв для низших і середних церковних шкіл, о піднесенє богословскої школи на острові Халькіс та ріжних церковних добродїйних заведень.

В 1908. р. основано дві нові митрополії — мирнофитску і перистасійску та определїлено сьвятковане памяти византийского Фотия. Сьв. синод і народна рада мали богато до дїла в залагоджуваню питаня про відносинє до царгородского патриярха церкви антиохійскої, болгарскої, румуньскої, кипрскої і єрусалимскої, які виказують менше або більше явні тенденциї до виключенє впливів царгородского патриярха.

Орґаном царгородскої церкви є „Церковна правда“.

Александрийскою*) церквою управляв патриярх Фотий зовсїм абсолютно. Але в 1908. р. знесено патриярше правлїнє, а заведено соборне або синодальне. В склад синоду входить патриярх і 6 митрополитів. Синод правив уміло і не допустив до спорів між Греками а Арабами. В 1908. р. основано два церковні журнали, один науковий, а другий популярний. Александрійский патриярх брав живу участь в справах китайскої церкви і в тій справі заняв вороже становище взглядом царгородского патриярха, рівнож виступав ворожо до синайскої церкви і єрусалимского патриярха. Сильно поборювано в 1908. р. в Єгипті протестантів, а особливо католиків.

В єрусалимскій церкві**) правив патриярх Дамян, який впав однак жертвою грецко-арабского спору. Під впливом конституциї стали Араби домагати ся рівноправности з Греками в палестиньскій (єрусалимскій) церкві і викликували розрухи, так що патриярх хотїв дати Арабам концесиї, за що зістав зложений синодом і сьвятогробским брацтвом з патрияршого престола. Турецке правительство стало однак в оборонї зложеного патриярха і то питанє перейшло нерішене на 1909 рік.

Дальше замітним фактом є напір Западу — католиків, протестантів і социялїстів — на сьв. Землю Православні твер-

---

*) Гл. Лопухинъ op. cit. ст. 217—236, Ц. Вѣст. ст. 112—3.

**) Гл. Лопухинъ op. cit. ст. 262—290, Ц. Вѣст. ст. 136—139.

дять, що католицкі і протестантскі археольоґи силують ся доказати, що памятні місця не знаходять ся там, де подає традиция, зн. в православних руках, але деінде. З Парижа старалося спеціяльне товариство ввести соціялїзм до Палестини, але на щасте без успіху.

У внутрі єрусалимскої церкви є замітний розвій богословскої школи і журнала при ній видаваного „Новий Сион", та розвій педагоґічного товариства, яке дбає про низші і середні школи*). Але грецко-арабскі бійки о сьвяті місця і о рівноправність Арабів з Греками заколотили сильно спокій.

Антиохійскою (сирийскою**) церквою править патриярх Григорий IV., який відлучив ся від всяких зносин з прочими православними грецкими церквами, і виєднав від росийского царя щорічно 30.000 рублїв для відпираня протестантскої, а особливо католицкої акциї в Сирії. Арабско-грецкі спори не оминули і Сирії, але Араби мають перевагу (противно як в Палестині).

Еллядска (новогрецка) церков***) розвиває ся серед инших обставин, як прочі церкви. З'орґанїзована держава перейняла на себе горожаньскі аґенди, так що церкві лишила ся духова сторона. Між церквою а державою приходить часто до спорів, бо держава любить мішати ся в не свої дїла. Церквою рядить синод з митрополитом Теоклитом на чолї В послїднім році рішив синод справу іменованя церковної прислуги, віддаючи то в руки самих епископів, а з виключенем церковних комітетів, яким полишено однак адмінїстрацию церковних дібр. Рівнож звертали епископи пильно увагу на монастирі, які дуже розпустили ся, і на теольоґічний факультет атеньского унїверситету та сьвященичі школи в Триполїс і Артї.

Церков на острові Кипрі****) стала вулканом спорів і жерелом антоґонїзмів між поодинокими патриярхами. На просьбу синода іменував царгородский патриярх архиепископом Кирила, против чого виступив різко александрийский і єрусалимский патриярх, а антиохійский патриярх заняв індиферентне становище. „На востокѣ теперь нѣтъ ни мира, ни единомыслія, ни даже пониманія взаимныхъ отношеній".

---

*) На православнім Сході в турецкій державі суть патриярхи не лиш церковними, але і сьвітскими верховниками, они ведуть перед не лиш в церковній, але і полїтичній та культурній акциї. До помочи в церковних справах мають они синод, а в справах сьвітских народну раду. Такий теократичний устрій завдячує свою рацию безладови турецкої державної машинерії.

**) Гл. Лопухинъ ор cit. ст 237—261, Ц. Вѣст. от. 139—140.

***) Гл. Лопухинъ ор. cit. ст. 291—328, Ц Вѣст. ст. 169—170.

****) Гл. Лопухинъ ор. cit. ст. 329—330, Ц. Вѣст. ст. 170.

Синайска церков*) зістає під управою архиепископа Порфирія II. і веде здавна неустанні спори з александрийским патриярхом.

Болгарска**) церков має таку історию. На підставі берлїньского трактату розділено етноґрафічну болгарску територию на три части: болгарске княжество (властива Болгария), східна Румелія яко автономічна турецка провінция і Македонія з частиною Тракії (Адриянопольский виялет) яко стисло-турецка територия. Всї ті три части творили церковну цїлість під правлїнєм екзарха, який мешкає в Царгородї.

В 1908. р. вела болгарска церков горячі спори з царгородским патриярхом, заінавґуровані вже давно, коли то болгарска церков відорвала ся від царгородскої і оголосила са автокефальною. Болгарско-грецкі спори обявляють ся безустанними бійками в Македонії і Тракії, веденими передовсїм на почві национально-полїтичній. Оголошенє конституциї і проклямованє независимого болгарского царства потягнуло за собою заснованє сталого синода при болгарскім екзарсї в Царгородї на перекір царгородскому патриярхови, бо турецке правительство заявило ся за Болгарами. Але на основанє народної ради для веденя сьвітских справ екзархії не згодила ся ще Туреччина.

В властивій Болгарії стремить правительство до підкопаня церковної самостійности, старає ся видерти школу з під церковного надзору, не спиняє — як кажуть росийскі панславістичні круги — аґітациї католицизму, социялїзму і ґерманїзму против православія і словяньства. Релїґійний занепад між Болгарами великий, лїберал'їзм йде в гору, але церковні видавництва і теольоґічний виділ софийского унїверситету старають ся тому противділати. Церковно-полїтичне положенє Болгарії було в 1908. р. переходовою стадиєю.

Екзархом є Йосиф.

Сербска церков в сербскім королївстві***) зістає під правлїнєм митрополита Димитрия в Білгородї і тїшить ся взглядами правительства, яке задумує основати теольоґічний виділ при білгородскім унїверситетї та полїпшити материяльне положенє духовеньства. В 1908. р. підбули ся збори сьвітского духовеньства, яке виступило против своїх епископів, і збори монахів. Анексия Босни і Герцеговини огірчила серских епископів, які в своїх письмах до росийских кругів висказують страх о долю сербізму і православя в анектованих краях.

Сербска церков на Угорщинї****) обіймає Хорвацию і Угорщину та є злучена під карловацким патриярхом. В 1908. р. вибрано на сербскім конґресї патриярхом епископа Зміяновича,

*) Гл. Лопухинъ op. cit. ст. 330—5. Ц. Вѣст. ат. 170—1.
**) Гл. Лопухинъ op. cit. ст. 339—388, Ц. Вѣст. ст. 275—8.
***) Гл. Лопухинъ op. cit. ст. 406—422, Ц. Вѣст. ст. 336—8.
****) ib. ст. 423—433, ст. 338.

але его вибір правительство уневажнило і постаpало ся о вибір на патриярха епископа Лукіяна Богдановича. Православні российскі круги нарікають на мадяризоване і католичене православних Сербів і кажуть надіяти ся на поміч Росиї, яка визволить православних Сербів з „египетскої неволї".

Чорногорска церков*) стоїть під зарядом митрополита Митрофана. В 1908. р. не мала нїяких замітнїйших фактів, „если не считать того национального взбужденія, которое раздѣлялось и черногорцами вмѣстѣ со всѣми (?) славянами вслѣдствіе аннексіи Босніи и Герцеговини".

Румуньска**) церков в Румунії і Угорщинї дізнавала насильств зі сторони правительства, яке не поборювало противправославної аґітациї. Релїґійний занепад народа дуже великий. На чолї румуньскої церкви стоїть Йосиф, архиепископ букарештский, митрополит угро-валахійский, примас всеї Румунії. Угорске правительство гнобить своїх румуньско-православних горожан, кажуть росийскі круги.

Православна церков руско-румуньско-сербска***) обнимає Буковину і Дальмацию. На чолї тої церкви стоїть буковиньско-дальматиньский митрополит Володимир. Синод збирає ся у Відни. Росийскі круги нарікають на австрийске правительство, яке і ту має гнобити православе.

Сербска церков в Босні****) стоїть під управою митрополита, а належить до царгородского патриярхату. „Православной церкви и сербскому населенію (в Боснї) грозитъ великая опасность" і вилучене з під Царгорода.

Розлад в церкві на грецкім Сходї православнім доказує „необходимость скорѣйшаго созванія помѣстнаго собора для упорядоченія осложнившихъ ся взаимныхъ отношеній", „на греческомъ Востокѣ живо чуствувалась (1908. р.) какая то изолированность мѣстныхъ церквей и разобщенность ихъ интересовъ отъ задачь внутренной жизни другихъ православныхъ церковныхъ организацій". Словом нема почутя єдности між церквами далекого Сходу. Не лїпше стоїть справа зі словяньскими православними церквами. Сильне вкорінене ся православної церкви в територию і нацию ослабило почутє вселеньскости Церкви і справило, що кожда полїтична зміна (приміром оголошене турецкої конституциї, анексия Босни і Герцеґовини, проклямация самостійности Болгариї) викликує ще більший нелад в церковнім устрою, з чого користає росийский імперіялїзм та национально-державний абсолютизм *****).

*) Гл. Копухинъ op. cit. ст. 389—405, Ц. Вѣст. ст. 368.
**) Гл. Лопухинъ op. cit. ст. 438—498, Ц. Вѣст. ст. 368—9.
***) Гл. Лопухинъ op. cit. ст. 433—6 (Дальмация); Ц. Вѣст. ст. 367.
****) Гл. Лопухинъ op. cit. ст. 436—7, Ц. Вѣст. ст. 367—8.
*****) Про історию роснйскої церкви в XIX столїтю гл. Лопухинъ op. cit. ст. 499—730; „Нива" 1907 ст. 183 сл., 246 сл, 346 сл.

Соборчик брідского деканату.

Примітка. Безперечно найголовнїйшим обовязком декана є обсервувати зорким оком релїгійне житє вірних у своїм деканатї, вести строгий надзір над наукою віри, звертати увагу, чи не ширять ся між вірними блудні напрями і науки, шкідливі для Церкви і віри, і протидїлати їм при помочи кондеканального клиру. Сей обовязок повинен бути совісно сповнюваний особливо в нинїшних часах. Побіч радикальної і социялїстичної пропаґанди розвиває ся чим раз то більше схизмофільска агітация; вона тим небезпечнїйша від попередних, що має пригіднїйший і податливійший ґрунт, що не має такої перепони до побореня, яку має протирелїгійна радикальна і социялїстична пропаґанда, котра мусить бороти ся з природною релїгійностию нашого народу, — а єще більше тим небезпечна, що кріпше з'орґанїзована і розпоряджає численнїйшими средствами. Схизмофільска пропаґанда має на свої услуги цїлу пресу москвофільскої партиї; вистарчить переглянути „огляд преси", поданий в попередних чч. „Ниви", щоби переконати ся, що одні орґани москвофільскої партиї є здекларовано православні як „Русь" і „Русская воля", другі явно симпатизують з православним рухом і єго попирають як „Галичанинъ" і „Русское слово".

Найґрізнїйшим средством православної пропаґанди є прощі до Почаєва. Колишнїй осередок католицкого релїгійного житя на Руси — Почаїв, став ся нинї осередком православної пропаганди, небезпечної передовсїм для деканатів недалеко від Почаєва віддалених.

Вірні з тих деканатів захоплені агітациєю найскорше і найлекше можуть дістати ся до Почаєва і наслухати ся там доволї агітацийних проповідий православних проповідників; з Почаєва знов найскорше і найлекше можуть агітацийні „почаївскі листки" дістати ся у руки вірних з сусїдних деканатів.

Одним з таких деканатів, наражених найбільше на православну пропаґанду, є брідский деканат. Причини звісні: переважний вплив москвофільскої партиї і преси — і сусїдство Почаєва.

Декан враз з кондеканальним духовеньством, сьвідомий сеї ґрізної небезпеки, зачав з'орґанїзованою працею запобігати схизмофільскій, православній пропаґандї серед своїх вірних. Доказом сеї з'орґанїзованої працї є деканальний соборчик. „Нива" подає отсе коротке справозданє з сего соборчика в на-

дії, що воно придасть ся собратям инших близше, а навіть дальше від Почаєва положених деканатів.

При тім нехай нам буде вільно висказати желанє, щоби згадана на соборчику популярна брошура Впр. о. декана А. Долиньского о причинах схизми вийшла як найскорше з друку і дістала ся до рук народу. (*Редакция*).

Місийний соборчик дек. брідского за II. квартал 1909. р. відбув ся дня 3. червня н. ст. в Шнирові під проводом Впр. о. дек. А. Долиньского. Першою частию соборчика були церковні богослуженя: Служба Б. тиха за благодітелів В. С. фонду, Утреня, Служба Б. сьпівана в наміреню господаря дому і Парастас. Виголошано 3 проповіди:

1. по Утрени на тему: о Церкві і єї устрою;
2. по Євангелію на тему: о знаках правдивої Церкви;
3. по Службі Б. на тему: о обовязках вірних зглядом Церкви.

Другу часть соборчика становили наради, на які зложили ся реферати і пояснюваня душпастирских случаїв. В тій части перше місце заняли два реферати Впр. о. дек. А. Долиньского які й подаємо ось тут в скороченю.

о. А. Долиньский.

I. О причинах грецкої схизми і о доґматичних ріжницях між Церквою східною і західною.

Головним знаменем правдивої Церкви єсть єдність в науці, культї і підчиненю верховній власти церковній. Християни з перших віків були сьвідомі тої єдности, як се видно з ап. символа: „В єдину, сьвятую соборную і апостольскую Церков". Доказом тої єдности був I всел. собор в Нїкеї 325. р., на котрім зібрали ся Отці східної і західної Церкви під проводом папских лєґатів. „Віри согласієм всемірноє торжество!" (цер. богосл.). Примат папи римского був проте знаний в 3 перших віках християньства і він становив одну з найважнїйших правд віри. Сьвідчать о тім вискази св. Отців і соборів церковних, тай історичні факти, з яких показує ся, що папи від початку виконували власть над цїлою Церквою (Климентий, Віктор, Стефан). А й східна Церков тую власть все узнавала і підчиняла ся їй; хто-ж не хотїв єї узнати, той уважав ся за відлу-

ченого від Церкви. До сего осередка єдности удавали ся о поміч і раду поодинокі Отцї, цїлі собори, а навіть і єретики. В часах ариянїзму всї признавали потребу найвисшого учительского уряду. Св. Атаназий, св. Василий В., св. Іван Золотоуст, св. Теодор Студит, св. Ігнатий, патриярх — то оборонцї римского примату. Навіть цїсарскі закони (Константина, Теодозия) стверджують сьвідомість перших християн о приматї. Жаден прото історичний факт не має за собою сильнїйших доказів, як примат. (Гл. Гергенретер в дїлї: „Патриярх Фотий“).

Звичайно уважають Фотия за творця грецкої схизми, але новійші дослїди виказали поверховність сего твердженя. Вже перед Фотиєм находимо підклад до роздїлу Церкви: в перенесеню столиці з Риму в Царгород і в подїлї римскої держави на східну (грецку) і західну (латиньску), який не міг остати ся без впливу на судьбу Церкви. Коли франконьскі королї взяли на Заходї перевагу і яко оборонцї Церкви почали обдаровувати папів земельними посїлостями, грецкий антагонїзм збільшає ся, взаїмні відносини що раз більше остигають, вкінци переміняють ся в формальний непослух і схизму.

Першу причину до коротко триваючого непорозуміня дав 2. всел. собор в Царгородї 381. р., який признав царгородскому епископови друге місце по папі в супереч 6. кан. 1. всел. собору в Нїкеї, після якого епископи трех сьвітових столиць Риму (Европа), Александриї (Африка) і Антиохиї (Азия) мали виконувати судовласть над сусїдними церковними провінциями, а Рим мав мати на все примат. Собор в Халкедонї (451. р.) пішов ще дальше, бо в 28. кан. (в неприсутности папских легатів) ухвалив, що епископови цїсарскої столицї — Царгороду, прислугує не тілько перше місце по папі, але що він, яко патриярх, має виконувати судовласть над Тракією, Азиєю і Понтом, які належали до судовласти инших епископів. Папа Лев В. не потвердив сего канона і він аж до часів Фотия не находив ся в збірнику східної Церкви. Рівночасно заявив папа, що Царгородови прислугують вправдї відзначеня, але вони лише хвилеві, поки Царгород є цїсарскою столицею, однак нїколи не може він бути столицею апостольскою, бо не має апостольского наслїдства.

По таких відзначенях царгородский архиепископ присвоїв собі титул вселеньского патриярха (властиво патриярха грецкої держави, бо екумене звала ся грецка держава) і з часом зробив від себе зависимими трох патриярхів Сходу. Се дало причину до спору між папою Григорием В. і патриярхом Іваном Постником. Папа, щоби научити гордого патриярха покори, став називати себе вселеньским архиєреєм і servus servorum Dei.

На підставі згаданого 28. кан. халкидоньского собору, який установив ще й пятого патриярха в Єрусалимі і означив між всїми пятьма степень ранґи, витворилась на Сходї теория патриярхальної управи Церквою. Як людским тїлом пять змислів, так Церквою мають управляти пять патриярхів (гл. відповідь патр. Антима до папів Пія IX. і Льва XIII.). В короткім часї

Греки дійшли до того, що почали уважати число пятьох патриярхів, яке повстало лише постепенно в протягу 4—5 віку, яко божу установу.

Росийска Церков, не маючи від 1721. р. патриярха, витворила у себе теорию соборної управи Церкви, після якої Церквою повинні управляти разом всї епископи, яко наслїдники апостолів. Ісус Христос оснував свою Церков на соборі 12 апостолів, тому й — кажуть — Церков зве ся соборна (гл. „Почаївский листок“). Єдність між всїма епископами має удержувати любов і „братске содїйствіе“ (?!).

Церков грецка несоєдинена має з латиньскою спільні загальні символи і догматичні ореченя 7 всел. соборів. Крім сих має ще й свої специяльні символи, уложені серед особливших обставин. Тут належать: „Ісповідь Геннадия“, царг. патр. († 1464 р.), написана на просьбу султана Могамеда II. (в першім єї виданю доказує ся походженє св. Духа і від Сина!); „Ісповідь віри“ царг. патр. Єремії проти протестантизму; особливо-ж „Ісповідь католицкої і апостольскої Церкви“ (православна!) київ. митроп. Петра Могили, потверджена через синод в Яссах (1642. р.), принята всїми пятьма патриярхами Сходу (1643. р.), і піднесена через синод в Єрусалимі (1672. р.) до символа, а видана в Київі (1643. р.) яко руский катехизм. Ухвали синоду в Єрусалимі (1672. р.) під патр. Дозитеєм (Confessio Dosithei) проти кальвинїсти Кирила Люкариса, мають так багато спільного з наукою католицкої Церкви, що протестанти добачували в них єї вплив.

Після сих письм Церков грецка несоєдинена узнає подвійне жерело віри: св. письмо і устне переданє, потверджене через 7 всел соборів і св. Отцїв аж до св. Івана Дамаскина включно. Ріжнить ся-ж від католицкої Церкви тим: 1) що не узнає видимого намісника Ісуса Христа на земли, хоч не перечить примат (чести!) св. Петра і его наслїдників на апостольск. престолї в Римі; 2) що визнає походженє св. Духа тілько від Отця, чим ріжнить ся навіть від протестантів, котрі признають походженє св. Духа і від Сина; 3) що наука о чистилищи, котра в западній Церкві дальше розвинулась, остала в грецкій на степени первісного апост. переданя; 4) взагалї, що єї недостає живого понятя о Церкві, після якого догматичний розвиток науки не міг устати з 7. всел. собором, але мусить тривати до кінця сьвіта. Длятого Церков грецка і росийска не признає новійших догм катол. Церкви о непорочнім зачатю Пр. Дїви Марії, о непомильности папи, о відпустах і пр.

У всїх тих догматичних науках, якими Церков східна несоєдинена ріжнить ся від Церкви католицкої, виступає на верх один і той сам принцип: перевага обєктивізму супроти протестантского субєктивізму, коли між тим в католицкій Церкві обєктивізм лучить ся з субєктивізмом в одну гармонїйну цїлість; дальше закостенїлість і неподвижність. Додаймо до того

всего ще нерозумну, дитинну і уперту зарозуміліcть, яка оказує ся особливо в жаданю: щоби папа мешкав у Царгородї, — а зміркуємо, якої треба працї, щоби привернути між обома Церквами колишну єдність і згоду. —

(Конець буде).

Всячина.

Від Редакциї. З огляду на се, що дотеперішний одвічальний редактор „Ниви“ о. Онуфрий Воляньский виїхав на дальшї студиї до Відня, редакция „Ниви“ переходить з нинїшним числом в инші руки. Просимо наших Вп. предплатників і для теперішної, зміненої у своїм скрадї редакциї о піддержуване і опоміч. Немало між нашим Всч. духовеньством таких, що й пером володїють, і за справами церковними й суспільними пильним оком слїдять. Опрімо-ж наш орґан на спільних силах, а він нас з'єднає, до працї заохотить і на відповіднім уровени удержить ся.

Спростоване. З приємностию приходить ся нам занотувати, що подана в „Ниві“ вістка (чч. 18—19, стр. 622), неначеб то питомцї рускої колеґії в Римі вислали були на з'їзд укр. поступової молодїжи телеґраму солїдарности, є безосновна. Надіслана нам від о. ректора Лазара Березовского заява з підписами питомців згаданої колеґії звучить:

„Сим заявляю рішучо, що нї я, нї нїхто инший з колеґії, о скілько се менї відомо, не то що не вислав, але й не мав нїякої участи в телеґрамі, яка нїби то мала наспіти на з'їзд укр. молодїжи у Львові від питомців рускої колеґії в Римі“. (Слїдує 12 підписів).

XX. Міжнародний конґрес евхаристичний, що відбув ся в Кольонії на днях 4—8 серпня, закінчив ся величавою манїфестациєю католиків в честь найсьв. Тайни. В процесиї, що була завершенєм і кульмінацийною точкою конґресу, взяло участь понад 3 тисячки сьвященьства, понад 60 тисяч самих мущин. З найдальших кінців землї поприїздили делеґати ріжних брацтв і товариств, щоби перед сьвітом показати, що жиє ще віра у християн! Конґрес отворив в імени присутного кардинала Вануталлїя голова комітету, епископ Гейлєн. По офіцияльних повитанях виголошено ряд викладів: о Евхаристиї яко тайнї, о єї почитаню, тай о тім, як вона дїлає на единицю, на родину, на нарід, на людство. — Не забуваймо, що наші Владики звер-

тались недавно у спільнім посланію до своїх вірних з заохотою до частого причастія. Чи робить ся що в сій справі?

Єще часописи росписували ся про евхар. конґрес, а катол. Церков сьвяткувала вже у тій самій, в більшости протестантскій, Нїмеччинї другі свої великі днї. То **нїмецкі католики** зібрались у **Вроцлаві** 29. серпня — 2. вересня в числї 26. тисяч люда на LVI. **загальні збори**, щоби переглянути свої сили (кат. „Volksverein“ числить з кінцем червня с. р. 625.029 членів, роздав в I. півроцї 1904 — 4 мілїони брошурок і 530.000 книжок; річного приходу має около 580.000 марок) та за тановити ся над дальшою працею. Предметом нарад були: справа місий, соціяльні питаня, єдність і любов християньска, та християньске образованє (школа, преса, лїтература і штука). — Мимоволї насуваєть ся питанє: а в нас? По старосьвітски! Наші манїфестациї — поодинокі відпусти, наші наради — поодинокі соборчики. Та за се в нас нарікань немало! Там один академик зревольтував проти сьвященника пів села, відтам на поклик г. Носевича вибирають ся десятки на прощу в Почаїв, там переходам на латиньство кінця немає, а там і про безконфессийність чути... А ми по старому, як бувало. Час би й нам в ситуациї з'орієнтуватись, та як один муж до плянової, витривалої роботи забрати ся!

Вже то в „нашій“ Австриї „по австрияцки“. Скликані на 5. вересня VII **загальні збори австрийских католиків** до Відня **відложено** на неозначений час — задля национальних спорів. Перші відтягнули ся від участи Словінцї, ображені на христ.-соціяльних за поборюванє їх обструкциї в парлямантї, другі Чехи, загнївані на Нїмців за проти-ческі демонстрациї у Відни. Дивно. Коли лїберали всякого покрою і всїх народностий єднають ся, щоби виступити разом до борби з Церквою, католики, місто однодушно за святу справу стати, сварять ся і дїлять ся. А знані їм золоті слова in necessariis unitas так само, як і страшні наслїдки незгоди і роздорів! Єсли-ж уже суть які між-национальні рахунки, то де-ж красше їх полагодити як не на зборах, де нїсть Єлин, нї Юдей, нїсть раб, нї свобод... Тим то й дивно нам, що „Дїло“, подаючи вістку про ті збори у Відни, перестерігало, щоби жаден Русин не пхав ся там, де радять наші гнобителї Поляки, та христ. соціяльні, що на се гнобленє годять ся. Де як де, а там преціньможна булоб на ту християньску любов і рівність покликати ся. Хто знає, чи не відтам вижидати нам закиненя поміж розсварені народности Австриї мостів правдивого порозуміня і тривалої згоди? Нинї — на жаль нї, але колись...

Згадавши навіть про отсї недоспілі збори католиків у Відни, годї нам мовчанкою збути обяви — не так жи я, як страху православних. Бо що-ж спричинило II. **з'їзд православних брацтв** 15. серпня у **Вільнї**, як не страх перед дальшими поступами католицизму і польскости в полудневозахідних українах? Правда, погрожено й „жидівскій“ Думі, але

головним змістом усїх промов було все таки накликуване до з'організованої борби з тим подвійном ворогом. Ухвалено ревнїйше катехизувати, уряджувати публичні відчити, отвирати свої школи, засновувати книгарнї й бібліотеки, попирати істинно-русску, православну пресу і т. д. Але чи все те скріпить на українах противне їм православє і чужу їм росийщину? Вони-ж від них утїкають, покидаючи навіть свій обряд і свою народність! Одна лиш унія могла би їх спинити, але сеї боять ся істинно-русскі ще більше, як латиньства і польонїзації. Причини — знанї!

Православна пропаґанда у нас не спинила ся на тім, що заняла на свої услуги цїлу пресу москвофільскої партиї (як сказали ми у примітці до „Соборчика брідского деканату"), вона втискає ся вже й в найповажнїйші москвофільскі товариства. Ось що дїєть ся на „генер. собраніи членовъ общ. им. Качковского" дня 29. вересня с. р. у Львові: „Госп. М. П. Матвейків закидає, що в обществі криє ся „алтрутенскій фалш до̀ згоди", чого нам не треба. Єдина наша вірає восточно православна (грімкі оплески і оклики „Славно!"), о. Наумович приняв православіє (оклики „Славно!"). (Гл. „Дїло" ч. 214). Не инакше й сам „Галичанинъ" в ч. 208: „Г. Матвейковъ упрекаетъ правленіе Общества, що не издало портрета Наумовича, требуетъ, щобы покончити съ рутенщиною, такъ якъ мы всѣ русскіи православныи". Правда, найшов ся один О. Грицик, що відважив ся запротестувати проти висказу Матвейкова, та єго протест збори приняли з обуренєм. — За далеко вже ви зайшли і за відважні ви, господинови! А пождїть-но, може би і ми всї забрали слово...

В днях 10—13. вересня с. р. відбули ся в рускій духовній семинариї у Львові **реколєкциї для катехитів середних шкіл**. Реколєкциї давав Впреосьв. Митрополит Андрей; учасників було 33 із всїх трех наших епархий. По реколєкциях відбули ся збори під проводом Їх Впреосьвященьства, а відтак о. Дра Юрика, на яких довершило ся **основанє товариства катехитів** усїх категорий шкіл. Для кождої категориї мають бути заведені осібні секциї; найдальше до 3 місяців товариство має бути введене в житє. Цїль товариства: дбати про науку релїгії та про потреби катехитів. Ширші відомости про се товариство сподїємо ся дати нашим Вп. читачам в слїдуючім числї „Ниви".

Нинїшні катехизми. Французский епископ Делямер помістив у недавно виданім епархияльнім катехизмі між иншим такі питаня і відповіди:

П. Яке читанє є нинї найнебезпечнїйше для віри?

В. Найнебезпечнїйше нинї для віри є читанє злих часописий.

П. По чім можна пізнати злу часопись?

В. Злу часопись можна пізнати по тім, що на церков, на єї слуг і на добрі обичаї нападає, або їх висьміває.

П. Отже чи гріх читати безбожні і не обичайні часописи?

В. Так, гріх, — передовсїм єсли читає ся їх стало і без важних причин.

Або отсе що-до обовязків християнина:

П. Чому християнин має любити свою вітчину і бути добрим єї горожанином?

В. Бо після науки Спасителя вітчина є одною великою родиною, в якій всї члени повинні, як рідні брати, взаїмно любити ся, собі помогати і спільно себе боронити.

П. Що єще належить до головних обовязків християньского горожанина?

В. До головних обовязків християньского горожанина належить єще сумлїнне сповнюванє виборчого обовязку.

П. Коли сповняє ся сумлїнно виборчий обовязок?

В. Виборчий обовязок сповняє ся сумлїнно тодї, коли на послів вибирає ся правдивих християн, людий чесних, яким загальне добро лежить на серци.

П. То чи-ж гріх голосувати на людий безбожних, нечесних і таких, що не мають любови до своєї вітчини?

В Так, і то тяжкий гріх, бо через се бере ся відвічальність за все те зло, яке вибрані посли можуть сподіяти релїгії і вітчинї.

З поля статистики.

(*Зібрав о. Ол. Воляньский*).

I. Катол. Церков в цифрах.

Населенє землї під конфесийним взглядом.

Християни	560	мілїонів	36%
будисти	460	„	29%
ислямісти	220	„	14%
брамани	210	„	13·4%
погани беконфис.	109	„	7%
католики	270	„	17·2%
протестант.	180	„	11 5%
православні	110	„	7%

В Европі

Католики	180	мілїонів	46%
протестанти	100	„	25%
православні	100	„	25%
жиди	9	„	2·2%
ислямісти	8	„	2%
погани безконфес.	1	„	0·2%

Латиньский обряд має на цїлім сьвітї 159 церковних провінций; 8 патриярхів; 179 архіепископів, а разом з епископами 946; титулярних епископів 456; т. з. praelati nullius 21; 12 апостол. делєґатів; 145 апост. вікариїв; 55 апост. префектів (в Евр. 4, Азиї 11, Афр. 21, Амер. 10, Австралії 9).

В Европі мають латинники 605 архідиецезий; Франция — 84, Австр.-Угорщ. 52, Анґлїя 53, Італїя 268, Еспанїя 56, Нїмеччина 25, Португалїя 12, Бельґія 6, Росия 13, Греция 7, Болгария 1, Голяндия 5, Монако 1, Румунїя 2, Сербія 1, Швайцария 5, Туреччина 7.

В Азиї — 40 (Індиї 31, Япан 4, Персия 1, Туреччина 3), в Африцї — 13, в Америцї — 249, в Австралїї і Полїнезиї 32.

Грецкий обряд має на цїлім сьвітї 1. патриярха, 3 архіепископів, 18 епископів, 2 апост. вікарияти (24).

Сирийский обряд має 3 патриярхів, 11 архіепископів, 16 епископів, 2 апост. вікарияти (33).

Вірменьский обряд має 1 патриярха, 4 архіепископів, 14 епископів (19).

Коптийский обряд має 1 патриярха, 2 епископів (3).

Грецкий обряд в кат. Церкві. Чисто-грецкий обряд католицкого віроісповіданя має мало приклонників і не має ще церковної орґанїзациї, а вірні належать під заряд 2 латиньск. апостольских делєґатів в Атенах і Царгородї.

Грецко-болгарский обряд має 2 апост. вікарияти: в Солунї і Адриянополи.

Грецко-румуньский обряд занимає церковну провінцию Фоґарас-Вайсенбурґ на Угорщинї, має 1 митрополита (Фог.-Вайс.), а епископів в Люґос, Великім Варадинї і Шамос-Уйварі.

Грецко-руский обнимає галицку провінцию з 1 митрополитом і 3 епископами, має 3 епископів на Угорщинї, приналежних до латиньских церковних провінций, і 2 епископів в Росиї: Холм зависимий впрост від Риму і Минск, приналежний до могилівскої провінциї.

Грецко-мельхітский обряд має 1 патриярха в Антиохії з 3 архіепископами в Алєпо, Емеса і Тирі та 10 епископами в Триполїс, Байрут, Сидонї, Акцї, Цезареї-Філїппі, Гаврані, Бофі, Дамашку, Салє, Баальбеці.

Кардинали. За Пія X. (1903—1908) вмерло 25 кардиналів, з того 7 в р. 1908. З початком 1909 р. є 55 кардиналів, оден з них з часів Пія IX, 39 Льва XIII, 15 Пія X.

Найстаршим з 55 жиючих кардиналів є Альойзий Орелїя ді Санто Стефано, уроджений 9/VII. 1828, епископ Остиї, декан Колєґії кардиналів, Камерленґо римскої церкви, архіканцлєр римского унїверситету. Наймолодшим кардиналом є Ґаєтано де Ляї ур. 26/VII. 1853. Предсїдателем конґрегациї інквізициї є папа, конґреґациї для пояснюваня декретів тридентского собора Вінкент. Ванутеллї, пропаґанди Ґотті, пенїтенциариї (справи совісти)

Сереф. Ванутеллї, датарії (справи диспенс) Піетро ді Ангелюс, бібліотекарем Альфонс Capecollatio, архіварем Segna.

Катол. патриярхи. Між нинїшними патриярхами суть титулярні і дїйстні зн. такі, що мають патрияршу власть. Всїх патриярхатів (крім римского-папи) є 10: Антиохія (35 по Хр.), Александрия (40 або 52 р.), Єрусалим (325 р.), Царгород (1215 р.), Венеция (1451 р.) западні Індиї (1590 р.), халдейский Вавилон (1681 р.), Лїссабона (1716 р.), вірменьска Кілїкія (1742 р.), східні Індиї (1886 р.). Хотяй патриярхатів є 10, то патриярхів є 14, бо александрийских є 2, а антиохійских аж 4. Ті патриярхи розділені між 7 обрядів: латиньских патриярхів є 8, гр. катол., коптийский, сирийский, маронїтский, вірменьский і халдейский по одному. Латинскі патриярхи суть в Царгороді, Александриї, Антиохії (всї три титулярні); в Єрусалимі, Лїссабонї, східних і западних Індиях та Венециї.

В Антиохії патриярхат заложений в 35 р. св. Петром, але в р. 1102 зістав знесений. В р. 1143 основано лат. патриярхат, який знесено 1268 р., так що нинї істнує сам титул. В Антиохії є 4 патриярхів: 1 лат. а 3 східні. До східних належать: гр. кат. або мельхітский патриярхат (який носить титул ант. алек. — єрус. і цїлого Сходу); єго знесено в часї схізми в X. ст., але відновлено 1687 р. Сирийский патриярхат приняв в VI. ст. єресь Євтихія, а зістав відновлений в р. 1783. Маронїтский патріярхат завдячує свій початок Маронови в V. ст. (з тим патриярхатом не можна мішати антиох. митрополїю).

Першим **єрусалимским** *епископом був св.* Яков. Патриярхат основано аж 325 р. але в р. 1099 знесено. До р. 1191 обсаджувано єго латин. пралатами, відтак патриярхами титулярними, які стали дїйсними аж в 1847 р.

Царгородский патриярхат обр. лат. основано 1205, а знесено 1261 р., так що лишив ся лиш титул, який носить оден з римских пралатів.

Александрийский патриярхат має свій початок від св. Марка. В р. 538 дістав ся в руки монофізитів, відтак якобітів. В р. 1326 приняв унїю. Латиньскі александр. патриярхи були титулярні, від р. 1859 до 1866 дїйстними, відтак титулярними.

Коптийский патриярхат оснований Львом XIII. 1895 р. і має три епархії. Іменованє патриярха застережено впрост папі.

Лїссабоньский патриярхат повстав з епархії, заложеної 357 р., яка 1394 стала митрополїєю. В р. 1716 іменував Климентий V патриярха для королївскої каплиці, а Венедикт XIV. піддав єму цїлу епархію.

В східних Індиях основав Лев XIII. патриярхат 1886 р. Патриярх мешкає в Ґоа і є лиш титулярний.

В западних Індиях основано патриярхат 1520 р., а патриярхом був пільний сьвященик еспаньскої армії. Патриярх той має лиш титут, навіть без патриярших відзнак (інші титулярні патриярхи хоть не мають власти, то мають бодай відзнаки). Нинї той титул привязаний до архієпископа з Толєдо.

Венецкого епископа зроблено патриярхом тоді, коли знесено патриярхат в Аквілеї.

Вірменьский епископ став 1830 р. примасом, а 1867 патриярхом. Мешкає в Царгородї.

Халдеї попали в V. ст. в єресь несторияньску. Католицкий патриярхат відновлено 1681 р., але резиденцию визначено в Диярбекір, відтак в Баґдаті, а остаточно в Моссуль.

Найстарший що до поваги є патриярх антиохійский, відтак александрийский, єрусалимский і царгородский. Інші не мають канонїчно приписаної ранґи. Венецияньский патриярх має титул з „ласки Бога", отже з пропущенєм слів „і апост. престола"; лїссабоньский має право до лєктики і до тияри на своїм гербі; єрусалимский є заступником голови ордена Божого Гробу.

Католицка церков в Австриї.

I. Церковна провінция віденьска обнимає Австрию долїшну й горішню, має 1. віденьску архідиєцезию, 2. С-Пельтеньску та 3. лїнцку диецезию. Кардинал Ґруша.

II. Провінция сальцбурска обнимає Сальцбурґ, Тироль, Форальберґ, Каринтию, Стирию, має 4. архідиецезию в Сальбурзї, 5. тридентску, 6. бріксеньску, 7. гуркску (епископ в Кляґенфуртї), 8. секавску (епископ в Ґрацу), 9. ляватску (епископ в Марбурзї) диецезию. Кардинал Катшалєр.

III. Провінция горицка обнимає Ґорицию, Країну, Триєст, Істрию, острови кварнерскі, має 10. архідиецезию в Ґориції, 11. диєцезию в Люблянї, 12 Триєстї Капо д Істрия, 13. Паренцо-Поля, 14. Веліа.

IV. Провінция зарска обнимає Дальмацию, має 15. архіепархію в Зарі, 16. епархію в Себеніко, 17. Спалято-Макарска, 18. Лєсинї, 19. Рагузї, 20. Каттаро.

V. Провінция праска обнимає Чехи, має 21. архіепархію праску, 22. ляйтмерицку, 23. кенїґрєцку, 24. будвайску. Кардинал Скрбрнски.

VI. Провінция оломунецка обнимає Моравію і часть Шлеска, має 25 архіепископство в Оломунци, і 26. епископство в Бернї.

VII. Провінция львівска руска обнимає Галичину східну і Буковину, має 27. архідиецезию у Львові, а диецезиї 28. в Перемишли і 29. Станиславові.

VIII. Провінция львівска латиньска обнимає Галичину крім Кракова і Буковину, має 30. архідиецезию у Львові, 31. диецезию в Перемишлї і 32. Тарнові.

IX. Винята зі складу провінциї є 33. диецезия краківска (кардинал Пузина), 34. вроцлавска (кардинал Копп, Шлеск) і

X. 35. архідиецезия львівска вірменьска.

Латиньске сьвітске духовеньство в Австриї числить 8 архіепископів, 23 епископів, 51 капітул, 7800 парохій, 1670 сотрудництв, 26 семінарів, 390 крилошан, 14.248 сьвящеників, 2.301 кандидатів.

Найбільше сьвітского духовеньства є в Чехах (3.887), найменше на Буковинї (39), найбільше епископів в Дальмациї (6), найбільше крилошан на Побережу. Шлеск і Буковина не мають семинарів.

Грецкі католицкі диецезиї на Угорщинї.

Церковна латиньска провінция в Ґранї обнимає крім латиньских диецезий дві грецко-рускі: в Eperjes і Мункачи. Латинь. провінция в Загребі має 1. грецко-руску диецезию крижовацку.

Крім того має Угорщина 1 провінцию з 3 грецко-румуньских диецезий.

Василияни. Крім руско-галицких реформових та нереформованих Василиян, суть ще Василияни гр. обряду, гр. мельхітского (т. з. конґреґация Спасителя), конґреґация алєпіньска і конґреґация гр. мельх. — соаритско-балядитска.

Католицкі місиї. О. Крозе видав простору книгу про католицкі місиї серед поган. — З дат, зібраних автором, показує ся, що католицкі місиї числять тепер 8 і одна трета мілїонів католиків. Із сего числа припадає на Азию 6,229.885, Австралїю і Океанїю 170.092, на Африку 853.931, а на Америку 998.092. Крім тих послїдними роками навернених місиї позискали для католицкої церкви в минулих часах 30 і пів мілїонів душ. Трудило ся над тим дїлом 12.309 місионарів; із сего 9086 в Азиї, 392 в Австралїї і Океанїї 1842 в Африцї, а 985 в Америцї. Найбільше причинили ся до сего розширеня католицкої Церкви духовні семінариї, основувані для наверненя людности. Сьвященики з власного племени являють ся найлїпшим чинником місийним. Катехистів було в місиях около 600, милосерних сестер 18.000. Число місийних стаций доходить до 30.414 (12.157 в Азиї 547 в Австралїї, 3418 в Африцї, а 1008 в Америцї). Церков і місийних каплиць є в Азиї 17.837, в Австралїї 553, в Африцї 3.418, а в Америцї 928 (між поганами).

Архібрацтво Успеня Пр. Дїви видало таку відозву:

Памятайте на Схід! Зі Сходу сьвітло! В серци Сходу, у св. Землї довершив Свого дїла Спаситель, звідтам вийшли Апостоли, там колиска християньства, зі Сходу вийшло богато Сьвятих, монаше житє, теольогія св. Отцїв. З митрополії Сходу, з Царгороду, розійшло ся християньство по Словянщинї.

Єресь відорвала від Церкви Несториян, Вірмен, Якобітів, Коптів, а схізма, попирана опісля ісламом, відірвала цїлий Схід, а з ним Словян і розірвала єго на територияльні і национальні церкви.

Часть Східняків вернула до єдности з Римом і є їх 6 мілїонів з 6 патриярхами, 19 архіепископами, 52 епископами. Але в схізмі є ще 120 мілїонів. Для їх навернення покликав Лев XIII. до житя Архібрацтво Успеня, яке має на цїли молитвами, добрими дїлами і датками причиняти ся до навернення Сходу. В тім намірею змовлять члени Брацтва що дня Отче наш, Богородице Дїво, Слава Отцу. — Середовище брацтва в Царгородї,

а філія для Австро-Угорщини є при церкві Божої Матери на Hilariberg bei Kramsach в Тироли. Начальство філії принимає членів, збирає датки і посилає їх для місий на православнім Сході і править богослуженя в своїй церкві — уладженій після східного обряду — на наміренє Сходу. Члени дають річно бодай 20 сотиків.

Орґаном брацтва є місячник „Missionen der Augustiner von Maria Himmelfahrt, річно 2·40 к.

Членом брацтва є Пій X., рускі теольоґи в Інсбруці та деякі духовні і сьвітскі Русини в Віднї і Галичинї.

Відпусти брацтва: I. повні: в день принятя в члени — в годинї смерти — в празник Успеня — Состраданя — св. Андрія — Золотоуста — Кирила та Методия.

II. неповні; 1) 7 лїт і 7 квадраґен в празник Непорочного Зачатя — Благовіщеня — Стрітеня — св. Михайла — Хрестителя — всїх Апостолів — св. Василия — Григория Наз. — Августина — Атаназия — Стефана. — 2) відпуст 100 днів: за кожде добре дїло на наміренє брацтва.

Для зрозуміня слова „квадраґена“ мусимо пригадати собі дещо з доґматики. Кождий тяжкий ґріх стягає вину і вічну кару, а деколи і дочасну. Вину і вічну кару прощає ся на сповіди, кара дочасна прощає ся в части на сповіди (т. з. покута) а прочу треба відбути в тім житю або в чистилищи. Щоби освободити вірних від кар чистилища, заміняє їх Церков на кари земскі. Давно, коли дисциплїна була дуже строга, накладано яко земску кару публичну (канонїчну) покуту, якої якість і скількість залежала від великости прощених на сповіди ґріхів.

Єсли покутник відбув канонїчно приписану кару одної квадраґени — 40 днїв постив в хлїбі та водї, — то за то відпускало ся ёму я к у с ь часть кари чистилища, а іменно таку часть, яка — після плянів Божих нам зовсїм не звісних — відповідала перебутій карі канонїчній.

В часах злагодженої дисциплїни можна легко (прим. молитвою) осягнути то само, що давно коштувало богато строгої покути.

II. Культура в цифрах.

Преса. На сьвітї виходить около 70.000 ґазет і часописий. В Сполучених Державах до 22.000, в Нїмеччинї до 10.000, в Анґлії до 4.500, в Австро-Угорщинї понад 3.800, в Італії до 3.500, в Бельґії понад 1.800, в Японії 1.500, в Еспанії і Росиї до 1.350, в Туреччинї 300, в Хінах 120, в Єгиптї 120, в Болгариї 90, в Сербії 78, в Португалії 22, в Персиї 12.

В Нїмецкій мові виходить 4.000 полїтичних ґазет, з того 1.500 дневників, Köln. Zeitung 4 рази на день і дає річно 112 великих томів по 500 сторін без анонсів. З XVIII. столїтя є 82 ґазет. Катол. преса в Нїмеччинї числила в 1880 р. — 186, 1890 — 272, 1900 — 419, 1907 — 480 ґазет і часописий. Esseur Vollkszeitung має 53.000, Köln. Volkszeitung 23.000 передплатників. Число передплатників катол. преси так росте: 1880 р. — 596.000, 1890 — 1 мілїон, 1900 — 1½ мілїона, 1907 — 2 мілїони (на 20 мілїонів катол. населеня).

В Австриї видає ся на пресу річно 10 мілїонів марок (в Нїмеччинї 63 мілїонів). Австрийска преса виходить в 16 мовах в 299 місцях.

В нїмец. мові виходить	487 полїт.,	1804 інших
ческих	320	530
польских	95	202
руских	22	26
словіньских	27	50
хорватских	16	19
румуньских	6	2
італїйских	46	64.

Одна полїтична ґазета випадає на 16.157 Італїйцїв, 18.610 Чехів, 18.882 Нїмців, 38.494 Румунів, 44.177 Словінцїв, 44.461 Хорватів, 44.762 Поляків, 153.706 Русинів. Про католиц. пресу в Австриї гл. „Нива“ ст. 78 і:

1) Die kathol. Presse Österreich-Ungarns nebst einem Verzeichnisse der kathol. Blätter des Auslandes u. der nicht katholischen Parteiblätter Österreichs, einem Auszuge aus dem Pressgesetze u. den Kolportage-Bestimmungen. Herausgegeben vom Pressbureau der Piusvereines. Preis 70 heller. Wien. 1907.

2) Jos. Kürchner, Handbuch der Presse, Berlin — Eisenach — Leipzig, 1902.

3) Heinr. Keiter, Handauch d. kathol. Presse Deutschlands, Österreichs, Schweiz, Essen-Ruhr, 1907.

4) L. Salomon, Allgemeine Geschichte des Zeitungswesens, Leipzig, 1907.

5) Tony Kellen, Das Zeitungswesen. Kempten — München 1908.

У Франциї Figaro і Gaulois мають националїстичний напрям з католицкою закраскою. Petit Journal, брукова часопись має 1½ мілїона предплатників. Головний орган католиків є L'Univers.

В Сполучених Державах є 6% релїгійної преси. В р. 1900 було 284 католицкої преси: англ. 119, нїм. 43, франц. 17, поль. 11, ческ. 7, англ.-нїм. 6, еспан. 2, слов. 2, голєнд. 2, індийск. 1, італ. 1, мадярск. 1.

Еміґрация. В перших 9 місяцях 1907-го р. було 1,082.156 еміґрантів до північної Америки, а то число зменшило ся в 1908 р. о 791.416. Вернуло до Европи 301.296 (1907 р.) і 545.962 (1908), отже по роцї о 244.666 більше. Від 37/IX — 3/X. 1908 пішло до Америки 9 075, а звідтам 8.108.

В Будапештї є богато **жидів** на висших становищах. В 1906 р. було там на 716.476 душ 169.974 жидів. В р. 1908 було студентів унїверситету 6.000, з того 2.831 жидів. В р. 1908 на 1075 лїкарів є 635 жидів. В р. 1900 на 1069 адвокатів було 616 жидів, на 705 депендентів 414 жидів. В поліциї є 120, в автоном. урядах 28, в учительстві 281 жидів, 352 жидівок, в аптикарстві 54. Рабінів є 29. На 571 журналїстів є 281 жидів, по редакциях 16 дневників є 70% жидів, на 551 часописий є 281 жидівских. Не Budapest, a Judapest!

Жидівскі богацтва на Угорщинї. Лїберали люблять числити майно Церкви, а забувають на майно жидів. Угорскі жиди мають движимостий на 240 мілїярдів корон. Землї під управу є

на Угорщинї 30 мілїярдів моргів, селяни мають з того половину. З другої половини випадає на державу 2,800.000, на релїгійний фонд 250.000, на церков 250.000, на велику посїлість (fideikomis) 2,400.000, на жидів $4^1/_2$ мілїярдів. Крім того жиди мають в посесиї 3 мілїярди моргів.

Католики в Австриї.

Відень. На 2,015.084 мешканців (крім війска) є 1,500.000 католиків, 60.000 протестантів, отже як 25 : 1. Відповідно до тої пропорциї повинне бути число уродин. В дїйсности однак родить ся католиків не 25 разів більше, але аж 34·75.

В Австриї перейшло з католицкої Церкви в 1900 р. 4.699 на протестантизм, 1901 — 6.299, 1902 — 4.247, 1903 — 4.056, 1904 — 3.982, 1905 — 4.480, 1906 — 3.905, 1907 — 3.714. З протестантизму перейшло в тих лїтах на католицтво: 705, 830, 937, 937, 1.008, 1,155, 1.138, 1.022. Отже загально взявши переходи на католицтво ростуть, а на протестанство малїють, мимо мілїонів видаваних агітацийними Gustaw—Adolf—Verein-ом.

Католицизм в Італії. В Італії — якої католицизм окричаний ворогом народа, нерозуміючим народних потреб — було в 1908 р. 2000 захоронок для дїтий, 1850 товариств, 300 банків, 8273 добродїйних заведень, 513 кооперативних спілок, 3500 побожних фундаций, а всьо то в руках духовеньства і католиків. Парохіяльних церков було 20 000, дочерних 2.000, висшого духовеньства 5.000, сьвящеників 43.600, монастирів 4900, семинарів 300, колеґій 1870, католицких часописий 540, католицких накладчиків 3.200.

Католики в Нїмеччинї.

В Нїмеччинї було в 1900 роцї 35,231.104 протестантів, 20,321 441 католиків. В роцї 1905 підскочили ті числа на 37,646.852 протестантів, а 22,094.492 католиків. Єсли взяти однак процентовий приріст конфесиї, то знаменним буде факт, що у всїх майже краях Нїмеччини убувають протестанти, а прибувають католики. В р. 1900 протестантів: 62·51%, китоликів 36·06%, в р. 1905 завважуємо переміну цифр на 62·08% та 36·46%. Причина приросту католиків лежить в висшім числї народин, які суть наслїдком більшої моральности в католиків.

Число католиків в анґлїйскій імпериї в р. 1908.

Велика Британїя — 2,190.000, Ірляндия — 3,310.000, Ґібральтар і Мальта — 215.000, Азия — 2,085 000, Африка — 350.000, Америка — 2,810.000, Австралїя — 1,093 000.

Ціла імперия числить 12,053.000 католиків, 184 епископів, апостольских префектур і вікариятів, 4.166 сьвящеників, з того 2.699 сьвітских а 1.467 монахів. Анґлія дає 9 катол. послів до парляменту, Ірляндия 173.

Катол. місиї.

В Азиї, Африцї, Америцї і Австралїї є 21,988.000 католиків, навернених давнїйшими місионарами. Крім того суть католики що іно навернені. Тих є 8,321.963, між ними 438.000 Европейців, 12 305 сьвящеників, між ними 5.369 автохтонів, 4.863 братчиків, 17,283 сестер, 30.414 місийних стаций, 22.736 церков і каплиць,

17.834 шкіл, 790.878 учеників. Всіх католиків є в чотирох частях сьвіта понад 30 мілїонів.

В XIX ст. назбирано датків для місий редакциями, товариствами і ординариятами 400 мілїонів марок (марка = 1·20 кор.), пропаґанда дала 100 мілїонів, папа 22 мілїони. Як додати до того записи і датки монастирів, то можна сьміло твердити, що католики видали на місиї в XIX. ст. 1.600 мілїонів марок.

(Krose, Kathol. Missionstatistik. Freiburg Br., 1908, ст. 123, 126).

Польске царство числить 10 губернїй 11,687.853 душ, 471.003 православних, 8,800.208 католиків, 88.426 мариявитів, 610.429 протестантів, 1,716.064 жидів.

Француске місийне товариство розвиває свою дїяльність в 32 місиях позаевропейских. В р. 1908 охрещено ту 33.160 дорослих, охрещено поганьских дїтий 139.956, а християньских 56.789, шкіл було 4.294, учеників 132.555, епископів 37, місионарів 1.371, краєвих сьвящеників 778, катихістів 31.050, семинарів 2.081, монахів 305, монахинь 4.075, церков і каплиць 5.700, домів для сиріт 347 з 20.409 сиротами, аптик 448, шпиталїв 108.

Католицкі наукові і лїтературнї інституциї.

В Нїмеччинї основано 1875 р. Görresgesellschaft zur Pflege der Wissenschaften im katholischen Deutschland, устроєне на лад нашого наук. Товариства ім. Шевченка. Нїмецке товариство видає що року три книжки для членів (Vereinsgaben), Staatslexikon (великий твір полїтично-державних наук) монументальне, публїкацию актів тридентийского собора, Histor. Jahrbuch (від 1880), Philos. Jahrbuch (від 1888), Quellen u. Forschungen aus dem Gebiete der Geschichte (від 1892), Studien u Darstellungen aus dem Gebiete der Geschichte, утримує історичний інститут в Римі (від 1889). В послїднім часї видає ще студиї над істориєю старинної культури.

В 1905 р. мало товариство 3.000 членів, 800 учасників, 40.000 марок майна.

В Відні основано Leogesellschat в цїли плеканя науки в дусї християньского сьвітогляду. Товариство видає Mitteilungen der Leogesellschaft, Jahrbuch der Leogesellschaft, Allgemeines Literaturblatt (від 1892, виходить що два тижнї, подає рецензиї нових книжок зі всїх наук), Kultur (квартальник, подає розвідки зі всїх областий наук), Soziales Wirken der kathol. Kirche in Österreich, Vorträge und Abhandlungen ger Leogesellschaft. Крім того видає релїгійні образки.

Членів 2.000, майна 60.000 кор.

Між Görres-a Leogesellschaft є та ріжниця, що перше занимає ся самими сьвітскими науками, а друге і теольоґічними.

В Чехах є богато інституций для попираня катол. лїтератури*).

Vlast (Вітчина) основана 1884 р. має нині власну друкарню, книгарню і фабрику паперу. Числить 2.300 членів, які платять річно 100 кор. Товариство видає 6 часописий, два калєндарі, книжки, брошури.

*) Linzer Quartalschrift, 1908, ст. 635—641, 874—9.

Орґаном Товариства є лїтературно-науковий місячник Vlast, який виходить вже 25 рік. При місячнику виходять брошури для народа п. з. Hlasy Svatováclavské.

З товариством лучать ся три секциї.

Historický kroužek з своїм орґаном Slovnik historického kroužku (9. рік) занимає ся істориєю Церкви особливо гуситизму і демаскує т. з. історичні ложі, фабриковані для звеличеня гуситизму.

Sociàlni odbor має свій орган Naše listy (18. річник), уладжує соціяльні виклади і видає соціяльні брошури. Literarni sekce ширить добрі книжки і часописи, уладжує лїтературні конґреси, запомагає лїтератів.

З товариства Vlast вийшли независимі тепер від неї товариства, як Tiskova liga (лїґа преси) стоїть в звязи з австрийскою і сьвітовою лїґою в Ахен, видає брошури Husistoi ve světle pravdy (6. річник) і obrana víry (6. річник), які обговорюють актуальні питаня і простують ложи лїберальної преси, вимірені против Церкви.

Для ширеня добрих книжок єсть товариство св. Івана Непомука в Празї від 1831. р, числить 30.000 членів і Товариство св. Кирила і Методия в Бернї від 1850. р. Товариство св. Прокопа в Празї для видаваня теольоґічних творів існує від 1860 р.

З теольоґічних часописий виходить від 1828. р. в Празї Cacopis katolického duchovenstva з додатком Slavorum litterae theologicae. Занимає ся теольоґічними і душпастирскими квестиями та теольоґічною лїтературою всїх словяньских народів.

Jednota českého katolického učitelsva a přatel křěstanské vychovy (Союз ческ. кат. учительства і приятелїв христ. вихованя) числить 300 членів. Орґаном союза є Vychovatel (24. рік) і Učitelska příloha. Союз дав ініциятиву до основаня педаґоґічного союза (Svaz pedagogický), який лучить катол. учительство всїх катол шкіл.

Товариство для закладаня катол. бібліотек для народу заложило за 4 роки свого існованя 29 бібліотек з 3.028 томами.

Книжки надіслані до редакції:

Dr. Joseph Kachnik: Etica socialis seu Sociologia. Olomucii 1909.

Dr. Joseph Kachnik: Historia philosophiae, Olomucii 1909.

о. П. Бѣлиньскій: Проповѣди на свята и недѣлѣ цѣлого року. Часть четверта Жовква, 1909.

о. Є. Гузар: Исторія католицкой Церкви в короткім парисї. Львів, 1909.

Ник. Садовский: Антирелїґійна резолюція академічної молодїжи в сьвітлї науки. Жовква. 1909.

Оцїнки подамо в слїдуючих числах „Ниви".

Видає „Редакційний Комітет". — За редакцию відповідає:

о. Олександер Малицкий.

З друкарнї Ставропиґійскої під упр. М. Рефця.

Просимо уважно перечитати!

П. Т.

Заходом і коштом спеціяльного, редакційного комітету появить ся на нашій Україні в серпни с. р., перший, руско-український, **гумористичний календар на рік 1910.**

Календар сей буде щось небувалого, а наклад его вийде з надзвичайною форсою, бо в 50.000 примірників.

Се нечувано велике число примірників, розійде ся по цілій галицькій, буковинській, угорській та російській Україні, та по українських кольоніях в Сполучених державах, Канаді, Бразилії і Аргентині.

Ми не жаліли вложити у видавництво сего календаря значнійшого капіталу, та запевнили собі наперед місця збуту, в вище наведених краях та державах.

Також подбали ми і про літературну стійність календаря, бо на него зложать ся майже всі наші визначнійші письменники-гумористи.

В виду наведених тут обставин гадаємо, що П. Т. купці, фабрики, інституції та товариства зрозуміють добре ся користь, яку вони зможуть осягнути через поміщення своїх анонсів в нашім календарі.

Для користи отже самих П. Т. Інтересованих радимо вихіснувати сю небувалу досі нагоду, та надіслати як найскорше належитість за поміщене дотичного анонсу, котрий просимо після власних поглядів самих П. Т. Інтересованих, собі уложити.

Належитість за поміщені анонсів виносить:

За цілу сторону формат 22/14	. .	20 К.
„ пів сторони „ „	. .	10 „
„ четверть стор. „ „	. .	5 „

Належитість пра з приналежним анонсом (чітко писаним) просимо надіслати до кінця липня 1609. під адресою редакції „Будучности", Львів, вул. Сикстуська ч. 31 (Галичина), котра то редакція ручить також за надіслані гроші.

Безпосередньо по виданю календаря, вишлемо его також всім П. Т. Анонсуючим.

Просимо уважно перечитати!

Просимо уважно перечитати!

Просимо уважно перечитати!

Д-р Ф. ЕВИНЯ „ПРАВОТАР"

збірник цивільних карних і адміністраційних законів, приписів про права руської мови, приписів про стемплеві і перекоснї и належитости, з около 200 взорами подань, контрактів, жалоб, векслів і пр., з окремим речевим регістром і регістром стемплевих належитостей. Ювилейне 1909.

Видане прегарне. Великий формат вісімки, сторін 236. Др. Е. Олесницкий каже: „Правотар буде дуже пожаданим і практичним підручником в кождім уряді громадскім, парохіяльнім, в кождій читальні, касі ощадковій і взагалі у кождого, хто жиже серед народа і бажає бути йому добрим порадником".

„Книжка є пожаданим підручником для всіх, почавши від адвоката, судії, нотаря а скінчивши на інтелігентнім селянині".

Набувати можна Правотар в руских книгарнях у Львові, на провінції в руских касах і агенціях Дністра і в Жовкві у ОО. Василіян. Ціна 10 К. 72 с. Оправлена в полотно 11 К. 72 с., опр. в півскірку 11 К. 82 с. ціна з пересилкою.

В Адміністрації „Ниви“ можна набути слідуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Спільне пастирське посланіє німецких епископів до клиру з нагоди енцикліки про модернїзм Львів 1908, ст. 28—25 с.

2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.

3. Др. Й. Жук: Пояснення до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.

4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.

5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 — 1 кор.

6. о. Б. Гузар: Розважання о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.

7. о Б. Гузар: Розважання о терпінях І. Христа, для шкільних дітий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.

8. о. О. Воляньский: Апольогетично-соціяльна діяльність руского душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.

9. Др. І. Свєнціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

10. Виплинькмо вже раз на чисту воду, Львів, 1909 ст. 14 — 25 сот.

Ціни подані разом пересилкою.

Релігійно-просьвітна

БІБЛІОТЕКА

для народу.

— **Видавництво товариства св. Ап. Павла у Львові.** —
Поодиноке число 4 сотики.

Ч. 1. Хто в Христос? Яку віру приняли Русини за князя Володимира? Поступ а духовеньство. Людска душа не вмирає. Написав Я. Л.

Ч. 2. Ворог людства (Алькоголь). Написав о. Теод. Лежогубский.

Ч. 3. Що се таке „вільна школа?“ Наука св. Августина про правди св. вірн. Написав М. Щ.

Набути можна в Адміністрації „Ниви“ Львів, ул. Коперніка ч. 36.

ВАЖНЕ ДЛЯ

Всч. Духовеньства і Хв. Комітетів церковних

ТОВАРИСТВО

ДЛЯ РОЗВОЮ РУСКОЇ ШТУКИ

стов. заресстр. з обмеженою порукою

у Львові, пл. Бернадиньска ч. 8. (готель Краківский)

Виконує всякі праці з обсягу артистичного малярства, різьбярства і позолотарства після композицій своїх членів:

Образи релїґійні

до іконостасів, олтарів, хоругов, на тетраподи, плащаниці і до комнат,

Образи сьвіцкі

історичні, побутові, портрети з природи і фотографій, краєвиди і т. д. рівнож украшує стіни церквей, виготовляє плани церквей, каплиць і прч.

Товариство одержує власну

різьбярско-позолотарску робітню

в котрій виконує цїлі іконостаси, вівтарі, кивоти, процесійні образи, проповідниці, сповідальниці пр.

Поручаючи се одиноке руске Товариство патріотичній опіці нашої П. Т. Публики духовної і сьвіцкої, надіємо ся, зволить Она причинити ся до осягненя нашої цїли численними замовленями, котрі принимає

виключно лиш Дирекция Товариства

у Львові Ринок ч. 10. І. пов. дім „Просьвіти“.

Товариство не послугує ся аґентами.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788. **„ДНІСТЕР“** Конто Щадниці почтової 25.361.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,

числить умірковані премії за обезпеченя,

пімвідує шкоди **безпроволочно** по пожарі,

удїляє обезпеченим членам в річної надвишки **звороти**.

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Поліси „Дністра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і иньші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекурувати си **на жите** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформациї до обезпечень удїляють аґенциї „Дністра“.

Зголошеня письменних господарів о аґенцию приймають си тілько з таких громад, где еще не робить иньший аґент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ $^{31}/_{12}$ 1908 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.540, иньші фонди К 458.564, разом **К 2.324.104.**

Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 3.**

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

часноване при Товаристві взаїмних обезпечення „Дністер“ в р. 1885 на підставі закона о стоваришених з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної вартости уділу.

Ціллю Товариства є **уділюване кредиту** своїм членам рільничим **обезпеченим в „Дністрі“ від більше літ.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекциї Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч. 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничі	**К 2,848.890·—**
Уділи членські	**К 282.891·—**
Позички уділені:	**К 3,396.002·—**

Канцелярії Товариства отворені через полудне.

Рік VI. 1. Падолиста Ч. 21

Предплата річна 8 К. піврічна 4 К. Поодиноке число 40 с.

Адреса редакції і адмінїстрації Львів ул. Коперніка ч. 36.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

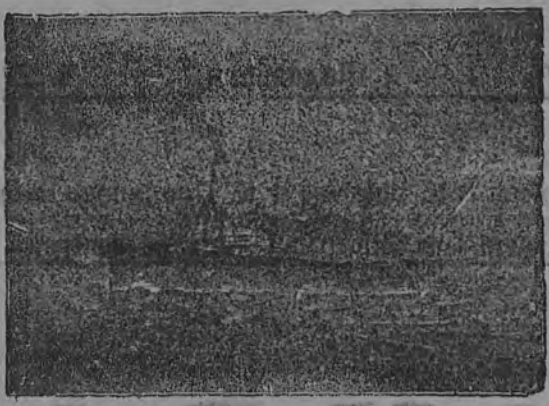
ВИДАЄ РЕДАКЦИЙНИЙ КОМІТЕТ.

ЛЬВІВ

З друкарнї Ставропигійского Інститута

під зарядом М. Рефця.

1909.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желізниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся еміґрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

Запрошенье до передплаты.

Богословіе нравственное,

приладжене до потребъ рускихъ священиковъ о. Іос. Мѣльницкимъ, пралатомъ домовымъ Папы, крилошанином Митроп. Капитулы, Д-ромъ богословія. **Другій томъ** вже печатає ся и выйде на початку р 1910. Передплата стоитъ разомъ съ пересылкою 3 К. 50 г. **Першій томъ** можна ще отъ автора достати почтою franco за 4 К.

О скору пересылку пренумераты упрашає всѣхъ приязно авторъ. Во Львовѣ Площа св. Юрія 5.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князів,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає С. Ґерусїньский, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Гроші посилає ся на адресу:

С. Ґерусїньский — Львів вул. Садівницка ч. 79.

Читайте **Важне на зиму!**

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих цїнників, покликуючись на „Ниву".

В справі торговельного тов. „ДОСТАВА“.

Відозва до Всч. Духовеньства і церковних брацтв.

В р. 1905 основало поважне число руских съвящеників торговлю церковних приборів в Станиславові під ім. „Достава“. Наше духовеньство взяло сю галузь торгу в свої руки з тою ціллю, щоби достарчати церквам такі товари, які відповідали би духови нашого обряду, щоби давати їх по дешевим цінам, та обертати чистий зиск (який йшов досі для приватних підприємців) в користь самих же церков. Се діло сповняло товариство з всякою совістностию і одержало за те богато похвал з кругів клиру, а на сегорічній виставі в Карльсбаді удостоїло ся почесного хреста і великої золотої медалї.

Однак станиславівска „Достава“, осторонь від осередка краю, не могла з льокальних вже причин розвинути належної дїяльности на всїм просторі нашої руской церкви; бо многим съвященикам з львівскої і перемиской дієцезиї приходило оно з трудом відноситись з своїми запупнами аж до Станиславова. Щоби сему зарадити, постановив ширший круг нашого клиру, що зібрав ся з усїх трох дієцезий в червни с. р., заложити головний склад „Достави у Львові і поставити его добором товарів на такій стопі, щоби відповідав достоїнству нашого обряда й вимогам нинїшного часу. З тою ціллю вибрано з поміж львівского духовенства осібний комітет і поручено ему, щоби перевів се діло в житє.

Сповняючи дане поручене, порозумілись ми найперше з станиславівскою управою „Достави“, засягнули ради фахових людий, і підготовивши все як належить, отворили з днем 20. с. р. церковну торговлю у Львові. Ми заложили ї̈ яко філію станиславівскої „Достави“; однак взяли правю в сїй філії в свої руки і сподїємо ся, що она силою самого факту, збільшцного в нїй торгу, стане небавом головним осередком всего інтересу.

Ве нашій торговлї будемо удержувати всякі прибори, які лиш потрібні для окраси наших церков. І так будемо доставляти: а) Фелони і дальматики в різних барвах і материях, завіси, диванн, обруси, біля, ленти, колпаки і обочники; б) металеві вироби: чаші, монстранції, дароносиці, хрести (процесіональні, напрестольні і ручні), патериці, лїхтарі, канделябри, сьвічники, всен чники, кадильниці, дзвінки, лямпи, мирниці; в) різьби: кивоти, статуї, ангелики, воскресеня, хрести; г) всякі образи для церков і комнат, процесіональні олтарі, антипедия. плащениці, хоругви, фани, бальдахими; з) евангелия і молитовники в гарних оправах, сьвічки, цьвіти і букети, барвні пікла до вікон і всю иншу церковну утвар. Також пріймаємо всякі церковні річи до направи; чаші для позолоченя, металеві прибори, фелони і др.). Крім того отвираємо у себе виставу для творів наших артистів (малярів і др., щоби тим способом улекшити нашій публиці пізнанє і набуванє красних творів штуки. Все те будемо удержувати в добірній якости і красї, та давати по цінах можливо найдешевших.

Для правильного веденя діла назначили ми з поміж себе директорів склади і надзираючу раду (котрі будуть входити й в склад станиславівскої управи), а крім того вибрали обрядову комісию, котра нагадати ме, щоби товар відповідати приписам нашого обряду.

Однак щоби підняте діло успішно розвивалось, потребуємо сильної піддержки зі сторони нашого Клиру і Брацтв. І тому звертаємо ся до Всеч. Духовеньства і до наших Брацтв з горячим зазивом, щоби зволили щиро поперти наше предприемство. З окрема просимо наших духовних Собратів, щоби вступали самі в члени „Достави“ з більшим числом уділів (один уділ 10 корон и вписове 1 кор.), вписували в члени також церкви і брацтва і замовляли у нас потрібні церковні прибори. Та нозаяк маленькі уділи не богато приспорили би нам гроша, просимо особенно, щоби льокували в ощадници нашого товариства як свої так і церковні капітали (на 5%). З сею піддержкою зволять наші Брати поспішати чим скорше. Ми розпочинаємо діло не великими средствами; а річ зрозуміла, що чим більшими грошевими засобами будемо роспоряджати, тим лучше зможемо розвинути наш інтересъ і тим красше відповісти вимогам Клиру.

Ми маємо нову надію, що найдемо радий привіт в кругах нашого Духовеньства. Сеж діло нам всїм спільне і має на метї лиш добро нашої церкви. З нашого боку доложимо всїх заходів, щоби бажаням Клиру як найкрасше вдоволити.

Всякі замовленя і грошеві присилки просимо адресувати: СКЛАД „ДОСТАВИ“ У ЛЬВОВІ (УЛ. РУСКА Ч. 20). На жадане висилаємо оборотно наш богатий цїнник.

У Львові, в падолистї 1908.

За комітет: *о. Іван Чапельский, о. др. Йосиф Жук, о. Александер Стефанович о. Йосиф Фолис, о. Евгеній Гузар, о Теодозий Лежигубский, о. Іван Рудович, о. Дамян Лопатин скій. о. Ілларий Паньківский, о. Теофиль Бобикевич, о. Ярослав Левицкий, др. Володимир Бичиньскій.*

За дирекцию станиславівскої „Достави“: *о. Клим Кульчицкий.*

Ч. 21. Львів, 1. Падолиста 1909. Рік VI.

Передплата річна 8 кор. піврічна 4 „ Поодиноке число 40 сот.

НИВА

Адреса редакції і адміністрації Львів, улиця Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: Я. Л.: Товариство руских катихитів. — о. О. Воляньский: З теольоґічних проблємів. — о. Др. О. Б.: Другий велеградский з'їзд. — о. А. Долиньский: Соборчик брідского деканату. — Бібліоґрафія. — Всячина: Ще в справі протирелїґійної резолюції нашої акад. молодїжи. — Профактичний стан між нашими поселенцями в Боснї. — Дрібні річи, оповіщеня, відозва.

Я. Л.

Товариство руских катихитів.

Вкінци за иншими заводами пішли і рускі катихити, з'орґанїзувавшись в „Товариство катихитів". Коли світскі рускі учителї мають вже від давна свою орґанїзацию, свої товариства та свої орґани, то учителї духовні, катихити, що йно тепер починають ставити перші кроки в сім напрямі. Та краще пізно, як нїколи.

Потребу орґанїзациї катихитів відчувано вже загально. Так важна в церковнім житю катихизаційна дїяльність — у нас взагалї сильно занедбана. Стверджують се і епископскі посланія і власний кождого досьвід, що руский клир за мало катихизує, а як катихизує, то незовсім так, як належало би ся. Перейдїм ся від сельскої шкілки аж до унїверситету, а всюди побачимо мачошине трактованє катихизму. А результатом сего — велике невірство в катехизмових річах всїх майже наших вірних, почавши від селянина, що через те попадає легко в обійми або радикалїзму або православя, а скінчивши на найбільше

„поступовій", „ученій" і „культурній" вітві нашої інтеліґенції, значить, на університетскій молодіжи (і єї професорах та инших авторітетних єї покровителях), що ухвалила (а ті „старші" апробували) звісні протирелігійні резолюції — єдино з недостачі знаня катихизму.

Се мотив перший, найважнійший, що вже давно повинен був викликати організацию катихитів. Та кромі сего були єще й инші мотиви.

Як звичайно, де нема орґанізації, всьо іде непляново, несистематично, так і в справі науки катихизму. Доси у нас — завдяки слабому наглядови — катихизує кождий, як вміє, зглядно як хоче. Один примір: На низшу ґімназию приписаний катихизм, біблія обох завітів та літурґіка. Отже що до розкладу сих предметів на поодинокі кляси — нечувана ріжнородність, яку діймаючо відчуваєсь при переході учеників з одної ґімназиї до другої. Те саме відносить ся і до шкіл народних. Автор сих стрічок мав немало в ґімназиї учеників, які в народних (міских) школах історії біблійної старого завіта (в однім випадку навіть нового завіта!) — зовсім „не брали"! Про молитви й не згадуємо...

Одною з важнійших недостач в науці катехизму (релігії) — се недостача відповідних підручників. Нема також до науки релігії відповідних образів, мап і т. п. Без пересади можна сказати, що половина наших шкільних підручників не видержує найменшої критики. Катихизм прим. до шкіл народних се просто педаґоґічний анахронізм. Доґматики, головно доґматика фундементальна, не відповідають зовсім потребам нинішного часу. Етика за трудна до семої кляси (головно єї часть загальна), біблія старого завіта за обширна і т. д. Чому се так? Бо доси шкільні підручники укладали одиниці часто на власну руку, або навіть люди некомпетентні до сего. Сій хибі може зарадити легко орґанізация.

Як у всім, так і в науці катихизму, взагалі в науці релігії, не може обійтись без поступу, без безнастанного усовершуваня методи научуваня. Сю потребу у инших народів заспокоюють заводові органи, а головно курси катихитичні і конференції. А до сего потрібна орґанізация. Органи (преса), курси і конференції мають єще й иншу задачу. Вони мають плекати і ширити між катихитами специяльне образованє катихитичне.

Дальше многоважним обовязком духовного провідника молодіжи — бути для сеї молодіжи сьвітилом духовного житя. Маючи так відвічальний а сьвятий уряд, мусить катихит від часу до часу унагляднити собі сю відвічальність і відсьвіжити свою сьвятість. Сему задосить учинить в духовних вправах, реколєкциях, а уряджуваню реколєкций пособляє найкраще знова орґанізация.

З'орґанізовані катихити можуть також лекше і успішнійше усталити і перевести в діло свій спосіб поступованя, взагалі

своє відношенє до катихитів латиньского обряду, до своїх директорів і сьвітских учителїв.

Отсе ті головні мотиви, які спонукали нарештї руских катихитів до організациї. Пригляньмось тепер близше важнїйшим точкам статуту „Товариства катихитів".

Дїяльність Товариства, якого осїдком є Львів, обіймає Галичину і Буковину. Цїлию єго: підпирати всї справи, що мають на метї науку релїгії, релїгійно-моральне вихованє шкільної молодїжи і добро духове та материяльне катихитів. Способи до осягненя сеї цїли ось такі: сходини і з'їзди членів для відчитів і обговореня шкільних справ; виклади, відчити, конференциї і курси педагогічно-катихитичні, уряджувані заходом Товариства; видаванє часописи, підручників і творів катихитичного і педагогічного змісту; вношенє пропамятних письм і петиций до законодатних тїл і властий в справі науки релїгії і катихитів; видаванє опінії на запит духовних і шкільних властий в справах науки релїгії і катихитів; зносини з другими катихитичними товариствами; збиранє потрібних фондів для осягненя цїлий Товариства; завідуванє повіреними Товариству фондами і фондациями.

Члени Товариства є звичайні і почесні. Звичайними членами Товариства можуть бути професори університету, катихити всїх середних, виділових і народних шкіл, як також сьвященики, що займають ся справами вихованя і науки релїгії.

Вкладки звичайних членів виносять річно 4 К. Виділови прислугує право знизити вкладку до половини.

Для успішнїйшого розвою дїяльности Товариства лучать ся позальвівскі члени у місцеві кружки.

Головний виділ складає ся з вибраного на загальних зборах голови, 8 членів виділу і 3 заступників. Засїданя виділу відбувають ся раз в місяць. До задачі головного виділу належить між иншим також уряджуванє для членів реколєкций. Головний виділ передає деякі справи до полагоди окремим комісиям (секциям). Загальні збори відбувають ся раз до року.

Місцеві кружки засновують ся там, де є що найменше трох членів товариства. Вони вибирають з поміж себе свого представника, який зносить ся з головним виділом, доносить єму о заснованю кружка і просить о затвердженє; пересилає вкладки членів Товариства до головного виділу і предкладає єму письменний звіт з дїяльности місцевого кружка, як також свої внесеня, постанови і жаданя.

Як бачимо, Товариство обіймає всїх катихитів із всїх категорий шкіл. Була вправдї у основателїв думка з'організувати тільки катихитів середних шкіл, та загальний збір катихитів з д. 13/9 с. р. рішив на щастє инакше. За те в нїдрі сего загального Товариства з'організують члени поодиноких категорий шкіл свої окремі секциї: секцию катихитів шкіл середних, виділових, народних і т. д.

Основане згаданого Товариства мусить привитати кождий член нашої християньскої суспільности дуже радо. Віримо, що катихити з'орґанїзовані в своїм Товаристві поведуть свою тяжку роботу між шкільною молодежию лекше і успішнїйше, що в будучности не стрінуть їх такі приємности, яких вони зазнали сего року на звіснім липневім вічу своїх вихованків. Віримо проте також, що основане Товариство станесь рівночасно основою відродженя нашої злібералїзованої сегодня інтелїґенциї.

Заки „Товариство катихитів" спроможе ся на свій власний орґан, „Нива" — гадаємо — як доси, так і дальше, буде радо відступати місце катихитичним справам*.

о. Он. Воляньский.

З теольоґічних проблемів**).

III. Бібліїйні особи.

Гом, псевдопророк. Необразована вестфальска монахиня Катерина Емеріх (конець XVIII. ст.) мала дивні екстази, в яких бачила між іншим і Ноєвого правнука, першого псевдопророка Гома.

Коли розійшла ся родина Ноя по потопі, знайшов ся між нею і Гом, який збаламутив чисту віру в Бога та назвав Бога огнем та водою. Поганьску релїґію Гома розвинув Дсемшід. Емеріх не знала істориї старинного Сходу, а про Гома та Дсемшіда не знали нїчо певного і еї сучасники. Нинї признають всї історики Дсемшіда за одного з найважнїйших патриярхів Ірану. Неучена монахиня знала то, про що вчені знають пів столїтя після неї!

Про Гома знаємо, що то слово означає жертву (Trankopfer), але означає і особу, почитану іраньскими та індийскими Арийцями та приоздоблену ними містичними прикметами. Науку Гома поборов Зороастер в Ірані, підчас коли в Індиях розви-

*) Розуміє ся, навіть дуже радо. — Ред.
**) Гл. „Нива" ч. 18—19 і фериальне.

нула ся вона без перешкоди. Звідси то походить релїґійний роздор м'ж іраньскими а індийскими Арийцями.

Єсли Гом в особою почитаною Арийцями які приписують ему так важні дїла, як введене нової релїґії (полїтеїзму), то сеся особа не може бути фікциєю, а лиш особою історичною. Доперва пізнїйше зроблено з того чоловіка божество в формі Будди, Брами, Водана та инших.

Невчена монахиня мала візиї, які годять ся вповнї з історичним знанєм доперва наших часів!

(v. Ow, Hom, der falsche Prophet aus der noachitischen Zeit, Leutkirch, 1906).

Мойсей. Рационалїсти уважали Мойсея за мітичну особу, а период его житя, зн. XV. ст. перед Хр., уходив за варварский. Найновійші викопалища доказують, що вже 2.100 лїт перед Христом цвила на сходї висока культура, а за Мойсея ще висша. Особа Мойсея стала історичною навіть у рационалїстів.

(Paul Volz, Mose, Tübingen, 1908).

Пророки суть появою питомою сьвятій істориї. В цїлій неізраїльскій істориї релїґії не знайдемо нїчого подібного. Східні маґи і грецко-римскі віщуни віщували в патольоґічнім розположеню (нітия, сибіля) та занимали ся лиш предсказуванєм будучности. Ізраїльскі пророки отримували обявленя з повною сьвідомостию та занимали ся моральним веденєм народа, були его провідниками в полїтичнім і церковнім житю. Пророки (як і Мойсей) не дадуть ся пояснити шабльонами, принятими в істориї релїґії, опанованій еволюционїзмом.

(G. Storch, Die Prophetie Israels in religionsgeschichtlicher Bedeutung, Gütersloh, 1907).

Ісус в пониманю 20-ти столїть.

Синоптичні евангелия понимають Ісуса Христа яко Учителя, первісні громади з сьв. Павлом кладуть особливший натиск на Ісуса-Відкупителя, апокалїпса понимає Его яко з тугою очікуваного Судию, четверте евангелие яко Слово (льоґос) Бога, апольоґети II. ст. яко Бога, що вчить людий, Цельс робить з Него карикатуру, ґностики видять в Ісусї середовище сьвітової драми, лучник неба і землї, антиґностичні Отцї Ігнатий, Іриней та писатель Тертуліян підносять правдивість людскої природи в Ісусї, Климентий Александрийский та Оріґен понимають Ісуса яко Сотворителя і Відкупителя, Арий яко сотворіне, Атаназий і нїкейский собор яко Бога тої самої природи, що Отець, IV. собор халькедоньский р. 451 вернув до понятя Тертуліяна.

На тім стала еволюция понять про Ісуса на сходї. Більше прикмет Спасителя вже не підношено.

Западна церков підносила більше ті прикмети Ісуса, про які говорить біблія. Доґматичні понятя принимано зі сходу (сьв. Августин).

Старо-ґерманьска поезия понимала Ісуса як ґерманьского царя, окруженого князями-апостолами.

Середновічна теольоґія підносить ріжні точки в особі Спасителя. Абелярд понимає смерть Ісуса як обявлене любови, Бернард видить в Ісусї другого Адама, Тома передовсїм Бога. Схоластичний напрям середновічної теольоґії узглядняє відносини Ісуса до людского розуму, містичний за те — до серця. Ісуса яко ідеал до наслїдування подають жебрачі чини Францїсканів і Домінїканів. Сьв. Франц з Асижу і церковні пісні его часу повні жарючої любови до Ісуса.

Лютер і Мелянхтон понимають Ісуса більше по людски, а доперва в старшім віці вертають до Ісуса яко Бога. Антитринїтарі і анабаптисти ступають слїдами містики. Сьв. Ігнатий Льойоля ставить Ісуса яко взір панованя над собою самим.

Раціоналїзм і „просьвіта“ XVIII. ст. доглянули в Ісусї лиш етичний ідеал, Гердер бачить в Нїм воплочений ідеал гуманности. Найблизше до християньского пониманя Ісуса зблизив ся Шілєр.

В XIX. ст. радикальна критика Бруна, Бауера і Кальтгофа перечила історичність Ісуса. Ренан змалював Ісуса яко ідеального фантаста, Кайм і Гасе виключно яко чоловіка. Вайс і Шварцер бачили в Ісусї лиш жидовина, що не переріс свого часу і народа. Проти того погляду виступають найновійші раціоналїсти Ілїхер і Гарнак, які бачать в Ісусї лиш чоловіка, але такого, що найблизше зі всїх підійшов до Бога. Rasmussen і de Loosten бачать в Ісусї психопатичну появу.

Поміж фільозофами Кант бачив в Ісусї ідеал моральної людини, Фіхте, Шелїнґ і Геґель видїли в Ісусї воплочене абсолютного духа, Шопенгауер понимав Ісуса як буддийского аскета, Ришард Ваґнер так само. Штравс, Фаербах, Штірнер, Гартман, Нїтше, Гекель признають Ісуса за декадента. Міль, Льоце, Фехнер, Вундт, Паульзен, Айкен (Eucken) уносять ся над Ісусом, але лиш яко над чоловіком.

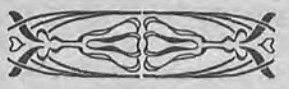
Такі напрями в пониманю Ісуса бачимо і між поетами та взагалї артистами. Одні уважають Ісуса за центр своєї творчости (пр. романтики), инші Его елїмінують, ще инші фанатично поборюють (пр. молода Нїмеччина).

В соціольоґії одні уважають Ісуса за ідеал в соціяльній акциї, инші уважають науку Ісуса за щось для соціяльного питаня індеферентне. Провідники соціялїзму ненавидять Ісуса, але ширші маси соціялїстів не зовсїм годять ся в тім з своїми провідниками. Ф. Науман не бачить можности помістити науку Ісуса в капіталїстичнім ладї, що однак перечить Гайнеке.

(Gustaw Pfannmüller, Jesus im Urteil der Jahrhunderte, die bedeutendsten Auffassungen Jesu in Theologie, Philosophie, Literatur u. Kunst bis zur Gegenwart, Leipzig-Berlin, 1908).

Кождий, хто з гори не перечить істнованя Бога і можливости чуд, мусить признати Ісуса на підставі Его дїл і на підставі сьвідоцтв первісної церкви за Бога. Хто-ж не хоче признати істнованя Божества, той стоїть напротив Ісуса, як напротив нерозязаного проблему. А лиш плитки, безмежно плитки

уми старають ся виминути той проблем переченем історичности Ісуса або зведенем Єго до психопатичного явища. Церков (кат. правосл. і старопротест.), найновійші фільозофи, соціяліcти з старшими раціоналїстами: то суть ті три кляси людий.

Др. О. Б.

Другий велеградский з'їзд.

(Кінець).

Б. Наради в секциях.

Велеградский з'їзд мав на метї не так теоретично обговорити питаня, відносячі ся до з'єдиненя церков, як радше послужити до практичного зближеня ся, пізнаня і взаїмного порозумїня ся в першій мірі межи нез'єдиненими Словянами. Тому то побіч наукових рефератів, як се передше згадано, рівночасно були і дебати в секциях, які в правдї в порядку дневнім конґресу стояли на другім плянї, але завдяки свому значінню, ожившенню і актуальности становили властивий осередок з'їзду і який-такий крок на перед в дорозї до з'єдиненя.

Визначені були 4 секциї: 1. теоретична, у якій мали обговорювати ся теоретичні питаня, які би евентуально були предложені з'їздови до порішеня. Єї членами вибрано о. о. Пальмієрія, Ґекена, Жіже, Шубу, Сучю, Боцяна. 2. Практична, для справ і питань практичних. До неї належали: о. о. Мальцев, Стоян, Ґрівец, Воляньский, Мереньків, Патрило. 3. Західна мала застановляти ся над питанями західної церкви у єї відносинах до сходу, та яким чином ширити на заході ідею східного питаня. До неї вийшли о. о. Пальмієрі, Франко, Давидяк, Дорожиньский, Мишковский і Ґрасіє. 4. Східна, для постулятів церкви східної та ширення ідеї єдность на сході. Сюди придїлено: о. о. Мальцева, Ґекена, Масцюха, Боцяна.

Секциї мали в першій мірі порішити питаня, предложені конґресови еще перед єго отворенем, а відтак і другі, поставлені через учасників з'їзду. Що до перших, то після звіту журнала „Slavorum litterae theologicae" (1909, II, 128) конґресови предложено до порішеня справи: а) введеня григориньского календара у східних Словян, б) доґматичної дефініції взятя до неба Пр. Дїви і в) основаня академії латин.-словяскої. Сї питаня повинні би були після свого предмету бути придїлені від-

повідним секциям. Однак з огляду на то, що нових постулятів нїхто не ставив, питаня секциї теоретичної припали секциям західній і східній (де вони однак не прийшли на дневний порядок), а секция практична заняла ся головно справою основаня академії. Таким чином фунґували лишень 3 секциї: західна, східна і практична.

Дебати в секциях відбували ся під проводом нашого Впреосьв. Митрополита Андрея. „Hlidka“, журнал для ческого духовеньства в Моравах (ч. 9, стр. 707 с. р.), так про них висказує ся: „Предсїдатель з'їзду, рускій митрополит Д-р Андрей Шептицкий, своєю милою повагою, обізнанем у всїх питанях, входячих в обсяг з'єдиненя, своєю річевою і язиковою готовістю та знанем, був справним провідником секцийних нарад, які нераз в дрібницях не хотїли з місця рушити ся. Найавторитетнїйшим бесїдником був заєдно о. Аврель Пальмієрі, не через то відай, що був, як говорено, неофіцияльним висланником сьв. Престола, але завдяки своєму знаню питань, входячих в сей обсяг, завдяки своїй знакомости народів і земель словяньских, а передовсїм церковних справ росийских“.

1. **Секция західна** мала 3 засїданя: що дня від 7-ої год. рано через 2 години з накладом. Дебати заінавґурував о. Пальмієрі викладом о методї, після якої має ся обговорювати спірні питаня межи православними а католиками. Яко головну дорогу, що має довести до порозуміня межи східними і західними богословами, поручав любов і пошану для арґументів противника. Наука богословска є наука божа, прото вона має ступати дорогою мирною, гідною християнина. Західні нехай вистерігають ся маловажити православні богословскі твори. Росийска богословска лїтература є дуже обширна, лишень на жаль, за мало знана. Хто хоче о сїм переконати ся, нехай перегляне авторів „Nomenclator-a“, що виходить яко додаток до „Slavorum litterae theologicae“. Тут є зібрані найновійші росийскі і грецкі дїла. Східні знова нехай знакомлять ся з католицкою наукою у католицких жерел, нехай узглядняють новійші досїди католицких ученых. У тім, що нас дїлить, треба розріжняти межи річию перво — а другорядною. І так прим. обрядове питане не належить до основних, але все таки має своє значіне. Доси є ще у нас богато упереджень. Покаже ся у західних съвященик з бородою, а вже у нїм добачує ся на-пів роскольника, съвященика обряду пелатиньского уважає ся за нисшого, обряд римскій уважає ся за аристократичний, грецкій за вульґарний. Тимчасом католицка церква є вселеньска, яка не робить ріжниці межи народностями, так і межи обрядами: вони всї для неї однопрaвні. Легковаженє других обрядів є пересудом, з якого треба отрясти ся в першій мірі через студиї обрядів, — як не будь тут скорий зворот і легкий, „бо ми, мовляв, вже з малку навикли до свого, як православні до свого“.

„Папа“ Франко, навязуючи до о. Пальмієрія, звернув увагу на то, як обильним жерелом для викладу науки східної церкви є єї лїтурґічні книги. Тут має значне правило: lex orandi,

lex credendi. Є однак у східних ріжниці в науці віри. Але треба признати, що і у них можна найти людий, які є прихильні з'єдиненю. Тих, що без своєї вини є у заблудженю, а доступні для поученя, треба з любовію поучати і привести до правди, а тих, які зі злої волі нас ненавидять, треба пересьвідчити, що їхні упередженя несправедливі.

Предсїдатель Впреосв. Митрополит Андрей замітив, що в поступованю з нез'єдиненими треба розріжнити межи душпастирскою тактикою, а принципами доґматичними. З грішниками маємо обходити ся аж до крайности поблажливо, за то в науці віри мусимо певно станути на непохитній правді, не можемо нїчого з неї відступити. Тут мусить прийти до бою, але треба єго зводити доладно. Треба вказувати на слабий підклад церковного роздору. Він не має за собою анї вітців анї соборів. Тому то треба робити ріжницю межи наукою старинної церкви східної а наукою єї пізнїйших богословів. Виступаючи проти послїдних, не виступаймо проти церкви східної яко такої, лишень проти заблуджень, які до неї з часом вкрали ся. Пани не говорили про „навернене" східних, а про злуку з ними. Не йде проте о то, щоби навертати східну церкву, лишень довести єї до з'єдиненя і у ньому удержати. Поле до праці широке, але треба єго глубоко з'орати. Східна церква від 16-ого столїтя не поступила на перед. Проте підстав для єї науки треба черпати із старших жерел, головно з грецкої патрольоґії, яка є спільна *обом церквам*.

О. Пальмієрі додав, що східна церква не має нової науки, лишень стару, патристичну. Від початку роздору, вона доси не мала анї одного вселеньского собору, але від віри не відпала, бо не принимала нових наук. При сїм о. Франко замітив, що богослови незгідливого духа ставлять себе за представителїв східної церкви. Сего права треба їм відказати, а лишень старе передане уважати за науку сеї церкви.

О. Сучю з Семигорода знає добре богословску лїтературу католицку і православну. Він також радить робити ріжницю межи наукою церкви загально принятою, а опінїєю богословів. Много із сего, що є перешкодою до злуки, є лишень личним поглядом. Щоби пізнати науку східної церкви, треба звернути ся до старини. Треба сягнути дальше. Деякі, *що коротко видять* а мало думають, гадають, що хто инакше дивить ся і думає як вони, ошибає ся. Однак всякому треба полишити свободу навіть у відмінних поглядах, один лиш основний доґмат має остати ненарушений.

О. Жіже додав, щоби пізнїйших ріжниць у східній церкві не брати за доктринальні, бо у неї нема вже magisterium doctrinale.

О. Ґрасіє гадав, що треба схід понимати з иншого становища, як се звичайно діє ся. Ми звичайно ставім на метафізичній точці видженя, а тимчасом прим. Хомяков шукав основ доґмату у моралї.

У питаню єдности межи церквою західною а східною, які ріжнять ся обрядами, важну ролю грають взаїмні відносини обох обрядів до себе. А що ся справа передовсїм для широких кругів вірних має актуальне значіне, а вияснене та усунене всяких непорозумінь є конечно потрібне, тому о. Пальміері на порядку дневнім дебат слїдуючого дня поставив правне становище східного обряду у католицкій церкві і просив о. д-ра Дорожиньского о відповідний реферат про положене нашої церкви в Галичинї. Референт з гори зазначив, що вправдї не буде міг нїчого приємного піднести, але і замовчати не може систематичного кривдженя нашої церкви і обряду в Галичинї. Не хотячи подрібно розкривати всїх незагоєних ран, бесїдник у короткім та яснім рефератї піднїс більше разячі і болючі факти понижуваня і переслїдованя нашого обряду і церкви латиньским клиром в Галичинї і Америцї.

Унґварский ректор д-р Шуба порушив справу перетяганя на латиньский обряд, именно, що при сїм не заховує ся церковних приписів, або їх по своему толкує ся, а нїколи не оглядає ся на справедливі причини; що більше, по латиньских дієцезиях веде ся формальну аґітацию за зміною обряду.

На се о. Пальміері зазначив, що всего того годї приписувати церкві римскій яко такій, лишень поодиноким личностям. Церква заґварантувала свободу і ненарушимість обрядів, лишень єї сини не хотять єї слухати, та руководять ся прозелїтизмом национальним.

Ексц. Митрополит Андрей признав, що надужитя є виною осіб, а не римскої церкви яко такої, одначе з тим треба числити ся, бо такі приміри відстрашують схід від злуки з заходом. Що більше, східні а західні епархії не мають межи собою топоґрафічних границь, які би їх розмежували. Їхний округ опертий на катастрі душ. Тому то кождий перехід навіть і одної особи з одного спису епархіяльного до другого є вже нарушенем границь дієцезиї. А чейже нїяка зміна дієцезних границь не може стати ся відручним рішенем консисториї або ординарияту, але до сего треба рішеня самого сьв. Престола. Анальоґічний закон о змінї границь територіяльних розтягає ся і на границї приналежности осіб. Не треба тут нових законів, лишень точного береженя тих, які вже церква видала. В кінци достойний бесїдник візвав до поставленя конкретної резолюциї.

Резолюция пропонована о. Мереньковим словами: „з огляду на незчислимі приміри систематичного іґнорованя, а навіть давленя церкви грецко-католицкої зі сторони клиру латиньского, що дїє ся, як здає ся, не без відома римских властий, з виїмкою сьв. Отця, з'їзд звертає ся до римского Престола, щоби Він повагою Своєю зволив усунути сей згіршаючий брак христіяньскої любови“ — задля різкої стилїзациї не найшла одобреня. Тодї референт о. д-р Дорожиньский поставив єї в лагіднїйшій формі ось як: „З'їзд висказує бажане, щоби були усунені приміри браку любови одного обряду католицкого зі сторони деяких осіб обряду

другого, та щоби істнуючі церковні закони про права обрядів і границї дієцезий були як найточнїйше бережені", що одноголосно принято.

Відтак прийшла на чергу справа впроваджування практик одного обряду до другого. Се питане як і дражливе, так і трудне до порішеня. Вистарчить глянути на обряд маронїцкий, з'єдинених Халдейців, Вірмен (передовсїм у нас в Галичинї), або порівнати обряд греко-італїйский та наш руский з тимсамим обрядом Греків і Славян нез'єдинених, — а має ся перед собою якусь непослїдовну мішанину, яка нагадує евангельску притчу о нових латах на старих міхах. Непослїдовну тому, що акквізициї з одного обряду для другого звичайно не випливають з орґанїчного розвитку обряду у нутрі своїм власнім, а лишень із зверхних причин природи переважно одіозної. Дальша непослїдовність лежить о тім, що годї покласти границю, до якої можливе є перениманє практик із чужого обряду, яке єще не нарушує цїлости і чистоти приймаючого обряду. Без такої межі з часом мусить прийти до сего, що нововведеня возьмуть верх над первісним обрядом і тодї одиноко послїдовним стане покинути єго вже зовсїм, а приняти новий в цїлости... Тому то зовсїм зрозуміло, а навіть похвально, коли люди привязані до свого обряду, дорожачі єго чистотою і екзистенциєю взагалї, з упередженєм відносять ся до всяких обрядових нововведень.

Але знова і при тім ексклюзивнім обставаню при своїм можна впасти в Харибду, зайти за далеко. Сказати, що в церковнім обрядї не сьмїє бути нич зміненим там, де зміна може зайти, значить засудити сей обряд раз на все на закостенїлу мертвоту, підтяти єму крила до розвитку, виключити єго від животности, від всякої аккоммодациї до житєвих потреб, відмовити сего права пізнїйшим ґенерациям, яке істория виказує для перших 16 вікїв християньства, колито церковний обряд був у безнастанній флюктуациї, отже і міг підлягати модіфікациям, змінам, міг розширяти ся новими практиками. Лишень йде о то, як він має розвивати ся?

Церковний обряд понимаємо яко форму, спосіб, яким на вні обявляє ся і довершує ся почитанє Бога і осьвяченє душ. Є се свого рода стиль для вираженя релїґійних ідей, є се стала індивідуальна богослужебна форма. Обряд вже із своєї природи анї розвитку, анї можливих змін не виключає. Противно, він яко форма, приймаючи нові ідеї і передаючи їх своїм питомим способом, розширяє свій зміст, а плодовита творчість людского духа з'уміє і у нутрі самої форми від часу до часу ввести оживляючу ріжноманїтність, обряд оживити, зробити єго невідступним товаришом житя і душевних потреб вірних. Нові ідеї можуть або вирінути із лона церкви даного обряду — і тодї вони перший раз появляють ся у формі сего обряду, або може бути і так, що релїґійні ідеї, розвинені вже у формах иншого обряду, задля своєї католицкости, животности і благодатного впливу на вірних,

переймає другий обряд. Але тоді вже він має перенятн і висловити їх у своїй питомій формі, щоби нове з давним становило одну орґанічну ціліть.

Отже не лишень можливий, але серед обставин і потрібний може бути взаїмний вплив двох обрядів в католицкій церкві, коли обряд не має бути мертвотою а житем, і поступати з житем церкви. Таким способом для обряду і дух консервативний і поступовий має своє значіне і є потрібний, — йде лишень о то, як би їх зі собою згармонїзувати, у відповідних межах удержати. У практиці знова звичайно се є дуже трудне до переведеня, та стає жерелом всяких непорозумінь — тим більше, коли крім чисто церковних зглядів стають у ґрі згляди инші, прим. національні незгодини...

Такі думки нам насувають ся, коли приходимо здавати звіт з дискусиї, яка вела ся в комісиї на тему інновацій обрядових, з такими думками ми слїдили за еї ходом. Ся дискусия вирнула вже під кінець засїдань західної секциї, а вирнути мусїла, коли з'їзд мав служити до вияснення непорозумінь.

Порушив еї о. проф. Мишковский. Що правда, не радо він виступив против інновацій, впроваджуваних в наш обряд через о. о. Василиян, не тому, якоби такі набоженьства, як маєві, або до Серця Ісусового, були злі, лишень тому, щоби вони обрядовою мішаниною не відстрашували від унії сходу, дорожачого своїм обрядом.

В дискусиї забрав слово і Ексц. Митрополит Андрей, вказуючи на ріжницю межи ідеєю а формою сих нововведень. Нема нїякої трудности у перениманю ідей, які збогачують християньский культ, але форма обрядова питома мусить бути захована. Беручи на увагу практику, достойний бесїдник хотїв поставити відповідну резолюцию, яка би порішила се трудне питане. Однак тимчасом зачала вже свої наради східна комісия, так, що сю справу відложено на слїдуючий день.

Ві второк о. Калиш ЧСВВ. в гарнїй і довшій бесїдї пояснював і боронив поступоване о.о. Василиян. По більшій части нарід сам домагає ся таких нових набоженьств, а коли ему сего відмовить ся, він шукає собі їх у церквах латиньских. У тім всїм нарід бачить оживлене віри, більшу славу Божу, тому то і чин з пастирскої ревности, а не в латинїзаторских цїлях їх піддержує і ширить.

У дальшій, оживленій диспутї забирали слово еще о. Др. Мишковский, прот. Вериґін, о. Рітіґ (Хорват), о. Розтворовскі (Поляк з Росиї), о. Урбан (з Кракова), о. Гаджеґа (з Унґвару), о. Боцян. В кінци принято резолюцию пропоновану Впрєосьв. Митрополитом, а стилїзовану о. Пальмієрім, що обряд має ся точно заховувати у всїх східних епархіях, але духа церкви вселенськоі треба приймати. Нема противности межи новими проявами католицкого набоженьства а східним обрядом, коли сї нові ідеї приспособить ся до форми питомої східному обрядови.

На сім закінчили ся засїдання західної секциї.

2. **Секція східна** мала 2 засїдання: другого і третого дня рано по дебатах в секції західній. І тут проводив розправам наш Впреосв. Митрополит Андрей, який в імени протоєрея Мальцева поручив, щоби з католицкої сторони старали ся східним передовсїм ясно виложити доґмат Непорочного Зачатя і папскої неошибочности, бо прим. в Росії дуже часто понимають неошибочність яко личну негрішимість.

І сам о. Мальцев звернув притім увагу на се, що строго треба відріжнити слово peccare, грішити, яко чин серця і волї, від infallibilitas, що є чинностию ума, на який легко впливає сьв. Дух. Се дїлане Духа сьв., яке католики яко неошибочність приписують Паші, православні приписують церкві і церковному соборови. О. Франко додав, що на сходї неошибочність Папи понимають яко інспірацию, хоть тут річ йде лишень о ассистенції. Треба лиш поняте неошибочности східним добре виложити, а вона на него легко згодять ся.

О. Шпильдак висказав бажане, щоби православна студіююча молодїж учила ся не лишень по протестанцких університетах, але записувала ся і на католицкі і тою безпосередною дорогою пізнавала католицку науку, не лишень богословску, але і сьвітску. При сїм о. Мальцев запропонував, щоби росийским семинариям і академіям посилати списи викладів і професорів католицких університетів.

О. Франко поручав східним особливо точне студиоване церковної історії з перших 14 столїть, передовсїм перших 7 соборів і фльорентийского, бо у них містить ся ядро цїлого питаня. Західним знова поручав Ексц. Митрополит Андрей більше заниманє ся православними богословами і студиоване їх з їхніх власних жерел. Дальше о. Урбан жалував ся на неузглядненє через росийских богословів католицких дїл і звертав увагу на доґматику Шебена, який не є так схоластичний, а має новійшу методу.

Слїдуючого дня отворив засїданє секції о. протоєрей Мальцев гарною бесїдою на тему духовного і практичного поєднаня обох церков. Пригадав, кілько то вже борби і праці зійшло на теоретичних спорах, а всї вони не довели до нїчого. Пора тепер в імя збратаня звернути ся з теорії до практики. В західній церкві є так богато институций добродїйних, много братньої любови; східна церква буде вдячна, коли західна з наукою і підмогою прийде розбудити приспане, на жаль, харитативне житє на сходї. Бесїдник бачив на заході, у двірскій каплици в Берлїнї, разом образи сьвятих заходу і сходу (св. Володимира). Коли здивований запитав, що се має значити, відповіли ему, що то з'ображені борцї за одного правдивого Бога у всїх народів. Се є доказом, як то важне для всїх нинїшних церков, аби взаїмно почитали всїх тих, які причинили ся до піднесеня релїгії. У тім мають обі церкви підпирати себе взаїмно, щоби в сей спосіб скріпити в собі ту віру, яку обі доси спільно держали. Східна церква почитає і узнає сьвятих західної церкви,

почитає сьвятих ческого народа і других народів. То взаїмне почитане збудить і любов і бажане близшого пізнаня себе взаїмно, о проче вже само прийде. Треба нам межи собою плекати християньску любов і сходити ся в ділах сеї любови і так мостити дорогу мира.

Ся визначна бесіда зробила на слухачів велике враженє. Многі з них просили, щоби єї хто переповів по латині, бо не все змогли в російскім язиці зрозуміти. Тоді Впреосв. Митрополит Андрей замітив, що годі кому другому віддати се одушевленє і намащене, з яким промовив о. протоєрей. Все то, він чого бажає, є, щоби взаїмна пошана і любов як найживійше зацвила межи обома церквами, щоби як найбільше будувати на любві. Дякуючи о. Мальцеву за сей приятельский призив, предсїдатель запевняє, що з'їзд і єго члени доложать всїх з'усиль, щоби найти всї ті дороги, які ведуть до взаїмного поважаня і любови. В кінци, стискаючи бесїдника сердечно, висказав бажане, щоби здїйсненє єго думок зачало ся вже від сего з'їзду.

Опісля о. о. Рітіґ, Калиш і Франко застанавляли ся над способами, якими би сходови мож успішно помагати і то так середниками духовними (молитвами), як цивілїзацийними та материяльними. На сім закінчено дебати і учасники секциї удали ся на привитане академії богословців.

3. **Секция практична** мала два засїдания: першого і другого дня вечером, на яких занимала ся справою основаня „Велеградскої академії". Ся ідея є плодом і бажанєм, душі з'їзду, Словінця о. Ґрівця. Після єго пропозициї академія має бути міжнародним науковим товариством, якого метою є: а) піднесенє і з'орґанїзованє богословскої науки у католицких Словян; б) студії східного церковного питаня; в) студиї Кирило-методиївскі. Істнованє такої академії є conditio sine qua non, наколи інтерес для справ унії, розбуджений велеградскими з'їздями, не має затихнути, наколи праця для унії має сьвідомо поступати вперед. Подавши короткий начерк орґанїзациї сеї академії, референт висказав бажане, щоби вона як найскорше, вже зі слїдуючим роком розпочала свою дїяльність, в память 1025 річниці смерть сьв. Методия, щоби по 1000 лїтах знова воскрес Методиїв Велеград.

Не так само питане основаня такої академії, як радше єї орґанїзациї, а навіть назви, стрінуло ся з деякими трудностями. Коли у дебатах погляди розходили ся, першого дня вибрано комітет, до якого війшли о. Ґрівец і Шпальдак з правом кооптациї, для розслїдженя сего питаня. Слїдуючого дня по живій дискусиї, у якій брали участь Впреосьв. Митрополит, оо. Пальміері, Жіже, Купка, Гудец, Грасіе, Калиш, Боцян, Цозель, Кршікава, Рітіґ, Яшек, Розтворовскі, принято резолюцию, ухвалюючи заснованє „Велеградскої академії", яко товариства наукового для підпиранє богословских наук у католицких Словян, студий унїонїстичних і Кирило-методиївских. Статути мають бути уложені після нїмецкого товариства Ґерресового. Товариство

буде мало 3 секції: східну, західну і велеградску. Члени будуть спомагаючі, звичайні і почетні. Вкладка членьска від 10—200 К. Академія буде видавати книги і жерела, роздавати премії авторскі, підпомагати студії, досліди, наукові подорожи. Вона перейме у свій наклад і редакцию видавництво праске: „Slavorum litterae theologicae" і зробить єго своїм орґаном. Першою з публїкацій академії має бути приладжений вже до друку о. Пальміерія Nomenclator православної богословскої літератури. Кромі сего академія має засновати унїонїстичну бібліотеку у Велеградї, устроювати виклади і курси входячі в обсяг еї цїлий. Велеград має бути головним осїдком, філії можуть бути у других славяньских містах (Празї, Кракові, Львові, Любляні, Загребі). Учасники другого з'їзду велеградского проголошені першими звичайними членами академії. До комітету основателїв вибрані з Чехів: Крилошанин Тумпах, о. Шпальдак і Яшек; з Русинів: Єксц. Митрополит Андрей і о. Боцян; з Росиян о. прот. Мальцев; з Поляків: о. Соколовскі з Варшави; із Словінцїв о. Ґрівец; із Хорватів: о. Дочкаль і Шаятович; з Італїйцїв: о. Пальміері; з Румунів: о. Сучю з Блажу; з Французів: о. Ґрасіє і Жіже. Із сего ширшого комітету вибраний орґанїзацийний виділ, до якого вийшли: о. Ґрівец, Шпальдак, Яшек і Боцян. Сей виділ враз з предсїдателем Впреосв. Митрополитом Андреєм має бути виконуючим комітетом.

4. **Ми Русини** становили на велеградскім з'їздї дуже поважну ґрупу, по Чехах із всїх Славян найбільшу; так завдяки свому великому числу (15 съвящеників і 5 богословцїв), як і поважній репрезентациї мужів, та працї в секциях. Як вже передше згадано, цїла акция і праця конґресу концентрувала ся в руках нашого Впреосв. Митрополита. Найвеличавійше ми виступили з архиєрейскою службою Божою у неділю рано перед тисячами ческого народа, зібраного на збори кирилометодиївского брацтва. З огляду на великий здвиг народа літурґія правила ся на дворі. Єксц. Митрополит служив у всїх архиєрейских інсіґніях, що годить ся зазначити в порівнаню до першого з'їзду. До сослуженя стануло 8 съвящеників: оо. Франко (голосячий возгласи по грецки), Давидяк, Мишковский, Нїяраді, Вериґін, Донарович, Воляньский, Рейдон; церемонїєри: о. Дорожиньский і Масцюх, дияконували о. Патрило і Боцян, а богословцї з Іномосту асистували. Съпівав хор ческих богословцїв з Оломунца під опікою о. Меренькова з нот колишнього віденьского семинара, що їх зволив був пожичити о. крил. Ших; — а съпівав так гармонїйно і так поняв духа наших мельодий, що на нас самих робив вражіне нашого семинарского хору. Хто жив, був, — приглядав ся і прислухував ся нашій літургії, яка у всїх викликала дуже сильне і піднесле вражіне. Словам одушевленя і похвали не було границь. Тут на чужинї, серед братів Славян, ми бачили, яка то велика сила богослужень у словяньскій мові; ми видїли, як у чужих росло пошановане для нашого обряду, понижуваного через других словяньских побратимів в краю. Далеко від рідної

країни ми почули ся в словяньскій родинї, братьми серед братів. Під кінець з'їзду один з визначнїйших учасників на нїм, Чех, сказав навіть в одушевленю для нас, що конґрес властиво устроїв наш Впреосьв. Митрополит зі своїми людьми*).

о. А. Долиньский.

Соборчик брідского деканату.

(Конець.)

II. Ми повинні шанувати переконаня других і не накидати їм своїх переконань.

За основу свого реферату взяв о. референт слова сьв. ап. Павла (Рим. 14, 1—22 і Рим. 15, 1—7), де говорить ся о спорах між християнами що-до їди страв, заказаних в законї Мойсея. Сьв. Павло, який в своїм посланю до Колосеїв (2, 8—16) і до Галатів (4, 9—11) строго заборонив християнам, наверненим з жидівства, заховувати обрядові приписи мойсеєвого закону, а навіть прилюдно зганив сьв. Петра за єго дволичне поступованє в тім зглядї (Гал 2, 11—14), позволив жидам, живучим в Римі задля їх слабої віри придержувати ся закону Мойсея до того часу, поки жидівска синагога не буде з честию похоронена. В тім зглядї поставив сьв. Павло слїдуючі засади:

1. Кождий нехай має своє пересьвідченє, поки не набере лучшого. Своїх пересьвідчень не повинні ми другим накидати. Ти маєш свою віру, май єї для себе перед Богом т. є. в совісти, і не накидуй єї другому.

2. Кождий най поступає після свого пересьвідченя і своєї совісти, бо що не є з віри, єсть гріхом т. є. що дїє ся проти совісти, єсть гріхом.

3. Ми повині слабости немічних зносити і приймати їх щиро і без упередженя між себе, не питаючись о їх гадку, анї не осуджуючи строго їх пересьвідчень.

4. Задля маловажних причин не повинні ми викликувати спорів. Радше стараймо ся о то, щоби брат братови не ставив

*) Примітка. Акта з'їзду, у яких містять ся реферати в цїлости, вже друкують ся в редакції „Casopis katolického duchovenstva“ v Praze, куда належить з субскрипцією зголошувати ся. Там є єще до набутя акта I. з'їзду. В книгарни M. Melicharek, Velehrad, мож купити фотоґрафію учасників з підписами за 4 к., або 2 шт. переписних карток за 2 к. 30 с. — На сїм місци складаю подяку о. Куратови Меренькови за ласкаве удїленє своїх записок до ужитку редакциї „Ниви“. — О. Б.

колод під ноги і не перешкаджав єму в роботї, та тим не давав згіршеня народови.

З того виснував о. референт для нас такі засади:

1. Кождий може думати тое, що єму видає ся бути правдою і нїхто з людий не сьміє силоміць накидувати єму своїх переконань. Над розумом і волею чоловіка має власть лиш один Бог, найвисша правда і законодавець думкам і волї чоловіка, тому лише Він — чи то безпосередно, чи посередно через Церков — може домагати ся від нас безуслівного підчиненя нашого розуму і волї. Се відносить ся до так званих догматів віри.

Слова сьв. Павла: „кождий най має своє пересьвідченє“ (Римл. 14, 5) не відносять ся проте до догматів віри, бо інакше говорить він, де ходить о догмат: „Хотяй би сам ангел з неба зійшов і голосив вам що иншого, як ми проповідали, нехай буде проклятий (Гал. 1, 8). Так само слова: „ти маєш віру, май єї сам для себе перед Богом“ (Римл. 14, 22) не можна розуміти о вірі догматичній, неначе-б єї заявлюванє перед людьми не було до спасеня конечно потрібне, бо се противило би ся словам того-ж апостола: „серцем вірить ся в правду, а устами ісповідує ся спасенє“ (Римл 10, 10). Отже треба їх розуміти о сильнім пересьвідченю, після якого чоловік вірить, що єму дозволено робити то, що робить, пр. їсти страви, заказані в законї Мойсея. Та тою християньскою свободою треба осторожно користувати ся, щоби не дати згіршеня ближним. „Все менї дозволено, та не все пожиточно“ (1. Кор. 6, 12). „Лїпше не їсти мяса, не пити вина, анї нїчого такого не робити, чим брат твій гіршить ся“ (Римл. 14, 21).

Сьв. Тома з Аквіну розріжняє двоякого рода правди віри: а) такі, що не суть еще Церквою яко обявлені точно определені (як в первісній Церкві не було ще определено, чи юдео-християни обовязані заховувати обрядові приписи мойсеєвого закона) і в них досить чоловікови мати віру перед Богом, та не треба єї на-зверх виявляти зі згіршенєм ближнього; б) такі, що суть Церквою точно определені та яко обявлені до віри предложені (догмати) і в них не досить мати віру перед Богом, але треба єї й перед ближними визнавати, хоть би дехто тим згіршив ся; бо правди не треба скривати задля згіршеня. Христос не переставав голосити правду, хоч фарисеї нею соблазняли ся.

2. Коли в річах віри, Церквою определених, не може бути двох гадок, то в справах национальних і полїтичних можуть бути гадки подїлені. Бо велика єсть рїжниця між гадкою чоловіка, а вірою. Гадка (думка, пересьвідченє) єсть то субєктивний погляд, який ми собі о якійсь річи виробили, або присвоїли. Вона шукає правди і в тім шуканю може помилити ся; віра найшла правду, яка опирає ся на неомильнім авторитетї Бога і Церкви. З того легко можна пізнати, яку вагу можемо прикладати до людских думок і пересьвідчень, які суть субєктивні, а не опирають ся на обєктивній, Богом обявленій правдї.

3. З тої засади, що кождий має право в згаданих справах думати то, що уважає за правду, не слїдує проте, що всї гадки і пересьвідченя чоловіка суть правдиві і що кождий має право всї свої гадки і пересьвідченя свобідно висказувати і ширити і що нїхто єму в тім зглядї не може перешкодити. Гадки і погляди чоловіка можуть бути не лиш ошибочні, але й для суспільности шкідливі, бо зміряють пр. до захитаня еї основ, чи устрою, чи ладу. Длятого суспільність має право і обовязок перед розширюванєм таких гадок і поглядів себе хоронити і виступати проти тих своїх членів, котрі їх розширяють. Се право називає ся ius intolerantiae супроти чоловіка яко члена суспільности, в противеньстві до ius tolerantiae, яким користує ся чоловік яко одиниця.

4. Коли хто в своїм блудї нападає на моє пересьвідченє, то менї вільно відперти єго блуд і висказати своє пересьвідченє. Через мою оборону я не нарушую свободи єго думок і пересьвідчень, тілько бороню мого права проти єго нападу. Се зовсїм зрозуміло і справедливо і принято в цїлім цивілїзованім сьвітї. Тілько така оборона повинна відбувати ся в межах чемности, бо кождий повинен узнавати і поважати в другім чоловіцї рівноважну собі особистість.

5. Хотяй жаден чоловік не має права до мого розуму і не може накидати менї своїх гадок і пересьвідчень, то з сего не слїдує, щоби в деяких обставинах не було для мене лїпше і хосеннїйше піти за гадкою і судом другого. Я можу о якійсь річи розумно думати, але другий може о тій самій річи думати ще розумнїйше. Коли розважу докази pro і contra, можу покинути свою гадку і пійти за гадкою другого; хиба що бачу, що він хоче блудом ума свого, або злобною своєю волею мене в блуд впровадити. В такім случаю послухаю слів сьв. Павла: „Не всякому духови віруйте“.

В поступованю з тими, котрі мають инші пересьвідченя, треба отже придержувати ся слїдуючих засад:

1. В річах віри не може бути двох пересьвідчень, бо правда єсть лиш одна. „Один Бог, одна віра, одно крещенє“ (Ефес. 4, 5).

2. В справах национальних не повинно бути між Русинами двох гадок, бо кождий Русин повинен мати почутє приналежности до малоруской (українськоі) народности, полюбити свою рідну мову і свій нарід, та для добра того-ж народу в хосен рідної культури щиро працювати.

3. В справах полїтичних може бути ріжниця гадок. В полїтиці нема нїчого сталого, бо тут ріжними дорогами йде ся до спільної цїли. Полїтика єсть неначе русло ріки, яким пливе житє народу. Як ріка своє русло часто зміняє, так і полїтичне житє народу часто зміняє ся — відповідно до своїх потреб і обставин. Сьвященики можуть брати участь в полїтичнім житю народу, але не повинні занимати ся партийними спорами, які

підкопують повагу сьвященика і викликують радше згіршенє, чим збудованє народу в вірі. Ми (сьвященики) не повинні давати нїкому в нїчім згіршеня, щоби наше служенє було без догани; ми повинні у всїм представляти себе яко слуг Божих (2. Кор. 6, 3—4). „Слузї Божому не лицює бути сварливим“ (2. Тим. 2, 24). Спори противлять ся вірі і любови; а хто сї чесноти стратив, той не служить добре анї Богови, анї народови. „Длятого полюбім мир і то, що служить до взаїмного збудованя, бо хто сим служить Христови, той подобає ся Богови і єсть милий людям“. (Римл. 14, 18—19).

Відтак слїдував третий реферат, шкільний: виложенє дїтям науки о пресьв. Тройцї. По поясненю деяких душпастирских случаїв і по полагодженю біжучих справ, молитвою закінчив ся сей не малої ваги соборчик.

Бібліографія.

Проповѣди на свята й недѣлѣ цѣлого року. Написавъ Петро Бѣлинськiй гр. кат. парохъ въ Зарваницѣ. Часть четверта. Жовква, 1909, стор. 218.

Нашим Всч. Отцям вже знаний Вп. Автор попередних томів своїх проповідий. Всї они старанно випрацьовані, та сей том понад всї вибиває ся так ріжнородностию проповідий, як і їх змістом. Він заключає дванайцять проповідий на час від Вознесенія Г. Н. І. Х. до неділї VI. по Сошествію сьв. Духа.

Між ними есть:

а) 5 проповідий доґматичних: о дарах сьв. Духа, о Пресьв. Тройцї, о Пресьв. Евхаристиї, о сьв. Тайнї Єлеопомазаня, о сьв. Тайнї Супружества;

б) 5 морально-доґматичних: про стремлїнє і дорогу до неба, про обовязок боронити сьв. віру, про провидїнє Боже, про пияньство і про алї мисли;

в) проповідь апольоґетична на тему: котра церков есть правдивою Церквою Христовою і

г) проповіди о почитаню Сьвятих.

Всї проповіди мають тую гарну цїху, що суть на часї — пр. проповідь про пресьв. Тройцю. Се темат тяжкий, та автор

з'умів популярно перевести докази істнованя Бога в Прсьв. Тройці единого. Тая проповідь тепер дуже на часі — іменно в околицях, де ширить ся пропаґанда „паломництва в Росию. Народови треба вказати, що в нас і Росиян вправдї один обряд, та не однакова віра. Рівнож і проповідь на тему, що тілько Церков католицка есть правдивою Церквою Христовою, есть в тих околицях дуже а дуже актуальною.

Автор гарно і ясно в нїй доказав, що прикмети, які Церков Христова мусить мати, суть тільки в Церкві католицкій.

Автор переводить тут популярно доказ примату папи римского над Церквою. Коли подумаємо, як мало говорить ся проповідий на сю тему — так актуальну, то мусимо тїшитись, шо она як раз знайшла місце в сїм томі; може чейже неодин з Всч. Отців, прочитавши сю проповідь, пригадає собі, що в его парохії она дуже здалаб ся.

Від кого ми Русини приняли християнство чи з Церкви католицкої, чи православної? Се троха несподіваний, але гарний зворот в згаданій проповіди. Сим питанєм займаєсь автор в другій части проповіди. Деякі людцї хотїли-б вмовити в нарід, що наші прадіди були православні.

Автор доказавши, що прадіди наші приняли християнство з Церкви католицкої, взиває слухачів, щоби они, сини прадїдів католиків, остались і дальше вірними католицкій Церкві. Сей арґумент найбільше промовить до сердець баламучених. За сю часть проповіди не один з нас буде вдячний авторови.

Або возьмім проповідь про обовязок вірного християнина боронити словом і дїлом свою сьв. віру. Автор представивши, як в нинїшних часах і часописи і критики і недоуки сіють безвірє між народом, заохочує вірних синів Церкви до оборони загроженої віри — в родинї, в селї, в житю публичнім, та вказує на спосіб тої оборони. І на сю тему в нас, на жаль, дуже мало говорить ся; книжка ся пригадує нам, яких проповідий нам тепер треба, на яку тему мусимо говорити до народу, коли хочемо его удержати при сьвятій Церкві.

А про супруже кілько тепер пише ся, кілько говорить ся, на що его зводить ся! Чи не збирано підписи на розводи між народом сїльским навіть? І тому лихови запобічи треба, і на сю тему автор пише в проповіди про супружество — доказуючи его установу через Бога, его нерозривність — відстрашуючи від розводів та „вільної любови" представленєм злих наслїдків для родичів, для дїтий, для народу.

Як бачимо з сих кількох замїток — книжка змістом своїм заслугує не лиш на повну похвалу, але і на се, щоби кождий сьвященик мав еї в своїй бібліотеці. Кождому проповідникови она стане дуже пожиточною своїм богацтвом материялу на теми актуальні. Додати треба, що мова книжки чиста народна, стиль гарний, місцями взнеслий і поривающий, спосіб представле-

ня навіть найтруднійших тайн популярний і удатний. Желаємо авторови, щоби Бог позволив ему довести зачате діло щасливо до кінця. — *о. А. Редкевич.*

Історія католицкої Церкви в короткім нарисї. Уложив о. Евген Гузар. Друкарня Наукового Товариства ім. Шевченка. Львів 1909. 1 кор. стор. 93.

В коротких нарисах зібрав тут Вп. Автор головні події Церкви католицкої. В кождім періоді ставить собі автор ті питаня: як розширювалась Церков католицка в данім періоді? які противники спинювали ей розвій? Як боронилась она проти своїх противників? Яку долю пореживала руска Церков в данім періоді?— Такий розклад дуже щасливо вибраний, бо дає легкий перегляд цілої історії і причиняє ся до запамятаня собі поодиноких важнійших подій. Книжка написана стильом популярним, тому й надаєть ся для народу. Она заповняє люку, яка до тепер нераз далась відчути сьвященникам на селї, дає іменно підручник, який собі нарід може легко присвоїти. Тому не повинно бракнути сеї книжки в нїякій читальни. Знане історії Церкви дуже много причиняє ся до утвержденя віри і привязаня до Церкви, улекшує відповідь на закиди, роблені Церкві. Ся книжка дасть оружіє в руки і найменшому нашому братови проти нападів недоуків на Церков. Сьвященики повинні старатись дати сю книжку до рук кождому письменному в селї а се улекшить їм працю, бо і знане громадян легко розширить ся і скріпить ся їх віра. Хто сю книжку прочитає, того вже не возьме недоук на такі фрази, як „Церков спинює просьвіту“. „Церков противна науцї“, „Монахи се нероби“ і т. д. Прочитавши сю книжку, кождий легко дасть собі раду з такими панками.

Ми авторови есьмо вдячні, що видав як раз таку історию Церкви, — она неодному у нас стане помочию в працї душпастирскій і просьвітній над народом. — *о. А. Редкевич*

Ник. Садовский: **Антирелїґійна резолюция академічної молодїжи в сьвітлї науки.** Жовква 1909, стр. 29.

Вп. Автор, зазначивши, що вина за резолюцию спадає на сучасне вихованє нашої молодїжи родинне й по гімназиях, на теперішний дух часу і на саму молодїж, забираєсь перевести—як каже — об'єктивну й критичну дискусию над мотивами резолюції, о скілько вони справедливі і льогічно й науково стійні. Говорить, що хр. релїґія основам наук не суперечить, але їх скріпляє й усовершує; що вона — се не примітивний сьвітогляд, бо має за собою найбільші наукові поваги і в повени сьвітоглядів-гіпотез стоїть одна незрушена; що вона не гальмує умового розвою, бо кожда красша аспірация людского духа находить в нїй жерело, мотив і силу; що вона не шкодить політичній і социяльній еманципациї скріплюваньем теперішного устрою, бо вільність, рівність і братерство то християньскі ідеї; що вона не веде до деморалізациї цілого шкільного житя через примусове

навчане, бо вчить чесноти, характерности, ідейности; що не над'уживає ся клиру в політичних цїлях, ворожих всякій свободі, бо хр.-кат. релїґія ще найменше дає ся до таких цїлий надуживати. „Коли-ж мотиви ложні, то й резолюция ложна“ — заключає автор. „Тому радили би ми, щоби вся наша молодїж студиовала науку, а вона доведе єї до хр. релїґії, до тої самої, котру хоче нині усунути. А та частина, що а ргіогі есть за усуненєм релїґії зі шкіл, що є упереджена і з ненавистию відносить ся до неї, нехай спробує жити так, як учить хр. віра, а переконає ся в своїм власнім житю, яка вона хосенна, яка гарна, яка розумна та наукова, а передовсїм як для людского духа в житю потрібна“.

Книжочка, украшена висказами і поглядами визначних ученых, з хісном читає ся, та заповіджена автором обєктивна й критична дискусия над мотивами резолюциї не переведена в нїй як слїд. Автор заперечує, удержує, але доказів належито не перепроваджує, лише натякає на них, так що праця робить вражінє ширшої диспозициї. Може бути, що вона вкаже нашій молодїжи на блудні стежки, на які тая вступила, але чи єї з тих стежок заверне, чи переконає? На се — кромі много инших річий — потреба ще й глубокої, справдї наукової оборони основ нашої съв. віри. Розуміє ся, автор у скорій своїй відповіди, обговорюючи лиш дані мотиви резолюциї, цїлої такої апольоґії не міг нам дати. Теє-ж, що дав, читає ся — повторяємо — з користию.

Всячина*).

Ще в справі протирелїґійної резолюциї нашої академічної молодїжи.

В наших руках відпис протесту з Борщівщини: „До Съвітл. Тїснїйшого Народного Комітету у Львові“ проти звісного виступу наших академиків, підписаний не лише съвященниками і богословами, але й съвітскими інтелїґентами, навіть панями. Се один з доказів, як болюче вразила нашу суспільність згадана резолюция. Подаємо сей виспів жалю і обуреня у виїмках до ширшого відома.

....„З ухвалених акад. съвітскою молодїжию резолюций, дотичних теольоґії і науки релїґії, виказало ся, яка то скора наша акад. молодїж на високопарні слова так зв. поступовости, як борзо наслїдує вона захід в радикальних і протицерковних кли-

*) Ся „всячина“ є посьвячена переважно нашим справам: справами церковними в инших народів буде звичайно занимати ся „Нива“ з 15-ого кождого місяця. — Ред.

чах, — але як-же мало видно в тої молодїжи завзятости в муравельній праци будованя, як не видно єї на селї при ратованю народу від 65% анальфабетизму! Нема кому учити селян читати, але відбирати їм віру, найбільшу їх розраду, руйнувати будову Церкви, того спійла єдности в народї, — на се є у нашої молодїжи згода одноголосна.

...„Хиба-ж то не того руского народу молодїж, на якого Церков і духовеньство так ударяє Польща, щоби їх знищити — певна, що аж на руїнах рускої Церкви укріпить своє пановане на Руси? Так, наші вороги знають, що значить сила віри і Церкви у нас, тому то й спільними силами ведуть дїло лятинїзациї й польонїзациї і не викидають одноголосно теольогії з університету, а науки релїґії зі шкіл, хотяй мають в своїх руках всю власть над школами. А молодїж руского народу, якої рускости крім катехити в многих школах більше нема кому піддержати?! І се та сама молодїж, якої велику часть съвященики до ґімназий приготовляли, возили, власними жертвами удержували... А школа — чи не годна їм була дати нїчо більше, як скріплене та піддержане винесеної з темних сїльских мас зависти до свого духовеньства та его духовного проводу в народї? Руйнувати в нас все було кому, а лиш тих, що будують, в нас все так страшно мало.

...„За наше пожертвованє коло помноженя рускої інтелїґенциї не дістаємо від неї помочи, щоб удержати наш нарід в рускій вірі і народности, але виховуємо собі ворогів Церкви і потїху Польщі, що, рада рускій дезорґанїзациї, розсипує „косцюлки“ по нашій земли... А славні заяви наших академиків хиба заохотять наших хлопів до любови своєї Церкви і рускости взагалї?“

...„І чи годні ми будемо тепер не вірити москвофілам, а навіть всеполякам, що наша молодїж провадить ся в школах в дусї протирелїґійнім і чи годні ми будемо по щирости й на дальше захвалювати наші школи, піддержувати наші бурси?...

Зазивом до съвітскої інтелїґенциї, щоби тая висказала ся отверто за або проти згаданої резолюциї „аби знати, чи в народній працї маємо йти дальше разом чи розійти ся“, кінчить ся сей протест. —

Хотяй університети є нинї полем борби о се, чи на будуче має побідити съвітогляд християньский чи єму противний, все-ж таки вироблюванє съвітогляду і характеру молодїжи рішає ся в школах середних. Єсли ученик середної школи дістане наукове узасаднене своєї віри, єсли він буде знати що і длячого вірить, єсли він буде розріжняти між правдивою і ложною наукою, єсли він буде вміти відповісти на звичайні закиди і буде узброєний проти лихої лектури, то — прийшовши на університет — не так легко він буде ухвалювати протирелїґійні резолюциї. Длятого з радостию витаємо новоосноване товариство катехитів і бажаємо єму як найкращих успіхів в працї. Гадаємо, що в тій працї оо. катехити найдуть поміч не лиш у прочого

нашого духовенства, але й у сьвітскої нашої інтеліґенції. І між нею найдуть ся одиниці, що будуть за релїґійним, моральним і патріотичним вихованєм нашої молодїжи. Чи лиш одиниці? Таж усї ми повинні працювати над тим, щоб наша молодїж вийшла на добрих і характерних людий — а до сего релїґія необходимо потрібна, а нема науки без морали виховавчої і релїґії.. Лишімо-ж напасти на релїґію, Церкву і єї слуг „Громадському Голосови", „Землї і Волї" і т. п. — доки не прозріють, а ми до доброго дїла, що всїм нам на серци, спільно берім ся. Не усуваймо релїґії зі шкіл, бо вона там має велике завдане і важне слово! Не усуваймо, але підтримуймо єї там і помагаймо їй в дїлї доброго виховання нашої молодїжи, а тим забезпечимо будучність нашому народови.*)

Про фактичний стан між нашими поселенцями в Боснї.

З еміґрацию до Америки збільшило ся й число наших поселенців до Босни. Гнали їх там з рідного краю гнет і голод. Прощаючи зі сльозами рідну ниву й загороду, йшли вони там з надїєю на лучшу долю. Знайшли місце поселеня, але треба було его зробити можливим до постійного замешкання невсипучою працею. Тим більше треба було працї, чим більше лїсистим і гористим був їх пай. Сам край Босни переважно лїсистий і гористий, лише в більших селах і місточках представляє собою більш культурний вид. Як раз в сих осередках місцевого промислового і торговельного руху наші поселенцї гр.-кат. обряду мусїли ввійти в контакт з православними Сербами і деякими магомеданцями. Сам собою шкідливий вплив такого зближеня не лише з ворожим але й здеморалїзуючим релїґійним ісповіданєм еще збільшив ся з огляду на місцеві релїґійні обставини і вже від років поважно зачав загрожувати не лише обрядови, але і католицкій вірі наших поселенців.

До місцевих причин, які наших поселенців в Босни не могли охоронити перед шкідливим впливом иншых ісповідань, можна в меншій мірі зачислити ті самі, що й в Америцї істнували, іменно брак реґулярного душпастирства. Сей брак духовенства між собою скоро відчули наші поселенцї в Боснї і усїми силами старали ся як у попереднього, так і в теперішного митрополита о духовну поміч. Однак мимо усильних змагань в тім напрямі анї попередники, анї теперішний митрополит не були в силї вдоволити вповнї їх просьбам і потребам. Причиною сего був звісний у нас брак духовних сил, особливо між жонатим сьвященьством, які-б мали посьвятити ся на подібну місию в Боснї з непевним виглядом на материальне удержанє серед

*) Не завадить навести тут увагу проф. д-ра Мавра що до університетів, висказану на VI. вічу австрийских католиків у Відни. „Ми, католики, маємо подвійне право до університетів: 1) бо всї університети се заклади католицтва, 2) бо університети спотребовують богато податків, а податки платять католицкий нарід.

бідних наших поселенців та робітників, і се, що наші поселенці зі сталим поселенєм ся в Боснї підпали під власть другого пастиря, того самого обряду і віри, владики крижевацкого. Попередний пастир стратив тим самим право мішати ся до чужих овець, а єсли мимо сего не забув на їх просьби і потреби і помагав їм як лише міг і можна було, треба се приписати лише єго надзвичайному привязаню і любови до нашої Церкви, обряду і народу. І справдї, за єго стараньєм більше було зроблено, чим зробив сам новий пастир наших Русинів. Именно кількома наворотами за позволенєм крижовацкого Преосьвященного їздили місионарі на полагодженє потреб великодних сповідий, а навіть сам наш Впреосьв. Архиєрей носив ся з рішучою гадкою поїхати місіонарем до тамошних наших братів. І справдї довело ся Єму 2 рази між ними бути і то з великим успіхом. Бо ото як овоч Єго старань і заходів стоїть від 3 лїт в Боснї коло Баналюки серед наших поселенців Ним оснований студитский монастир з церквою, одним съвящеником монахом і кількома схимомонахами. Багато людий що неділї і що съвята користає з духовної працї сих перших наших монахів в Боснї, які властиво своїм правилом призначені лише до житя контемплятивного, житя працї і молитви, материяльної помочи і доброго приміру. Але брак съвящеників був спонукою, що Митрополит хвилево і виїмково дав позволенє взяти ся їм і за місийну роботу між нашими Русинами.*)

Мимо сих старань нашого Владики квестия звичайного реґулярного душпастировництва не могла розвязати ся, бо се залежало від звичайного, властивого пастиря, крижевацкого Владики Преосьв. Дрогобецкого. Та сей не багато міг зробити для наших поселенців. Найбільшою безперечно перешкодою був єго старший вік і слабі сили, які ледво що могли старчити вже давнїйшим вірним єго епархії. Тим часом потреба порішеня сеї квестиї росла, бо що дня зростала небезпека католицкій вірі і обрядови наших поселенців. Серед таких сумних релїґійних обставин Русинів гр.-кат. обряду в Боснї рішив з духовною помочю чим скорше поспішити місцевий католицкий епископ Штадлєр із Сараєва, Хорват, але лат. обряду. Ревність апостольска о спасенє і ратованє душ і то братнього словянского народу спонукала єго застановити ся над способом, як би міг помочи і розвязати се пекуче питанє реґулярного душпастировництва, яке, що правда, міг крижевацкий епископ рішити, але зі згаданих причин не рішив. Серед таких обставин, — коли він яко чужий пастир не міг мішати ся до чужої пастви, ані не мав власти і сили наклонити самого епископа крижевацкого до якої небудь

*) Як зачуваємо, Впреосьв. Митрополит висилає тепер нашим поселенцям в Боснї чотирох съвящеників: двох съвітских, недавно висьвячених, і двох монахів Ч. съв. Теодора Студити. Се съвідчить наглядно, що Їх Впреосьвященьство і тепер не перестали про поселенців дбати, та ними опікувати ся. — Ред.

акції в згаданім напрямі — не оставала ся ему инша дорога ратунку для наших поселенців в Босні, ратунку їх душ, віри а навіть і обряду, як лише виєднати у Єго Съвятости Пія X., щоби Він з огляду на місцеві відносини увільнив наших Русинів з під власти і юрисдикції крижевацкого епископа, який ними не був в силї заопікувати ся, і піддав їх під власть місцевих епископів лат. обряду. І так зробив. Та щоби усунути всї підозріня і посуджуваня ворогів своїх і рим.-катол. Церкви, неначе-б то їх бажанєм було златиньщенє нашого народу і понижене нашого обряду, постарав ся о вікария ґенерального, який в короткім часї має стати вікариєм апостольским, щоби він цїлком независимо від лат. епископів міг управляти нашими Русинами після потреб їх национальних і обрядових. Що більше, на сей важкий і тяжкий уряд старає ся о найбільш відповідного і гідного кандидата, ревного съвященика і до нашого обряду привязаного о. ректора Нїярадого з Загребу, який і в нас, в Галичинї кількома ґаворотами гостив, та усюди і у всїх лишив як найлїпше вражінє. Нам хиба лише з вірою помолити ся до Всевишнього, щоби сї заходи чужого нашому обрядови і народови, але великого духом епископа вінчали ся добрим успіхом. І думаю, що підозріня, посуджуваня а навіть очернюваня Єго особи і Єго змагань, поміщені в нашім народнім дневнику (гл. „Дїло“ ч. 199. „Новий акт опіки Риму“ і ч. 203. і „Заворушенє між нашими поселенцями в Босні“) не ослаблять Єго змагань в напрямі скорої помочи нашим братам в Босні; вони остануть лишь новим доказом на се, як безпідставні і безвзглядні суть напасти сего дневника на Рим і на єго полїтику зглядом Русинів і гр.-кат. обряду. — *о. Єрми.*

Дещо з тактики гал. москвофільскої преси.

З того „Галичанин-а“ хитрий собі малорос, хотяй від малорускости віднекує ся. Щоби відвернути увагу від оправославлюваня нашого народу гг. Носевичами, а москвофільских товариств гг. Матвейковими, він накидає ся на ОО. Василіян за се, що „вводятъ въ гр. кат. церковь латинскій новшества“: на консисторії, що „въ угожденіе польско-украинской политикѣ священниковъ русско-народной партіи просто преслѣдуется:“ на Владик, що „мовчатъ, ибо того требуетъ политика украйнофиловъ“ і т. д., а при тім всїм ще й чіпає ся унїоністичного велеградского з'їзду і питає ся: „Куда зайдемъ?“ — ніби то з унїєю. Ми не відповідаємо на напасти „Галичанина“, бо він їх наводить не на те, щоби їх піддержати, лише на се, щоби міг заявити: „И не удивительно, що сознательный*) русскій народъ, не имѣя въ своей церкви чистого греческого обряда, съ которымъ сжился, видя вездѣ его униженіе, глядя на латинизаторскіи стремленія своихъ владыкъ, спѣшитъ за кордонъ, паломничаетъ въ Почаевъ, щобы тамъ, въ великолѣпныхъ храмахъ Го-

*) Підчеркненє наше. — Ред.

сподних, въ блеску своего обряда, отвести наболѣвшую душу!... и не трудно предвидѣти, що сближается время, когда нашъ народъ скажетъ с в о е*) слово". Nota bene, що все те він робить в ч. 209. т. є. сейчас по справозданю зі зборів тов. ім. Качковского, в якім за г. Матвейковим з легкою совістию повторив „такъ якъ мы всѣ русскіи православныи!" — І чи не пригадує ся вам той злодій, що то, аби єго не спіймали, втїкав і кричав: ловіть злодія? Звертаємо увагу, що в склад видавничого комітету „Галичанина" входять і гр.-кат. съвященики!

Хоч менше зложеної хитрости, та не менше підступу і в „Р у с с к о г о С л о в а". Воно рівно-ж причину схизмофільского зла між американьскими Русинами і всего безголовя в тамошних церковних відносинах добачує в „роботѣ украинско-базильянского, червонястого бискупа (Впреосьв. еп. Сотера) и попиковъ-радикаловъ", але само всї переходи на православе покватно і т е н д е н ц и й н о нотує, та оставших вірних дальше проти їх пастиря юдить. (Гл. пр. ч. 36, „Изъ американскои Руси"). Та при тім всїм воно й уміє з себе вірного і ревного християнина вдати. От з нагоди протирелїґійної резолюції укр. академиків бє у великий дзвін тревоги і в огни святого обуреня пече свою печеню: гони Україну з села! (Гл. Р. С. ч. 37.: „Слово селянина до братей селянъ".)

Не знати, яку тактику виберуть нові изданія: „Прикарпатская Русь" і „Голосъ народа", що то їх на приказ „Народного Совѣтъ-а" „Русское Издательское Общество во Львовѣ" видавати почало. Чи будуть з „Галичанином" і „Русским Словом" лукавити, чи за „Русь-ю" і „Русскою Волею" явно і славно за кордон підутъ позичати не тілько „русскую народность", але й „русскую вѣру?" Поживем — побачим.

Також спосіб.

В серпни с. р. у Львові покинуло гр.-кат. обряд і перейшло на латиньство дальших 27 осіб. Коли-б почислити всї ті переходи у Львові за останний лише рік, було би їх на сотки; коли-б додати до них ще й переходи по провінциї, вийшли би тисячі. Се річ загально звісна, так само як звісний і той поспіх, з яким будують ся для тих перекиньчиків kościoł-и і kościółk-и по Руси, з яким наспівають ся wikar-і і mateczk-и для дальшої жатви... Се — кажу — всїм нам звісне, та найлїпше воно звісне Полякам, бо вони-ж все те роблять. Тимчасом в „K ö l n i s c h e V o l k s z e i t u n g" (поважній кат. часописи, що 3 рази денно виходить і має 23.000 передплатників), ч. 862 з 12. жовтня с. р. на наше здиванє таке читаємо: „Die polnische Bevölkerung, (в Галичинї) wohnt sodann vielfach zerstreut mitten in der ruthenischen, hat selten Gelegenheit ihren Seelsorger zu sehen und geht oft für ihre Nationalität und den lateinischen Ritus verloren. In

*) Підчеркненє наше. — Ред.

vielen Ortschaften, wo vor einigen Jahrzehnten die Zahl der Polen 600 – 800 betrug, gibt es kaum noch 50—100, der Rest ist aus Mangel an Seelsorge zu dem griechisch-katholischen Ritus übertreten". І пише се Поляк (правдоподібно ще й із духовеньства — як вносити-б можна по статї, в якій боронить ся архиеп. Більчевского перед закидом ополячуваня гал. нїмецких кольонїстів,) — ну, і пише-ж він справдї польску правду, та ще й на польский спосіб!

Або отсе. Ілюстрацийки жатви польского духовеньства поміж нашими вірними нераз по часописях стрічало ся. Було там про róże і różańce, було й про справдїшне „перетяганє..." І нїчо. Та коли руский парох, щоб ратувати своє стадо від латиньщеня і польщеня, щоб не остати пастирем без овець, забере ся щирійше до працї, то „Gazeta kościelna" назве его роботу istną szopką, agitacyą dla religii szkodliwą. А коли він постарає ся о відпуст в своїй церкві, рівночасний з відпустом польским, щоб его вірні, пішовши до костела, не почули там часом, що wolą pójść do chlewu jak do cerkwi і т. п., то „Gazeta kościelna" порівнує его з крамарем, що в захвалюваню свого краму старає ся перекричати сусїда (Гл. G. k. ч. 41, з 8. жовтня с. р. — допись X. Zakrzewsk-ого: „Agitacya ruska".).

Руске духовеньство а Товариство „Просьвіта".

(На підставі книжочки п. з. Сорок лїт дїяльности „Просьвіти". В 40 лїтний ювілей Товариства. Львів. 1908. ч. 344).

Товариство Просьвіта повстало 8/XII. 1868 р. в той спосіб, що член-основатель Матиці — просьвітного товариства для народа — о. Стефан Качала подав в сїчни 1868 в часописи „Слово" гадку нового просьвітного товариства для піднесеня морального, матеріяльного і полїтичного народа. Першим загальним зборам Товариства відмовили львівскі москвофільскі парохи церкви в цїли відправленя богослуженя. На загальних зборах 8/XII. 1868 виголосив знаменну бесїду о. Йос. Заячківский. До видїлу вибрано о. д-ра Омел. Огоновского.

В 1870 р. р занимала ся Просьвіта погодженем руских партий після пляну крилошанина Малиновского, виробленого за ініціятивою митрополита Иосифа Сембратовича. Проект домагав ся признаня национальної відрубности руского народа і проводу для митрополита у всїх справах. Переговори розбили ся вже на тім, що Русская Рада не хотїла признати самостійности руского народа і о. Кульчицкий, голова Нар. Дому, не хотїв відступити Просьвітї салї в Нар. Домі на відчити.

Четвертим головою Просьвіти був о. др. Омелян Огоновский, професор рускої лїтератури на львівскім університетї, а вів головство від 1877—1894.

Між 44 почесними членами, яких має Просьвіта, є 10 сьвящеників, тепер вже небіщиків (прим. Ізидор Воробкевич, Стефан Качала, Омелян Огоновский, Данило Танячкевич, Микола Устиянович), а 1 сьвященик ще живучий (крилош. Іван Гробельский). Живучих сьвітских почесних членів є 19.

Першу молочарску спілку з рамени Просьвіти заложив о. Остап Нижанковский в Завадові і о. Лев Горалевич в Угерску; о. Станислав Новосад передав під заряд Просьвіти стипендийний фонд 120.000 к. в 1905 р. з якого уділяє ся річно дві стипендиї для учеників по 240 к.

Ексц. Чехович боронив Просьвіту в соймі на засіданю 16/II 1898 против напастий польских послів.

Курс неграмотних тов. „Просьвіта“ у Львові. Учасників курсу було 91 осіб. Женщин 80, мущин лише 11. — На І. віддїлї було 56 осіб, а на другім 35.

Учасниками курсу були виключно слуги і денні зарібники, котрі учащали переважно до церкви О. О. Василиян. Завдяки їх вплывови, помимо прикрих обставин мійского житя і вплывів польонїзацийних не стратили віри батьків і не віддурують ся свого народу. Люди сї місто волочити ся по містї, або по шинках весь час свій вільний від працї вихісновують по части в церкві а почасти в школї. Сей момент дуже важний для нас, Русинів, підношу тут для того, аби вказати, що праця наших монахів є для народу вельми пожиточна і дай Боже, аби ми мали як найбільше таких чинників, котрі хоронили би наш нарід перед винародовленем а виробимо у него спочуваня патриотичні і релїґийно-моральні.

Се охоронило би також богато одиниць перед руїною материяльною, бо замість іти в корчму і тратити там здоровлє і гроші, пішли би до церкви і читальнї. За приміром О. О. Василиян повинні пійти і инші парохи не лиш у Львові але і по иншіх містах нашого краю, і більше заняти ся народом. У тій працї повинна помагати духовеньству сьвітска інтелїґенция по читальнях і иншіх народних товариствах, щоби наших несьвідомих і темних братів як найбільше привязати до сеї землї, котра їх вигодувала, до свого народу, з якого вийшли. Найбільше працї треба завдати собі по містах і місточках, де наш нарід наражений завсїгди на всїлякі шкідливі вплыви. По містах ми є дуже упосліджені, бо замало маємо своєї інтелїґенциї, яка спомагала би духовеньство в его працї та усьвідомляла і просьвічувала нарід. (*Нар Слово ч. 209*).

Руске духовеньство молодшої ґенерациї **на Угорщинї** займає ся запопадливо економічним піддвигненем тамошних Русинів. Між иншими о. Михайло Балог в Сиготї заложив для руских дївчат школу кошикарства, різьбярства і т. п., де они виобразовують ся на здібні робітниці. Вироби тих дївчат є артистично викінчені, а на виставі загально подобали ся. Покуп на їх вироби є так великий, що робітня не може їх настарчити. Веденем робітнї займає ся окреме промислове товариство, заложене о. Балогом.

Руске духовеньство а „Економіст“.

Економіст, львівский місячник, мав в 1907 р. 430 передплатників, а в р. 1908 — 657. В Галичинї було 411, на Буко-

вині — 203, в Росиї — 24, в Чехії — 5, у Відні — 8, в Боснї — 1, на Угорщині — 1, в Країні — 1, в Данії — 1, в Анґлії — 1, в Америці — 1. В самім Львові було 61 передплатників.

Між галицко-буковиньскими передплатниками було 351 товариств, 16 Нар. торговель, 34 касин і читалень, 61 с ь в я щ е н и к і в, 78 сьвітских. В заміну і даром давано 74.

„Просьвіта" в Америці.

У Філядельфії відбуло ся дня 15. вересня с. р. перше просьвітне віче. По рефератах пп. Евгена Гвоздика, І. Стеткевича і Дм. Андрейка зібрані делеґати з найдальших сторін Америки в числі около 150, приняли таку резолюцию: „Зібрані делеґати признають найбільше пекучою і потрібною народною справою основане просьвітного товариства, яке має взяти в руки і вести наше просьвітне і економічне жите на чужині". Серед незвичайного одушевленя і оплесків віче приняло поставлену резолюцию і назвало основане товариство „Просьвіта". Ціллю того товариства є: 1) постарати ся, щоби в кождій парохії була заложена читальня; 2) в кождій читальні має бути курс для неграмотних; 3) при кождій церкві мусить бути школа для дітий; 4) заснувати вишу школу для учительок і дяків, при якій буде: 5) вищий курс рускої літератури й історії для тих учеників Русинів, що ходять до вищих анґлійских шкіл і 6) основати вишу приготовляючу школу до духовної семинарії. До переведеня діла вибрано виділ товариства. Предсїдателем вибрано Преосьв. еп. С. Ортиньского, містопредсїдателем вийшов Іван Глова з Шамокін; секретарем рекордовим і секретарем фінансовим мають бути кождочасний учитель і кождочасний парох Філядельфії; касиром вибрано Івана Парилака з Ню Бритейн, Конн. До виділу, яко орґани виконуючі, війшло 6 референтів а іменно: Дм. Андрейко, І. Стеткевич, Евг. Гвоздик, Й. Кирилюк, о. Павлюк і о. Понятишин, котрих працю подїлено на такі серії: 1) народних шкіл, 2) вищих шкіл, 3) орґанізацийно-просьвітну, 4) видавничу і 5) промислово-торговельну. До контрольної комісиї входять: 1) контрольор стану наук (інспектор), 2) контрольор фінансів і 3) конт. стану тїґівни. На сих трех контрольорів вибрано о. Д. Добротвора, С. Ядловского і Т. Лабовского. Яко найвища рішаюча власть є „Совіт просьвітний", котрий складають один радний духовний (о. Константкевич), один радний сьвітский (А. Гела) і ректор колеґії. Кромі сего вибрано трех шкільних референтів: А. Цурковского на Новий Йорк і округ, Шпікулу на Пітсбурґ і округ та о. Петрівского на Чічаґо і округ. По виборі виділу та урядників Преосьв. С. Ортиньский заявив, що яко першу підмогу на ціли тов. „Просьвіта" жертвує свій дім, положений на Franklin Str. у Філядельфії, вартости 6.000 долярів.

Дикий протест.

Як відомо, в неділю 26. вересня с. р. відбуло ся торжественне посьвячене і отворене власного дому тов-а укр. ремісників і промисловців „Зоря" у Львові. Отже з нагоди сего сьвята

члени „Зорі“ протестують в 38. ч. „Землї і Волі“ „проти участи митр. гр. Шептицкого і инших попів у торжестві отворення власного дому (на яке їх запрошено!) Участь митрополита в торжестві будемо вважати просто провокацією. Досить нам клерикального ярма“ і т. д... Не дивуємо ся, що „Земля і Воля“ сей протест помістила, але дивно нам, що члени „Зорі“ — так мало знають історию свого товариства. Повинні би тямити, скілько то для него зробив бл. п. кардинал, скілько теперішний митрополит тай другі „попи“.. Хиба що протест — дїло одного „товариша“, що лиш маєстатичним числом многим: члени „Зорі“ підписав ся? А може ще й того саміського, що приймов опісля на торжество посьвяченя бучу робити? (Опис сего немилого інцеденту, як „Дїло“ називає, гл. „Руслан“ ч. 217).

Провідник соціялїстів о сьвящениках.

Vandervalde, провідник бельґійских соц.-демократів висказав ся в белґ. камері за увільненем сьвящеників від військової служби. Коли „товариші“ за зле ему се взяли, так між иншим боронив ся: „Знаю не мало сьвящеників і мимо великої ріжниці переконань, яка нас дїлить, глубоко їх поважаю задля моральної і интелектуальної їх вартости. Що до инших, котрих не знаю, — то не маю причини сумнївати ся, що й між ними є стілько чесних людий, скілько між лїкарами або адвокатами. Що більше, спосіб житя, до якого сьвященики обовязані, промовляє ще в їх користь... Ідеал сьвящеників, а наш — цїлковито собі противні. Ми сьвящеників поборювали і поборювати їх не перестанемо, але не маємо жадного права їх обиджати або оплюгавлювати“. Нашим червоним радикалам і т. п. далеко до культури й чести того „товариша“.

Всїх укр. руских часописий є — як подає Календар „Просьвіти“ на 1910 р., що недавно появив ся — 57. З того в Галичинї 23, на Буковинї 5, у Віднї 2, на Угорщинї 2, в Росиї 8 (так!), в Бразилїї 1, в Канадї 3 і З'єдин. Державах 5. До того треба ще додати віденьску Ukr. Rundschau і киівский Przegląd Krajowy, з яких перша информує заграницю в нїмецкій мові, а друга вірно осьвідомлює своїх читачів в справах украйиньского народа. Дневників є 5 (3 в Галичинї, один на Буковинї і 1 в Київї).

Церковний Музей у Львові повідомляє сим Вп. Духовенство, що поручаюча грамота, видана Зарядом Музея п. А. Вишиньскому за н-ром 47 дня 26. марта 1909 р., як зрублена не має значіня. Наколиб она найшлась у кого, або її предложив хто, Заряд Музея просить о безусловне задержане і пересланє її в Музей (Львів, пл. св. Юра 5). При сїй нагоді Заряд Музея звертає увагу Вп. Духовеньства, що не давав нїколи жадного мандату і уповажненя якому-то П. Пеленьскому з Кракова до збиранє для него яких небудь річей. П. Пеленьский збирає для краківских музеїв, а не для руских. — *Др. І. Свєнцїцкий.*

Від Редакциї.

Тому, що Впр. Автор „Наук о христ. чеснотах“, які друкують ся тепер в додатку до „Ниви“, занятий працею в школах, в церкві СС. Василиянок і в львівских товариствах, не міг нам на разї достарчити дальшого тягу тих наук, то їх друковане на якийсь час перериваємо а друкуємо „Читаня о христ. родинї“ о. М. Дороцкого. Сї читаня значимо числом 2 другої серії бібліотеки „Ниви“. Отже бібліотека „Ниви“ буде складати ся з двох серий. Перша серия містить в собі дрібні брошури, переважно відбитки з „Ниви“, звичайно в обємі більш-менш одного аркуша друку. Їх спис (до тепер появило ся 14 чисел) був поданий при кінци чч. 18—19 „Ниви“. Друга серия, під загальним заголовком „Духовне читанє“, буде містити обширнїйші твори. Перше число сеї серії становлять науки Впр. о. Е. Гузара „О добрих дїлах... і о христ. чеснотах“, друга — починаючі ся власне друкувати гарні читаня Вп. о. М. Дороцкого „О христ. родинї“. Докінченє першого числа (враз з обгорткою) предложимо нашим Вп. передплатникам сейчас, як лиш Впр. Автор нам его достарчить.

Переписка Редакциї.

о. Н. Г. в Стрию. За допись дякуємо, але містити ї не будемо, бо припізнена.

о. Е. Т. в Теребовли. Хотяй та справа була вже в „Ниві“ достаточно обговорена, помістимо Вашу допись, але аж тогдї, як віджие збиране складок на дотичну цїль.

ВІД АДМІНІСТРАЦИЇ.

Просимо о ласкаве надсиланє залеглої передплати та при змінї адреси, подавати і давну!

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцию відповідає:
о. Олександер Малицкий.
З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Просимо уважно перечитати!

Просимо уважно перечитати!

П. Т.

Заходом і коштом спеціяльного, редакційного комітету появить ся на нашій Україні в серпни с. р., перший, руско-український, **гумористичний календар на рік 1910.**

Календар сей буде щось небувалого, а наклад его вайде з надзвичайною форсою, бо в 50.000 примірників.

Се нечувано велике число примірників, розійде ся по цілій галицькій, буковинській, угорській та росийській Україні, та по українських кольоніях в Сполучених державах, Канаді, Бразилії і Аргентині.

Ми не жаліли вложити у видавництво сего календаря значнійшого капіталу, та запевнили письмо собі наперед місця збуту, в вище наведених краях та державах.

Також подбали ми і про літературну стійність календаря, бо на него зложать ся майже всї наші визначнійші письменники-гумористи.

В виду наведених тут обставин гадаємо, що П. Т. купцї, фабрики, інституції та товариства зрозуміють добре сю користь, яку вони зможуть осягнути через поміщене своїх анонсів в нашім календарі.

Для користи отже самих П. Т. Інтересованих радимо вихіснувати сю небувалу досї нагоду, та надіслати як найскорше належитість за поміщене дотичного анонсу, котрий просимо після власних поглядів самих П. Т. Інтересованих, собі уложити.

Належитість за поміщене анонсів виносить:

За цілу сторону формат 22/14	.	.	20 К.
„ пів сторони „ „	.	.	10 „
„ четверть стор. „ „	.	.	5 „

Належитість враз з приналежним анонсом (читко писаним) просимо надсилати до кінця липня 1609. під адресою редакції „Будучности“, Львів, вул. Сикстуська ч. 31 (Галичина), котра то редакція ручить також за надіслані гроші.

Безпроволочно по виданю календаря, вишлемо его також всїм П. Т. Анонсуючим.

Просимо уважно перечитати!

Просимо уважно перечитати!

Д-ра Ф. ЕВИНА „ПРАВОТАР“

збірник цивільних карних і адміністрацийних законів, приписів про права руської мови, приписів про стемплеві і переносні належитости, з около 200 взорами подань, контрактів, жалоб, векслїв і пр., з повним річовим реєстром і реєстром стемплевих належитостий. Жовква 1909.

Видане прегарне. Великий формат вісїмки, сторін 936. Др. Е. Олесницкий каже: „Правотар буде дуже пожаданим і практичним підручником в кождім урядї громадскім, парохіяльнім, в кождій читальнї, касї задаткові і ваагалї у кождого, хто живе серед народа і бажає бути його добрим порадником“.

„Книжка є пожаданим підручником для всїх, почавши від адвоката, судії, нотара а скінчивши на інтелігентнім селянинї“.

Набувати можна Правотар в руских книгарнях у Львові, на провінциї в руских касах і агенциях Дністра і в Жовквї у ОО. Василиян. Ціна 10 К. 72 с. Оправлена в полотно 11 К. 72 с., опр. в півскірку 13 К. 82 с. вже з пересилкою.

В Адміністрації „Ниви“ можна набути слїдуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Спільне пастирске посланіе нїмецких епископів до клиру з нагоди енцикліки про модернїзм Львів 1908, ст. 28—25 с.

2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.

3. Др. Й. Жук: Поясненя до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.

4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.

5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 — 1 кор.

6. о. Є. Гузар: Розважаня о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.

7. о Є. Гузар: Розважаня о терпінях І. Христа, для шкільних дїтий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.

8. о. О. Воляньский: Апольогетично-соціяльна дїяльність рускогу душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.

9. Др. І. Свенціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

10. Виплинькмо вже раз на чисту воду, Львів, 1909 ст. 14 — 25 сот.

Цїни подані разом пересилкою.

Релїгійно-просьвітна

БІБЛІОТЕКА

для народу.

— Видавництво товариства св. Ап. Павла у Львові. — Поодиноке число 4 сотики.

Ч. 1. Хто є Христос? Яку віру приняли Русини за князя Володимира? Поступ а духовеньство. Людска душа не вмирає. Написав Я. Л.

Ч. 2. Ворог людства (Алькоголь). Написав о. Теод. Лежогубский.

Ч. 3. Що се таке „вільна школа?“ Наука св. Августина про правди св. віри. Написав М. Щ.

Набути можна в Адміністрації „Ниви“ Львів, ул. Коперніка ч. 36.

ВАЖНЕ ДЛЯ

Всч. Духовеньства і Хв. Комітетів церковних

ТОВАРИСТВО

ДЛЯ РОЗВОЮ РУСКОЇ ШТУКИ

стов. заревстр. з обмеженою порукою

у Львові, пл. Бернадиньска ч. 8. (готель Краківский)

Виконує всякі праці з обсягу артистичного малярства, різьбярства і позолотарства після композицій своїх членів:

Образи релїґійні

до іконостасів, олтарів, хоругов, на тетраподи, плащаниці і до комнат,

Образи сьвіцкі

історичні, побутові, портрети з природи і фотографій, краєвиди і т. д. рівнож украшує стіни церквей, виготовляє пляни церквей, каплиць і прч.

Товариство одержує власну

різьбярско-позолотарску робітню

в котрій виконує цїлі іконостаси, вівтарі, кивоти, процесийні образи, проповідниці, сповідальниці пр.

Поручаючи се одиноке руске Товариство патріотичній опіцї нашої П. Т. Публики духовної і сьвіцкої, надіємо ся, зволить Она причинити ся до осягненя нашої цїли численними замовленями, котрі принимає

виключно лиш Дирекция Товариства

у Львові Ринок ч. 10. І. пов. дім „Просьвіти".

Товариство не послугує ся аґентами.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788. **„ДНІСТЕР“** Конто Щадниці почтової 25,261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,

числить умірковані премії за обезпеченя,

ліквідує шкоди **безпроволочно** по пожарі,

удїляє обезпеченим членам з річної надвижки **звороти.**

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Полїси „Днїстра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і инъші каси ощадности.

Через „Днїстер“ можна асекурувати ся **на жите** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформациї до обезпечень удїляють аґенциї „Днїстра“.

Зголошеня письменних господарів о аґенцию приймають ся тілько з таких громад, где еще не робить инъший аґент „Днїстра“.

Фонди „Днїстра“ $^{31}/_{12}$ 1908 виносить:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.540, инъші фонди К 458.564, разом **К 2,324.104.**

Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 3.**

Товариство взаїмного кредиту

„Д Н І С Т Е Р“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпечення „Днїстер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеняхъ з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти удїлу.

Цїлею Товариства є **удїлюване кредиту** своїм членам-рільникам **обезпеченим в „Днїстрі“ від більше лїт.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекциї Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничі	**К 2,848.890·—**
Удїли членьскі:	К 262.994·—
Позички удїлені:	К 3,396.002·—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

Рік VI. 15. Падолиста Ч. 22

Предплата річна 8 К. піврічна 4 К. Поодиноке число 40 с.

Адреса редакції і адміністрації Львів ул. Коперніка ч. 36.

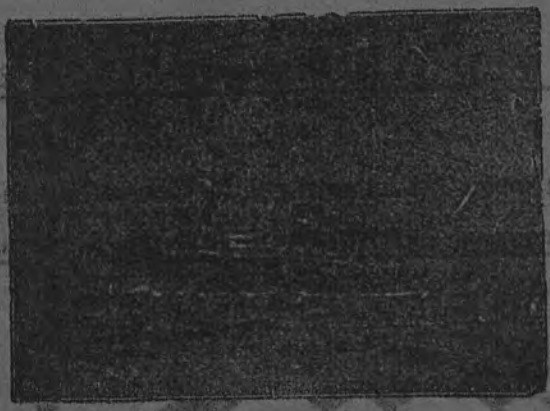
НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

ВИДАЄ РЕДАКЦИЙНИЙ КОМІТЕТ.

ЛЬВІВ
З друкарні Ставропигійского Інституту
під зарядом М. Рефця.

1909.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся еміґрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

Запрошенье до передплаты.

Богословіе нороиственне,

приладжене до потребъ рускихъ священиковъ о. Іос. Мѣльницкимъ, пралатомъ домовымъ Папы, крилошанином Митроп. Капитулы, Д-ромъ богословія. **Другій томъ** вже печатає ся и выйде на початку р 1910. Передплата стоитъ разомъ съ пересылкою 3 К. 50 г. **Перший томъ** можна ще отъ автора достати почтою franco за 4 К.

О скору пересылку пренумераты упрашає всѣхъ приязно авторъ. Во Львовѣ. Площа св. Юрія 5.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князів,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає **С. Ґерусїньский**, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Гроші посилає ся на адресу:

С. Герусїньский — Львів вул. Садівницка ч. 79.

Читайте **Важне на зиму!**

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Ждійте богато илюстрованих жінників, покликуючись на „Ниву“.

Найбільший склад в краю

оригінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.
АГЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,
КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО
Цінники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий
механік і спеціяліст
Львів, Готель Жоржа.

Бюро технічне
Василя Нагірного
у Львові
ул.: св. Софії 3-а, а постійна адреса Ринок №. 36.
виготовляє пляни на будови церков, домів парохіяльних і инші.

ОПОВІСТКА

Подаю до відомости Вч. Клира, що сими днями опустила печатню моя нова **Педагогія** або **Наука о вихованю**, обнимаюча 425 сторін. Ріжнить ся она від Педагогії моєї з р. 1891. яко твір відрубний, уложений після моїх академічних викладів педагогічних. Ціна сеї книжки 4 кор. Отримати єї можна або у мене (Львів, ул. Домса ч. 5) або в книгарнях львівских: ім. Шевченка, Ринок ч. 10 і Ставропигійскій, ул. Руска 3.

У мене або в тих книгарнях можна отримати також мої: **Проповіди Недільні** (4 кор.), — **Празничні** (4 кор.), — **Нові Празничні** (3 кор.), — **Похоронні** (4 кор.), — **Страстні** (1 кор. 40 с.), — **Науки на Май** (3 кор.).

Примічаю, що згадані висше **Проповіни Празничні** суть творами від себе зовсім ріжними, самостійними, подаючими науки о предметах, маючих цілком инші теми. Суть то отже два відрубні циклі проповідничі.

Названі **Науки на Май**, числом 31, викладають поодинокі чесноти, яких взірцем єсть для нас Пресв. Дїва Мария. Ті науки могуть бути добре ужиті **на всякий празник Богородичний.**

З високим поважанем
Др. Ів. Бартошевский
проф. университету.

Ч. 22. Львів, 15. Падолиста 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: Старий сьвященик: Сьвященичі церковні спілки і сьвященича солїдарність. — о. Он. Воляньский: З теольоґічних проблємів. — о. Йос. Кравчук: Чуда в Люрдї. — Кілька слів про нинїшні етичні теорії. — о. А. Редкевич: Бібліоґрафія. — Всячина: Germania docet. — Огляд чужих церковних справ. — Дрібні річи.

Сьвященичі церковні спілки і сьвященича солїдарність.

Від давних лїт удержували у нас продажу церковних річий чужі люди, навіть Жиди, закидували наші доми божі всякою дрянею, казали платити за се грубі гроші і збивали на тім значні маєтки. Так дїяло ся, що навіть церкви, що здавалось бути нашим виключним достоянєм, служили для наживи всякій чужинї, а не раз таки і ворогам.

Але перед якими 10 роками, коли питоме економічне житє стало в нашій суспільности сильно пробуджуватись, піднесено в нашім клирі гадку, щоби взяти доставлюванє церковних утварий в свої руки. Цїль була та: достатчати церквам солїдні товари і по відповідним цїнам, підносити рідний промисл і штуку, тай обертати чистий зиск на наші таки дїла, на запомоги біднїйших церквей або нещасливих сьвященичих сиріт. Справдї, се була красна гадка, котра приносить честь тим, що єї під-

няли. В сей спосіб повстала найперше сьвященича удїлова спілка „Ризница,“а пізнїйше і друга така спілка „Достава“.

І можемо сказати, що обі ті інституції поклали у нас вже за недовгий час свого істнованя значні заслуги. В наших церквах появили ся гарні утварі, держані в духу нашого обряду, котрі підносять велич нашого богослуженя; тай цїни їх — мимо того, що в послїднім десятилїтю всї артикули незвичайно подорожіли — нетілько не піднеслись, але в прирівнаню до давних чужих купців може єще й знижились. Дальше пійшов розвій нашого питомого промислу. На ріжних областях штуки (малярства, різбярства, бронзівництва, столярства і др.) виринув цїлий ряд визначних талантів, що гуртуючись коло обох наших інституций старають ся зглубити духа нашого обряду і орнаментики, та ідуть начеб в заводи, щоби достатчати нам що кращих творів. Давно такі люди губились в чужім мори, бо стоячи в наймах у чужих доставців, мусїли робити як для церквей так і костелів, і остаточно не доводили далеко ні в однім, ні в другім напрямі. Нині переймають ся они в своїх працях своїм духом і чванять ся рускими артистами! Тай які твори виходять з їх рук! Мені показувано раз в однім нашім складї пре гарні заграничні вироби з металю, а коло них подібнїські їх імітациї, довершені нашими людьми; і треба було знатока, щоби розріжнив одні праці від других. А щож говорити вже о оригінальних творах, котрі на ріжних виставах звертають увагу й ширшого сьвіта. В сїм велика заслуга обох наших інституций; і коли так дальше пійде, то можемо сподїватись в недалекій будучности не аби якого розвою нашої питомої церковної штуки. — Вкінци не маловажна річ і та, що наші інституції дають занятє і зарібок многим руским людям, тай удїляють не малі запомоги біднїйшим церквам або й сьвященичим сиротам. Так стало ся, що те, чим збогачувались передше всякі чужинці, іде нині на наше власне добро.

При таких взнеслих цїлях обох наших сьвященичих інституций здавалось би, що наше духовеньство повинно би свої церковні потреби заспокоювати не десь инде, лиш в своїх торговлях, — а чужі спекуляцийні підприємства повинні би бути засадничо виключені. Се дїло повинно бути тим безглядніїше переведене, що на противне поступованє нема нині вже нїякого виправданя, — бож (з огляду на партийні ріжниці, істнуючі як в народї так і в клирі) маємо у себе дві церковні торговлї, „Ризницю“ і „Доставу“, які поклали собі ті самі цїли. Вправдї можна сожаліти, що наше духовеньство подїлилось навіть на церковно економічнім поли; але коли се стало ся, то треба вже приняти довершений факт. Впрочім сей торговельний роздїл може мати й свою добру сторону, бож при істнованю двох подібних інституций мусить витворюватись між ними певний рід емуляції, яка причинить ся лиш до їх піднесеня. Та на всякий спосіб повинні обі ті інституції, які повстали у нас по части на партийнім підкладї вже вповні вистарчити для нашого

клиру: бож одні сьвященики можить іти до „Достави“, другі до „Ризниці“, а коли би що в одній не надавалось, шукати в другій. Поза ними не повинна рішучо наша нога станути, — тим більше, що оба наші склади стоять на такій вижині і доставляють так добірного товару, що приватні склади не можуть з ним ніяк рівнатись.

Тимчасом, як дїє ся у нас під сим зглядом? Попри обі наші институції стоїть і дальше цїлий ряд приватних чужих підприємців, що розтягають свої спекуляції на наші церкви і находять в нас, на жаль, податний грунт. Не дивувати бисьмо ся єще деяким селянам, що попадають безмисльно в чужі склепи або дають заманюватись туди чужим агентам, які увивають ся по львівским улицям, — хоч ствердити мусимо і те, що богато сьвідомих селян іде нинї вже засадничо лиш в свою торговлю. Але сожалїти треба, що може находитись єще значне число наших сьвящеників, що поминають свої склади і їдуть в чужі. І щож на се сказати? Як се виправдати? Дехто відповідає, що сам купець привіз свій товар на село, то й годї було єму відказати; другі кажуть, що якась фірма розсилала цїнник „випродажи“ свого гандлю, тож сподївались таншого купна; треті, що колись там були не найлїпше обсужені в своїм складї і т. п. Но чи можуть сї аргументи уважатись стійними? Таж звісно, що на села їдуть не раз купцї, яким задля ріжних справок зістала склепова продажа урядово зборонена, або вивозять ся гірші товари, яких годї позбути в містї. Розсилані оголошеня „випродажи“ суть з правила облудні, бо ті купцї, позбувшись сею дорогою злежалого товару, ведуть відтак свої торги дальше, сміючись в души, що найшли в рускім клирі таких наївних, що їм єще повірили. А єсли й лучить ся деяке недогодженє в нашій торговли, то лучаєсь оно лиш виїмково, тай не рівно рідше, як в чужих гандлях. А впрочім ми маємо можність такі хиби усувати, бож се наші власні сьвященичі институції, в яких ми самі управляємо і рішаємо, чи в дирекції, чи в управляючій радї, чи й на загальних зборах.

Тому послїдний час, щоби у нас принялась на сїм поли загальна солїдарність клиру. Коли одні сьвященики потрудились і ввели такі церковні спілки в житє, то не повинна прочая братя їх оминати, але піддержувати се дїло.

Дивім на солїдарність, яка панує в латиньскім клирі. Ми питали умисно в „Доставі“ і „Ризници“, чи купують там лат. сьвященики, і дізнались, що они туди зовсїм не показують ся. А преціньєсть там тільки гарних річий, які і звертають увагу львівскої публїки і які би певно й для костелів надавали ся. Однак латинники їдуть засадничо лиш до своїх власних купців, хоч би мали бути там і гірше обслужені. І чомуж поступати інакше тільки нашому клирови, пхати ся конче в чужі і непевні крами, та понехувати власні склади? Се тим більше невластиве, що обі наші торговлї, „Достава“ і „Ризниця“, стоять нинї вже на такім степени розвою, що можуть вдоволити хоч-

би які вибагливі бажаня публїки. Також знаємо, що наші покупцї зовсїм вдоволені з їх товарів; ми бачили в „Доставі“ множество письменних признань і подяк, присиланих від визначних і умних сьвящеників, за солїдне обслуженє, — і так само буде оно певно і в „Ризници“. Розуміє ся, що коли письмо ті институції громадно попирали, розвивали би ся они єще краще, удержували би єще добірнїйші товари, та давали би їх по дешевшим цїнам.

Єсли не було у нас на сїм поли повної однодушности, то — скажемо отверто — причина була та, що в нашім рускім клирі нема єще взагалї виробленої сильної ідеї солїдарности і розуміня спільности своїх інтересів. А оно велика шкода! В цїлім сьвітї принялось оно нинї, що всї стани лучать ся і органїзують ся для взаїмного попираня своїх справ, і тим способом стають сильні і осягають чималі результати. І руский клир міг би творити, при своїй інтелїгенциї і чисельности, велику силу. Однак на жаль, у нас нема розбудженого духа для станової єдности: одні відносять ся до всего рівнодушно, другі трудять ся вправдї, але їдуть роздроблені і осібняками, — і тимто не представляємо нинї нїякої сили і нїхто з нами не числить ся. А на сїм терпить не лиш власна справа, але клиру, що більше, також і справа нашої церкви і добро руского народа.

Розуміє ся, що основна санация наших відносин, органїзация клиру, мусїла би обіймати ширші розміри і огортати всї наші задачі і всю нашу дїяльність; — піднесене же нами дїло солїдарного попираня наших церковних торговель єсть лиш малою часткою в цїлій органїзацийній працї. Але і переведене сего дїла мало би вже своє значінє, бо оно могло би стати почином до цїлого ряду других наших дїл. Бо коли би ми перевели у себе одно солїдарне дїло, то визвало би се певно у нас такого духа, що за ним пійшло би вже легко і друге дїло, відтак трете і т. д. Ми раді би були отже, щоби зачато сю станову працю хоч би і такою механїчною справою, яка й не потребує навіть більшого труду, а лиш трохи товчка і моральної екзекутиви з сторони сьвідомійших людий, щоби спонукати загал до однодушного поступованя.

Але як се зробити? Нам видить ся, що саме накликуване в чисописях було би тут недостаточне; такі голоси відзивали ся вже і досї, та они або не доходили до загалу клиру, або бракло їм моральної екзекутиви. Гадаємо, що тут був би вказаний инший спосіб. Ми певні, що в кождім деканатї суть мужі, котрі вповнї подїляють висказані нами гадки, — бож ті гадки не суть й наші власні, але виняті з душі премногих духовних собратів. Най ті собратя піднесуть сю справу на найблизших соборчиках, най представлять своїм братям тенденцию і цїли, які лежали в сотвореню наших сьвященичих церковних институций, і най на тій основі склонять і зобовяжуть своїх кондеканальних до солїдарного побираня всїх церковних товарів

лиш в наших сьвященичих складах. Най стане ся се по всїх деканатах і у всїх трох диецезиях, а результат повинен би вийти корисний. Ми гадаємо, що справа єсть сама собою ясна, і що загал нашого духовеньства буде під сим зглядом одної думки. Треба лиш піднести ту гадку отверто, станути „єдиним серцем“ до сего дїла і перевести єго формально в житє, видаючи паролю взаїмної братної солїдарности, від якої не вільно би було нїкому виломлюватись.

Дай Боже, щоби оно чим скорше так стало ся, — щоби ми трудились на сїм полї для себе, а не для чужих.

Старший сьвященик.

о. Он. Воляньский.

З теольоґічних проблемів.

IV. Старозавітні квестиї.

Відношенє біблійної культури до східно-азийскої, се один з найінтересніїших проблемів. Релїґія і культура поодиноких семітских народів в дечім зближені до себе. Викритє причини того зближеня випадає всїляко. Деякі виводять ту анальоґію з одного первісного жерела, инші підпорядковують культуру біблійну під загальносемітску, инші на відворот. У всїх поглядах є трохи правди, всї ті погляди яко засада мають свою стійність. Коли однак ходить о те, щоби вибрати одну з тих трех засад для якогось конкретного случаю, тодї доперва ставмо перед тяжкими до розвязки проблемами.

Возьмім питанє про ґенезу біблійних **зелених сьвят**. Один фрибурский бібліст (Grimme) так ся поясняє. Ассирийско-вавилоньский міт оповідає про освобожденє місяця богом Мардуком з неволї сїмох зьвізд з громади плеяд. Ходить ту о затьму місяця. Міт перейшов до хананьских племен в Палестинї, а ті племена получили сьвято освобожденя місяця з сьвятом природи, а именно жнивами. Жиди, коли зіткнули ся з Хананаїтами, переймили то сьвято від них, але получили єго з історичною подїєю виходу жидів з Єгипту. В такий спосіб освобожденє місяця в Вавилонцїв стало освобожденєм народа в Жидів.

Віденьский бібліст, Döller, задивляє ся на теорию Ґріма скептично.

Зі старовавилонських фантазий.

Ассириольоґ P. Jensen в Марбурзї видав перший том свого твору 1906 р. п. з. „Das Gilgamesch-Epos in der Weltliteratur“, в якім силує ся виказати вавилоньске походженє біблійних подій від Мойсея до Христа. Найменша аналоґія між вавилоньским та біблійним оповіданєм, нераз ще й самовільно вписана автором в текст, вистане ему, щоби випровадити зависимість біблії від вавилоньскої мітольоґії.

Мойсей не є — після Jensena — історичною особою, бо оповіданє біблії про него не оригінальне, а взяте з вавилоньских переданьо. Доказом буде та обставина, що в вавилоньскій мітольоґії умирають оба герої епосу Еабані та Ґільґамеш, а в біблії умирає Арон і Мойсей. Йоан Хреститель не є історичною особою, але копією вавилоньского містичного героя Еабані, а то тому, що Еабані носить довге волосє, жиє травою, корінцями і водою, подібно як Хреститель. Христос є також копією Еабанія, бо Еабані і Христос йде в пустиню а потім з неї вертає. Але Христос є копією Ксисутра (иншій герой вавилоньскої поеми), бо оба всїдають на човно, оба мусять пережити бурю на морі, оба люблять молити ся на горі, оба стрічають жінку (евангельска Самаританка), вкінци оба умирають.

На тій підставі вносить ся, що синоптичні евангелия належать до круга Ґільґанеш-Кситурисмітів, а четверте евангелие таксамо. Про Мойсея і Христа не знаємо нїчо історичного.

Такі книни з науки викликали в таборі раціоналїстичної теольоґії і клясичної фільольоґії обурене, а оден з орієнталїстів замітив, що арґументациєю Jensena можна би доказати тотожність особи Jensena з вавилоньским Ґільґамешом, бо жиють, їздять, вчать, сходять ся з людьми, люблять ся, улягають пристрастям, а вкінци вмирають.

Jensen нарікає гірко, що „наукові“ его досліди не знайшли признаня в фахових кругах. Але соціялїстична преса его буде вміти оцїнити. І не ошибнув ся! Соціялїстична преса зачала величати „наукові“ досліди „вченого“, які викликали переполох між „калакунями“. (Як се нагадує „наукову“ полеміку Вас. Панейка в Л. Н. Вістнику!) До таких „калакунів“ належить віденьский бібліст J. Döller (в часописи „Katholik“ 1908 ст. 277—289 помістив він розвідку п. з. Das Gilgemesch Epos u. die Bibel“. в якій виказує наівність Jensena) та Бертолет (в раціоналїстичній „Theolog. Literaturzeitung 1907 № 22), який так каже: Книжка Jensena є доказом, що за дурницї можна написати під напором якоїсь idée fixe, полученої з буйною фантазиєю та комбінациєю, якій нїколи не забракне пожаданих доказів. Автор не має найменшого розуміня істориї, не здає собі справи з того, що в істориї і в людскім житю вертають вічно ті самі ситуациї, що знаходять вислів в ріжних формах. Вченим книжка Jensena не зашкодить, але шкода безкритичної товпи, яка возме пусті видумки за „найновійші здобутки сучасної науки“.

Що до самої епопеї про Ґільґамеша, то Куґлер (Stimmen aus Maria Laach, 1904, том 66, ст. 433 сл.) виказав, що та епопея є властиво поетичне змальоване обігу сонця. Вебер (Die Literatur der Babylonier u. Assyrer. Leipzig, 1907, ст. 90 сл.) каже, що погляд про походжене біблійних оповідань з вавилоньских мітів стрічає на тяжкі закиди зі сторони історії.

Чи Фараон погиб в Червонім Мори?

До тепер ще нерішено наукою питань, під яким египетским царем терпіли Жиди переслїдуваня, а який їх випустив з неволї. Давнїйше тримали ся египтольоґи і біблїсти погляду, що згадані царі походили з 19-ої династиї, переслїдував Жидів Рамсес II., а випустив їх его син Мереніптаг. Новійші вчені принимають 18-у династию, іменно царя Тутмосіса III. і его сина Аменофіса (XV ст.).

Побіч того спірного питаня виринуло друге, іменно про рід смерти того Фараона, що гонив за Жидами аж до Червоного Моря. Книга Ісход оповідає, що Фараон взяв з собою військо і пігнав за Жидами (Ісх. 14, 5—10), але нїчо не говорить про смерть царя в мори, а згадує лиш про погибель царскої армії (Ісх. 14, 28) та царских князїв і возів (Ісх. 15, 4). Лиш в однім псальмі (135, 15) говорить ся про скинене Фараона в море. Слова псальма не мають однак великого значіня, бо слова псальма яко поеми можна брати в ширшім значіню, після якого Фараона бере ся метафорично замість его армії. Слова Ісхода, що цар гнав за Жидами, можна брати в такім змислї, в якім бере ся звичайні оповіданя про борбу царів: цар підняв ся виправи, цар віднїс побіду, хотяй той цар спокійно сидить собі дома.

Того рода розуміне тексту видає ся тому потрібним, бо після всякої правдоподібности тїло царя Аменофіса спочиває в пірамідах. За те однако гріб Мереніптага має бути після деяких порожний.

Вкінци если би конечно текст Ісхода твердив особисту погоню Фараона за Жидами, то таки з того не слїдовало би, що цар мусїв погибнути в мори. Міг він зовсїм спокійно придивляти ся погони з над морского берега.

Радість „поступової“ преси про суперечність між біблїєю а істориєю передвчасна, а до того нерозумна.

Ритм в сьвятій поезиї.

Книги премудрости, звані також моральними, дидактичними, суть творами біблїйної поезиї. Маємо їх сїм: книгу Йова Псальмів, Соломонових Причт, Соломонового Проповідника, (Ecclesiastes), Пісню пісний, Премудрости Соломонової та Премудрости Ісуса сина Сираха (Ecclesiasticus).

Загально годять ся біблїсти на те, що в сьвятій (біблїйній) поезиї нема анї епіки анї драми, але лиш лїрика. Деякі раді би винайти в сьвятій поезиї такий ритм, який полягає на комбінациї наголосів, як се має місце в поезиї ґерманьских та словянь-

ских народів. Инші твердять, що бібліїйна поезия має такий ритм, що полягає на комбінації довгих та коротких силяб, як се є в грецкій та римскій клясичній поезії.

Найбільша часть біблістів стоїть на тім, що бібліїйна поезия не знає ритму ані новочасної ані клясичної поезії, не знає і риму, але має свій питомий ритм, який полягає в гармонії ідей та гадок. Бібліїйна поезия звертає увагу передовсїм на зміст, менше на форму.

Ритм ідей та гадок, т. з. paralellismus membrorum полягає в тім, що гадки не висказує ся одним реченєм чи стихом, але розкладає ся єї між кілька стихів що до змісту у собі або тавтольоґічних, або противних, або анальоґічних. Так повстають три роди паралелїзму: synonymus, antitheticus, syntheticus.

Синонїмовий паралелїзм висказує одну і ту саму гадку кількома повними що до змісту та гадки стихами, а все иншими словами. Приміром:

Блаженъ мужъ, иже не иде на совѣтъ нечестивихъ
И на пути грѣшныхъ не ста,
И на сѣдалищи губителей не сѣде.
(Псалом I, 1).

Антитетичний паралелїзм висказує одну і ту саму гадку кількома повними що до змісту та гадки стихами, але все иншими, до того противними собі словами. Приміром:

Источникъ жизни въ руцѣ праведника,
Уста же нечестиваго покрыетъ пагуба.
(Притч. 10, 11).

Синтетичний паралелїзм розвиває ту саму гадку реченями до себе зближеними. Приміром:

Законъ*) Господенъ непорочень,
Обрящаяй душы:
Свидѣтельство Господне вѣрно,
Умудряющее младенцы.
Оправданія Господня права,
Веселящая сердце:
Заповѣдь Господня свѣтла,
Просвѣщающая очи.
(Псал. 18, 8—9).

*) Треба замітити, що в сьвятім Письмі закон, заповідь, свидїтельство, оправданє означає одно і то таме.

Всї три роди паралелїзму лучить одна строфка псальма 19-ого стих 7—9:

Нынѣ познахъ, яко спасе Господь Христа своєго:
Услышитъ єго съ святаго своєго,
Въ силахъ спасеніе десницы єго.
Сіи на колесницахъ и сіи на конѣхъ:
Мы же во имя Господа Бога нашего призовемъ.
Тіи спяти быша и падоша:
Мы же востахомъ и исправихомъ ся

Ґеніяльна комбінация ритму ідей є в псальмі 90-ім ст. 5—6:

1. Не убоишится отъ страха нощнаго,
2. Отъ стрѣли летящія во дни:
3. Отъ вещи во тмѣ преходящія,
4. Отъ сряща и бѣса полуденнаго.

В 1 і 3-ім є згадка про небезпеку ночи,
в 2 і 4-ім про небезпеку дня,
в 1 і 2-ім про небезпеку аі сторони чоловіка,
в 3 і 4-ім про небезпеку зі сторони Бога.

Паралелїзм ідей має то до себе, що дасть ся переложити на всяку мову, без зміни гадки і форми.

Про раба Божого в Ісаії.

До найтяжших проблемів з старозавітної історії і лїтератури, належить питане про т. з. раба Божого в пророка Ісаії, глава 40—55. Ті глави суть частиною тої половини книги Ісаії, яку раціоналїсти відмавляють Ісаії, а приписують якомусь Девтероісаії.

В тих главах говорить пророк про освободженє народа з (вавилоньскої) неволї через „праведника зі Сходу“ (царя Кироса), а дальше про освободженє народа з неволї ґріха через „раба Божого“ (Ebed-Jahve, servus Dei, Knecht Gottes, глава 49, стих 6 Ісаії). „Раб Божий“ поносить смерть за нарід, змазує ґріхи тогож, але тїло єго по смерти не улягає ґнилизнї (гл. 53). Противно, той „раб Божий“ воскресає і зістає так прославлений, як нїякий цар на сьвітї (гл. 55). Подрібним описом мук і прославленя свого героя здобув собі Ісаія імя евангелиста Старого Завіта. Єго опис сповнив ся в евангелиях.

В рішеню питаня про автентичність Ebed-Jahve (тексту глава 40—55 пророцтва Ісаії) та про саму особу „раба Божого“, заходить засаднича ріжниця між християньским а раціоналїстичним табором.

Християньскі бібліїсти, стоячи на тім фільозофічнім становищи, що пророцтва можливі, не мають причини перечити факту, признаного історичними сьвідоцтвами, що ціла книга пророцтва Ісаії зістала написана ним в VIII. столітю пер. Хр. і не мають причини перечити факту, що Ісаія розумів під „рабом Божим“ лиш Месию. Хиба власти відпущеня гріхів та воскресеня не міг Ісаія приписувати звичайній людині! (Fr. Feldmann, Knecht Gottes bei Isaias, Freiburg Br., 1907).

В прикрім положеню знаходять ся раціоналїсти. Вони стоять на тім фільозофічнім становищи, що пророцтва неможливі. В імя тої доктрини, нехтують вони історичні сьвідоцтва і твердять, що ті части книги Ісаії які говорять про освобожденє з вавилоньскої неволї, не можуть бути писанєм Ісаії, який жив понад 200 лїт перед неволею, але суть твором якогось незвісного автора, якого назвали Девтероісаією. Текст про „раба Божого“ мав би проте бути істориєю факту, якого автор сам мав бути сьвідком.

Питанє, до кого відносить ся факт терпіня і прославленя „раба Божого“, чи до конкретної особи, чи до цїлого народу, ріжні раціоналїсти ріжно рішають. Гісебрехт відносить факт до цїлого народа. Селлїн (Das Hätsel des deuterojesajanischen Buches, Leipzig, 1907) хоче видїти під тим „рабом“ царя Йояхіна, який вернув з вавилоньскої неволї р. 561. Але сам Селлїн відчував, що девтероісаія не міг приписувати цареви тих божих прикмет, які він приписує „рабови Божому“. Щоби викрутити ся з тої трудности, хапає ся Селлїн старої раціоналїстичної рецепти, перерібки тексту. Сфінґував собі проте, що якийсь невідомий автор описав історию Йоахіна, а инший автор, іменно Девтероісая, переробив то оповіданє при помочи вавилоньскої мітольоґії і з царя Йояхіна зробив нарід. Відтак ту перерібку додав хтось до правдивої книги Ісаії.

Для раціоналїстичного пересуду про неможливість пророцтва, нехтує „критична“ наука історичні та літературні правила і розриває суцїльну книгу Ісаії на дві ріжні книги, та ще видумує фантастично їх ґенезу.

З палестиньских викопалищ.

Історию палестиньскої землї знаємо лиш з біблїйних і позабіблїйних писань, а не маємо нїяких монументів архітектури, які би заховали ся на поверхнї землї. Але сьвітлі результати археольоґічних дослїдів на давній вавилоньско-ассирийскій території заохотили Англичан та Нїмців до дослїдів в Палестинї. Англїйске археольоґічне товариство „Palestine Exploration Fund“ і нїмецке „Deutscher Palaestina-Verein“ працювали первісно коло Єрусалима, а доперва з 1900 р. звернули ся в инші околиці.

В рр. 1902-7 працювали Англичани на полудни, іменно коло горбка Tell-Dżeser (біблїйне Ґезер) недалеко желїзничого шляху Єрусалим-Яфа. Ту знайдено палату Симона Махавея і таблиці з клиновим письмом, які сьвідчать про зносини з Ва-

вилоном. Такі таблиці а також знаряди з єгипетскими написями відкрив Flinders Petrie коло Tell el Hesi (біблійна Ґаза).

На півночи працювали Німці під проводом віденьского професора Селлїна. Тут знайдено печать з староєврейскою написию слуги царя Єровоама II. (VIII стол.). Кілька кільометрів від Мертвого Моря ведено праці в ціли викопаня звалищ міста Єрихона. Двіста робітників копало від 2. I—8 IV. 1908 і відкопано четверту часть єрихоньских мурів стоячих на природній скалї, і богато дрібних предметів.

Заговорило каміне!

о. Йос. Кравчук.

Чуда в Люрдї.

(Д а л ь ш е).

Істория чудесного об'явленя Пр. Дїви Мариї в Люрдї.

Bernadotte Soubirons, якій об'явила ся Пр. Дїва, була донькою крайно з'убожілого млинара. Розвивала ся так під зглядом фізичним як і душевним дуже поволи. Хотяй мала вже 14 лїт, не приступала єще до першого съв. Причастія. Відзначала ся рідкою побожностию, покорою та великим послухом для своїх родичів. Часто ходила до поблизького лїса над ріку Ґав, де збирала сухі галузки на опал. Підчас того відмовляла звичайно коронку. За сухими галузками пішла Bernadotte до лїса і дня 11. лютого 1858 р. В лїсї панувала цїлковита тишина. Нагло почула Bernadotte подув вітру, а що ні один листок на деревах не рухав ся, тож здивувала ся. За хвилину почула в друге подув вітру. Занепокоєна і перестрашена підносить голову до гори, наслухує, кидає мимовільно оком на скалу, в якій була печера. Корч дикої рожі, що ріс на краю тої печери, порушав ся. В одній хвилинї наповнила ся печера чудово-ясним, надземним съвітлом, а серед того съвітла побачила Bernadotte молоду „чудової вроди паню". Була убрана в білу мов снїг сукню, препоясана спадаючою з переду синою лентою, на голові мала вельон, а в руцї тримала коронку. Она повитала здивовану Bernadott-у кивненем руки та любим усьміхом. Не знаючи, що то все має означати,

і перепита якимсь жахом, упала Bernadotte мимовільно на колїна та сягнула за свою коронку. Рука однак якби здеревіла; ні піднести її, ні перехрестити ся не була в силї. Тодї та „панї“ — а була се Пр. Дїва Мария — взяла до рук свою коронку, зробила нею знак сьв. креста, відтак і Bernadotte могла вже перехрестити ся та почала молити ся. В міру того як Bernadotte пересувала зернятка коронки в своїх пальцях, „панї“ так само пересувала свою коронку, нїчого не говорячи, лиш на кінци кождої десятки повторяла разом з дївчиною: „Слава Отцу, і Синови, і сьв. Духови“. То надзвичайне явище тревало около чверть години. Відтак „панї“ кивнула до дївчини головою, любо усьміхнула ся і зникла, а з нею зникло і чудове сьвітло, яким була окружена. По поворотї до дому розповіла Bernadotte про се надзвичайне явище своїй сестрі, а відтак і матери. Мати однакож не хотїла з початку вірити в дїйсність сего явища, відтак подумала собі, що оно може походити від злого духа і тому заборонила дитинї ходити до лїса.

В пятницю і суботу позістала Bernadotte дома.

Та в неділю пополудни почула в собі внутрішний голос, що виразно взивав еї до печери. Не могучи ему оперти ся, пішла знова до лїса, узискавши вперед позволенє від матери. Тим разом пішло разом з Bernadott-ою і кілька еї товаришок. Bernadotte взяла з собою сьвячену воду, думаючи, що може дїйстно се явище походить від злого духа. Коли „панї“ знова явила ся, почала Bernadotte кропити еї сьвяченою водою, та говорити: „если походиш від Бога, то приближи ся“. „Панї“ усьміхнула ся та приближила ся до дївчини. Bernadotte придивляла ся еї хвилину з найбільшим напруженєм, відтак почала промовляти до своїх товаришок: „Та панї дивить ся на нас, усьміхає ся... ах, якаж она красна!“ По хвилинї „панї“ зникла.

Дня 18 лютого пішли разом з Bernadott-ою до печери дві панї. За їх намовою взяла Bernadotte з собою папір, чорнило і перо, та просила Пр. Дїву, щоби написала, чого желає собі. Пр. Дїва відповіла: „того не потребую писати, що хочу тобі сказати. Моїм желанєм есть, щоби ти приходила сюди через 14 днїв“.

Коли Bernadotte обіцяла сповнити еї бажанє, додала Пр. Дїва: „А я тобі прирікаю, що зроблю тебе щасливою, але не в тім житю, но доперва в будучім“.

Товаришки, які були разом з Bernadott-ою при печері, просили, щоби поспитала ся Пр. Дїви, чи і вони можуть приходити. „Можуть приходити, відповіла Пр. Дїва, бо я бажаю бачити тут много людий“.

Від сего дня приходила Bernadotte через 14 днїв до печери. Що день згромаджувало ся коло печери щораз більше людий. Дня 4. марца було тут вже понад дваїцять тисяч людий. Підчас сих об'явлень нїхто з присутних крім Bernadott-и нїчого не видїв, нїчого не чув: наглядним однакож для всїх було, що

Bernadotte есть під впливом надзвичайного явища. За кождим разом, як лиш „пані“ явилась, попадала Bernadotte в екстазу, відходила майже від змислів, тратила зовсім чуте, лице у неї сіяло неописаною красою, очи були широко отворені і звернені в печеру. До якого степеня ставала на все нечулою, переконали ся лїкарі при помочи ріжних досьвідів. І так одного разу, коли Bernadotte попала в екстазу, добув д-р Dozous шпильку і вбив її глубоко в тїло дївчини. Bernadotte навіть не порухнулась. Иншим знов разом той сам лїкар вприснув до очий Bernadott-и антропіну, острий, гризучий плин, но она не відчула сего зовсім, хоч людске око есть на сей плин дуже вразливе і замикає ся. Підчас екстази дня 7. цьвітня тримала Bernadotte через 15 мінут пальцї руки над полумінню сьвічки, мимо сего не дізнала жадного попареня, а навіть не було слїду окопченя.

Вістка про сї незвичайні річи розійшла ся широко і далеко. Всї від рана до вечера говорили лишень про Bernadott-у, про об'явленя, та викладали собі їх в ріжний спосіб. Ті, що бачили Bernadott-у при печері підчас екстази, не сумнївали ся, що тут дїйстно дїлає сила Божа, инші — а було їх далеко більше — приписували все хоробливій уяві або комедиї. Bernadotte звернула на себе увагу всїх, кождий старав ся ї бодай побачити, бодай кілька слів від неї учути.

На то звернула увагу і власть. Комісар полїциї Jacomet веліВ дня 21. лютого арештувати Bernadott-у під позором, що заколочує в місті спокій. По переслуханю однак випущено Bernadott-у на волю з заказом, щоби не важила ся більше ходити до печери. Зарівно і отець Bernadott-и дістав строгий наказ, щоби тримав дитину дома. Слїдуючого дня о сході сонця зібрало ся множество людий над рікою Гав коло печери: Bernadotte однак не приходила. Вправдї чула она в собі і сего дня вже від рана сильний внутрішний голос, що взивав ї до печери, однак яко добра і послушна дитина не хотїла ломати строгого заказу власти і свого вітця. Цілий ранок вела ся в ї серци внутрішна борба, а тимчасом зібраний нарід чекав коло печери і дивував ся, чому Bernadotte не приходить. Около полудня голос взиваючий Bernadott-у до печери збільшив ся до сего степеня, що не могла ему оперти ся. Неначе гнана якою невидимою силою побігла Bernadotte до печери. Тут упала на колїна, взяла в руки коронку, почала горячо молити ся; Пр. Дїва однак не явила ся ї тим разом. Bernadotte розплакала ся, ї здавало ся, що опущена від всїх, що так люди як і небо повстало проти неї. Недовірки почали з малої кпити, а віруючі не знали, як се пояснити, що Пр. Дїва сим разом не явила ся. Серед слїз і горячої молитви повернула Bernadotte до дому, однак не тратила надїї ані на хвилину, що прегарну „паню“ ще побачить.

„Звідки вертаєш, запитав ся отець, побачивши Bernadott-у перед собою. Она оповіла щиро о всїм. „І ти кажеш, що якась

непереможена сила мимо твого опору тягнула тебе до печери", питав ся дальше отець. „Так", відповіла Bernadotte. Призадумав ся над сим отець і по хвилині сказав: „коли якась висша сила тягнула тебе до печери, то позволяю тобі від нині ходити до печери, коли лиш захочеш".

23. лютого рано побігла Bernadotte знова до печери. Наочний сьвідок Estrade, податковий урядник, оповідає нам ось так про свої враженя, яких дізнав сего дня коло печери: „Я стояв при самій печері. Серед товпи, яка була перенята найріжнороднійшими чувствами, я був зовсім спокійний і думав собі, що те, що наступить, мусить бути зовсім природне. Вкінци прибула Bernadotte, упала на колїна і зробила на собі знак сьв. креста. Я не спускав з неї очий ані на хвилину, щоби не стратити жадного єї руху. Нечайно перемінили ся в чудесний спосіб єї лице, постава, цїле єство; здавало ся, що єї оживотворяє якесь дивне, небесне сьвітло. В очах Bernadott-и видко було наче відблиск того сьвітла, котре осьвічувало єї внутрішно. Та дитина так покірна, в так простій одїжи, так поєдинча в рухах, не відріжняюча ся нїчим від своїх товаришок, стала зовсім иншим єством і виріжняла ся з цїлої товпи. Здавало ся, що єї окружає якийсь надземний блеск. Не здаючи собі навіть справи з того, що роблю, я відкрив голову, і спостеріг се доперва тодї, коли вже капелюх був в руках. Я неміг через весь час відірвати очий від дївчини і старав ся, не рухаючись як і вона, бодай дещо зрозуміти з тої таємничої розмови, якої відтїни здраджувала цїла єї постава. Того дня виробив я собі певне переконанє о тій цїлій справі, а мої сумнїви зникли без слїду". Пр. Дїва приказала тим разом Bernadott-ї, щоби удала ся до сьвящеників і в Єї імени зажадала від них вибудованя в сїм місци каплиці. Послушна приказови поспішила Bernadotte до тодїшного пароха Люрду о. Peyramall-а. О. Peyramalle був чоловіком дуже побожним. За єго то радою так місцеві як і дооколичні сьвященики тримали ся в цїлій тій справі з далека, очікували виясненя подій та нї один з них не був з Bernadott-ою при печері. О. Peyramalle приняв дївчину дуже холодно і запитав ся з певного рода обуренєм: „чого хочеш?" „Отче парох, відповіла Bernadotte, я приходжу в імени „панї", яка являє ся менї в печері". „Так, так, сказав о. Peyramalle, ти удаєш, що маєш видїня, заворушуєш цїле місто; що се має означати, що тобі стало ся?" Такий острий тон бесїди звичайно лагідного пароха засмутив і здивував Bernadott-у, то-ж она оповіла щиро все, що послїдними днями єї лучило ся.

О. Peyramalle був переконаний о правдї єї оповіданя, но мимо сего запитав ся з певного рода обоятностию: „а не знаєш, хто та панї і як називає ся?" „не знаю, відповіла Bernadotte; она не сказала менї того". „Ті, що вірять тобі, сказав о. Peyramalle, твердять, що се Пр. Дїва Мария. Але знай, що ти не будеш нїколи оглядати Єї в вічности, єсли ошукаєш людий.

Ти говориш, що вона являє ся тобі в печері; если се неправда, то будеш горіти в пеклї на віки від неї відтручена". „Я не знаю, відповіла Bernadotte спокійно, чи се есть Пр. Дїва, але я бачу ту „паню" так, як вас тепер бачу; вона посилає мене до вас з приказом, щоби на тім місци, де она менї являє ся, станула каплиця". Слова ті зворушили о. Peyramall-a до живого, задумав ся, а по хвилинї так промовив: „если та панї есть дїйстно царицею неба, то постараю ся о збудованє каплиці для неї, о скілько лиш стане менї сил; але-ж, моя дитино, твоє слово не переконує мене, відки я обовязаний тобі вірити? Я не знаю, хто є та панї; скажи єї отже, най дасть менї доказ своєї могучости. Ти говориш, що на місци, де вона являє ся, росте корч дикої рожі. Скажи єї, най здїлає, щоби той корч зацвив (а був се лютий), а каплиця буде збудована".

На другий день вже о сході сонця зібрало ся множество людий коло печери. Надійшла і Bernadotte. Уклякнула, як звичайно, і почала відмовляти коронку. По хвилинї впала в екстазу, лице єї вияснило ся, инший дух, инше житє, инша душа вступила в ню, пише наочний сьвідок Jacomet. Незадовго однак зникла веселість з єї лиця, а дав ся завважити якийсь сум, трівога. Bernadotte почала плакати, відтак приблизила ся на колїнах до самої печери, стала цїлувати землю, вкінци звернула ся лицем до людий і повторила тричі піднесеним голосом: „покути, покути, покути!" Корч рожі не зацвив. Коли „панї" зникла, Bernadotte удала ся поспішним кроком до о. Peyramall-a.

„А що, чи бачила знова єї нинї? Що вона тобі сказала", запитав ся о. Peyramelle, побачивши перед собою Bernadott-y. „Я бачила сю паню, відповіла Bernadotte, і я сказала єї, що о. парох жадає в доказ єї могучости, щоби корч рожі під єї ногами зацвив, однак вона лиш усьміхнула ся на се. Відтак приказала менї зблизити ся на колїнах до печери, молити ся за грішників, потім тричі зі смутком закликала; „покути, покути, покути!" О. Peyramalle задумав ся, єму видало ся дивним, чому Пр. Дїва на єго жаданє усьміхнула ся, чому взивала до покути. Пояснив собі се так, що єго жаданє було не на місци, бо не він мав приписувати Марії, який доказ всемогучости має вона дати. Взиванє знова до покути мало бути приготованєм до тих великих ласк, які Пречиста Дїва мала незадовго людям уділити.

Слїдуючого дня 25. лютого пішла Bernadotte знова до печери, а що сего дня наступило, о тім оповідає наочний сьвідок Estrade в сей спосіб: „Стало ся чудо! 25. лютого пішов я до печери і старав ся бути як найблизше Bernadott-и, щоби не стратити з очий жадного єї руху. Красна мов ангел стояла она при менї. По кількох хвилях встала, зближила ся до печери, відсунула галузки сухої рожі і поцїлувала землю, потім зійшла низше та по хвилинї впала в екстазу. По упливі часу 2 або 3 десятків коронки встала знова; здавало ся, що є чимось зажу-

рена, відтак звернула ся з ваганєм до ріки Gave, що пливе у стіп скали, і зробила кілька кроків. Нечайно затримала ся, поглянула взад, наче би єї хто кликав, наче би надслухувала якогось голосу, що долїтав до неї з печери, і завернула ся назад. Там похилила ся і почала відсувати камінцї, лежачі на днї печери; відтак почала дерти руками землю і зробила малу ямку, яка сейчас наповнила ся водою. Потім почала дальше гребати руками землю і води прибуло. По хвилинї напила ся сеї води і обмила ся нею, та зірвала трошки зїля, яке там росло, і почала єго їсти. Ті, що дивили ся на Bernadott-y, дивували ся і не знали, що то все має означати. Bernadotte встала і вернула ся на своє місце, маючи цїле лице занечищене болотистою водою. На сей вид вирвав ся з грудий присутних голос розчарованя, а многі говорили, що бідна дитина попала в божевіле. Люди отерли єї лице. Bernadotte однак не здавала собі з сего справи. По хвилинї лице єї знова вияснило ся, на єї устах оказав ся ангельский усьміх, Bernadotte попала знова в екстазу. Присутні споглядали на ню з певним співчутєм, многі почали з розчарованєм відходити. Около семої годины явище зникло. Bernadotte зробила на собі великий знак сьв. креста, відзискала притомність і по хвили пішла до дому. Менї самому насували ся прикрі і знеохочуючі мисли. Bernadotte попала в шал, говорив я сам до себе, а однак вона не збожеволїла, але я був нерозумний і заслїплений...“

Так отже сего дня дала Пр Дїва Мария далеко сильнїйший доказ своєї могучости, як сего жадав о. Peyramalle, бо ото за єї почином витрисло зі скали жерело, а вода єго мала чудесно-уздоровляючу силу. З початку се жерело було дуже мале, відтак ставало що раз більше. Нинї видає воно на мінуту 85 літрів води, 5.000 л. на годину, 122.000 л. на день. Вістка про се чудотворне жерело розширяла ся летом лискавицї по цїлій околицї. Нарід спішив тисячами, щоби побачити єго на власні очи, щоби дістати з него бодай кілька капель води та зросити ними уста. Тисячі ріжних хорих почали громадити ся над сим жерелом, а єго чудотворна вода привернула і до нинї привертає многим утрачене здоровлє. О тих многих, чудесних уздоровленях будемо говорити на иншім місци, а тепер слїдїм дальші об'явленя Пр. Дїви.

По упливі згаданих 14 днїв об'явленя устали. Хоч Bernadotte і дальше приходила до печери, молила ся як і перед тим, „панї чудової води“ вже не являла ся. Доперва дня 25. марця почула Bernadotte внутрішний голос, що взивав єї до печери. І дїйсно, сего дня „панї“ знова явила ся Bernadott-ї. „Доокола неї яснїв якийсь небесний блеск, котрого краса не дасть ся описати. Єї вельон і сукня, що спадали фалдами, були білі як свїг, а пояс синий яко небо“, пише Lasserre. Bernadotte просила вже кілька разів сеї загадочної панї, щоби сказала, як називає ся і хто вона есть, но звичайно лагідний усьміх був цїлою відповідию. Тож і сим разом запитала ся Bernadotte: „люба панї,

будь ласкава сказати менї, хто ти є і як називаєш ся?“ Панї усьміхнула ся і не відповіла нїчого. Кілька разів повтаряла Bernadotte ту саму просьбу. Вкінци Панї піднесла очи до неба, на праве рамя повісила коронку, долонї розпростерла і виповіла з виразом невисказаної любови:

„Я є Непорочне Зачатє“.

Сказавши ті слова, зникла. Bernadotte не розуміла значіня тих слів. Вертаючи до дому повторяла собі їх в памяти, відтак удала ся до о. Peyramall-a, щоби перед ним повторити ті таємничі слова. Тепер вже знав о. Peyramalle, що ся „панї“ се Пр. Дїва Мария.

Ще два рази явила ся Пр. Дїва Bernadott ї, а то 6. цьвітня і 16. липня, а потім вже нїколи. Bernadotte вернула до своїх занять, не відзначала ся опісля нїчим надзвичайним, перебувала в Люрді через 8 лїт, потім вступила до монастиря Сестер Милосердія, віддавала ся з цїлим пожертвованєм опіцї над бідними і слабими по шпиталях, та умерла серед великих болїв 16. цьвітня 1879 р.

(Дальше буде).

Кілька слів про нинїшні етичні теориї*).

Коли поглянемо на нинїшну етичну лїтературу, побачимо в нїй поквапне продуковане що раз то нових теорий обичайности. Правда, богато з тих теорий повстає лиш на се, щоби сейчас упасти, та деякі з них все таки якийсь час удержують ся, находять відгомін в суспільности, бо й суспільність не є совершенна — і вони завдяки тій несовершенности не сходять в практичнім застосованю так скоро і легко до абсурду.

Проблєм етичний нинїшного часу має два головні напрями. Одні автори ідуть за Кантом і цїле моральне житє опирають на Кантовім „категоричнім імперативі“: „мусиш“, другі знов всякі моральні питаня спроваджують до социяльних, психольогічних і біольогічних конечностий житя і їх на підставі тих конечностий поясняють і доказують. Можнаб тут єще згадати й про систему етичної інтуіциї та етичного прагматизму, але обі сї системи з теоретичного поля переходять на практичне, тому то на сім місци ми не будемо ними занимати ся. Скажемо лиш коротко, що система етичної інтуіциї старає ся всяке моральне дїланє вияснити і оцїнити на підставі внутрішного „огляданя“

*) Після „Kath. Kirchenzeitung“ ч. 77. з р. 1909.

й переживаня, а система етичного прагматизму на підставі загального людського поступованя (W. James).

Пригляньмо ся близше двом згаданим, головним напрямам. Кенїгсберский фільозоф Е. Кант представляє свою теорию ось так. В нас самих, каже він, істнує якесь абсолютне право, яке кермує нашим поступованєм. Оно звучить: „Дїлай так, щоби максима твоєї волї могла бути заразом принципом загального законодавства". Є се після него стала норма — „категоричний імператив", який випливає з нашої волї, що сама себе опредїлює, — отже з волї „автономічної". Так доходить Кант до понятя морального обовязку. З тої підстави виводить він свої теориї що до поодиноких питань морального житя. Та щоби своїм твердженям дати сильні підвалини, повинен би він був порушити деякі питаня, без яких етика взагалї не можлива, пр. про свободу волї, про безсмертність душі, про істнованє Бога і т. д. Він того не робить. В „Kritik der reinen Vernunft" анї в гадцї єму до доказаня тих правд забратись, та мимо того в „Kritik der praktischen Vernunft" наводить їх як т. зв. постуляти. І таким чином з'умів він викрутити ся перед злими наслїдками моралї без Бога і без бесмертної душі. Чи такий крок є науково оправданий, — сего вже Кант не говорить.

Етика Канта має тую прикмету, що не знає анї сьвіта, анї житя, так само як і ґеніяльний єї автор, який в своїй учености нїколи не міг вийти поза своє „я", перенести ся в ріжні житєві ситуациї, вглубити ся в людске житє, а що найважнїйше, не числив ся з природними даними инших людий. Він мірив все своєю власною міркою та оцїнював других після себе, забуваючи о тім, що не кождий, так як він, має непохитний і сильний характер, що в можности себе у карбах удержати. Аксіома: „ти можеш, бо ти повинен" була для него так ясна і зрозуміла, що нїхто в сьвітї — здавалось єму — єї не заперечить. Навряд, він гадав, що кождий буде так само на се задивляти ся. Єму анї не снило ся, як то тяжко тисячам людий в бурі розбурханих пристрастий духову рівновагу удержати, як то тяжко серед „ученої" порожнечі устояти ся і не збожеволїти, дивлячи ся на руйнованє всїх вартостий, слухаючи кепковань зі всїх ідеалів. Він забув, що в сьвітї є заманюючий сьпів сирен і що сьпів той з часта бренить коло людского уха і заглушує всякий внутрішний голос. Так, Кант не оцїнив належито тої притягаючої сили зманчивого сьвіта. І так легкодушно дав він житє людске на ласку „автономічної" волї, відкидаючи згорда всяку підпору єго моральности, що з внї — пр. в формі заповіди — вяже людску совість. Чоловік, каже він, повинен слухати лише голосу своєго нутра і за ним йти; а що-ж тодї буде, коли чоловік не чує того голосу, або коли инші голоси в єго нутрі сильнїйше відзиваються?

В тїсній звязи з незнанєм сьвіта і житя в моралї Канта стоїть єї абстрактність. Що до того Шопенгауер так говорить: „Яка сила може вийти з понять і рефлєксий на гамованє похотий,

усмирюванє пристрастий, нормованє егоїзму?!“ І справдї, етика Канта під тим зглядом не має жадної психольогічної підстави і в педагогічнім застосованю найчастїйше не дописує, бо анї „категоричний імператив“, анї „максима“ волї не можуть на стілько на людске серце впливати, щоби чоловіка у всяких обставинах здержати від злого, а зробити справдї добрим. В нутрї чоловіка веде ся постійна борба: тїло бунтує ся проти духа; рефлєксиї з понять і гарні кличі не в силї єго в послусї удержати: воно в тій борбі побідить і придусить духа. В тій внутрішній борбі мусить чоловік всї свої сили і здібности собі на поміч покликати; навіть фантазия і змисловість суть нераз помічні. „Жар людскої пристрасти, каже Гаррісон, притлумлює ся лише захватом пориваючого одушевленя“. Кант всьо то поминув і не узгляднив в своїй системі. При всїх своїх слабих і злих сторонах цїла система Канта визначає ся — треба се признати — великою повагою, яку неодному, нинїшному моралїстови можнаб поручити. Ту систему моральности вже, правда, в деяких точках змодифіковано, але головні єї основи ще остались і по нинїшний день мають великий вплив на модерну, етичну лїтературу.

Гляньмо на другий напрям, на етику позитивізму, як она представляє са нам в A. Comte-a і в Г. Spencer-a. Характеристичне, що мораль виступає тут вільна від всякої метафізики. Comte старає ся оперти свою етику на социольогії. Ідеалом, коло котрого має сконцентрувати ся всяке моральне житє і стремлїнє, є ідея людскости. Задля добра других повинен чоловік понехати зло, а добро творити; послїдною підставою тої людяности є чоловік. Comte виложив се найобширнїйше в своїй „Cours de philosophie positive“. Ба, він орґанїзує навіть формальний культ людства та установляє ріжні „тайни“ і „церемонії“. Мужів, котрі понесли великі заслугу для людскости, ставляє він на престоли, а на їх память установляє в календари сьвята.

Сучасник Comte-a, англїйский фільозоф Spencer, який недавно помер, старав ся знов свою етику оперти на біольогічній підставі. Він послугує ся еволюциєю, гадаючи, що при єї помочи потрафить вияснити усї стадиї морального житя і установити моральні правила етики. Він громадить велику силу біольогічних і етнольогічних даних і висновує з них в своїх „Principles of Ethics“ понятя морального дїланя, совісти, моральних вартостий і т. д.

Що до божого звеличаня людскости в Comte-a висказав ся — драстично вправдї, але дуже влучно — Huxley. Він каже, що обожав би радше череду малп, ніж людий, бо щож є на сьвітї нужденнїйше від чоловіка з єго злочином, а що є більше обурююче від людскої злоби. І чи можна таке єство задля него самого любити, а навіть єго обожати? Правдива любов людскости є тодї тільки можлива, коли понад него взносить ся висша любов, любов Бога, бо задля тої любови можна

знизити ся до любови людскости. Comte не знає Бога, — що більше, він на місце Бога ставляє чоловіка. І яку-ж вартість може мату єго етика без тої найважнїйшої підстави?

Ще меншу вартість мають етичні гадки Spencer-a. Марне се старанє добувати з неясних, слїпих, природних інстинктів якісь розумні правила для людского дїланя. Як-жеж міг чоловік серед елєментарних сил природи дійти до тої внутрішної свободи, яка наказує єму взяти добровільно на себе ярмо законів, єсли хоче відповісти своїй людскій гідности? Де дїлають елєментарні сили, там нема місця для сободи, тої головної вимоги при всякій моральности.

Позитивістичний напрям, на жаль, щораз більше ширить ся в етичній лїтературі. Не є він так конче науковим переконанєм єго приклонників, — велику ролю грає тут те якесь загальне здичінє, яке цїхує нинїшний спосіб думаня, почуваня, взагалї цїле житє теперішного часу. Не вірить ся вже нині в се, чого не можна очима добачити і діткнутись руками, тай після того жиє ся, а єсли так жиє ся і в надзмислові річи не вірить ся, то й не можливо поняти щось висшого, чого не можанї побачити, анї діткнути ся.

І так, коли глянемо на нинїшний стан етичної квестиї, сумно він нам представить ся. З великої будови християнскої науки о моральности повідривано і пороскидувано камінь за камінем; остали ся опустошілі звалища. Foullée, сам вільнодумець, сказав такі слова: „Колись писало ся зворушаючі слова, щоби вказати, як релїгійні догми упадають; нині можна ще більш зворушаючі слова написати о важнїйшій річи — іменно, як упадають моральні догми“. Так, справдї дуже а дуже зворушаючі слова можна-б писати на тему духового убожества, та опущеня й пустки наших модернїстів. Они не мають потрібного корму для своєї душі і длятого так часто падуть в пропасть. Крайна пора, щоби вони пізнали ту свою нужду і з могильної темноти духової взнесли ся на вижини, осяєні сьвітлом віри.

Бібліографія.

Dr. H. Swoboda: Grossstadt-Seelsorge. Eine Pastoral-theologische Studie, 482 стор. 8-a. M. 6. — Regensburg, Friedr, Pustet.

Довгі лїта посьвятив сей професор теольогії в Відни на студиї душпастирства в великих містах. В тій цїли звиджував всї великі міста Европи, студіюючи всюди спосіб душпастированя народу. Не лишень випитував ся парохів в данім місци,

як вони поступають в праці душпастирській, але, щоби наочно переконатись, які овочі приносить їх праця і спосіб їх праці, сам з ними ходив і до бідних і до хорих і товариств і т. д.

Зібравши в сей спосіб богатий матеріял та досьвід, пізнавши в який спосіб треба вести працю душпастирску в великих містах, щоби вона принесла пожадані овочі, написав згадану книжку, в якій представляє образи гарної та успішної праці душпастирскої, та образи занедбаня, які лучалось єму в подорожах стрічати. Цїлу книжку опановує принцип: „особисто стикатись з вірними в їх домах і родинах — не лишень в канцелярії або в закристії". Се зве він: „Der persönliche Kontakt". Сей принцип — то не принцип теоретика з-за зеленого стола; але принцип опертий на довголїтній, утяжливій праці і досьвідах в ріжних містах і краях, — тому й ставить єго згаданий професор не яко теорию, можливу до принятя, але — цїлком справедливо — яко постулят, єсли сьвященик в місті хоче успішно працювати.

Книжка заслугує на се, щоби кождий сьвященик в місті мав єї та перестудиював; кождому покаже вона дорогу і спосіб праці над душами єму відданими. — Мови дат занепаду і нужди моральної в народї по містах — з вини як раз хибного душпастированя — мусять всї з жахом слухати, дай Боже, щоби не на дармо! — *о. А. Редкевич.*

Krachnik Dr. Joseph: Ethica socialis seu Sociologia. Olomucii, ap. Promberger, 1909, o. 286. — Cor. 6·60.

Ся книжка становить третий том дїла автора п. з. „**Ethica catholica**". Автор, подавши на вступі понятє социольогії і товариства, дїлить книжку на чотири роздїли. В першім говорить о родинї і державі, о обовязках і правах, які істнують між родичами, дїтьми, слугами, та які має будьто держава зглядом горожан, будьто горожани зглядом держави. Говорить тут і о виборі послів і їх обовязках, о адвокатах, судиях, лїкарях і т. п. В другім роздїлї говорить про працю і винагородженє за працю. Розбирає дуже актуальні квестиї, як уживаня дїтий та женщин до тяжкої праці, як довго має тревати денна праця; говорить і о страйках. о обовязку держави старатись, щоби робітники мали все занятє, можливість зарібку. В третім роздїлї говорить про социялїзм: про єго історию, про принципи, які дали єму новійші проводирі, та про право приватної власности. В послїднім роздїлї пише про лїбералїзм економічний та про стан рільників, ремісників, зарібників, купців та бідаків, в який згадані кляси населеня попали через сю течію економічну. Обговорюючи лихий їх стан, подає способи як помочи їм, пр. закладанє кас Raiffeisen'a, спілок промислово-господарских, товариств убезпечень на житє, калїцтво і т. д Автор часто вплїтає квестиї чисто моральні, не занимаєсь виключно квестиями економічними, через що єго книжка тим більшу має вартість, бо вказує відразу, який після науки Церкви повинен бути лад суспільний та як то Церков — більше чим всякі социялїсти

— стремить до сего, щоби добро панувало між всїми верствами народу.

Книжка дає добрий перегляд теперішних течій суспільно-економічних, змальовує вірно стан низших мас народу, дає вказівки дуже практичні, як прямувати до усуненя нужди тих бідних верств. Автор не запускаєсь дуже в квестиї менш практичні, єму ходить передовсїм о се, щоби дати читачеви в коротких словах можність з'орієнтованя ся в теперішних течіях суспільно-економічних, вказати їх злі і добрі сторони, направити на дорогу, що веде до поліпшеня економічного стану люду. Тому дуже поручаємо сю книжку тим, що не відносять ся байдужно до долї свого народу. — *о. А. Редкевич.*

Всячина.

Germania docet. „Я прийшов сюди, щоб учити ся від вас енергії і єдности" — сказав делеґат австрийских католиків на вроцлавскім вічу*). І справдї, від нїмецких католиків можна сего навчити ся: енергією і єдностию дійшли вони до таких результатів, що на них з подивом глядять навіть вороги. Возьмім пр. такий Volksverein, що мав свої наради рівночасно з вроцлавским вічем. Він істнує від 1891 р.**), а має нинї 625.029 членів, і 20.000 аґентів, що по ріжних містах Нїмеччини полагоджують ріжні справи союза. За час свого істнованя пустив Volksverein в обіг 123 мілїони друків суспільного й апольоґетичного змісту, а всї вони вийшли з під пера спеціялістів. Між працюючими над тими виданями є самих лише д-рів 16. Та видавнича праця не є одинокою працею Volksverein-у. Его централя в Мінхен-Ґлядбах складає ся з девяти видїлів: орґанїзацийного, господарского, промислового, ремісничого, купецкого, жіночого, апольоґетичного, регістрацийного, бібліотечного і з спеціяльного бюра розвідчого. Самих лише зборів скликав Volksverein в 1908 р. около 3.000. Як велике значінє здобув він собі своєю працею около просьвіти й орґанїзації нїмецких католиків, сьвідчить ворожа брошурка, що підчас віча по Вроцлаві курсувала. В нїй так пише ся: „Volksverein основано лише в тій цїли, щоби зискати на маси як найбільший вплив. Задачею сеї институції мала бути суспільна робота між виборцями і з сеї задачі Volksverein знаменито вивязав ся. Нїчо инше, лише сей союз запевняє центрови его вплив на виборчі маси. Скромненьку в починї институцию розвинено фанатичною майже енергією до роз-

*) Про віче нїмецких католиків у Вроцлаві сказали ми пару слів у ч. 20 „Ниви".

**) Почин до заснованя Volksverein-у дав провідник нїмецких католиків Віндгорст, *посол до парляменту.*

мірів такої орґанїзациї, якою не повеличає ся жадне політичне сторонництво на цїлім цивілїзованім сьвітї. Не є то армія мира або спляча, але застрашаючо збільшаюче ся чорне військо, котрому ходить о сконфесионалїзоване всїх артерий нашого народного житя“ і т. д.

А Volksverein не є одиноким кат. союзом в Нїмеччинї; є їх там більше. Є осібні союзи молодїжи, учителїв, робітників і т. д. Своїми розмірами не можуть вони, правда, з Volksverein-ом рівнати ся, та всї вони жиють, рухають ся — ще й як! А все те головно завдяки сьвященикам, що не лише в церкві, але й поза нею, між народом у спілку з кат. інтелїґенциєю щиро й завзято працюють. Їх клич: ora et labora! Скріплені молитвою беруть ся до дїла: вводять в житє що-раз то нові орґанїзациї — знаючи, що орґанїзациї пережиють людий, що в них спільними силами богато можна зробити. І вірні узнають ту працю і йдуть за ними. У маніфестацийнім походї, що відбув ся по вроцлавскім вічу, на чолї кождого віддїлу поступав сьвященик. І поступали ті тисячні і тисячні віддїли певні себе, повні сьвідомости, що їх то енерґії завдячує кат. Церков се, що нинї є вона в Нїмеччинї сильним фактором суспільного житя. З єї голосом числять ся й державні мужі: около єї представителїв ґрупує ся партия центра в нїм. парлямент *).

Та не лише енерґія нїм. католиків є подиву й наслїдуваня гідна, — то само можна сказати й о їх єдности. Як то приємно, переглядаючи справозданя з вроцлавского вічa, читати, що там під проводом своїх сьвящеників працювали спільно й згідно нїмецкі й польскі католики. Як приємно, але й як прикро, коли згадаємо на наші, галицкі відносини... Скілько то сил марнує ся тут на те, щоби пару душ з одного обряду на другий перетягнути, скілько їх з'уживає ся на те, щоби ті душі при їх рідним обрядї задержати! А які ще з того ворожнечі між сьвященьством обох католицких обрядів, яке підкопуване сьвященичої поваги і т. д. і т. д... Там, в Нїмеччинї, спільний ворог (головно соціялїзм) заставляє часом не лише католиків, але взагалї християн до злуки **), а в нас — чому рін не злучить нас католиків і кат. сьвящеників, хотяй би й рїжних обрядів?... Вина, здає ся, не є по сторонї руского духовеньства і не єго колись за се осудить істория. Руске духовеньство не є причиною того марнованя сил і тої ворожнечі, бо воно змушене свого боронити.

І не ми нашому духовеньству, але польскі кат. часописи польскому духовеньству повинні би вказати на нїмецких католиків, як на взір єдности й згідливости, если взагалї має бути коли в нас бесїда о спільній католицкій роботї — за приміром Нїмеччини.

*) Католиків в Нїмеччинї є лише 22 мілїони, а протестантів 38 мілїон.

**) Пр. в синдикатах Christliche Gewerkschaften з'єднали ся католицкі робітники з протестантскими.

Католицкий рух в Чехах. На заг. зборах ческих католиків, що відбули ся при кінци серпня с. р. в Садовій (Königrätz), було 20.000 участників (між ними й делеґати двох міліонів Чехів з амер. З'єдинених Держав), підчас коли на перших таких зборах перед 12 лїтами було їх лише 8.000. Се найкрасший доказ на те, що католицка ідея в Чехах зростає. На сю тему гарно пише „Руслан“ в ч. 212.

„Чехи уважано до недавна огнищем крайного радикалїзму і гуситизму. Однак від якогось часу за прикладом моравских Чехів почало духовеньство в Чехах вельми живу дїяльність в напрямі розповсюднювання християньско-католицкої ідеї і орґанїзациї. Католицкий рух в словяньскій частинї Чех є такий живий, як нїколи перед тим. Одно віче відбуває ся за другим, а всї причиняють ся незвичайно до розповсюдненя і скріпленя народно-католицкої орґанїзациї. Ся робота католицка заподїяла „поступовим“ часописям чимало журби. А щоби до сеї роботи положити крїпкі материяльні підвалини, розвиває ся сучасно також народну-господарску дїяльність після добре обдуманого пляну. З почином року введено в житє „народно-господарский Союз ческих християньских хлїборобів“, а по 10-місячній дїяльности виказує він уже оборот пів мілїона корон. Кілька тижнїв пізнїйше основано „краєвий Союз ческих народно-господарских спілок“, до котрого належить нинї вже 50 райфайзенок і 13 споживчих товариств і т. д.

„Ми навели се в тій цїли, щоби і наші земляки вневнили ся, що навіть в таких трудних обставинах, в так зрадикалїзованім краю, як Чехи, при добрій і щирій волї може успівати народна робота на християньско-католицкій основі. У нас нарікають звичайно, що радикалїзм і соціалїзм ширить ся в широких вєрствах народних, відривав їх від Церкви і віри, одначе поза наріканєм і надіканєм дуже мало що робить ся, щоби запобігти сему лиху. Нехайже і наше духовеньство в купі з вірною інтеліґенциєю бере собі приклад з наших побратимців, католицких народовців в Чехах і на Моравії і возьме ся до народно-господарскої роботи і орґанїзациї на християньско-католицких основах, а певно в недовгім часї з'уміє виказати ся гарними успіхами“.

Галїцко-польскі єрархи церковні обряду лат. і вірм. видали спільну відозву „do braci rodaków duchownych і świeckich“, в якій повідомляють їх, що приступають до основаня в Римі вищого інституту наукового і просять їх о жертви на сю цїль. Задачею інституту було би: служити за пристановище тим польским сьвященикам, що схотять віддати ся вищим студиям теольоґічним, пошукувати за документами в архівах ватиканьских, глибше запізнавати ся з аскетичним і церковним житєм та з процедурою в конґреґаціях і трибуналах римских; бути господою для польских епископів і сьвящеників, що лиш на короткий час приїдуть до Риму; посередничити між пол. ординаріятами а рим. конґреґаціями; уділяти вказівки, взагалї помагати

польским паломникам. Найважнїйшим чиником в удержаню і скріпленю духа віри в народї є духовеньство — каже відозва; та щоб духовеньство могло своє високе пїсланництво сповняти, мусить бути сьвяте і сьвітле. А де-ж тої сьвятости і сьвітлости шукати, як не в столици Христового намісника, де суть старі університети, де й гроби мучеників за св. віру? — Поляки мають крім того в Римі й свою колеґію, основану ще папою Пієм IX.

Поляки — як відомо — обходять сего року сотні роковини уродин одного із своїх найбільших поетів Юлїя Словацкого. З тої нагоди росписують ся о его житю, о его творчости і т. д. Кс. І. Маклович боронить в „Gazet-ї kościel-n-ій“ релїґійність Словацкого головно на підставі его листів до матери і знакомих, бо в творах зазначив ся Словацкий не конче щирим католиком. Та у тих дїтий радше серця, чим розуму всего дошукати ся можна.

У торжествах, що відбули ся в честь Словацкого з початком сего місяця у Львові, взяли участь і ерархи польскої Церкви. Дїло (ч. 241) вказуючи на се, витикає „деяким нашим князям Церкви“, що заедно відтягають ся від народних сьвят, як посьвяченя народних домів, сокільских прапорів і т. л. Сей закид несправедливий. Наші „деякі князї Церкви“ відтягають ся від народних сьвят хиба тогдї, коли проти їх участи підносять ся протести і плянують ся бучі, пр. при посьвяченю дому „Зорі“; де того нема, там вони між першими пр. при посьвяченю бурси Тов. Педаґоґічного.

Словіньске духовеньство а нарід. Часто можна почути закид, що клерикалїзм, яко перевага духовеньства в загально-народній акциї, є шкідливим для народу. Факти показують однак що инше.

В словіньскім народї не було шляхти, як і у нас, а бюрократия служила чужому правительству. Одиноке духовеньство заховало словіньску нацию в ей істнованю — так само як і у нас, — але словіньске духовеньство працювало на загальнокультурній словіньскій ниві без занедбуваня своїх строго церковних обовязків, противно, підпорядкувало цїлу свою сьвітску дїяльність під церковну. Наслїдком того є сильне католицке почуване словіньского народу та дуже малий лїбералїзм.

о. Ант. Сльомшек, ректор духовної семінарії, відтак епископ, основав товариство для народної просьвіти під назвою „дружба сьв. Могоря“ в 1853 р. в Целївци. Днесь числить товариство до 80.000 членів і видало понад 11 мілїонів книжок для народу релїґійного і сьвітского змісту. Словіньска Матіца числить 4.365 членів (40% сьвящеників) і видає річи поважнїйші. Епископ Еґлїч, що не щадить свому народови гірких упімнень за протинїмецкий шовінїзм, веде перед в культурній роботї.

І ми можемо дечого навчити ся від Словінців. Вписуймо ся до Педаґоґічного товариства, до бурс, до Просьвіти, до фахово економічних і політичних орґанїзацій, але в тій цїли, щоби там працювати і в користь нашого сьвітогляду.

Румуньский епископат Угорщини боре ся тепер проти міністерского розпорядку Аппонія (міністра просьвіти і віроісп.), яким вводить ся мадярщину в науку релїґії по семигородских школах. Правительство загрозило всїм катехитам задержанєм платнї, если не будуть викладати релїґії по мадярски, — а на се відповів епископат заведенєм на сю цїль национального податку. Щоб обміркувати добре плян оборони, скликав румуньский митрополит Меціяну на 14. жовтня с. р. церковний конґрес. Кат. румуньскі єрархи, як колись польскі з Познаньщини, віднесли ся ще й до Риму з просьбою о інтервенцию.

Христ.-соціяльна партия Угорщини на конґресї в Будапештї рішила попирати переведене економічної програми та боронити всїх верств і кляс суспільности. Що до немадярских народних мов — заявила ся за допущенєм їх до початкової шкільної науки й до зносин низших урядів з населенєм. Отже таки більше в неї почуте справедливости, як у партий лїберальних, що, заслїплені шовінїзмом, поза мадяризацию немадярских меншостий та поза військові здобутки — нїчо більше не видять.

І між італїйскими католиками замітний в останнім часї оживлений рух. Маємо на гадцї два з'їзди льомбардских кат. товариств: один в Меленяно, другий в Берґамо. На першім взяло участь 300 товариств, були й посли, радні, представителї властий. На увагу заслугує мова посла Нави, виголошена на з'їздї. Противники наші бажали-б, говорив він, щоби італ. католики і на будуче здержували ся від публичного житя. Се не повинно бути. Ми мусимо ушанувати в собі гідність вільних горожан і станути в оборонї вітчини до борби з розкладовими ворожими силами. Підставою нашої полїтичної акциї мусить бути християнська демократия, бо нашою задачию є моральна й релїґійна оборона і соціяльне піднесенє люду.

На другім з'їздї, в Берґамо, взяло участь понад 10.000 люда, і понад 170 товариств. Звіти представили дїяльність католиків берґамскої епархії в дуже гарнім сьвітлї. Самої з'орґанїзованої кат. молодїжи є там 9.697, з того около півтора тисячки з'єднаних для католицизму в останнім роцї. В тім роцї засновано й багато нових товариств робітничих, багато кас ощадности й добродїйних інституций. Нинї має епархія 50 тисяч з'орґанїзованих католиків, а їх дїяльність спомогають банки з оборотом 300 мілїонів лїр річно.

Від кількох столїть небувалий випадок. Папа Пій X. кинув інтердикт на італ. місто Адрию і околицю за обкиданє камінєм і ранене тамошного епископа Боджанїя, коли в повозцї переїздив через місто. Адриянцї счинили сю демонстрацию, щоби змусити епископа занехати перевіз свого архіву з Адриї до Ровіґо, гадаючи, що се початок до перенесеня тамтуди еп. резиденциї. В обложенім інтердиктом містї забороняє ся: відправа Сл. Божих (крім одної тихої на тиждень для зміни Найсьв. Тайн) і иншіх літурґічних функций, дзвоненя в дзвони, публичне удїлюванє сьв. Тайн, церковні похорони і церковні слюби — в тім случаю на протяг двох тижнїв.

Французькі католики зазначили своє житє соціяльними неділями (конференціями), що відбули ся в липни с. р. в Бордо при участи 1.200 люда. У відчитах порушувано ріжні соціяльні питаня — з точки католицкої, особливо зазначеної в енцикліках Льва XIII.

Наслїдки вільної школи Злочинів в р. р. 1900/5 в зросло у Франції о 5.000 більше, ніж се було в р. р. 1896/1900. Число злочинів, яких справців не викрито, підскочило з 96.000 на 107.710. Молоденькі переступники доходять до 30.000, а за 75 лїт помножили ся о 450%. І ті злочини ростуть мимо великого зросту шкіл! Перед 25 лїтами видала держава на школу 35 милїонів, в р. 1908 — 500 милїонів. Отже сама школа не виховає людий!

Французькі кардинали, архиепископи і епископи видали недавно спільне посланіе, в якім пригадують кат. родичам, що вони відповідають за вихованє своїх дїтий. Вони мають обовязок посилати свої дїти до кат. шкіл, бо „невтральні“ школи Церков осуджує. Если-ж обставинами змушені будуть післати до шкіл невтральних, нехай над їх вихованєм наглядають. При кінци посланія перестерігає ся вірних перед читанєм деяких книжок історичного і морального змісту. Лїберальна франц. преса накинула ся за сей пастирский лист на кард. Сатоллїя, префекта конґреґациї студий, який люстрував тогдї католицкі франц. институциї наукові, і домагала ся его видаленя з краю. Гарна гостинність! — Про малу фреквенцию в католицких франц. институциях сьвідчать отсї цифри: в 5-ох висших наукових заведеня католицких в Парижи, Лїль, Лїонї, Анжері і Тулюзї є всього 2.200 студентів, підчас коли в одній державній школї в Парижи є їх около 17.000. Причиною тої малої фреквенциї має бути та обставина, що масоньский ряд формально не допускає абсольвентів кат. шкіл до жадних посад.

Слава Люрду мимо клевет вольнодумців зростає. В 1908. р. прибуло там 602 спец. потягів з 9.290 хорими; занурень у жерело було 131.261; відправлено Сл. Бож. 94.500; роздано сьв. причастий 1,166.440.

Вандалїзм барцельоньск»х недовірків. В часї великих революцийних розрухів в Барцельонї ненависть сфанатизованої товпи до релїґії і Церкви перейшла в чисту дурійку. Материальні шкоди, нанесені нею: спалене 48 церков і монастирів в Барцельонї, обчисляє лїберальний „Journal des dé' bats“ на 30 милїонів франків. Нищено по вандальски що лиш під руки попало ся. Величавї твори будівництва, дорогоцїнні бібліотеки, неоцїнені архіви, ґалерії образів — все пішло з димом. Зібрані на звалищах і згарищах архітекти катальоньскі назвали ніч, в яку довершено те знищене, ночию жалоби для катальоньскої штуки. Ані арабскі напади, ані навіть антиклерикальні попередні революциї не визначали ся такою дикостию, як теперішна.

А французькі й італійскі соціялїсти та їх побратимці уладжують ще протиіспаньскі домонстрациї за те, що іспаньский ряд важив ся покарати головних виновників тих знищень і проливу крови в Барцельонї! А наше национально-демократичне „Дїло“ заповнює вістками про ті демонстрациї цїли сторони...

„Dépêche“, тулюзкий, в полуд. Франції дуже розширений дневник, не вдоволив ся тим, що в Барцельоні знищено цілковито аж 26 монастирів, він взяв ся ще й огидити нещасні, осиротені законниці з тих монастирів. Він росписав ся, що „республиканці“, діставши ся до конвентів, найшли в деяких трупи, знаряди тортур і ще якісь там річи. Ті клевети підхопила лїберальна преса француска й італїйска і з вдоволенем розтрубіла по сьвітї. Та ба! Всї законниці з 26-ох монастирів, числом 664, виступили проти „Dépêche“ зі скаргою. Здає ся, що прийде ся лїбералам свої клевети відбріхувати. Та їм се не першина. От тепер власне відбріхують „ювилейну“ клевету, кинену перед 50 роками на монастир босих Кармелїтанок в Кракові — в справі ославленої Варвари Убрик.

Число розводів в амер. З'єдинених Державах зростає з дня на день в застрашаючий спосіб. Офіциальна статистика розводів виказує, що в протягу 20 останних лїть удїлено там мілїон розводів. Перед 40-а лїтами доходило їх число до 10.000 річно, нині бував їх понад 66.000 річно, так що на кождих 12 супружеств випадає один розвід (тут вчислено вже й розлучені католицкі супружа). Розводи лучають ся найчастїйше в висших верствах суспільности. За причину їх подають за мале розвинене в амер. молодї замилованє до родинного житя. Слїдне воно не лиш у тамошних рїжних сект протестантских, але й між католиками. У них всїх доляр — то перша річ, все инше сходить на другий плян. — При нагодї зазначуємо, що після урядової статистики з 1906. р. в З'єдинених Державах є 12,079.142 католиків, а 20,287.742 приналежних до рїжних сект протестантских.

Католицизм в полуд. Америцї не так гарно розвиває ся, як в північній. Єзуїт о. Bourlichon, який від давних лїт перебуває в Бразилії і видав тепер книжку о тамошних церковних відносинах, видить причину сего в браку сьвященьства. В З'єдинених Станах пр. один сьвященик припадає на 867 кат. вірних, а в Бразилії один на 15.000. — Подібно річ має ся і з нашими сьвящениками в полуд. Америцї!

Католицизм в Японії. Французкі місионарі прийшли до пересьвідченя, що наймогутнїйшим средством до наверненя Японії була би преса. Але місионарі не мають средства на видаване великого дневника. Тому то завязав ся поки що комітет в Парижи, який укладає розвідки з рїжних галузий знаня. Комітет в Тіоко переводить то на японьске і ширить в державі мікада. Але париский комітет не доріс до своєї задачі, тому цїле видавництво має перейти в руки нїмецких Єзуїтів, які вже прийшли до Тіоко. Можливо, що заложать вони там катол. унїверситет, як обставини будуть сприяти. Дальман, Єзуїт, звісний з науки, познакомив ся в Тіоко з д-ром Наґай, професором хемії на токійскім унїверситетї, членом найвисшої шкільної ради і ревним католиком.

В „Місийнім альманаху“ на 1910 р. каже бувший африканьский місионар Преосьв. Леруа, епископ Алїнди, що складки на кат. місії з цїлого кат. сьвіта виносили в 1908 р. 6,402.586·74

франків. З тої суми, коли розділимо ві між більш-менш 10.000 священиків, 4.000 монахів і 40.000 сестер, що в місийнім ділї суть заняті, випадає около 120 франків на особу. На сю суму Франция зложила 3,082.131 фр., З'єдинені Стани 962.638, Бельґія 384.187, Альзация-Льотарингія 349.257, Німеччина 317.779, Італія 241.130, Аргентина 180.015, Іспанія 171.798, Анґлія 123.644, Мексик 120.675, Швайцария 89.821, Голяндия 69.868, Австрия 59.863, Чіле 52.051, Португалія 25.384, Люксембурґ 25.307, Канада 12.856, Бразилія 215. Льокальні датки і дарунки тут не вчислені.

Сьвятійший синод ратує православіє в той спосіб, що утруднює перехід на католицизм. Після указу толеранційного з 1905 р. православний міг змінити віроісповіданє, если в місяць по зголошеню его бажаня перейти на иншу віру не наступило правне заперечене зі сторони епархіяльних властий. Тепер синод наказує духовеньству зголосившого ся переконувати, навертати — і то через 2 тижні, та висліди тих переконувань з підписом *зголосившого ся слати своїм властям*. Отже славний указ толеранційний з тими додатками, в практиці — не так то й славно виглядає. Крім того синод рішив, що в Росиї будуть дозволяти ся мішані супружа лише в виїмкових випадках і то під услівєм, що діти з тих супружеств будуть виховувані у православній вірі.

Російске „богоіскательство" так характеризує „Христіанинъ" (за липень-серпень): Іх віра за надто розсудна. Вона роздробилась в сухій диялектиці над льоґічними понятями, роспала ся на афоризми, парадокси, а нема в ній чувства, того жерела всякої релїґійности. Вона шукає, диспутує, глумить ся, та не молить ся, не кає ся, не страдає. А де розсудок займе місце чувства, там легко виходить театральність, бездушний патос, напущистий лїризм... „Словомъ, есть мыслъ о Богѣ, представленіе Бога, даже хотѣніе Бога, но нѣтъ чувства, нѣтъ ощущенія Бога". — Шукане Бога змогло ся в російскій суспільности особливо по упадку революциї, коли пробудилась загальна жажда вдоволити всї висші питаня людскої душі. „Богоіскателї" — то власне ґрупа російских інтелїґентів, які *видвигнули питане про* релїґійне обновленє. Деякі з них пр. Бумаков, Бердяєв, Мережковский, видвигаючи в своїх творах ідеал Церкви вселеньскої, зближають ся й хилять ся навіть до католицизму.

На тему потреби скликаня церковного собора в Росиї пише „Церковный Вѣстникъ", Н. 37: „И разстройство монашеской жизни, и упадокъ миссіонерскаго дѣла, и недостаточная постановка законоучительства — все въ концѣ концовъ указывало на одну общую причину — отсутствіе жизненности въ церковномъ организмѣ, все апелировало къ церковному собору, какъ къ такой мѣрѣ, которая можетъ дать радикальное уврачеваніе". Говорить се з нагоди частих з'їздів „монашествующихъ", „законоучителей", „миссіонерскихъ" і т. д., які тепер на дневнім порядку в Росиї. На подобные съѣзды никакъ нельзя смотрѣть, какъ на самодовлѣющіе"... Вони — каже — хосенні, но багато зробити не можуть, бо вяжуть ся теперішним status quo в Росиї, через що не можуть усунути причини всего зла в тамошних

церковних відносинах. Вони — говорить дальше — указують лиш на потребу иншого, надзвичайного церковного з'їзду з більшими прерогативами т. є. церковного собору.

Зміна календаря в Росиї. Російске правительство має в половинї сего місяця внести в держ. думі проект заведеня в Росиї численя часу після григориянського календаря, замість дотеперішнього юлїяньского.

О великім неладї в сербскій Церкві свідчить проклямация священьства з округів жупского і копаоницкого, в якій взиває ся весь загал сербского білого духовеньства — до страйку з днем 1. сїчня 1910, если до того часу правительство не забезпечить священикам лїпшого удержаня. Отже задля такої причини мали би устати всї богослуженя і всякі функциї церковні, а вірні мали би бути позбавлені заспокоєня навіть найконечнїйших душевних потреб! В серпни с. р. відбув ся з того приводу з'їзд всего сербского духовеньства в Білгородї, а визваний митрополит і міністер просьвіти і віроісп. старали ся обітницями клир успокоїти. Замітне, що й на тих загал. зборах найшов ся один священик, який поставив резолюцию за одобренем згаданої проклямациї. Резолюция, на щасте, упала.

Болгарске священьство має бути дуже малочисельне та ще й малообразоване. На 2 тисячки парохій є одна лише духовна семинария в Софії, а правительство не дбає о потреби церкви. („Церковн. Вѣдомости").

Доля християн в Туреччинї. Як тяжко живе ся християнам, передовсїм Грекам, під новим, конституційним турецким правлїнем, видко з меморандум (масвата), яке константиноп. патриярх Йоаким III. предложив разом з членами синоду і народного совіта в серпни с. р. вел. везирови. В нїм говорить ся, що атмосфера в нинїшній Турциї є пересичена грабежами, убийствами і стонами нещасних жертв, яким не лишає ся нїчо инше, хиба виречи ся своїх прав, або вмерти. Меморандум, щоб не бути голословним, наводить богато примірів тої молодотурецкої господарки. І так пр. в Кидонїях турецке військо під покришкою здавлюваня пангеленїзму ограбило церкви, з людий одних поубивало, других в тюрми засадило; навіть митрополитови грожено смертию. А Кидонїї не одинокі! Подібні кровавi річи — в Туреччинї не новина; новина лиш се, що вел. везир, місто вислухати жалїв, звернув увагу патриярхови, що его компетенция ограничає ся на церковні дїла, а в инших справах не прислугує ему право заступати ся за своїми вірними. Під давним режімом таке не бувало: патриярхат виконував не лиш се право, але й тїшив ся многими привилеями. Значить ся, Церков не конче добре виходить на молодо-турецкій конституциї.

В справі береженя обичаїв. На візване нового солуньского намісника Ібраїма-бея, сина Шайх-уль-іслям'а, поліция заборонила турецким жінкам являти ся на публичних місцях незавельованими і видала крім сего всїм магомеданам розпорядженє, щоби держали ся посту в честь Рамазана. Всїх, що будуть публично їсти або пити, поліция сейчас заарештує. Се розпорядженє появило ся тому, що в послїднім часї магомедани

занедбували приписи шеріяту. А в „католицкій“ Австрії урядники відтягають кат. горожан судовими візванями, муштрами і т. д. від сьвяткованя своїх сьвят!

На з'їздї старокатоликів, що відбув ся в вересни с. р. у Відни, найшли ся й представителї янзенїстів, марїявітів, модерністів... Все то аґітувало в бесїдах за знесенем конкордату, за розділом Церкви від держави, за вільною школою, за цивільним супружем і т. п. благами. Вихованки лїберальов...

Мариявіти мають вже першого свого **епископа.** Є ним о. Ковальский, а висьвятив єго старокатолицкий архиепископ в Утрехті (Нїдерлянди). На торжество сьвяченя прибули старокатолицкі епископи з Австрії, Нїмеччини й Анґлії.

Анґлїканьске сьвященьство не далеке, видко, — від масонерії, коли богато з поміж него належить до льож, а один з анґл. пралатів удостоїв ся недавно навіть бути заіменованим „вел. капеляном“ анґ. масонерії. „Вел. майстром“ єї є брат короля Едварда.

Льондоньске „біблїйне товариство“ видало новий річний звіт, з ряду 150-тий, з якого виходить, що т-во може достарчити біблію в 418 мовах; що в остатнім роцї роздало або продало 884.295 примірників повної біблії 1,116.674 пр. нового завіту, а 3,933.842 пр. поодиноких части зі сьв. письма.

В Оксфордї в липни відбула ся **VIII. конференция всесьвітної федерациї християньских студентских товариств.** Федерация, як показує ся, має свої відділи на 225 університетах, а поділена є на 21 национальних ґруп. (Української мабуть між ними нема: у нас протирелїґійна резолюция переходить одноголосно!) Християньский сей рух між молодїжию не має на метї пропаґанди в хосен якоїсь о д н о ї церкви; він старає ся лиш о се, щоби студенти переняли ся християньскими ідеями і працювали в хосен с в о їх церков.

Протестантский сьвіт празнував 10. липня с. р. 400-лїтні уродини Кальвіна. Кальвін, як відомо, найвизначнїйший по Лютрі „реформатор“ XVI-ого столїтя, дав початок сектї, названій єго іменем, що ще нині не мало має приклонників, головно в Швайцарії і на Угорщині.

Які напрями взяли нині верх між протестантами показує ся з недавних заг. зборів протестентского Verein'у в Бремі, та евангелицкого Bund'у в Мангаймі. На перших між делеґатами були социялїсти (делеґат голяндских протестантів), між бесїдниками — атеїсти (ексезуїт Генсбрех), а на других вели ся наради над поваленем полїтичної сили нїм. католиків. Отже раціоналїзм і полїтика — против протест. ортодоксиї і католицизму.

Червона армія. Соц.-демокр. партия в Нїмеччинї числить тепер 571.050 мущин, а 62.259 женщин. В 1908 р. партия мала з вкладок загального приходу 1,123.614 марок — 1,348.336 кор. Справдї не аби яка сила. Наше „Дїло“ так нею удушевило ся, що у вступних статях про неї писало; за те про нїмецких католиків з нагоди вроцлавского конґресу ані словом не відізвало ся!

Жидівска мораль. Одна буковинська антисемітска ґазета помістила статю о еврейскій молитві „Коль-Нїдре“, в якій має дозволяти ся жидам нарушати свої обітницї і клятьби. Коли

один адвокат жид потягнув за се редакцию ґазети перед суд, та постарала ся о достовірний перевід ориґінального тексту згаданої молитви — і що показало ся? В „Коль-Нїдре“ дїйсно розгрішає ся жидів від всяких обітниць, заклять, присяг і т. д., так що їх „обіти не суть обітами, а клятби не суть клятьбами“.

Присяга атеістів. Недавно в Літомерицях найшло ся трох панків, що не хотїли зложити присяги в приписаній формі і „присягаю щиро на всемогучого і всевідучого Бога“... тому, що вони атеісти. Тамошний суд згодив ся на опущене слів „всемог. і всевід. Бога“, але Найвисший Трибунал у Відни, в якім ся справа опинила ся, узнав таку присягу за неправильну і орік, що для всїх горожан, у всїх можливих судових квестиях одиноко можлива і обовязуюча є присяга християньска.

Тиранїя вольнодумців. Недавний конґрес бельґійских лїбералів ухвалив, щоби не посилати дїтий до конфенсийних шкіл, щоби з державних шкіл усунено всякі ознаки католицизму, щоби голосувати проти буджету на культи, проти удержування посольств при Ватиканї і проти увільненя съвященьства від вїйскової служби. Крім сего конґрес приказав антиклерикальним послам, щоби їх публичні і приватні дїла були згідні з їх раціоналїстичними переконанями. „L'Independente“ сам лїберальний, завважуючи, що наказувати комусь невірити—є так само безрозумним як і силувати до віри, питає ся, чи вільнодумні позволять на те, щоби подібні ухвали, касуючі всяку свободу вільної гадки, їх компромітували?

Вільнодумство а духовеньство. В окружнім письмі масоньскої льожі в Арґентинї поручає ся розширяти вісти про шкандали з житя католицких съвящеників, а навіть їх „in löblicher Absicht zu übertreiben“.

Додатково до статї о. Д-ра Єрмого „Про фактичний стан між нашими поселенцями в Босні“ —(„Нива“ ч. 21) примічаємо, що о. Нїярадий, можливо будучий ґен. вікарий босаньских Русинів, є щирим Русином, правдивим опікуном наших поселенців в Хорвациї.

Примітка. Подаючи в нинїшнім числї „Ниви“ допись одного старшого, поважного съвященика в справі съвященичих церковних спілок і съвященичої соліdarности, зауважуємо, що в новім „Календарику сокільского базару“ помістив один чужий купець анонс (за який — розуміє ся — сокільский базар не відповідає) зі словами: „Перша руска торговля і рукодїльня параментів церковних...“ Зовсїм чужий чоловік, а називає свій інтерес „перша руска торговля“. Чи се кпини з рускої публіки, чи обманюване еї, чи що иншого? Певно, що кождому вільно вести всяке купецке дїло, але не вільно нїкому уживати підступних средств. Впрочім чому ті чужі панки пхають ся конечно до обслугування руских церков, коли мають тілько костелів? Хиба се научка для наших, щоби не всяким духам вірили, що пхають ся до нас як вовки в овечих кожах, але щоби мали свій розум і засадничо держались лиш свого.

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає:

о. Олександер Малицкий.

З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Просимо уважно перечитати!

Просимо уважно перечитати!

П. Т.

Заходом і коштом спеціяльного, редакційного комітету появить ся на нашій Україні в серпни с. р., перший, руссько-український, **гумористичний календар на рік 1910.**

Календар сей буде щось небувалого, а наклад его вийде з надзвичайною форсою, бо в 50.000 примірників.

Се нечувано велике число примірників, розійде ся по цілій галицькій, буковинській, угорській та росийській Україні, та по українських кольоніях в Сполучених державах, Канаді, Бразилії і Арґентині.

Ми не жалїли вложити у видавництво сего календаря значнійшого капіталу, та запевнили письмо собі наперед місця збуту, в вище наведених краях та державах.

Також подбали ми і про літературну стійність календаря, бо на него зложать ся майже всї наші визначнійші письменники-гумористи.

В виду наведених тут обставин гадаємо, що П. Т. купцї, фабрики, інституції та товариства зрозуміють добре сю користь, яку вони зможуть осягнути через поміщене своїх анонсів в нашім календари.

Для користи отже самих П. Т. Інтересованих радимо вихіснувати сю небувалу досї нагоду, та надіслати як найскорше належитість за поміщене дотичного анонсу, котрий просимо після власних поглядів самих П. Т. Інтересованих, собі уложити.

Належитість за поміщенє анонсів виносить:

За цїлу сторону формат 22/14	. .	20 К.
„ пів сторони „ „	. .	10 „
„ четверть стор. „ „	. .	5 „

Належитість враз з приналежним анонсом (читко писаним) просимо надсилати до кінця лиспя 1609. під адресою редакції „Будучности“, Львів, вул. Сикстуська ч. 31 (Галичина), котра то редакція ручить також за надіслані гроші.

Безпроволочно по виданю календаря, вишлемо его також всїм П. Т. Анонсуючим.

Просимо уважно перечитати!

Д-ра Ф. ЕВИНА „ПРАВОТАР“

збірник цивільних карних і адміністрацийних законів, приписів про права руської мови, приписів про стемплеві і переносні належитости, з около 200 взорами подань, контрактів, жалоб, векслів і пр., з повним річевим реєстром і реєстром стемплевих належитостий. Жовква 1909.

Видане прегарне. Великий формат вісїмки, сторін 936. Др. Е. Олесницкий каже: „Правотар буде дуже пожаданим і практичним підручником в кождім урядї громадскім, парохіяльнім, в кождій читальнї, касї задатковій і взагалї у кождого, хто живе серед народа і бажає бути його добрим порадником“.

„Книжка є пожаданим підручником для всїх, почавши від адвоката, судиї, нотара а скінчивши на інтелїґентнім селянинї“.

Набувати можна Правотар в руских книгарнях у Львові, на провінції в руских касах і аґенциях Дністра і в Жовквї у ОО. Василіян. Ціна 10 К. 72 с. Оправлена в полотно 11 К. 72 с., опр. в півскірку 13 К. 82 с. вже з пересилкою.

В Адміністрації „Ниви" можна набути слідуючі книжки Бібліотеки „Ниви":

1. Спільне пастирське посланіє німецких епископів до клиру з нагоди енцикліки про модерніїзм Львів 1908, ст. 28—25 с.

2. Др. В. Шурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.

3. Др. Й. Жук: Пояснення до нового декрету супружеского „Ne temere", Львів 1908 ст. 15 — 25 с.

4. Др. В. Шурат: Пісня в пророка Ісаїї, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.

5. Др. В. Шурат: Із студий над почаївским „Богогласником", Львів, 1908 ст. 48 — 1 кор.

6. о. Є. Гузар: Розважання о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.

7. о Є. Гузар: Розважання о терпінях І. Христа, для шкільних дітий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.

8. о. О. Волянський: Апольогетично-соціяльна дїяльність руского духовенства в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.

9. Др. І. Свенціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

10. Виплинемо вже раз на чисту воду, Львів, 1909 ст. 14 — 25 сот.

Ціни подані разом пересилкою.

Релїгійно-просьвітна

БІБЛІОТЕКА

для народу.

— Видавництво товариства св. Ап. Павла у Львові. —

Поодиноке число 4 сотики.

Ч. 1. Хто є Христос? Яку віру приняли Руссни за князя Володимира? Поступ в духовеньстве. Людска душа не вмирає. Написав Я. Л.

Ч. 2. Ворог людства (Алькоголь). Написав о. Теод. Лежогубский.

Ч. 3. Що се таке „вільна цінкола?" Наука св. Августина про правди св. віри. Написав М. Ш.

Набути можна в Адміністрації „Ниви" Львів, ул. Коперніка ч. 36.

В справі торговельного тов. „ДОСТАВА".

Відозва до Всч. Духовенства і церковних братств.

В р. 1905 основало поважне число руских священиків торговлю церковних приборів в Станиславові під ім. „Достава". Наше духовенство взяло сю галузь торгу в свої руки з тою ціллю, щоби достарчати церквам такі товари, які відповідали би духови нашого обряду, щоби давати їх по дешевим цінам, та обертати чистий зиск (який йшов досі для приватних підприємців) в користь самих же церков. Се діло сповняло товариство з всякою совістностию і одержало за то богату похвалу з кругів клиру, а на сеторічній виставі в Карльсбаді удостоїло ся почесного хреста і великої золотої медалї.

Однак станиславівска „Достава", осторонь від осередка краю, не могла з льокальних вже причин розвинути надежної дїяльности на всїм просторі нашої руской церкви; бо многим священикам з львівскої і перемиской дієцезії приходило оно з трудом підноситись з своїми закупнами аж до Станиславова Щоби сему зарадити, постановили широкий круг нашого клиру, що зібрав ся з усїх трох дієцезий в червни с. р., заложити головний склад „Достави у Львові і поставити его добором товарів на такій стопі, щоби відповідав достоїнству нашого обряда і вимогам нинїшного часу. З тою ціллю вибрано з поміж львівского духовенства особливий комітет і поручено сему, щоби перевів ся діло в житє.

Сповняючи дане поручене, порозумівшись ми найперше з станиславівскою управою „Достави", заснували ради фахових людий, і підготовивши все ся належить, отворили з днем 20. с. р. церковну торговлю у Львові. Ми заложили ей яко філію станиславівскої „Достави"; однак взяли правно в сїй філії в свої руки і сподїємо ся, що она силою самого факту, збільшиться в нїй торгу, стане небавом головним осередком всего інтересу.

Ве нашій торговлї будемо удержувати всякі прибори, які лиш потрібні для окраси наших церков. І так будемо доставляти: а) Фелони і дальматики в дорогих барвах і материях, завіси, диванн, обруси, біля, ленти, колпаки і обочивки; б) металеві вироби: чаші, монстранції, дароносиці, хрести (процесіональні, напрестольні і ручні), патериці, ліхтарі, канделябри, свічники, всенічники, кадильниці, дзвінки, ямпи, мирницї; в) різьби: кивоти, статуї, ангели, воскресеня, хрести; г) всякі образи для церков і комнат, процесіональні олтарі, антипедиа, плащениці, хоругви, фани, бальдахими; з) евангелиа і молитовники в гарних оправах, свічники, цьвіти і букети, барвні вікна до вікон і всю иншу церковну утвар. Також приймаємо всякі церковні річи до направи; чаші для позолочення, металеві прибори, фелони і др.). Крім того отвираємо у себе виставу для творів наших артистів (маляріа і др., щоби тим способом улекшити нашій публицї пізнанє і набуванє красних творів штуки. Все те будемо удержувати в добрій якости і красї, та давати по цінах можливо найдешевших.

Для правильного ведения діла назначили ми з поміж себе директорію складу і надзираючу раду (котрі будуть находити ся в склад станиславівскої управи), а крім того вибрали обрядову комісию, котра наглядати ме, щоби товар відповідати приписам нашого обряду.

Однак щоби підяте діло успішно розвивалось, потребуємо сильної піддержки зі сторони нашого Клиру і Братств. І тому звертаємо ся до Всеч. Духовенства і до наших Братств з горячим зазивом, щоби зволили що рано поперти наше предприемство. З окрема просимо наших духовних Собратів, щоби вступили самі в члени „Достави" з більшим числом уділів (один уділ 10 корон и виносить 1 кор.), виписували в члени також церкви і братства і замовляли у нас потрібні церковні прибори. Та позаяк маленькі уділи не богато приспорили би нам гроша, просимо особенно, щоби льокували в щадниці нашого товариства як свої так і церковні капітали (на 5%). З сею піддержкою зволять наші Брати поспішити чим скорше. Ми розпочинаємо діло не великими средствами; а рік зрозуміла, що чим більшими грошевими засобами будемо роспоряджати, тим лучше зможемо розвинути наш інтерес і тим красше відповісти вимогам Клиру.

Ми маємо нову надію, що найдемо радий прият в кругах нашого Духовенства. Сеж діло нам всїм спільне і має на меті лиш добро нашої церкви. З нашого боку доложимо всїх заходів, щоби бажаним Клиру як найкрасше здовольнити.

Всякі замовленя і прошени приписки просимо адресувати: СКЛАД „ДОСТАВИ" У ЛЬВОВІ (УЛ. РУСКА Ч. 20). На жаданє висилаємо оборотно наш богатий цїнник.

У Львові, в падолистї 1908.

За комітет: *о. Іван Чапельский, о. др. Йосиф Жук, о. Александер Скефанович о. Йосиф Фолис, о. Евгеній Гупар, о. Теодозий Лежогубский, о. Іван Рудович, о. Дамян Лопатинскій, о. Ілярий Паньківский, о. Теофиль Бобикевич, о. Ярослав Левицкий, др. Володимир Вачиньскій.*

За дирекцию станиславівскої „Достави": *о. Клим Кульчицкий.*

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788. **„ДНІСТЕР“** Конто Щадниці почтової 25.261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,

числить умірковані премії за обезпеченя,

ліквідує шкоди **безпроволочно** по пожарі,

удїляє обезпеченим членам з річної надвижки **звороти**.

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Поліси „Дністра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і инші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекурувати ся **на жите** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформациї до обезпечень удїляють аґенциї „Дністра“.

Зголошеня письменних господарів о аґенцию приймають ся тілько з таких громад, где еще не робить инший аґент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ 31/12 1908 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.540, инші фонди К 458.564, разом **К 2.324.104.**

Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 3.**

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпеченя „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеннях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти удїлу.

Цїлею Товариства є **удїлюване кредиту** своїм членам-рільникам **обезпеченим в „Дністрі“ від більше пїт.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекциї Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч. 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничі	**К 2,848.890·—**
Удїли членьскі:	К 262.994·—
Позички удїлені:	К 3,396.002·—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

Рік VI. 1. Грудня Ч. 23

Предплата річна 8 К. піврічна 4 К. Поодиноке число 40 с.

Адреса редакції і адмінїстрації Львів ул. Коперніка ч. 36.

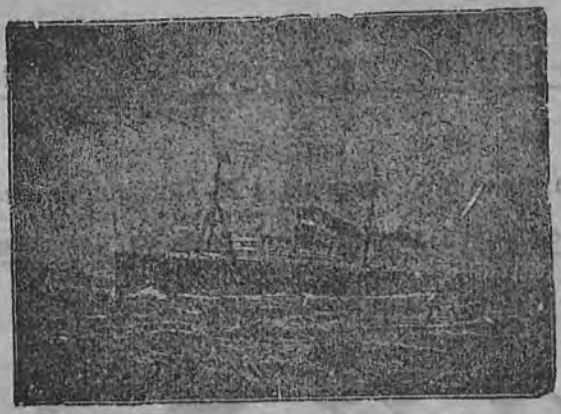
НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

ВИДАЄ РЕДАКЦИЙНИЙ КОМІТЕТ.

ЛЬВІВ
З друкарнї Ставропигійского Інститута
під зарядом М. Рефця.

1909.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желізниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся еміґрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

Д-ра Ф. ЕВИНА „ПРАВОТАР“

збірник цивільних карних і адміністрацийних законів, приписів про права руської мови, приписів про стемплеві і переносні належитости, з около 200 взорами подань, контрактів, жалоб, векслів і пр., з повним річевим реєстром і реєстром стемплевих належитостий. Жовква 1909.

Видане прегарне. Великий формат вісімки, сторін 936. Др. Е. Олесницкий каже: „Правотар буде дуже пожаданим і практичним підручником в кождім уряді громадскім, парохіяльнім, в кождій читальні, касі задатковій і взагалї у кождого, хто живе серед народа і бажає бути його добрим порадником“.

„Книжка є пожаданим підручником для всїх, почавши від адвоката, судиї, нотара а скінчивши на інтелєґентнім селянинї“.

Набувати можна Правотар в руских книгарнях у Львові, на провінциї в руских касах і аґенциях Дністра і в Жовквї у ОО. Василиян. Ціна 10 К. 72 с. Оправлена в полотно 11 К. 72 с., опр. в півскірку 13 К. 82 с. вже з пересилкою.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князїв,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає **С. Ґерусїньский**, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Гроші посилає ся на адресу:

С. Ґерусїньский — Львів вул. Садівницка ч. 79.

Читайте Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих цїнників, покликуючись на „Ниву“.

Найбільший склад в краю

оригінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,

КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цінники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механік і спеціяліст

Львів, Готель Жоржа.

Бюро технічне

Василя Нагірного

у Львові

ул.: св. Софії 3-а, а постійна адреса Ринок №. 36.

виготовляє пляни на будови церков, домів парохіяльних і инші.

ОПОВІСТКА

Подаю до відомости Вч. Клира, що сими днями опустила печатню моя нова **Педаґоґія** або **Наука о вихованю**, обнимаюча 425 сторін. Ріжнить ся она від Педагогії моєї з р. 1891. яко твір відрубний, уложений після моїх академічних викладів педагогічних. Ціна сеї книжки 4 кор. Отримати єї можна або у мене (Львів, ул. Домса ч. 5) або в книгарнях львівских: ім. Шевченка, Ринок ч. 10 і Ставропигійскій, ул. Руска 3.

У мене або в тих книгарнях можна отримати також мої: Проповіди **Недїльні** (4 кор.), — **Празничні** (4 кор.), — **Нові Празничні** (3 кор.), — **Похоронні** (4 кор.), — **Страстні** (1 кор. 40 с.), — **Науки на Май** (3 кор.).

Примічаю, що згадані висще **Проповіни Празничні** суть творами від себе зовсїм ріжними, самостійними, подаючими науки о предметах, маючих цїлком инші теми. Суть то отже два відрубні циклї проповідничі.

Названі **Науки на Май**, числом 31, викладають поодинокі чесноти, яких взірцем єсть для нас Пресв. Дїва Мария. Ті науки могуть бути добре ужиті **на всякий празник Богородичний.**

З високим поважанєм

Др. Ів. Бартошевский

проф. университету.

Ч. 23. Львів, 1. Грудня 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. М. Щепанюк: Чи Товариство св. ап. Павла ще істнує? — о. Осип Фаціевич: Про конечність віри. — о. Он. Воляньский: З теольоґічних проблемів. — о. М. Дороцкий: Кілька слів о пограничнім місточку Дубецку. — Бібліоґрафія. — Всячина.

о. М. Щепанюк.

Чи Товариство св. ап. Павла ще істнує?

В одній повісти звісного нашого письменника Б. Грінченка — здаєть ся менї, чи не в „Соняшнім промінню“ — одна з дїєвих осіб висказує погляд, що всяка громадяньска праця у нас не вдасть ся, коли єї схочемо перевести спільними силами, і тому доходить до пересьвідченя, що найлучше поступить той, хто буде працювати для загального добра одиницею, як знає і розуміє, не оглядаючи ся на других. Розуміють ся, що сам шан. автор відносить ся до такого погляду критично, а радше на него зовсїм не годить ся; все-ж таки можливість у него такої рефлєксиї вказує на сумний стан громадяньского житя серед нашої суспільности в росийскій Украіні тих часів, до котрих та повість відносить ся. Нині, славити Бога, такий осуд нашої громадяньскої дїяльности був би що найменше анахронїзмом. Вся наша суспільність розуміє се щораз більше, що нарід зможе дійти до красшого тільки при помочи з'орґанїзованої працї, працї спільними силами; що одиниця, яка-б вона визначна і не була, хоч високо цїнить ся задля своєї енерґиї і самометности, все-ж таки не може поступати самовільно, тільки мусить стосу-

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ ИП

вати ся до потреб народу, якому хоче служити. І в тім власне порозуміню спільности інтересів, спільности ідей, одної цїли, якій кождий безуслівно піддає ся, є народня сила, народня будучність.

Однак того, що можемо сказати про поступ понимання працї в громадяньскім житю, годї сказати про наш поступ на церковній ниві. Коли приглянемо ся дїяльности Товариства св. ап. Павла в послїдних роках, мусимо з жалем сказати, що не поступили ми анї трохи на перед. Ми, себ то наше Духовеньство, не дійшли ще анї трохи до съвідомости спільности тої ідеї, яка нас лучила би в одну, незбиту фаляну Христових борцїв; ми ще не вийшли із стадиї розвитку суспільних орґанїзмів, коли то енерґічнїйші одиниці не бачучи серед загалу для себе опори, а радше стрічаючи ся на кождім кроці з якоюсь дивною апатиєю, ідуть одинцем, кидають ся на ослїп отак, як той Демид, чи як він там зветь ся, в Грінченковій повісти.

Як би нинї, стоять менї перед очима послїдні збори Товариства св. ап. Павла з дня 5. марця 1908. р. Здавалоб ся, що з огляду на чисельність і красні прикмети нашого Духовеньства успіхи его працї повинні бути як найсьвітлїйші. Деж там! Звіт з послїдних зборів, випечатаний в „Ниві“ (Том. V. стор. 220 і слїд.) виказує, що Товариство крім виданя кількох нових книжочок не могло нїчим похвалити ся. Тай не диво; на загальних зборах з'явило ся ледви 23 (!) съвящеників; всї инші члени, а було їх тодї около 500, так якби членами нїколи не були. Зате домаганя, ставлені Виділом Товариства, перевисшають всякі можливі границї. Нам здав би ся реколєкцийний дім у Львові; добре було би устроювати педаґоґічно-катехитичні курси у Львові і на провінциї в часї соборчиків; популярні книжочки релїґійного змісту нам необхідні і так далї і далї — в нескінченість. Проєктуємо, маємо що раз нові пляни, але надати тим своїм бажаням якогось реального значіня, на то нема охоти; самі пусті фрази, більш нїчого.

Дивний ще й той прояв, що наше духовеньство, ставляючи подібні вимоги поодиноким виділам своїх товариств (а є їх щось аж чотири), приписує всю вину їх нездійсненя тим кільком людям, що мали нещасте увійти до даного виділу — так, як би ті одиниці були всемогучі і всевладні, або мали чудотворну силу усї его бажаня зараз сповнити.

І Виділ, вибраний на новий адмінїстрацийний рік зрозумів відразу своє прикре положенє. Не обіцюючи собі съвітлих успіхів що до здійсненя бажань, поставлених ему послїдними зборами, вважав за свою першу цїль підготовити бодай сяк-так місце під нову, солїднїйшу, більше корисну будівлю, як була давна. Тому звернув свою першу увагу на те, щоби серед Духовеньства розбудити більше заінтересованя для ідеї Товариства св. ап. Павла. Через усї 30 засїдань, які відбув в протягу цїлого адмінїстрацийного року, себ то від 5. марця 1908. р. до послїдного часу, слїдне то его змаганє. Надумуючи ся над при-

чинами застою Товариства, добачив першу причину лиха в тім, що загал Духовеньства не знає майже нїчого про Товариство св. ап. Павла. Для усуненя тої хиби постарав ся у всїх трех преосьв. Ординариятів о дозвіл розіслати статути Товариства з урядовими „Еп. Вѣдомостями“. Щоби крім того звернути увагу Духовеньства на то, що Товариство помимо своєї нужденної екзистенциї таки щось дїлало для піднесеня релїґійного образованя серед народу, зладив і випечатав точний реєстр виданих Товариством книжок враз з відозвою купувати і ширити їх серед народу та розіслав Духовеньству усїх трох епархій по части через Хв. Редакцию „Ниви“, а по части при помочи Преосьв. Ординариятів. Відозва не була без успіху. Заінтересованє Духовеньства о певний процент зросло. Книжковий рух, як се викаже точнїйший звіт на найблизших загальних зборах, був далеко більший, нїж попередними роками. Шкода лишень, що то заінтересованє було хвилеве; се був соломяний вогонь, який, як скоро спалахнув, так скоро й погас. Замітне ще й то, що москвофільский „Галичанинъ“ за сю невинну і далеку від усяких партийних цїлий відозву накинув ся на президію Товариства з найординарнїйшою лайкою, не щадячи їй всякого рода масних епітетів. Се дало Видїлови принайменше ту потїху, що преціньо его праця не є зовсїм безкорисна, коли єї так дуже боять ся ті, що хотїли би за всяку цїну підкопати повагу і силу католицкої Церкви в нашім народі. Відповідати на напасть „Галичанина“ Видїл вважав за низше своєї чести.

Побіч того Видїл надумував ся поважно над тим, як би то здїйснити бодай одну-дві точки резолюций, поставлених ему Духовеньством, зібраним на послїдних загальних зборах. В першій мірі хотїв він задосить учинити домаганю дешевої, популярної бібліотеки для народу. І тому вже на десятім з ряду засїданю, дня 22. червня 1908. р., Видїл поручив „Редакцийному Комітетови“ обдумати в часї вакацийних ферий плян такого видавництва, а секретареви впливати в тім напрямі на Духовеньство через відповідні статї в „Ниві“. На тім самім засїданю рішено видавати що місяця сотикові брошури, а членам розсилати їх титулом членьскої вкладки. Послїдне рішенє зістало доповнене на засїданю з дня 19/X. 1908. р. ще й тим, що члени можуть дістати і инші книжки, видані Товариством, з певним опустом, який в міру потреб установить кождорічний Видїл. Також порішено вистосувати до Духовеньства відозву з заохотою, щоби взяло живу участь в видавничій дїяльности.

З даного собі порученя вивязав ся „Редакцийний Комітет“ дня 14/X. 1908. р., предкладаючи плян видавництва популярних книжочок і успішної їх кольпортажи. Секретар сповнив свій обовязок в той спосіб, що в „Ниві“ помістив дві статї в справі видавництва Тов. св. ап. Павла (том. V. стр. 353 і слїд., 417 і слїд.*), які спричинили ще кілька дописий на ту тему та один

*) Ся статя вийшла рівнож з під пера Всч. о. секретаря. — Ред.

реферат о. Ст. Петрушевича на соборчику в Соколї. Крім того постарано ся в ц. к. Дирекциї почт о дозвіл уживати ґазетних марок при розсилцї нової серії книжочок, яку за всяку ціну порішено видавати правильно що місяця, почавши від нового року.

Після тих вступних приготовлень „Редакційний Комітет", отримавши одобренє і благословенє всїх трох Преосьв. Ординариятів, почав з початком 1909. р. видавати нову серию книжочок під заголовком „Релїґійно-просьвітна бібліотека для народу", установляючи яко ціну одного числа чотири сотики. В найглубшій вірі і надії на спів'участь Духовеньства в тім так важнім ділї Видїл поручив перше число Рель.-просьв. бібліотеки вислати усему Духовеньству без виїмки, так членам як і не членам, щоби єго в той спосіб заохотити до пониранья своїх намірів. Разом з першим числом зістала вислана осібно печатана відозва, в якій Видїл, повідомляючи братию про намір печатати згадану Рель.-просьв. бібліотеку для народу в 10.000 примірників що місяця та заохочуючи до участи в новім видавництві, формулує свої бажаня так: „Видїл Товариства св. ап. Павла звертає ся до усїх Членів Тов. св. ап. Павла з просьбою: 1) щоби зволили ласкаво вирівнати залеглу вкладку (2 кор.) за 1908. рік і заплатили туюж на 1909. рік; 2) щоби заняли ся розпродажию наших книжочок між своїми парохіянами; 3) щоби запомогали нас морально, пишучи для „Видавництва Тов. св. ап. Павла" популярні, коротенькі, а цїкаві і релїґійно усьвідомлюючі розвідки; 4) щоби старали ся між своїми знакомими ширити ідею св. ап. Павла і приєднували як найбільше число членів для нашого Товариства".

Однак на стид і ганьбу нашого Духовеньства ся просьба Видїлу остала ся голосом вопіючого во пустини. Членьску вкладку заплатило заледви около 150 членів. До ширення книжочок між народом зголосили ся заледви одиниці, які і без того свій обовязок членів совісно сповняли. Між тими одиницями найшов ся навіть один сьвітский чоловік, котрому случайно дістала ся відозва Видїлу до рук; одушевлений нею, зібрав між знакомим собі селяньством кілька десяток людий, котрі формально запренумеровали собі „Рель.-просьв. бібліотеку", хоч Видїл на пренумераторів і не числив, а радше на масове ширенє єї між народом. Крім того взяв він і инші книжки нашого видавництва в комісію, щоби їх далї розпродувати. Так сьвітский чоловік оказав більше прихильности для Тов. св. ап. Павла, чим не один з сьвящеників, єго членів. (Щирому приятелеви нашого Товариства Видїл складає на сїм місци найсердечнїйшу подяку). На поклик запомагати нас морально, прислано ледви чотири (!) розвідки, з поміж котри три показали ся невідповідними до печатаня, а четверта, більших обемиста, не могла бути печатана задля браку потрібних фондів.

В скрутнім положеню Видїл був змушений застановити ся (на засїданю дня 8/III. 1909. р.) над тим, чи не можна би перепечатати яку небудь статю з „Основи" яко нове число „Рель.-

просьв. бібліотеки". Та незабаром і то показало ся зайве, бо вже на засіданю з дня 7/VI. 1909. р. Виділ по виданю перших трох чисел мусів відступити від першого свого наміру, постановляючи до кінця року видати тільки 3 нові числа тої бібліотеки. Вкінци мусів і з того зрезиґнувати, тим більше, що Сойм відмовив субвенциї, о яку Виділ старав ся. За здійснене четвертої точки відозви ніхто і не подумав. Тільки секретареви удало ся вписати до Товариства 33 неоприсвитерів, а в Тернополи основано „Кружок Тов. св. ап. Павла", який під проводом свого голови о. М. Конрада почав справдї енерґічно працювати для ідеї Тов. св. ап. Павла.

Понад то не здобулисьмо нїчого, бо-ж реколекциї для Духовеньства, які заходом Виділу відбули ся через два рази (перший раз в вересни 1908. р. при участи 13 (!) съвящеників, другий раз в жовтни того-ж року при участи 43 реколектантів) не можна вважати яким будь здобутком. В 1909. р. і се було неможливе задля браку відповідного помішеня для реколектантів.

Чомуж, питаємо ся тепер, се так ідейне і так потрібне Тов. св. ап. Павла мусить формально бороти ся о свою екзистенцию? Чому его дїяльність являєть ся радше дїлом кількох членів видїлових і ще кількох иных, а не дїяльностию Товариства як такого? Ще сумнїйша відповідь на ті сумні питаня звучить: бо Товариство св. ап. Павла властиво не істнує; то, що є, се лиш пародия товариства. Бо наше Духовеньство, нїгдє правди дїти, байдужне, оспале, без найменшої ініциятиви і заінтересованя для справ св. віри і добра Церкви взагалї, а для ідей, які хоче заступати наше Товариство, в особенности. Так, ми спимо, і нема нїкого, хто зміг би нас з того вікового сну збудити.

А тимчасом, коли робітники в Христовій винницї поснули або пішли куди инде служити, ворог съвітла і правди робить невпинно свою роботу; він насїває що раз більше кукілю. Москвофільскі донжуани, побачивши, що вже стратили в нашім народї всякий кредит, хопили ся послїдної дошки спасеня: ширеня між народом ідеї єдиньства нашої Церкви з росийскою, православною. Цїлі села здовж росийского пограничя загрожені православною пропаґандою, — а ми, Товариство св. ап. Павла, на то безсильні; ми не маємо спромоги видати бодай одну брошуру за 4 сотики, яка-б нарід осьвідомила і перестерігла перед ворогом его вічного спасеня. З другого боку всякі антирелїґійні течії що раз більше захоплюють наші села. Аж двома наворотами звертає ся до Виділу Озеряньский деканат з просьбою о устроене там місиї, представляючи яркими красками небезпеку, грозячу людским душам від несовісних аґітаторів невірства. Та Виділ в своїй безсильности зміг хиба то зробити, що випросив у Впреосьв. Митр. Ординарияту мізерну субвенцию на ту місию.

І деж тут істнує Товариство св. ап. Павла? Та-ж тут очевидно, що вже зближає ся до нас Божа кара, якою Бог грозить через уста пророка: „Й посла́ гла́дх на зе́млю, не гла́дх хлѣба ни жажд8 воды, но гла́дх слы́шанїа слова Гдня“ (Амос VIII, 11). Тут ясне, що так далї бути не може, що вже найвисшнй час застановити ся нам поважно над собою, чи маємо довше виставляти ся на съміх поважно думаючих людий і, мовби ті дїти, грати ся ніби то в товариства, чи взяти ся енергічно до працї, як у людий бува. А то зможемо здїлати, если усї члени Тов. св. ап. Павла зїдемо ся на загальні збори дня 8. грудня с. р. о год. 4-ій пополудни в духовнім Семинарю Львові (ул. Коперника ч. 36), на яких застановимо ся: 1) над причинами наших дотеперішних невдач; 2) над тим, як розбудити серед загалу Духовеньства заінтересоване і більшу дбалість о розвій Товариства св. ап. Павла; 3) над средствами взагалї, як его оживити.

Нехай-же ті члени, котрим ще лежить на серцю добро і розвій їх Товариства, надумають ся заздалегідь над его хибами, щоби на загальних зборах могли послужити певною і успішною радою. Бо если Товариство мало би і на далї бути таким, як було доси, то лучше его зовсїм звинути як оставити Духовеньство в шкідливій для добра Церкви ілюзиї, що воно, посїдаючи Тов. св. ап. Павла, сповняє як слїд свій обовязок, проте не потребує понад то нїчо більше робити.

о. Осип Фацієвич.

Про конечність віри.

„Ми не повинні взагалї в нїщо вірити“ — отсе девіза нинїшного поступового людства, що в добі аеронавтики і раду на глум XX. столїтя дійшло до такої квінтесенциї мудрости, як колись цар Набуходонозор, що двигнувши великий город за Вавилон на пустиню в зарозумілости своїй відважив ся кинути подібний клич в лице Бога: „Чиж се не є мій Вавилон, що я его двигнув на вічну славу свого імени? Єгово, Тобі отсим висказую вічну погорду“.

В виду так загально принятого клича, — що насильно всякими способами хоче втиснутись в людску природу, хочу

полишити всякі докази, що правдивого атеїзму як і атеістів нема під сонцем, бо Бог і Його закон, що є сутию релїгії, сам про себе говорить в кождій твари і сам дає сьвідоцтво про конечність себе самого і свого права, — а хочу взяти під розвагу два противеньства, що внутрішне житє чоловіка все тримають в напруженю і ведуть усердну борбу о своє первеньство — від чого лиш віра в Бога і Єго закон є в силї увільнити і тримати в рівновазї — то є противеньство природи і духа, противеньство ідеалу і дїйстности.

Розважую перше противеньство природи і духа. Чоловік містить в собі одно і друге. Своїм тїлом він є злучений з природним істнованєм, а єго дух стремить знести ся понад природу, єї опанувати і ужити до своєї цїли. В тім змаганю спостерігає він, що се єму лиш в части удає ся. Живла природи негодують з людского правлїня. Природа наступає на чоловіка з усїєю своєю силою, та грозить єму всяким нещастєм, щоби єго вкінци знищити. Хто проти тої величи природного сьвіта і єго сили не вміє нич иншого протиставити, як лише своє мізерне „я", той мусить справдї виглядати як марний хробак, як капля оливи в сьвітовій машинї, що єї в мить розтирає. От чому якась нїма тревога злягає на душу атеіста, коли він так глядить на той величезний сьвіт. Навіть сам надчоловік Нїтше сказав раз так у тій нїмій тревозї: „Богато сонць кружляє в пустім просторі. До всього, що сьвітить, вони говорять своїм сьвітлом. Для мене вони мовчазні. Отсе є приязнь сьвітла до сьвітла. Безмилосердно блудить вона своїми дорогами". Так нарікає чоловік, що єму сьвіт став бездушною масою, тому лиш, що він про Бога і Єго право нич знати не хоче. Тому і нарікати мусить. Чувство власної немочі і марнота важким каменем давлять єго груди. По щож жити, по що терпіти і умирати, на що бороти ся за якісь висші цїли, коли в кінци все є глупе і пусте, а лиш смерть має останне слово? Коли той тягар не дасть ся зняти, так чоловік мусить затратити усю радість житя і працї, а конець єго зневіра. Від того душевного упадку може чоловіка лиш віра двигнути, віра в Бога, що разом сотворив людску природу і духа. Природою не сказав Бог свого останного слова і в нїм не мож добачати найвисшу цїль, але природа має бути средством в руках надприроди, то є духа, що єї має піднести до участи в Божім житю. Тому то й сам людский дух не є якимсь загубленим атомом у всесьвітї, не є блудним огником у темряві, що вскорі погасає, але є власником двох сьвітів, покликаним на те, щоби знести природу до царства найвисшого духа, до царства Бога. І нема жадного горя, жадного болю і страсти у тім сьвітї, щоби не служило до тієї цїли. Як раз терпінє і нужда, про що кождий християнин знає з досьвіду, є тим конче потрібним вчителем у школї житя. От і чому серед того сьвіта вічних загадок і тайн, стоїть правдивий християнин потїшений і з повним довірєм, тямлячи

на слова Христа: „Прийдїте ко мнї вси труждающії ся і обремененнії і аз упокою ви". Чоловік вірить, що в судьбі єго житя Божа рука, яка єго досьвідчає, показує єму заразом і дорогу до щастя. Тому він і певний, що всякий земний біль мусить скінчити ся щастєм і радостию духа у тім сьвітї, де нема нї болїв, нї печали. От і чим тоє противеньство межи природою а духом лагодить ся. Вірою в Бога і Єго законом себто релїгією.

Розказую друге противеньство — ідеалу і дїйстности. Чоловік повинен бути добрий і сьвятий. Се є цїль морального житя. Тому і підносять нас і будуть героїчні вчинки, тай тому почутє вини нас стидає і гнобить. Становище чоловіка до єго моральної цїли холїтаєсь між тими двома противеньствами віри і сьвітовим поглядом, ідеалом і дїйстностию. „Яка в мене фільозофія", каже Фіхте „се залежить від того, що я за чоловік". Християньска віра вимагає признаня Божої волї і Єго заповідий за найважнїйше правило в людскому житю. Тим самим вимагає воно — вічної борби проти всього, що є зле в нас самих і довкруги нас, або иншими словами: віра вимагає підчиненя людскої волї і людских прав Божій воли і Єго праву. Противно, атеістичний сьвітогляд можна мати і без тої борби. Хто привик жити після власної волї і давати водитись за ніс житєвому людскому праву, отсему лиш бути атеістом і покланятись натуралїзмови. Позаяк такий чоловік найважнїйшу річ в сьвітї, якою єсть душа, погорджує, не може нїколи знести ся до пізнаня чогось найвисшого, що є поза єго волею і поза єго правом, яке він собі сам установлює. Коли дасть ся пірвати своїм природним норовам, тим самим мусить стати противником тих поглядів, що в імя чесноти і сьвятости викликують єго до борби. По другій сторонї чоловік з чистою совістию, що єму на душі Божий закон вирізав знамя сьвятости, такий чоловік все пожадати ме такого сьвітогляду, що підносити буде єго до ідеалу, яким єсть Бог. Ізза тих причин неможна ставити питаня що до віри: Чого ти навчив ся, що вмієш? тільки: чи маєш совість? Чи ти хочеш покоритись своїм пожаданям та пристрастям, чи нї? Отсе як раз чоловіка втягає в найбільшу біду. Бо чим яснїйше ми бачимо задачу моралї, тим бачнїйше слїдити станемо наші уломности того рода. Чим пожаднїйше стремимо до цїли добра, тим більше болюче відчуваєм свою звязаність. По однім боцї ідеал чесноти — ти маєш бути сьвятим, непорочним у гадках та вчинках, а з другого боку та дїйстність чоловіка. З одного боку заповідь чесноти „ти повинен", з другої пригноблюючe чувство вини. Таким робом витворюєсь в нутрї чоловіка противеньство, яке він доконче мусить розвязати, коли не хоче потерпіти моральної шкоди.

Міг би хто сказати: розвязка сего дуже проста, лиш не треба єї надто розвалковувати. Про те треба старатись забути щось так, як пр, Гете каже Фавстови забути чи там приспати

свою вину. На такі річи ми всї чуєм добре, що то не є розвязка, а лиш виминанє питаня. Бо вину годї забути та приспати як малу дитину. А хто би хотїв таку штуку втяти, то мусїв би бути або дїяволом, або дураком, а в кождім разї не таким Фавстом, що стремить до висшої цїли, щоби освободити цїле людство. Колиб поет внутрішною розвязкою свого героя був так покермував, як сего вимагала драматична правда, як се він в прочім і зробив при кінци першої части, тодї мусїв би Фавст на голос скарги своєї вічно неспокійної совісти або цїлковито затверднути — скаменїти і тодї піддатись страшній судьбі морального упадку, або він найшов би прощенє через Божу ласку і міг би тодї доживати решту свого житя, як правдива Божа дитина. Таким чином отже: Не забутє, лише прощенє провадить до морального визволеня.

Стоїмо знова перед питанєм: яким чином є можливе прощенє? Кожде з'усилє, щоби себе самого вспокоїти, усправедливити є неможливе, бо один і той сам голос велить „ти повинен“ і „ти виновник“. Се булоб упадком всякої чесноти і моралї, колиб сего прощеня, що єго так бажає неспокійна душа, шукати в самім собі. Яким-же чином є можливе то прощенє, щоби сьвятости морального закону не знищити? Історична відповідь кождої просто думаючої людини є крестна смерть Христа на Голгофтї. Таким чином Христос взяв на себе провину цїлого сьвіта і виказав свою безмежну любов до людий. Длятого і нїхто не отримує Єго ласки, хто добровільно не підчиняєсь під Єго право покути. Лиш той, хто даєсь судити, може скинути з себе вину. Хрест Христа дає спроможність людям опрощеня. Чоловік дізнає як раз через віру в розпятого за него Бога такого поглубленя та чистоти свого внутрішного житя, такого нїжного чутя своєї совісти, що нїчо инше в сьвітї не в силї сего здїлати. Оттак і противеньство ідеалу до дїйсности, божого бажаня і людскої вини є усунене в чоловіцї через віру в Бога, котрий не відказує нїкому своєї ласки, щоби єго чесноту не зміцнити та прояснити.

Коли сї два душевні противеньства находять свою розвязку лиш через віру у всемогучого Бога, то чоловік мусить так довго жити в безпокою, доки не буде мати в собі тої віри. Ізза того всякий чоловік, доки жиє, є сьвідоцтвом Бога. Нехай він і називає себе атеїстом, однак все ворушить ся в ньому бажанє освободженя себе від напору природи, від бід, від смерти, від гріху і вини. Тому і ми досьвідчаєм в житю своїм нераз те, що і в найгорячійших атеістах розбуджуєсь: туга за вірою, скоро їх висша сила совісти видвигне до опамятаня по причинї внїшних і внутрішних прояв житя.

Душі, що глузують з віри, стануть нераз нїмі та безрадні перед важними проявами житя і доживають опісля руїни своїх власних дотеперішних мірковань. Чиж се не є доказом безграничної сили Божого права в людских серцях? Ся скрайність,

що провадить людий з глубокого невірства до натхненого, раптовного віруваня в те, що передше a priori відкидалось, зове ся „foi erronee“. Безчисленні докази сего дають нам тії вічно правдиві слова сьв. Августина: „наше серце досї ворочаєсь в неспокою, доки не спічне в Бозї“.

о. Он. Воляньский.

З теольоґічних проблемів.

V. З ново зав. квестий.

Спір про відношене книг *Нового Завіта до талмуду* переходив ріжні фази. Деякі, як Вінше, Ешельбахер, старали ся виносити талмуд понад новозавітні книги. Мотив був більше полїтичний (юдофільский), як науковий. Едвард Кенїґ доказує, що новозавітні книги стоять без порівнаня вище, як талмуд, що молитва Отче наш зовсїм не походить з талмуду, виказує, що і в змістї (поняте Бога, чесноти, супружа, культу) і в формі вислову є між новозавітними книгами а талмудом далеко більша ріжниця, чим анальоґія. (E. König, Talmud u. Neues Testament (Biblische Zeit- u. Streitfragen, III серия, 8. випуск, Berlin, 1907. 72 сотики.)

Дата уродженя Христа

День уродженя Христа кладе традиция загально на 6. сїчня, хотяй не бракувало поглядів, що се стало ся 25. грудня. Поза традициєю нема нїяких даних до ставленя якихнебудь комбінаций що до того факту.

Інша річ з роком уродженя. Про рік можна вносити на підставі критичного аналїзу евангельских текстів і інших жерел. Дорогою такого аналїзу дійшли бібліґсти до трех ґіпотез, з яких однак лиш обі послїдні мають наукову стійність.

Від III-го столїтя числили християни лїта після найстрашнїйшого для них факту, именно переслїдуваня Диоклецияном. В VI-ім ст. заступив монах Дионїзий Exiguus диоклецияньску еру своєю власною, т. з. християньскою, якої загально уживає ся по всїх цивілїзованих краях до нинї.

Після Дионїзия Христос уродив ся **752** року **a. U. c.** зн. від заложеня міста Риму. Рік уродженя Христа назвав Дионизий 2-им роком a. Ch., зн. перед Христом, рік 753 або перший по Христї назвав 0, а доперва від 1. сїчня 754-го року зачинає він 1-ий рік т. з. християньскої ери.

На якій підставі вважає Дионїзий рік 752 а. U. с. роком народин Христа? Св. Лука пише, що св. Іван Хреститель виступив в 15-ім році панованя імператора Тиверия, а тоді мав Христос около 30 літ (Vulg. „quasi“). Перший рік панованя Тиверия кладе Дионїзий на рік смерти імператора Августа, який вмер 767 а U. с. Если Христос мав в 15-ім році Тиверия (782 а. U. с.) трицять літ, то мусїв вродити ся 752 а. U. с.

Теория Дионїзия не устояла ся. Знаємо бо з істориї Йосифа флявія, що Ірод помер на весні 750 а. U. с. А з евангелий слїдує, що Христос вродив ся перед смертию Ірода, отже перед **750** р., десь так в **749**, отже в 5-ім році а. Ch. n. т. з. християнськоі ери. Правда, що після сьв. Луки Христос вродив ся в 15-ім році панованя Тиверия, але перший рік его панованя не треба числити від року 765. коли то Тиверий став співреґентом Августа. Если так, то Христос вродив ся перед 750-им роком.

Тої теориї придержують ся Келльнер, Барденгевер, Ґрісар. В найновійшім часї виступив И. Гонтгайм з третою теорисю, після якої Христос уродив ся **746/7** року а. u. с, або 8/7 а. Ch. n. після дионїзиянскої ери.

Гонтгайм опирає свій погляд на такі дані. Ірод вмер весною 750 р., а Христос вернув в літї з Єгипту, де перебував два літа (748—9). Волхви відвідали Христа в Вифлеємі в 748 році, а тоді Христос мав $1^1/_2$ року, отже вродив ся десь так з 746 року на 747 римскої ери. Правда, що сьв. Лука каже, що Христос мав 782 року около 30 літ, але то „около“ може значити тільки що 30—35 літ. Сьв. Іриней думав навіть, що Христос вмер в сороковім році житя.

На рік уродженя Христа випадає спис людности за Августа і така конюнкция Юпітера з Сатурном, яка лучає ся раз на мириряду літ: Юпітер і Сатурн лучать ся і розлучають три рази під знаком риби. Оба ті факти мали місце в 8/7 році а. Ch. n.

Однак Гонтгайм не доказав незбито, що під „зьвіздою волхвів“ мусить розуміти ся получене Юпітера з Сатурном, та що під списом людности в св. Луки треба конечно розуміти спис з року 8/7 нашої ери. Тому его погляд треба принятн лиш яко поважну теорию.

Рік уродженя Христа хитає ся проте між 746—749-им роком від заложеня Риму або між 8 а 5-им роком т. з. християнськоі ери Дионїзия.

З новозавітних проблемів звертає на себе увагу квестия про **час публичної дїяльности Христа**. Ми привикли числити час публичної дїяльности Спасителя на півчварта року. Та гадка дуже солїдна, однак не є висша понад всякий сумнїв. Климентий Алекс. і Оріґен числили дїяльність Христа на оден рік, підчас коли інші Отцї брали півчварта літ. Синоптичні евангелия (св. Матвій, Марко, Лука) принимають більше, як оден рік, але

докладного числа годї найти в їх письмах. Св. Іван згадує за дві пасхи, отже числить дїяльність Спасителя більше як на рік. В гл. 6. стих 4. говорить: „бѣ же близъ пасха празникъ“. Если слово „пасха“ походить від св. Івана, а не є пізнїйшим додатком переписчиків, то після св. Івана Христос вчив через три пасхи, отже понад два роки. Єслиж слово „пасха“ не є автентичне, то св. Іванови належало би ся лиш слово „празник“, під яким деякі розуміють празник кучок, а в такім случаю Христос вчив би лиш понад один рік. В гл. 5. ст. 1. читаємо: „бѣ праздникъ іудейскій“. Єсли під тим празником розуміти пасху, то Христос вчив через чотири пасхи, отже понад три роки. Єслиж тим празником було сьвято пурім (Естири), то Христос вчив коротше.

Переважна часть біблїстів числить публичну дїяльність Христа на півчварта року, суть однак і такі (прим. Ван Бебер, Бельсер), що принимають лиш півтора року.

З табору австрийских біблїстів.

Австрийскі теольоґи — на жаль не рускі — причинили ся не мало до розцьвіту біблїйних наук. В Відни видав 1903 р. Герм. Zschokke свою Historia sacra в 5. виданю. В Кеніґрецу вийшла моноґрафія про „das alttestamentliche Zinsverbot“ Гейцля 1907. Оломунецкий професор Ал. Мусіль положив безсмертні заслуги для висліджения Арабії. Пельцль в Відні поставив безсмертний памятник „Апостолови народів“ своєю моноґрафією „Paulus“. Ґутяр в Ґрацу ширить знане посланій св. Павла. В Інсбруцї кладе Фонк величезні заслуги для зрозуміня причт, чуд і бесїд Спасителя, а Геценавер ладить найлїпший текст Вульґати. В Бріксен видає Шенфер 4 виданя своєї клясичної, на французске переведеної, істориї старозавітної. А віденьске товариство наукове імени Льва видає науковий коментар до св. Письма.

Theod. Innitzer (Wien 1908 ст. XX—520) видає моноґрафію „Iohannes der Taufer“, яка стає побіч моноґрафії Пельцля про св. Павла. Література цїлого сьвіта: еґзеґетично-біблїйна, гомілетично-патристична, історична, поетична і з істориї штуки зістала оброблена так, що на сї підставі представив автор величаву стать ґеніяльного проповідника покаяння, який відбиває ся від історичного тла месияньского периоду. Величава стать, перед якою сьмішними піґмеями видають ся раціоналїстичні теольоґи та поети, що раді би стягнути великого Сьвятого в низину пересічних людских змагань.

о М. Дороцкий.

Кілька слів о пограничнім місточку Дубецку.

I.

Коротка істория парохії.

Дубецко, старинне руске місточко, в котрім нині не почуєш рускої мови, сягає XIII. століття. Що се було руске місточко, вказує сама назва, походяча від дубів, колишньої окраси тої місцевости, як се впрочім потверджають і записки з XVII і XVIII. ст., находячі ся в парохіяльних актах місцевого приходу латиньского*). Та новійшими часами мабуть враз з дубами затер ся і руский характер місточка.

Положене теперішнього Дубецка не є те саме, яке було давнійше, попередними віками. В повисше згаданих записках читаємо, що давнійше Дубецко лежало там, де тепер є Руске Село (ubi nunc pagus Ruska wieś cernitur). І якраз ся обставина є для нас відрадою, бо там, в руско-сельскій парохії, руский характер не то що не затер ся, але ще, особливо в новійших часах, сильно утвердив ся. Осталось се головно завдяки щедрій фондациї ґрафинї, Нїмки, на удержане в Рускім Селї рускої пароха, бо доси Руске Село належало до Дубецка; дальше завдяки щедрій жертві бл. п. Митрополита Куїловского, бувшого пароха, на будову нової церкви; тай вкінци завдяки усильним заходам теперішнього Всч. о. пароха, Юл. Чучкевича, коло здвигненя величавої церкви, тої певної та непобідимої кріпости руско-катол. Церкви та рускої народности на окраїнах дуже ворогами загрожених.

В записках нема згадки про основане першої рускої парохії в Дубецку. По всякій віроятности руска парохія ще старша, чим само місточко, бо місточко се, як звіщають записки, повстало з села через наданє йому права маґдебурского. Із записок та й з устного переданя, яке й нині живе між парохіянами, відомо, що в Дубецку було кілька церквей, а костела не було жадного. На горі коло Руского Села, яку і тепер називає народ монастирищем, був Василияньский монастир, та мусїв певно піддатись долї иншихъ собратів за часів Йосифа II. В пізнїйших доперва часах повстав і латиньский костел, а ще пізнїйше лат. парохія. Дубецкий костел попав був на який час у руки кальвінів, а то за часів славного „diabł-a Łańcuck-ого“, котрий

*) Всч. о. М. Ґурнїцкий, місц. лат. парох, був такий добрий переглянути зі мною ті записки, одні повитягані з актів городских, а другі записані місц. лат. парохами, яко місц. парох. хронїка. З тих записок я тут користаю.

свої правдиво діявольскі жарти вистроював в Дубецку зі свого красно положеного замку *).

Яку долю переходила руска парохія в Дубецку, не знати. Нинїшна одна убога, деревляна церковця, дві чи три рускі родини в містї, говорячі віддавна по польски, загальне число парохіян, доходяче тепер по всїх околичних селах до 600 душ, уживаюче тоже польскої бесїди — нехай сьвідчать про се невідрадне положенє. Про відносини між рускими а латиньскими місцевими парохами годить ся навести за парохіяльною лат. хронїкою факт, котрий нам ті відносини в дечім осьвітлює. Читаємо там іменно в кількох місцях під датою, коли припадає чи лат. „Боже Тїло“, чи може якийсь місцевий празник, докладно не тямлю, в II. пол. XVIII. стол., що „ruskim hospodynom“ — в иньших місцях „porom“ — заплачено якусь там скількість — вже забувєм скільки — горцїв — „wódki“, а то мабуть за їх участь чи поміч в тих богослуженях. Коротенька записка, та богато говорить!

II.

Теперішний стан рускої парохії.

Нинї ратує ся то, що еще доси не потонуло, не загинуло для нашого обряду і нашого народа. А стратилось богато. Про давні часи не згадую. Подаю тут лиш то, про що можна було розвідати ся. І так оповідають, що в новійших часах найбільше перейшло на лат. обряд і приняло польску народність за якогось пароха, котрий поїхав у Холм шукати лучшої долї. З тої обставини мав скористати лат. парох, та завзивав, заклинав руских парохіян, щоби спасали свої душі перед схізмою. Відтак перейшло богато при конкуренції на направу церковного даху. І нинї то перетяганє не устало, та наші вороги уживають всяких способів, нераз справдї негідних не лиш слуги Христового, але взагалї образованої людини, щоби лиш одну, другу душу спольщити **).

Богато добра зробив для тої пограничної Руси теперішний Всч. о. парох Р. Прислопский. Зі складок зібраних з цїлого краю удало ся йому мимо великаньских перепон збудувати мурована церков дочерну в Бахорци, колишнїй самостійнїй рускій парохії, до котрої належала ще дочерна Костева. З кінцем XVIII. стол. згоріла там церков, а враз з тим нещастєм пропала і самостійна парохія. Число душ доходить там нинї до 300. Говорять тоже по польски, однак маючи вже свою красну церковцю, держать ся кріпко свого обряду. Справдї тою новою кріпостию на тім пограничу здержить ся без сумнїву напір латинїзациї і польонїзациї на схід, на нашу руску Церков і на наш нарід, тим більше і успішнїйше, що на тій лїнії боєвій ті церкви — кріпости або вже станули, як в Володжи і Глуднім, та

*) Гляди: Wł. Łoziński: Lewem i prawem II. tom.

**) Чит.: Свщ. Романъ Прислопскій: примѣръ латинизаторскои гакаты на рубежахъ Галицкои Руси. Перемышль 1903.

в Рускім Селї, або доперва ставляють ся як в Динові, Павлокомі, Іскани, Кривчи. Но і противники тут, в Бахорци, як і взагалї в цїлій Дубецкій парохії добре укріпили ся, бо школа, де виховуєть ся дїтвора, наша будучність, цїлковито в їх руках. В цїлій парохії мимо трудів і заходів о. Прислопского не учать рускої мови, хоч в Бахорци число руских дїтий доходить до 50, а на передмістю Дубецкім понад 35. Коли додати ще й сю невідрадну обставину, що в тих школах дуже рідко можна мати катихизацию, бо або зовсїм не ухвалюєть ся підводів, або дуже рідко підводи присилаєть ся, проти чого не поможуть нїякі рекурси, то маємо зовсїм не потїшаючі вигляди на будучність.

Самі парохіяни суть до рускої Церкви досить привязані, а в справах народних ідуть за своїм отцем духовним. Я уважав їх, головно невісти, за правдивих мучеників нашої Церкви. Кілько там пролялось і тепер проливає ся сльоз, а часами й крови задля рускої Церкви і народности. Кілько там по мішаних родинах проклять, зневаг нашої народности і Церкви. А ті, що є поставлені на сторожи закона любови, ті нещасні ще більше розятрюють поломінь ненависти. Не диво, що слабші духом упадають під безглядним напором напастливого противника.

Який ратунок?

Насамперід сердечна духовна опіка над душами вірних. Народ побожний, радо буде держати ся церкви, коли побачить, що в нїй найде повне заспокоєнє своїх душевних потреб, коли особливо присвоїть собі та більше порозуміє свій питомий прекрасний славяньский обряд. Треба також памятати, що наш народ на пограничу набрав ся й сам під впливом латинян їх звичаїв *богочестія, а не видячи у своїй церкві того*, що його тягне до костела, набирає мимоволї якоїсь неохоти до церкви, а противно якогось потягу до „косцьола". Коли-ж і по наших пограничних церквах оживить ся наші богослуженя красним всенародним сьпівом, прекрасними молебнями, тими правдивими источниками побожности, коли житє парохіян відсьвіжить ся, підкріпить ся та відновить ся церковними братствами, одним словом, коли окружить ся тих вірних сердечною опікою, тодї они не то що всїм серцем прилинуть до своєї церкви, але ще стануть ревними апостолами славяньского обряду між своїми братьми, котрі свій питомий рідний обряд і народність зненавиділи. Овочі такої працї є великі і красні. І таких парохій на пограничу є вже й нинї досить. Дай Боже їх що раз більше. Згадаю лиш за Порохник, Кінське з дочерними селами, Руське Село, де, як чувєм, або й бачив, хоч перепони були великі, однак завдяки усильним заходам ревних сьвящеників — народ раз на все привязав ся до своєї церкви і народности.

Дальшим способом ратунку є видаванє для цїлого пограничавідповідної часописи латиньскими буквами а в части може і в польскій мові, но в рускім христіяньскім дусї. Ся часопись зробила би богато і для Церкви і для народа,

і то не лиш на пограничу, але і по наших містах та місточках. Для Церкви, бо могла би прийти з помочию сьвященикам через поміщене пояснень обряду і т. п.; для народа, бо познакомлювала би сї численні маси нашого пограничного народа про наші народні дїла з нашого национального становища, між-тим як тепер довідують ся про них по найбільшій части з польских часописий і то часто нам дуже ворожих. Сю потребу подібної часописи відчуває богато як з простолюдя так і зі сьвящеників, працюючих на пограничних парохіях. О тім маю нагоду переконати ся сам будьто листовно, будьто устно.

Про виданє відповідних, добрих молитвословів, пісний церковних, коляд, календарів не буду розписувати ся, бо-ж се річ сама собою зрозуміла, а тепер таки пекучо потрібна.

Величезним наконець добродїйством було би зрівнанє календарів. Обходженє таких важних сьвят, як Рождества Хр., Великодня і др було і є там причиною родинних колотнеч. Нераз з плачем прибігає до свого сьвященика мати родини або донька, що муж чи отець замикає перед ними сьвяточні одяги, катує їх, не хотячи їх пустити в руске сьвято до церкви. Знаю кілька страшних случаїв. Наведу тут лише оден. Дїяло ся то не в Дубецку, а в иншім нашім місточку. Донька вибирає ся до церкви до сповіди. Батько, Поляк, не позволяє, забороняє, сварить. Коли-ж донька опиралась, хопив за сокиру і замахнув ся на рідну доньку. В тім донька уклякла, оминула в той спосіб смертного удару, і каже до батька: Бийте, убийте мене, я вмираю за сьв. віру! І батько якось схаменув ся. Але страшна, правда? та потрясаюча сцена! Дїти одної сьв. віри, дїти одного Христа Г. — а яка між ними ворожнеча. Рідний отець рідну свою доньку хоче житя позбавити. Та за що?

А якже би се було інакше, кілько то менше зневати Бога було би між людьми, коли би так от хочби і в нашім примірі в оден день сьвяткували і батько і донька.

Ще одно. В нинїшних часах великим маґнесом для людий є фінансові институциї. Отже добре було би закладати на пограничу свої фінансові институциї, позичкові каси і т. п., щоби наші парохіяни не залежали в таких пекучих дїлах від чужинців. Бо яку шкоду приносить матеріяльна зависимість, бачимо наглядно хочби на львівских Русинах, але слїдно той лихий вплив тої зависимости вже і по селах. І таких фінансових институций є вже трошка і на пограничу, як пр. в Володжи рочделївска крамниця та каса Райфайзена, а в Дубецку „Народна Поміч“ каса поз. і щаднича. Кромі матеріяльних користий є з таких институций ще й неоцїнена користь моральна і для Церкви і для народа.

Бібліографія.

Автор акафиста — сьв. Роман Сладкопівець!

P. F. Krypiakiewicz, De hymni Acathisti auctore. („Byzantinische Zeitschrift“ XVIII (1909), 3 і 4, ст. 357—82 і окр. відб...)

Два літа тому ми подали в „Ниві“ (IV. 1907, ч. 20 і 24: Із спорів про акафист) огляд дослідів над автором акафиста до Пр. Дїви. Ми вказували на то, як у послїдному пятилїтю вчені ріжними дорогами почали послїдовно зближати ся до себе в однім напрямі, який що крок то близше определяє час і місце загадочного походженя сеї несїдальної пісні. Коли Грек византолог А. Пападопуло — Керамевс 1903. р. поставив тезу, що акафист склав патриярх Фотій з нагоди освобожденя Царгорода від облоги Русинів 860 р., тоді Théarvic доказав ему (в Echos d' orient 1904) на основі ціріхскої рукописи з IX-го ст. і аналїзи тексту пісні, що вона зовсїм не сьпівае про визвіл столиці, а є лишень похвальним имном в честь Богородиці о характері виключно духовнім. Патриотичним пеаном Царгородця вона стала доперва пізнїйше, коли перед першим ікосом появив ся характеристичний засьпів, у якому „город“ (у Славян „раби“) сьпівае своїй „Взбранной Воеводѣ побѣдительная“. Сейчас опісля Бенедиктинець Плячідо де Меестер з Риму ясно доказав, що акафист, се пісня на Благовіщенє і Воплочене Сина Божого і не має нїчо спільного з істориєю Царгорода. До неї навязуе лишень перший кондак, але сей по своєму духу і пізнїйшому походженю до цїлости не належить. Рік пізнїйше, історик штуки византійскої проф. Стшиґовскі з Градця висказав на основі іконоґрафічних памятників здогад, що акафист мусїв повстати в Сириї. Здогад сей потвердив оріенталїст Баумштарк імнольоґічними і лїтурґічними паралелями, та прийшов до заключеня, що акафист „прямо мусить бути плодом сирийскої землї. Він бо носить на собі цїлковито характер поезиї, якої клясичним містцем є як раз Роман (Сладкопівець пол. 6 віку), а вона є чисто і цїлковито сирийска і віроятно саме через колишнього діякона храму Воскресеня в Берітї зістала перещіплена до візантийскої столиці“.

На сїм спинив ся був проблєм акафистовий. Дорога була вказана, субстрат підготовлений, еще лиш ждало ся на послїдне слово.

І нашому сьвященикови, о. д-рови Крипякевичови припала ся честь, его остаточно сказати.

Видячи, що дотеперішні докази зовнїшні, історичні сьвідоцтва за скупі і не вистарчають до порішеня питаня авторства

акафисту, він у висше згаданій розвідці звернув ся до доказів внутрішних, до аналїзи змісту, укладу і особливих прикмет сеї пісні, щоби сею дорогою вислїдити ві забутого півця. І так розглянувши хід гадок поеми, автор констатує, що І. часть ві (звороткa А—М) сьпівае історию Воплоченя Сина Божого, а друга (*N*—*Ω*) величае саму Тайну. Уклад пісний в сего рода, що звороткы довші і коротші слїдують по собі на переміну і то так, що довші величають Богородицю, а коротші Воплочене Слово. Засьпів: „Взбранной Воеводѣ“, змістом і укладом виріжняючий ся від цїлої поеми, не може бути автентичний. Він вставлений пізнїйше на місце первісного, який доховав ся до наших часів, і в ним тропар суботи 5-ої вел. посту (акафистової): „Повелѣнное тайно“. Таким чином акафист величае тайну Воплоченя в хвилї Благовіщеня і нїяк не може бути лучений з подякою за освободженє Царгорода: — результат, який стверджує дослїди попередників і доповняє їх тим, що доходить до первістного засьпіву, гармонїзуючого з цїлостию поеми.

На яких доказах ш. автор опер свої висновки? Не говоримо про ревіндікацию акафисту Благовіщеню, бо се само собою очивидне, се сказали вже попередники, се від давна вже находимо в наших акафистниках і молитвенниках. Йде туть о кондак „Повелѣнное тайно“, який мае стояти, чи радше стояв первісно місто „Взбранной Воеводѣ“. Зіставляючи побіч себе оба сї засьпіви, о. Крипякевич звертае увагу, як не лишень зміст, але і форма першої строфи, ві уклад, поетичний стиль і фразеольогія навіть у найдрібнїйших річах тїсно вяже ві з цїлою поемою. Кромі сего він віднайшов одно ще, вправдї не дуже давне, але пряме сьвідоцтво приналежности згаданого кондака до акафисту. Ото у виданю акафиста, зладженім 1746. р. у Римі через диррахійского архиепископа Йосифа Скіро (Schiro), стоять перед имном оба засьпіви. — А ми до сего додамо, що наколи „Повелѣнное тайно“ вяже ся з акафистом у одно, тодї стае вже ясним той загадочний факт, чому сей кондак, гармонїзований яко подобен, не мае нїгде тропарів, підходячих під его напів?...

Доси ш. автор занимав ся лишень вступними увагами, які ще раз мали ствердити, що ідея акафисту в звеличене тайни Воплоченя. На сїй основі він відтак приступив до аналїзи богословя сеї пісні, щоби сею дорогою відшукати ві творця. Ключ до розвязаня сеї загадки він віднайшов у початкових словах 8-го ікоса, який не лишень становить сам вершок у цїлій артистичній будові имна, але і в неначе осию, доокола якої обертае ся цїлий ві доґматичний зміст. І так речене: „Весь бѣ въ нижнихъ и вышнихъ никакоже отступи неописанное Слово: снисхожденіе бо божественное, непрехожденіе же мѣстное бысть“ — не лишень позитивно викладае науку о Воплоченю, але ще полемічною своєю стилїзациєю подвоячно і рішучо осуджує єресь Аполлїнаристів з IV-го віка. Вони бо — після тріхотомії Платона розличаючи у чоловіцї межи тїлом, душею

а умом — учили, що Син Божий мав лишень тїло і душу людску, а на місци людского ума божу природу; їхні же ученики визнавали, що Христос принїс на землю тїло небесне і співсущне з божеством, а не взяв его від Пр. Дїви. Із сею вересю бороли ся вітцї IV-го, золотого віку: сьв. Григорий Назиянский і Нисский, та сьв. Ефрем Сирийский, отже до їхнього круга належить і поет акафисту. Не є ним сьв. Ефрем сам, мимо сего, що є богато спільних точок межи сим сьвятим, а акафистом; а не є тому, що чудова гармонїя форми і емінентно грецкий характер пісні проти сего промовляють. Отже не лишає ся нїчо иншого, як добачувати творцем акафисту мужа, який би стояв у близьких зносинах із сьв. Ефремом, а рівночасно був містець форми. „Таким же є не хто инший, а Роман Сладкопівець, великої слави церковний поет, який 13 десятків після Ефрема Сирийского († 373), за часів царя Анастасія I. (491–518), прийшов із Сирії до Константинополя, і тут вславив ся новим родом имнів, званих кондаками".

Свою тезу п. автор опирає на зіставленю цїлого богословя акафисту, яке є наглядно Романове. Навіть прочі богословскі звороти, як прим. образ пастиря, що сам став ся вівцею, відповідають ему. Дальше артизм у зверхній формі пісні, особливо гармонїйне розложене материї на строфи, є питомі Романови. На послїдок цїлий ряд висловів і фраз дослівно нагадує Сладкопівця, який з тих самих причин мусить бути уважаний також і за автора кондака: „Повелѣнное тайно".

Такий хід гадок і арґументациї в розвідцї о. д-ра Крипякевича. Головна ёї теза, що сьв. Роман Сладкопівець є автор акафисту, переведена ясно, льоґічно і — головна річ — переконуючо. Вправдї вже і передше були здогади, а навіть і рішучі обставаня за авторством Романовим, прим. у Архим. Амфилохія (Кондакарій въ греческомъ подлинникѣ 1879, ст. 16); Ал. Лаврїота (Ак. імн в „Константінуполїс" 7. IV, 1893 № 75); П. Папаґеорґїу (Byz. Zeitschr. VIII, 1899, 408), — але видно, що вони не трафили до переконань, коли удержували ся або виринали відмінні погляди; а не трафили тому, бо не мали за собою достаточних доказів. Докази о. д-ра Крипякевича суть так наглядні і так много бачимо спільних точок у Романа і акафистї, що від тепер вже відай у тій справі двох гадок не буде. Коли еще у кого полишить ся який сумнїв, то хиба тому, що п. автор опер ся виключно на внутренній аналїзї пісні і на паралелях з иншими творами Сладкопівця, а не поставив своєї працї в звязи з дослїдами орієнталїстів, у горі нами згаданих (а вони себе, як слїдно було, взаїмно доповняють); по друге, що він у сьвітлї своєї розвязки не розброїв доказів ставлених доси за иншими поглядами. Правда, деякі з них самі від себе упадають, але деякі все таки еще можуть бодай хоть критикам справляти клопіт. Но все то другорядні річи і вартости працї не зменшують Для нас вона важна з двох причин: раз, що остаточно порішає проблем, який довгі лїта мов загадочна Сфінкс

стояв перед істориками церковної літератури; по друге, що здїлав се один з наших сьвящеників і то в перворядним строго науковім журналї. Іратулюємо ёму сего і з всяким признанем підносимо его широке начитане в патристичній літературі, яке слїдне в его працї. — *Др. о. Боцян.*

Цїкава і оригінальна праця вийшла сего року в Кракові: **Historya polityczna kościoła w Galicyi za rządów Maryi Teresy** — кс. д-ра Владислава Хотковского, проф. краківского унїверситету. Автор знаний вже з попередних своїх історичних праць, як: „Dzieje zniszczenia św. Unii na Białorusi i Litwie", „Historya polityczna dawnych klasztorów panieńskich w Galicyi 1773—1848" і ин. Сегорічна праця, на яку ми отсе звертаємо увагу, на виданє якої крак. Академія наук дала субвенцию, складає ся з двох томів: перший має 444 стор., другий 532 стор. Автор користав з архівів урядових віденьских (мінїст., двірск. і т. д.), римских, а також з приватних архівів. В тій працї есть много справ, котрі дотичать руску Церкву, — особливо в другім томі. Есть много актів, о котрих дотепер історики Церкви рускої не знали, бо немали приступу до тих всїх архівів, передовсїм віденьских. Не дасть ся однак — на жаль — заперечити, що автор місцями не есть безсторонний для Русинів. На доказ тої сторонничости автора супротив Русинів наводимо деякі більше драстичні уступи.

II. 470. To jest prawdą, że ta nowo powstała kapituła u św. Jura ma haniebną kartę w dziejach Unii (капітула львівска сьвятоюрска повстала в XIX. стол.!)

II, 399. Biskupi i prymasi polscy mieli wzrok polityczny. Znali dobrze charakter Rusinów, ich dziedziczną fides graeca i nienawiść hajdamacką. Że się nie mylili, przekona nas władyka lwowski (Лев Шептицкий).

II, 471. Ruskie duchowieństwo, świeckie i zakonne, zdradza wyraźnie ducha byzantynizmu, do którego od wieków przywykło i od razu uznaje w Maryi Teresie swoją najwyższą władzę kościelną.

II, 470. Bazylianie udawali się ze wszystkimi potrzebami i sporami do M. Teresy, zapominając o Stolicy apostolskiej.

II, 474. Спір Василіян за мощі (Івана Сучавского і Партенія) кінчить автор так: Nie wiedzieć, co tu większą odgrywało rolę, czy ciemnota czy prawdziwie byzantyńska służalność zakonników; ale to wiemy na pewno, że żaden łaciński klasztor w Galicyi nie okazał takiej bezdennej nikczemności, jak Bazylianie w Żółkwi.

Дальше суть в тій книжцї і деякі недокладности, пр.:

Митрополита гал.-київс. Володковича як також еп. львів. Біляньского бере автор досить в оборону. Шкода, що автор не користував ся ученими історичними виводами Мих. Малиновского в Рус. Сіонї 1877, де докладно представлене становище еп. Біляньского в справі капіталів зібраних еп. льв. Шеп-

тицким (попередником Біл.) на основане капітули у Львові. Гарасевич і Пелеш роблять поважні закиди еп. Біляньскому, до котрих прилучує ся Мих. Малиновский, наводячи ріжні урядові (ґуберн. і под.) акти і лист (польский) митр. Язона Смоґоржевского і цїлу урядову пертрактацию що до маси по еп. львів. Шептицкім.

Дальше суть деякі цїкаві річи в тій книжцї. Пр. така річ. Як умер 1779 в Радомислю на Украïнї Лев Шептицкий, еп. льв. і митр. киïв. гал., а небавом Атан. Шептицкий еп. перемиский, то цїс. М. Тереса іменовала епископом львівским Петра Біляньского (сьвіцк. сьвящ.) а перемиским Макс. Риллу, епископа холмского; холмска епархія до 1809 в більшій части належала до Австриї. Однак цїкаві річи оповідає кс. проф. Др. Хотковский за кандидатури на оба епископства по смерти Шептицких. Ґубернїюм уложило було терно, то есть Канґудза, Андр. Липницкого з Зарваниці і кан. Біляньского. Сьвящ. Андр. Липницкий, парох Зарваниці „zajmował się gorliwie kształceniem kleryków, na ten cel przeznaczył fundacyę 100 tyś. złot. pol. — częścią ze swoich pieniędzy, częścią ze składek — i na ten cel kupił wieś“ (Цьвітову коло Бучача, належачу ще нинї до дотациї пароха в Зарваници). Кандидатури на епископства внесли також Василияни і то 6 Василиян до ґубернїюм, а „3 innych, równie skromnych i pokornych bracі św. Bazylego wniosło podanie wprost do tronu“(цїсаревої). Одні і другі писали по нїмецки. Лат. архиеп. львівский Сераковский (прихильник Василиян, противник Льва Шептицкого і основаня капітул) протеґував у Відни Шумляньского і Братковского, обох Василиян. Надворна канцелярия запропоновала на львівске епископство Біляньского а на перемиске Василиянина Шумляньского; цїс. М. Тереса першого займенувала, а місто Шумляньского несподївано назначила Макс. Риллу з Холма.

Рівнож цїкаві суть письма урядові державні так віденьскі як і львівскі в справі руских епископів луцкого і холмского, котрих епархії частями належали до Австриї; так само суть подані важні акти державні дотично руск.-кат. митрополитів киïвско-галицких

Суть там також подані декотрі статистичні дати що до руск. монастирів і руских епархій після списів урядових державних і деякі назви подані так, як писали тодї нїмецкі урядники. В р. 1779 було в Галичинї 58 василияньских монастирів мужеских, а женьских 9, — разом 67. Василиянок було 66 а Василиян 392. Монахинь лат. було 635, а лат. монахів 2.330. Парохій лат. було 715, а кілько було лат. духовеньства при лат. парохіях, не подано. Але було їх звичайно кількох при костелї, пр. в Лянцкоронї були кромі пароха ще „2 X. X. prebendaryusze“, а прецїнь було много колеґіят і препозитур при костелах парох., то там було по кількох або кількanайцятьох лат. духовних Рівнож були екс-Ґзуіти і другі лат. секуляризовані монахи професорами, а тих не числено.

Руских парохій в р. 1779 було 3.321, небавом цїсар Йосиф дуже много стягнув („концентрация“), а в р. 1809 відпало (около 140) досить руских парохій холмскої епархії від Австриї до царства польского конґресового. З луцкої епархії належало 1779 р. до Австриї 116 парохій, з каменецкої 190; всї подані висше з луцкої епархії належать тепер до львівскої, з каменецкої належить тепер 185 давних парохій до станиславівскої, а 5 до львівскої. — *о. Й. Гнке.*

Всячина.

16. падолиста с. р. минуло 25 лїт, як кард. Пароккі, ґен. вікарий Риму, висьвятив теперішного папу **Пія X.** на епископа. Сей епископский ювилей Сьвят. Отця — на Єго-ж бажанє — відсьвятковано в Римі з найбільшою скромностию.

Преосьв. Ординарият перемискої епархії в „Вѣстник-у“ ч. 9. поучає широко, яка має бути форма і який стиль ріжних подань і справоздань, взагалї переписки урядів деканальних і парохіяльних з церковними і сьвітскими властями. Що до внутрішної сторони тих письм таке пише: „Мова повинна бути правильна, після граматики і складнї малорускої. Часто з жалем спостерігає ся, що деякі настоятелї деканатів і душпастирі, неначе-б не вміли або цурали ся своєї рідної, матїрної мови, в урядових поданях чи то до духовних, чи сьвітских властий послугують ся висловами і граматичними формами, незгідними з духом нашої малорускої мови, з чого повстає незрозуміла і недостойна нашого народного почутя мішанина церковних, росийских і польских слів і форм.

„Стиль і спосіб представленя річи повинен бути поважний, без іронії, сарказмів, шуток і всяких проявів пристрасного і розбурханого ума. Навіть в жалобах, доносах і оправданях не повинно бути слїду пристрасти і негодованя. Повага домагає ся також поминеня тривіяльних і простацких висловів.

„Перестерігати рівнож треба, щоби в поданях задержане було приналежне відношенє, в якім остає пишучий до особи або власти, до якої пише, а також і відношенє, в якім між собою находять ся власти, о котрих в поданю згадує ся. В поданях до висшої особи або власти повинна виявляти ся відповідна почесть, але без підхлїбства і пониженя; в письмах до осіб або властий рівнорядних — ввічливість і чемність.

„Вкінци примічаєм, що поданя Всч. Сьвященьства мають відзначати ся в кождім случаю чемностию і духом церковним; прото уміренностию чи то в висказаню, особливо коли о що просить ся, чи то в заявленю своєї гадки“.

Сумно воно, що нашим съвященикам потреба все те аж пригадувати. Примічаєм, що подібні пригадки зроблено недавно і польскому духовеньству (Gaz. kościelna, ч. 43. „O ile kapłan powinien stosować się do zwyczajów i przepisów towarzyskich“). Тому то ми й наводимо сї уваги, бо гадаєм, що і для загалу нашого духовеньства не будуть вони безпредметові.

Конференциї Деканів. „Kronika Dyecezyi przemyskiej“ в ч. 9. за місяць вересень, подає звіт з 7-ої конґреґациї деканів. Відбула ся она 19. серпня с. р. під проводом тамошнього лат. Владики. Справи самі актуальні обговорювано. Була там справа польского дому в Римі, справа науки релїґії, справа культу Серця Христового, справа надзору над добром церковним — над будинком, лїсом ерекциональним і т. д., вкінци справа суспільної дїяльности клиру.

По докладнїйші інформациї відсилаю читачів до жерела, менї о що иншого ходить. Чи не було би пожаданим розглянути ся в справі — та подібні конференциї деканів завести в нас? Річ поважна. Богато, пребогато справ є, що з ними нїяк до консисториї відносити ся, бо консистория не була би в силї всїх їх полагодити, тим більше, що богато з них безпосередно не тикають консисторию, як уряд. Такі справи можна би дуже красно обговорювати, ухвалювати, впроваджувати в дїло і наглядати через конференциї деканів. От—хочби взяти таку справу як солїдарність клиру. Пише ся про неї, говорить ся, нарікає ся, — а всьо то нїчо не поможе. Конференциї деканів були би початком. Возьмім справу вдовичо-сиротиньского фонду. Правда, до того суть відпоручники деканатів, але менї здаєть ся, що инший оборот взяла би справа, коли-б всї соборчики ї розглянули всесторонно, поставили відповідні дезідерати і вказівки, а декани на конференциї їх ухвалили і корпоративно зарядови фонду предложили. Можливо, що наші вдови діставали би більше, як по 100 к. на рік. Возьмім справу наших товариств сьв. Петра, або сьв. Павла. На 52 деканати 3, словами: т р и інтересують ся ними; решта анї думає, — а справа не малої ваги. Ну, а хоть би взяти й саму дїяльність деканів, тих що письмо зве: oculus et bracchium episcopi. Чи не потребуєте Ви, Впр. О. О. Декани, спільного порозуміня, вказівок, що виходили би від Вас і для Вас? Видко, що не зла річ ті конференциї, коли в перемискій лат. епархії вже сїм їх відбуло ся. Піддаю під розвагу Впр. О. О. Деканам сю справу в надїї, що бодай голосом відозвете ся про неї. — *р – в.*

Теми на соборчики деканальні. В тій самій „Kroni-ці“ за місяць сїчень 1909 р. читав я, які теми визначено на соборчики в р. 1909. Отже теми визначує Ординарят. Се може видавало би ся вкорочуванєм прав і свободи деканів і кондеканальних, та на мій погляд воно не так зле.

Хто знає, чи не було би добре, колиб в нас визначувано з гори теми на цїлий рік, і то однакові для всїх деканатів. Користи з того були би такі:

1) Декан не потребує вишукувати теми, — має готову;

2) Кондеканальні знали би з гори теми і приготовили би ся до їх обговореня (бо часом памятає про тему тільки референт!);

3) Сотрудники і ті парохи, що переносять ся з місця на місце, були би також приготовані, в якім небудь деканатї найшли би ся;

4) Можна би подавати теми важної загальної натури, — а тодї вони оброблені і передискутовані, могли би бути образцем стану цїлої епархії — вказівкою, знаком змагань і домагань цїлого клиру.

Приміром читаю в „Kroni-цї“ такі теми: 1) Jakie zmiany wypadałoby zaprowadzić w ustawie konkurencyjnej z 15. sierpnia 1866, uzupełnionej ustawami z 16. kwietnia 1896 i z 20. sierpnia 1905? 2) Co robić, aby rozwinąć i ożywić działalność Związku katolicko-społecznego na polu życia religijnego, oświaty ludowej i miłosierdzia chrześcijańskiego? і т. п. Представмо собі, що в нас на такі або подібні теми відповідає 52 вироби, передискутовані цїлим епархіяльним духовеньством. Зібрана есенция всїх тих виробів була би: 1) знаком гадки, домаганя цїлого духовеньства; 2) вказівкою, як в даній справі поступати і то вказівкою не аби якою, коли зважимо, що „vox populi — vox Dei“.

А в нас справ таких чи мало? Чуєш, що той а той деканат зажадав від Ординаряту, щоби постарав ся о знесенє розпорядженя, виданого Радою шкільною, котрим заказує ся дїтям шкільним брати участь в богослуженях на памятку знесеня панщини або хрещеня Руси.

Най таку ухвалу подадуть всї деканати, а тодї референт консисторії не думав би довго, а написав би: „Духовеньство цїлої Епархиї — 1000 або й більше сьвящеників домагають ся того“ — ну і Рада шк. очуняла би. Або най ухвалять всї соборчики, що домагають ся означеного терміну, в якім Староство. по внесеню прошеня о розписанє конкуренції має конкурєнційну розправу розписати, тодї Ординарят має підставу до домаганя від ряду, тодї й не чекало би ся на конкуренцию 15 або й більше лїт, як декуди буває. А таких справ найшло би ся много! Ну і сама гадка, що той сам предмет 52 референтів обробляти-ме, 52 соборчики обговорювати буде, а відтак его читатимуть разом з другими, була би принукою до солїдного обробленя теми. А то нераз лучає ся, що хтось от так від нехочу обробить якесь питанє з доґматики або моральної, підписує широкими буквами і повним іменем та позволяє друкувати... Чому — най буде щось доброго, то референт ще й сам походить, щоби використати. — *р—к.*

В половинї листопада с. р. відбула ся **в церкві сьв. Преображенія у Львові** осьмодневна **місия** для вірних. Отже, Богу дякувати, зачинає ся вже і в нас робота над стягненєм вірних до церкви та над спиненєм масової дезерциї з нашого обряду. Дай Боже, щоб за

церквою съв. Преображенія пішли і другінаші церкви, щоб всї вони частїйше отвирали ся на приняте вірних, щоб богослуженя відправляли ся в них правильно*), щоб з їх проповідниць лунало в зрозумілій мові і в гарній формі сердечне слово Боже, щоб в їх сповідальницях сидїли частїйше не лише бідні сотрудники, але й совітники — чи то почесні, чи й дїйсні і т. д. Розуміє ся, за уладжене згаданої місиї належить ся Впр. о. парохови повне признане, та менше признане належить ся ему за оповіщеня, якими запрошував на ту місию львівских Русинів. Щоб стягнути їх як найбільше до церкви, повинен би був просити їх у їх мові таї зрозумілою їм правописию — тим більше, що й між „місионарями“ съвященики Українцї становили більшість.

При тій нагоді підносимо провект: чи не добре булоб по наших мійских церквах ввести на тихих Службах Божих т. зв. Zehnminuten-Predigten? Просимо наших мійских о. о. парохів забрати на сторінках „Ниви“ в тій справі слово.

Видаване съвідоцтв метрикальних незнакомим або неневним — приходячим з чужої місцевости — личностям найлучше так урядити, щоби ті съвідоцтва висилати почтою рекомендованою до дотичного руско-кат. Уряду парох., а вимине ся много abusus! — *Сельский парох-практик.*

З'їзд деканальних відпоручників дяків з всїх трох епархій, що відбув ся 20. жовтня у Львові, ухвалив між иншим: висилати петициї до парляменту в справі признаня дяків церковними функционарами і назначеня їм плати бодай по 600 кр. річно; упросити о. Генр. Поляньского, щоби обняв редакцию і виданє ґазети „Дяківский Глас“, котра повинна би появитись уже з новим роком; візвати всїх дяків, щоби подібно деканальним соборчикам съвящеників збирались на наради в кождім деканатї чотири рази до року для обговореня дяківских справ і орґанїзациї.

Що гадають наші Всч. Отцї о таких фактах, як отсей, про який пише нам Всч. о. Й. Г. з К.?

„Річ мала ся так. Тутейший посесор п. Пастернак (жид) казав в часї жнив своїм форналям возити збіже в неділю і то вже від 11-тої години перед полуднем. Гостинець, котрим їздили фіри его зі збіжем, провадить по при саму церков. Стерпіти се було годї. Говорю в церкві про таке обурююче зневаженє неділї. На другу неділю повтаряє ся знов то саме. Коли форналї звертали ему увагу, що я в церкві напятнував вже таке поступованє, жид кпив собі з мене і не зважаючи на обуренє всего народу, возив збіже дальше. Тодї я опираючи ся на підручнику Всьв. О. пралата Бачиньского стор. 609. сказав війтови, щоби не пустив фір до села, коли будуть вертали з поля в часї вечірнї. Війт послухав мене і поставив двох вартівників і ті задержали

*) Если б на уладженє правильних богослужень було в якій церкві за мало съвящеників, можна би там запросити тих наших Всч. Отцїв, що правлять стало і точно по львівских костелах.

фіри. Форналї випрягли коні і відїхати на фільварок. Посесор вибрав ся сейчас до Староства на скаргу. І щож? Староство приказало сейчас війтови відставити фіри власним коштом, нагородити евентуальну шкоду, а крім сего визначено війтови термін за кілька днїв.

О заряженю Староства повідомлено жандармерию. На другий день взяв я кількох людий і поїхав до старости Бохеньского з просьбою від цїлої громади, щоби запобіг згіршеню. Але староста осьвідчив при людях, що війт поступив собі каригідно, а посесор може собі возити збіже в неділю від 6-тої рано до 6-тої вечер. На се сказав я, що не ручу за спокій, бо нарід грозить, що буде перевертав фіри, если посесор буде дальше так поступати. Староста відповів на се „що wówczas wszyscy przewodnicy tych wybryków będą aresztowani. Może ksiądz odnieść się do wyższej władzy". Я відповів, що з поради скористаю. І дїйсно сейчас експресовим листом віднїс ся я до Консисториї і переповівши факт, просив о удїленє менї вказівок, що маю в тім случаю зробити. На відповідь жду доси... Тимчасом Жид заскаржив війта до прокураториї о „zbrodnię gwałtu publicznego". Вчера був перший термін, а позаяк війт сказав, що дїлав се на мов припорученє, проте акт обжалованя буде розширений і на мене.

Удаюсь проте з просьбою.. поучити мене, чи істнує еще який „параґраф" в нашій „архикатолицкій" державі (радше в naszej Galicyi! — Ред.), на котрім опираючи ся можна-б виграти справу" і т. д.

В Австриї дїйсно істнує такий параґраф (бодай на папери), а є ним закон з 25. мая 1868 р. (гл. R. G. Bl. N. 49., VI, §. 13.), яким забороняє ся строго всяке нарушенє недїльного спочинку.

Просьвіта між угорскими Русинами. Преосьв. Юлїян Фірцак, руский епископ з Унґвару (той самий, що недавно відвідав нашу Галичину), видав до духовеньства мункачівскої епархії пастирский лист, в якім горячо взиває до закладаня курсів науки письма для дорослих. Сими курсами мають заняти ся церковні громади. Де нема церковної школи, там наука буде відбувати ся в читальни або в приватнім домі. Управителями курсів мають бути сьвященики, учителї церковних шкіл або дяки. Наука буде відбувати ся в таких порах року, коли нема роботи в поли — тричи в тижни. Хто одного року навчить ся читати й писати по руски, може на другий рік вписати ся на висший курс, де будуть учити істориї, господарства та мадярскої мови. Винагорода для учителя має брати ся з церковної каси і має виносити найменше 2 кор. від ученика.

В Київщинї находить ся тепер 1310 церковно-парохіяльних шкіл, а в них учить ся 118.000 учеників. В другій половинї жовтня с. р. відбули ся в Київі торжественні збори з приводу 25-лїтного ювилею тих церковно-парохіяльних шкіл. В зборах взяли участь представники висшого духовеньства й адмінїстраци професори академії, унїверситету і ин.

Духовеньство закордонної України. Ми австрийскі Русини маємо дуже скупі відомости про духовеньство закордонної України, а й ті вістки, що є, не промовляють конче в користь українського духовеньства. Правда, стрічаємо гарні одиниці, віддані цілою душею українській справі, як от депутат другої думи Гриневич, але загал — се змосковщені батюшки, чужі своєму народови, орудія „обрусенія“. От як характеризує „Рада“ українське духовеньство:

На жаль, українське духовеньство в масї не викликує надто рожевих надій. Колись воно стояло на національному ґрунтї цїлком сьвідомо й бороло ся проти релїґійної нетолерантности й утисків польскої держави, обороняючи разом з народом свою віру. Проти Кунцевичів, Потиїв і т. и. воно ставило міцні мури з низшого духовеньства, що стояло на сторожи релїґійних інтересів свого народу; потім так само пробувало воно боротись і з обрусенїєм, аж до кінця XVIII. в. Обрусенїє в церковній сферї почало ся від Петра I., чи навіть раніше, бо вже патриярх Йоаким заборонив друкувати твори українських апольоґетів „віри благочестивої“. Далї довгою ниткою потягли ся заборони на українські видання церковних книг з наказами „малороссійская примрачная рѣченія изъяснять обыкновенными“ або звіряти з московскими, „дабы никакой розни и особаго нарѣчія въ нихъ не было“. Українські видання церковних книг просто відбирали з церков і нищили, даючи замість них книги „московской печати“ і „на великороссійскомъ нарѣчіи“. Року 1769 архимандрит печерский Зосима просив дозволу хоч букварі друкувати не московські, бо сих народ купувати не хоче, але й сего не дозволено. В академиї київскій починають переучувати студентів на московску вимову, а заразом звелено, щоб і по церквах на Україні читано молитви „голосомъ, свойственнымъ россійскому нарѣчію“. Духовенство на Україні потрохи все далї й далї відходило від народа в релїґійній сферї і почало цїлком нехтувати його національні інтереси, виробивши на народньому ґрунтї якусь чужу й далеку від народу касту.

Може ще дехто з духовних осіб слїдом за св. Іоасафом (Горленком) тихцем і промовляє: „а я, разсуждая теперь пребѣдное отечества состояніе, плачу и воздыхаю: Господи помилуй!“ — але далї за сї зітхання не йде. Величена-ж більшість або цїлком байдужно ставить ся до „пребѣднаго отечества состоянія“, або навіть погіршує його становище, віддавши себе цїлком на службу обрусенія. З осібна що до української евангелії або будуваня церков в українському стилї — чи хто з українського духовеньства заговорив про се коли голосно, чи ставив якінебудь домагання в сїй сферї? Щось ми сего не чули, а чиє-ж се дїло, як не тих панотців, кому сї справи повинні лежати на серцї? І чи не забагато буде вже — перекладати свою повинність на плечі сторонних людей, що й без того мають свого дїла досить?

Українське духовеньство, або хоч та частина його, що справдї хоче бути українським, повинно само дбати, щоб його голос в релїґійно-церковних справах був дужший, щоб звертав на себе більше уваги. І коли той голос бренітиме не підголоском синодского православія, не на ноту українського клєрикалїзму а в унїсон гуманїтарним (!) вимогам нашого часу, то симпатия і допомога культурних кругів українського громадяньства буде йому забезпечена. Але для сего, знов кажемо, треба здобутись хоч на крихту *громадяньскої сміливости* й самому взятись до працї, переставши зо сьвятим архипастирем зітхати: „Господи, помилуй!“ та складати на инших людей власну вину. Зітханнями та наріканнями нїчого тут не поможеш.

З американьскої Руси. Щоби справу царства Христового посунути між американьскими Руснпами наперед, Преосьв. еп. Сотер між иншим розпорадив, щоби кождий гр. кат. сьвященик завязав у себе з чесних, ревних, дбаючих о свою церков людий кружок, який буде займати ся ширенем вірн Христової після вказівок сьвященика і місцевих обставин між своїми братами. На сю ціль буде відправляти ся в кождій церкві що місяця акафист, а з датків, при сїй нагоді зібраних, має оснувати ся м і с и й н и й ф о н д. Сей фонд буде употребляти ся на видавництво книжок релїґійного змісту, часописий, брошур і т. п. і на підмогу для тих сьвящеників, що поїдуть на місиї в сторони, де нема ще руских церков.

— В Філядельфії, Па. отвирає Преосьв. Сотер курс приготовляючий до духовного стану. В нїм найде приміщенє 15 кандидатів; трох вже принято.

— „Душпастырь“, часопись для гр.-кат. Русинів в Америцї, буде виходити також і в руско-словеньскім нарічу, щоб тим способом міг користати з него і угро-руский нарід.

— В останнім числї „Душпастиря“ читаємо знов розпорядженє Преосьв. о. Сотера, щоби амер. рускі сьвященики оголосили *в церквах всїм парохіянам, що кождий, хто вертає з Америки* до старого краю, мусить мати посьвідку від свого сьвященика, що він належав в Америцї до гр. кат. Церкви і був єї вірним сином. Хто повертає з родиною, мусить мати шлюбну метрику, зглядно метрики хрещеня дїтий, заосмотрені підписом і печаткою гр. кат. сьвященика. Причина сего розпорядженя та, *що багато* руских переселенців, які перейшли в Америцї на схизму, вернувши до краю, йдуть до гр.-кат. церков та приступають до сьв. Тайн, так як би нїчо в їх житю не зайшло,—ще й пишуть до своїх товаришів схизматиків, щоб вони нїчого не лякались, бо в Галичинї нїхто не буде їх питати ся, до якої Церкви в Америцї належали. Коли-ж їм доведе ся знов виїхати до Америки, ходять знов до схизматицких церков і дальше аґітують за схизмою. При кінци свого розпорядженя звертає ся Преосьв. о. Сотер до галицких Ординариятів, щоби вони схотїли взяти сю справу і в свої руки та примінити приписи церковних зако-

нів зглядом відпавших від віри, а не менше й перетяти жерело схизми таки на місци, в Галичинї.

— Угро-русскі американьскі сьвященики на зборах в Гарісбурзї ухвалили злучити ся разом та старати ся о назначенє для себе осібного епископа. До комітету, що завязав ся в тій цїли, має увійти й представитель галицких русских. Се один з етапів в інтриґантскій акциї наших і угро-русских проти свого владики.

— Сумні вісти подає О. С. в „Руслані“ ч.221. — з канадийскої Руси. Рускі дїти задля браку своїх шкіл виховують ся по чужих институциях — переважно по французских — і винародовлюють ся, а їх батьки, баламучені православними сьвященниками та емісариями ріжних протестантских сект, пропадають знов для кат. віри. Нема кому задержати ні сих при кат. вірі, ні тамтих при рускій народности. „О дай Боже, щоби явило ся в Канадї що найменше 10 руских сьвящеників, ревних і дїяльних апостолів, повних пожертвованя і духа Христового!“ — кінчить О. С. свою допись.

— Росийский конзуль в Бразилії у своїм рефератї про арґентиньску еміґрацию подав до відома, що 2 тисячі галицких Русинів переселенцїв перейшло на православіє. Причиною переходів має бути великий брак наших сьвящеників!

Віденьске Августинеум. З історию нашої Церкви, чи радше з єї визначнїйшими дїячами у послїднім столїтю, звязані в спомини про цїсарский інститут для вищого образованя сьвященників під покровом сьв. Августина у Відни.

Оснований несповна сотку лїт тому через двірского пароха Фрінта, він виховав і для наших руских епархій ряд мужів, які завдяки своїй науцї, душпастирскій та народній дїяльности, дали нашій Церкві і народови то тихих робітників, то низше або вище в єрархії поставлених провідників. Тому то імя Августинею у нас симпатичне і популярне. Як не-будь сей інститут, стоячий під безпосередною опікою цїсарского двора, заєдно добре сповняв своє духовне і культурне послаництво, у послїдних лїтах видно у єго управі змаганє до більшого під'єму і оживленя своєї дїяльности, щоби вповнї відповісти потребам теперішної хвилї. І так від пяти лїт дирекция видає друком звіт з працї своєї і своїх вихованцїв, який кидає ширший луч сьвітла на то, що дїє ся там у тихих старих мурах Августинею. Звіт за послїдний рїк (Bericht über das k und k. höhere Weltpriesterbildungs-institut zum heil. Augustin (Frintaneum) in Wien in Studienjahre 1908—1909. V. Jahrg. Wien 1909 ст. 39) містить в неофіцияльній першій части історию і огляд часописи „Neue theologische Zeitschrift“ виданої, в лїтах 1828—1840, директором института Йосифом Плєцом (Pletz), інтересно написану через теперішного директора проф. унїв. д-ра Ернеста Зайдля (Seydl). Статя є продовженєм подібної працї того самого автора з попереднього річника про історию часописи: „Theologische Zeitschrift“

першого директора Фрінта, що виходила в лїтах 1813—1826. „Neue theol. Zeitschr.“ була посьвячена науцї богословскій і оглядови церковного житя. Межи иншими в 7 і 9 річнику вона орієнтувала про „стан Церкви в Галичинї і Володимирії включно з Буковиною“, а в 4-ім томі писав проф. Кшіж про „церковний спів в гр.-кат. катедрі перемискій“.

Офіцияльна часть звіту містить в собі образ орґанїзациї і виказ працї настоятелїв і вихованцїв института. Наших вихованцїв було там минувшого року 5: Трох з львівскої, по одному з перемискої і станиславівскої епархії. Кромі домашних та і семинарских робіт на университетї вони всї 5 дали разом: дві апробовані дісертациї докторскі і 5 риґорозів. Один (о. Боцян), зістав промований на доктора богословя. Наколи хто з наших бувших членів института бажає одержувати звіти, зволить свою адресу подати дирекциї заведеня. О. Б.

Ширший народний Комітет на з'їздї з початком листоп. осудив знаний виступ пос. В. Будзиновского в парляментї і заявив, що „погроза паленя лїсів не відповідає ані тактичним засобам нашої партиї, ані культурним та етичним принципам украïньского народу“. — Преціньраз!

На з'їздї, укр. радикальної партиї (7. і 8. листоп.) найбільше часу присьвячено борбі з клерикалїзмом. Розуміє ся, не мають що лїпшого робити! Правда, раджено й над культурно-просвітними справами.

На з'їздї москвофілів (2. листоп.) Др. Роман Алексевич виступив з внесенем, щоби в Галичинї між руским населенем ширити мариявітизм. Внесок принято оплесками. Голова зборів о. Гнатишак, совітн. еп. Консисториї в Перемишли, не запротестував. — Радуй ся гал. Руссе: москвофіли таки памятають о тобі, благословлять тебе знов новим добром — мариявітизмом!

Феррер і галицкі Русини. Що за Феррером не було чого роспинати ся, свідчить отсе. „Тяжкий жаль переймає нас, коли глядимо на заїлу кампанїю клеветників проти нашої вітчини (бесїда о протиіспаньских демонстрациях за розстріляне Феррера). Тій заїлости пособляє цїлковите незнане річий. Феррера засудив законний і поважний трибунал, узглядняючи всї обставини і придержуючи ся всїх законних ґаранцій, які в цивілїзованих державах обовязують. Его нїколи за ідеї не переслїдувано, але за дїла, які революционери в его імени доверщали: за підпали, за грабежі, за безщеценє могил, за убийства женщин і дїтий. Судове слїдство виказало участь Феррера в тих проступках: а між доказовими свідками були не лише клерикали, але й республїканцї, социяльісти, навіть анархісти. Засїданє военного суду було явне. Феррер сам вибрав собі оборонця, а сей боронив его цїлком свобідно. Ложию є говореня, що оборонця арештовано. Найлїпшим доказом на се, що Феррер не потерпів за свої ідеї, є фактъ, що він ширив їх через довгі лїта зовсїм безкарно і видавав книжки і брошури, викладав в основаній ним школї і пропаґував

анархізм — при чім поручав все яко средство підпал і убийство. Феррера увязнено доперва по страшних випадках в Барцельонї, а не за ідеї і переконання і не з політичних мотивів. Кливетники Іспанії навмисно промовчують ті факти. А то, що пише ся о мученю увязнених, є підлою ложию"... Так пише про Феррера і его справу поступовий Іспанець, редактор поважного мадридского дневника „ABC" в „Berliner Tagblatt-і".

А іспаньский мінїстер війни, знатний лїберал, в тій самій справі так виговорив ся перед кореспондентами „Figaro" і лїберальної „Kölnische Zeitung": „Яко лїберали, не похвалюємо системи гнету, якої ужив п. Маура (б. президент іспан. мінїстрів) в Барцельонї. Випадок з Феррером був лиш одним епізодом того гнету, але після закону Феррер зістав засуджений справедливо. Як раз тепер оголошені акти процесу виказують, що на підставі зізнань доказано Феррерови вину; не за ширенє ідей, але за те, що був провідником повстання, его засуджено. Одноголосно виданий засуд затвердив авдітор ґенер. капітанату катальоньского. Ті, що в добрій вірі нападають на поступованє суду, не знають іспаньского законодавства. Судженє Феррера судом цивільним було неможливе не лише з юридичних причин закона з р. 1906, котрого я сам творцем, а котрий віддає противійскові провини судам війсковим, але й після загального права іспаньского, після якого повстанє все судить ся війсковим судом. Рівнож і помилуванє — по виконаню засуду на прочих засуджених — було недопустиме. Єслиж консервативний ряд (не Церков, анї клерикали, анї інквізиция! — Ред.) нарушив законні приписи, то хиба тим, що хотїв за богато доказати і Феррерові проступки предложив оборонї та протягнув справу, міcто ужити загального заряджења, після якого засуд і его виконанє булиб слїдували сейчас по арештованю".

Не присягаємо на се, що пишуть редактори „ABC", чи DEF, але приводимо їх слова в імя справедливости: audiatur et altera pars — тим паче, що більшість наших часописий станула з принципу по сторонї „вільнодумця" Феррера (з того принципу, що каже малпувати заграничну масоньску пресу!) і не була ласкава з другої сторони на тую цїлу справу поглянути. Але вернїм ся до річи. Отже кому як кому, але галицким Русинам — слово даю — не було чого за Феррером роспинати ся. В нас тілько свого галицкого „добра", що нема потреби за ним аж по Іспаніях шукати. Так нї. Найшлись і в нас вільнодумні самопасники, що давай росписувати ся про страшний мордь, про чорних духів про інквізицию... про те, як то в місті *x* товпа облягала іспаньске посольство й епископску палату, як то в місті *y* кільнайцять голодранців вибивало в костелї шиби, як турбувало переходячих сьвящеників і т. д. От, змилував ся Бог над раком тай дав му — з заду очи.. Так то й з тими панками: вони й Іспанїю зобачуть і те, чого нема зобачуть (пр. що кат. Церков і клерикали винуваті, що Феррера розстрі-

ляно? — але правда, так писали й масоньскі Blatt-и!), лише не видять свого носа і того, що перед ним. Та коби то лиш се, а то ще й плетуть та вимисляють, якби їх опутало! І „найкрасший син цїлого курльтурного сьвіта“ і „просьвітитель Іспанії“ і „мученик за волю“ і „жертва інквізиції“ і „цар-папа-Альфонс“ і „чорні пятна“ і „попівска тїчия“ і „кровожадний реакцийно-клерикальний вампір“ і „клерикальна мафія“ і „рахуймось з нею“ і — Боже! молиш Бога, щоб їх справдї лише опутало, бо не хочеш припустити, щоби люди з культурою і з моралею замарстинівских чи инших драбів брались в нас до редаґованя ґазет та до проводу в народї. І кінчиш молитву: да прийдет царствіе Твоє, але не наших поступовців, які-б вони не були, чи з „Землї і волї“, чи з „Громадского голосу“, чи хотяй би навіть і з „Дїла“..

При тій галицкій „ферреріядї“ не обійшлось і без компромітацій та сьмішностий. І так. „Дїло“ в тім самім числї, де пише про Феррера та про демонстрациї в его честь — особливо в „культурній Франциї, тій провідничцї людскости в культурнім походї“, подає лист нашого робітника з якогось фільварку під Парижем, а в нїм ревні нарікання того бідака на не то некультурні, але нелюдскі знущання „культурних, вільнодумних“ Французів над ним та над его товаришами, земляками. — „Громадский голос“ знов кінчить свою „ферреріяду“ так: „Отже й наша Україна зі своїми Феррерами“.. Алеж панцю, вміти обкидати болотом сьвященика ще не робить нїкого Феррером! — Як закінчила свою „ферреріяду“ „Земля і воля“ — не знати, бо як раз конець еї „бісова“ прокуратория сконфіскувала.

P. S. Чи галицка „ферреріяда“ воскресила Феррера і чи мінїстерство Маври через неї уступило — також не знати, бо анї „Земля і воля“, анї „Громадский голос“, анї consortes о тім не пишуть.

Чи містити в „Ниві“ обширні огляди нашої преси?*) На се питане, розуміє ся, можна би рїжно відповісти і для рїжних відповідий можна би повишукувати рїжні арґументи (пр. добрі і злі). Нам здає ся, що найлїпшою відповідю на повисше питане буде заперечене. Чому? Бо 1.) „Нива“ не може і не повинна заступати (анї старати ся заступити!) нашим Веч. Отцям всїх наших часописий. Яко інтелїґенти і проводирі народу повинні вони інтересувати ся — побіч справ станових — всїми справами народними і важнїйшими загально-людскими, а того всього анї „Нива“ обняти, анї бідний ві редактор подати не в силї. 2.) Читане з другої руки не може заступити читаня з жерела — nota bene, если читач — як в тім случаю — уміє читати критично. Отже і з сего згляду нехай наші читачі не спускають ся у всїм на „Ниву“, але запренумерують собі один-два наші дневники,

*) Се передовсїм у відповідь тим нашим Вп. передплатникам, що допитують ся за давнїми, обширними оглядами нашої преси.

з один поважнїйший місячник — тим більше, що, яко Русини, повинні піддержувати свою пресу (розуміє ся, если то піддержуване не є вигріванем собі на свою згубу гадини!). 3.) Наші часописи переповнені не раз і не два не лише дрянею, але просто поганю, а ціллю „Ниви“ не є по всяких сьмітниках ходити, всяку дрянь і погань визбирувати та її на своїх сторінках передруковувати. Що говорене про дрянь і погань не є безпідставне, вкажемо на безконечні „феррерінди“ (з висше наведеними цьвітками), на лайку між „Землею й волею“ і „Ділом“ (з такими епітетами як: нїкчемні шубравці, політичний люпанар, публїцистичні наймити, здеклясований люмпенпролетарият, чверть-інтелїґенти і т. д.), дальше на обскурні попожерства радикальної преси, на виволїкуване ріжних здолок і кільометрові божескі кадженя чорта-вартим індивідуам в москвофільскій пресї і т. п. 4.) Ширші огляди преси не моглиб обійти ся без полеміки, а на нашу гадку: горбатого і могила не випростує, — отже шкода місця. Що більшість наших часописий „горбата“, ясно з їх програм. Одні виходять на се, щоби повалити релїґію і Церков; другі, щоби підкопати повагу сьвященьства; треті, щоби видерти нашому народови католицизм та облечи его в право- і даре-славіє; — полемізуючи з тим всїм „Нива“ (двотижневник, 32 стр.) і заступлені нею справи не добре, здає ся, вийшли би. 5.) „Нива“ не є цензоркою нашої преси, але орґаном нашого духовеньства і занимає ся справами церковними і суспільними. Ми по силам нашим будемо старати ся, щоби вона тій своїй задачі гідно відповіла. Если вона нині ще того не робить, то не наша вина в тім, але вина тої маленької обставини, що місяцями приходить ся нам ждати на подиси і — не діждавши ся їх, заповняти „Ниву“ навіть і не дуже пожиточними й цїкавими річами. (Маю тут на гадцї послїдні сторони „Ниви“!) Всч. Отці: нас около три тисячки! Чи не спроможемо ся ми на невеличкий, але добрий двотижневник?

„**Буковина**“ (ч. 239) так кінчить свою першу статю: „Згода і порозуміне най живе між нами, най наш гнїв до якоїсь особи не розбиває нашої сили. Одні других добрим словом і щирою радою просьвічуймо і єднаймось всї для загального нашого добра. Лихим або нерозумним є той, хто нас дїлить і хто хоче викликати борбу одних між нами проти других між нами. Ми маємо всї йти все в порозуміню, а як воювати, то хиба з явним нашим ворогом, а не з собою. Витворюймо чесність між собою і кождий чесний най буде наш брат!“ — Милий Боже, коли то доведе ся нам оттаке прочитати і в нашій галицкій пресї?!

В „Прапорі“, орґанї укр. народ. учительства ч. 32, в переписцї редакциї читаємо: „Наше відношене до сьвященьства таке: будемо рішучо виступати проти низького еґоїзму і т. зв. чорного інтернаціоналїзму (якого? в нас того страшка нема!), все будемо стояти на основах поступу (якого? чи будете бавити ся по давному в „вільну думку“, „вільну школу“ та

в инші екстраваґантні вільности?), але в тонї визиваючім відзивати ся не будемо". Хотяй се загально і досить неясно сказано, то все таки „Прапор" — треба се признати — в останнім часї дещо змінив ся. Видко, нова редакция (почавши від ч. 29 „Прапор" виходить під новою редакциею) пізнала, що давними виступами не багато зробить ні для учительства, ні для Руси. І справдї. В сотках наших сїл сьвященик і учитель — то одинокі представники нашої інтелїґенциї. Чого-ж їх між собою ріжнити, чого одного на другого пускати? Чи не пїпше було би, як би оба, доповняючи один другого, згідливо в спілку над просьвіченем і піддвигненем села працювали? А вжеж так. Дай Боже, щоби воно так було, тогдї й закиди низького еґоїзму і т. д. певно самі упадуть. Ну, і дай Боже, щоби редакция „Прапора" ясно се пізнала.

„Мороз розум будить" сказав незабутний наш Кобзар. І справдї. В найновійшім числї „Громадского Голосу" (47), що вийшло по перших приморозках, не находимо анї одної лайки на попів. Що більше, в переписцї Редакциї читаємо навіть такі річи на адресу „Землї і Волї":... „Правдою є, що таким стилем встидалаби ся лаяти навіть найбільше писката шмата і найстарший конокрад, але ми на те відповідати пером не думаємо.... Ті що ще не знають „бунякістів" (п. Буняк — редактор Землї і Волї), пізнають їх тупість по тім, що в їх ґазетцї, призначеній для народу, кромі нечуваної лайки й анонсів, нема більше нїчого" Так — так, мороз розум будить; але для збудженя розуму товаришів „бунякістів" треба мабуть не приморозків, але таки тріскучих морозів, оттак бодай — 80° R!

Анальфабетизм в Галичинї. З виказу статистичного бюра при Видїлї Краєвім виходить, що в Галичинї вміє читати і писати: 558.674 Русинів, 1,490.774 Поляків (разом з Жидами), 107.799 Нїмців; лише читати вміє: 62.359 Русинів, 386.360 Поляків (разом з Жидами), 3.892 Нїмців. Число анальфабетів виносить між Русинами 2,459.410 (79%), між Поляками 2,104.899 (52%), між Нїмцями 100.736 (47%) — разом **4,678.022 анальфабетів** на 7 мілїонів населеня!

Страшне сьвідоцтво. „Буковина" ч. 224, пишучи про розвій народного шкільництва на Буковинї, кінчить: „Годилоб ся замітити, що 10 громад у нас еще не має шкіл, однак і для них вибудує ся школи з нагоди цїсарского ювилейного 60 лїтного правлїня на краєвий кошт". А в нас після звіту Ради шкіл. краєв. 625 громад цїлком не має шкіл, а 202 громади мають школи нечинні, так що 827 громад є позбавлених шкільної науки! Підчас того Русинам вступ до семинарий утрудняє ся. Сего року руску молодіж при вступних іспитах так чищено, що пр. в муж. семинарії у Львові на 50 учеників на приготовл. курс принято всего 12. Не дивниця, що число Русинів в семинариях що року зменшає ся. В р. 1907/8 було всїх учеників і учениць в семинариях 4089; з того рим.-кат. 2991, а гр.-кат. 997.

На 867 учениць було римо-кат. 747, а гр.-кат. 106. Не краща шкільна політика Поляків зглядом Русинів і в других середних школах. На 64 сер. шкіл в Галичині є всего 6 руских. Одна польска сер. школа припадає на 58.558 мешканців, а одна руска на 513.330; в одній пол. ґімназиї є пересічно 357 учеників, а в рускій 945; польскі ґімназиї коштують 5,604.956 кор., а рускі лише 599.292 кор.!

Щоби піднести уровень загального образованя наших селян, приладити їх до умілого веденя сельского господарства, та познакомити їх з основами сельского крамарства і спільництва, устроює Гол. Виділ тов. Просьвіта господарско-крамничний курс для селян в господарско-садівничій школі в Милованю. Курс сей буде тревати від 20. падолиста с. р. до 1. сїчня 1910 — Наші ОО. Парохи чей зможуть вислати туди одного-двох з поміж цїкавійших своїх парохіян.

З Тов. св. ап. Павла. Виділ т-ва св. ап. Павла оголошує отсим, що дня 8. грудня с. р. о 4-ій годинї пополудни відбудуть ся Загальні Збори Тов. св. ап. Павла в Духовнім Семинари у Львові (Ул. Коперника ч. 36). Дневний порядок буде такий: 1) Звіт секретаря і касіера за адмінїстрацийний рік 1908/09. 2) Уступленє давного і вибір нового Виділу, 3) Внесеня і наради на будуче. (Просимо приїздити й з плянами оживленя тов. сьв. ап. Андрея, бо если час позволить, то й над тим не зле булоб подумати. — Ред.).

До Вп. авторів і видавцїв релїґійно-моральних і проповідницких книжок! Бажаючи вмістити на сторінках часописи *Духовная Бесѣда* (виходить у Паволочи, Сквирского повіту, на Київщині під редакциею о. Р. Броськовского) інформацийно-бібліоґрафічну замітку „Современные украинскіе проповѣдники въ Галиціи“ (про „Современныхъ украинскихъ проповѣдниковъ“ в Росиї див. мою замітку в VI. випуску „Проповѣдническаго Обозрѣнія“ — додаток до „Дух. Бесѣды“ с. р.) звертаю ся сим шляхом до всїх сучасних галицких проповідників-авторів і видавцїв релїґійно моральних книжок зі своїм щирим проханем — надіслати менї свої твори і виданя, в можливо скорім часї, — по одному примірнику. За надіслане всїм Вп. Отцям наперед висловлюю свою щиру подяку і українське „спаси-біг“! Книжки прохаю надсилати заказною бандеролею (щоби не пропали в дорозї) по такій адресї: „Россія. Кіевская губернія. Гор. Сквира. Священнику с. Лаврикъ о. Іосифу Крыжановскому — для Вс. Крыжаровскаго“. Сквира 10. X. ст. ст. 1909. З глибоким поважанем *Вс. Крижаповский.*

Від Редакциї і Адмінїстрациї — не йно „Ниви“.

Як мало всїх руско-українських часописий (на обох земних півкулях 57), а як мало з тих часописий стоїть на хр.-католицкім ґрунтї, а як мало ті хр.-кат. часописи мають передплатників, а як мало з тих „передплатників“ платить у свій час передплату! (Редакция і Адмінїстрация лише тут злучені, впрочім дїлають они цїлком осібно, — тому й з претенсиями (так само й з грішми!) до Адмінїстрациї просимо звертати ся на ёї адресу).

Переписка Редакциї.

П. Т. „Дїло“ у Львові. Кпить — не кпить, а дороги у вас не питає. Бо єсли-б зачала у вас дороги питати, то — в найлїпшім разї зайшла-б на бездорожа. Говоренє-ж про „мишкованє“ — даруйте — несправедливе і глупе. Несправедливе тому, бо уваги, які у вас „силою тиснуть ся у сьвідомість“, називаєте безпідставно у нас мишкованєм; глупе тому, бо „Нива“ — як сами ясно видите — не виходить на се, аби „збудити недовірє руского духовеньства до народно-демократичної партиї і єї органу“. Але чого то ви так дуже боїте ся за се довірє — ге? А що до „деяких князїв Церкви“ то так: єсли вам на адресу одного епископа можна писати „деякі князї Церкви“, то нам можна тодї (цїлком справедливо!) під вашим „деякі князї Церкви“ розуміти того владику, якого нам хоче ся. Adieu!

ВІД АДМІНЇСТРАЦИЇ.

Просимо о ласкаве надсиланє залеглої передплати, а при змінї адреси подавати і давну!

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає:
о. Олександер Малицкий.
З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Просимо уважно перечитати!

Просимо уважно перечитати!

Просимо уважно перечитати!

П. Т.

Заходом і коштом спеціяльного, редакційного комітету появить ся на нашій Україні в серпни с. р., перший, руссько-український, **гумористичний календар на рік 1910.**

Календар сей буде щось небувалого, а наклад его вийде з надзвичайною форсою, бо в 50.000 примірників.

Се нечувано велике число примірників, розійде ся по цїлій галицькій, буковинській, угорській та росийській Україні, та по українських кольоніях в Сполучених державах, Канадї, Бразилії і Арґентині.

Ми не жалїли вложити у видавництво сего календаря значнїйшого капіталу, та запевнили письмо собі наперед місця збуту, в вище наведених краях та державах.

Також подбали ми і про літературну стійність календаря, бо на него зложать ся майже всї наші визначнїйші письменники-гумористи.

В виду наведених тут обставин гадаємо, що П. Т. купцї, фабрики, інституції та товариства зрозуміють добре сю користь, яку вони зможуть осягнути через поміщене своїх анонсів в нашім календари.

Для користи отже самих П. Т. Інтересованих радимо вихіснувати сю небувалу досї нагоду, та надіслати як найскорше належитість за поміщене дотичного анонсу, котрий просимо після власних поглядів самих П. Т. Інтересованих, собі уложити.

Належитість за поміщенє анонсів виносить:

За цїлу сторону формат 22/14 . . 20 К.
„ пів сторони „ „ . . 10 „
„ четверть стор. „ „ . . 5 „

Належитість враз з приналежним анонсом (читко писаним) просимо надсилати до кінця липня 1609. під адресою редакції „Будучности“, Львів, вул. Сикстуська ч. 31 (Галичина), котра то редакція ручить також за надіслані грошї.

Безпроволочно по виданю календаря, вишлемо его також всїм П. Т. Анонсуючим.

Просимо уважно перечитати!

Запрошенье до передплаты.

Богословіе нравственне,

приладжене до потребъ рускихъ священиковъ о. Іос. Мѣльницкимъ, пралатомъ домовымъ Папы, крилошанином Митроп. Капитулы, Д-ромъ богословія. **Другій томъ** вже печатає ся и выйде на початку р 1910. Передплата стоитъ разомъ съ пересылкою 3 К. 50 г. **Перший томъ** можна ще отъ автора достати почтою franco за 4 К.

О скору пересылку пренумераты упрашає всѣхъ приязно авторъ. Во Львовѣ. Площа св. Юрія 5.

В Адміністрації „Ниви“ можна набути слідуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Спільне пастирське посланіє німецких епископів до клиру з нагоди енцикліки про модернїзм Львів 1908, ст. 28—25 с.

2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.

3. Др. Й. Жук: Пояснення до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.

4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.

5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 — 1 кор.

6. о. Є. Гузар: Розважаня о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.

7. о Є. Гузар: Розважаня о терпінях І. Христа, для шкільних дїтий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.

8. о. О. Воляньский: Апольоґетично-соціяльна дїяльність рускогу душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.

9. Др. І. Свєнціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

10. Виплиньмо вже раз на чисту воду, Львів, 1909 ст. 14 — 25 сот.

Цїни подані разом пересилкою.

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці“,

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нїкльованє по уміркованих цінах.

Поручає ся робітню і склад парамéнтів церковних.

Володимира Устеньского,

Львів, ул. Руска 8.

Всч. Духовеньство і Хв. церковні брацтва і комітети

як найгорячійше повинні підпирати і піддержувати змаганя торговельного товариства

„ДОСТАВА"

з складами у Львові ул. Руська 20 і Станїславові ул. Смольки 1.

Се товариство основано 1905 р. в тій ціли, щоби взяти в свої руки торговлю церковних приборів і достарчувати нашим церквам такі товари, які відповідають нашому обряду по дешевих цінах. В своїх складах удержує і достарчає — фелони, дельматики, чаші, монстранції, хрести, ліхтарі, сьвічники, кадильниці, образи для церков і комнат, плащениці, хоругви, фани, евангелия, сьвічки, цьвіти, і всю иншу церковну утвар. Також приймає всякі церковні річи до направи.

Крім набуваня потрібного товару у „Доставі" повинен кождий сьвященик вступити в члени „Доставы".

[УДІЛ 10. К. і вписове 1. К.]

З груднем 1909 р. перенесено Головну Управу зі Станїславова до Львова ул. Руска 20, куди просимо з інформациями звертати ся, а в Станиславові полишено філію на дальше.

Дирекция.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для руского народу

„ОСНОВУ",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „Основа" пише про політику, господарство, про справи релїґійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цїкаві оповідання і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „Основи":

1) Ану вилиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2) Иосифіньский патент	6 сот.
3) Про чернече житє	6 сот.
4) Дещо про суспільне питанє	20 сот.
5) За що мають соціялїсти нашого хлопа	6 сот.
6) Як товарищ ратував товарищку	10 сот.
7) Значінє праці в сьвітлї віри	20 сот.
8) Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788. **„ДНІСТЕР“** Конто Щадниці почтової 25,261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,

числить умірковані премії за обезпеченя,

ліквідує шкоди **безпроволочно** по пожарі,

уділяє обеопеченим членам з річної надвижки **звороти.**

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Поліси „Дністра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і иньші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекурувати ся **на жите** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформациї до обезпечень уділяють аґенциї „Дністра“.

Зголошеня письменних господарів о аґенцию приймають ся тілько з таких громад, где еще не робить иньший аґент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ $^{31}/_{12}$ 1908 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.540, иньші фонди К 458.564, разом **К 2,324.104.**

Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 3.**

Товариство взаїмного кредиту

„Д Н І С Т Е Р“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телєфон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпеченя „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеняхъ з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Ціллю Товариства **є уділюване кредиту** своїм членам-рільникам **обезпеченим в „Дністрі“ від більше пїт.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекциї Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничї	**К 2,848.890·—**
Уділи членьскі:	К 262.994·—
Позички уділені:	К 3,396.002·—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

Рік VI. 15. Грудня Ч. 24

Предплата річна 8 К. піврічна 4 К. Поодиноке число 40 с.

Адреса редакції і адміністрації Львів ул. Коперніка ч. 36.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

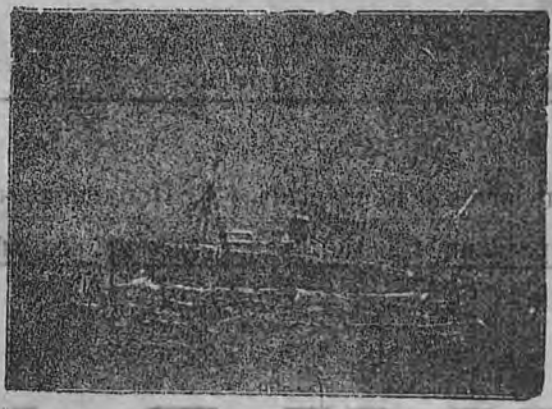
ВИДАЄ РЕДАКЦИЙНИЙ КОМІТЕТ.

ЛЬВІВ

З друкарні Ставропигійского Інститута

під зарядом М. Рефця.

1909.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся еміґрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

Д-ра Ф. ЕВИНА „ПРАВОТАР"

збірник цивільних карних і адміністрацийних законів, приписів про права руської мови, приписів про стемплеві і переносні належитости, з около 200 взорами подань, контрактів, жалоб, векслїв і пр., з повним річевим реєстром і реєстром стемплевих належитостий. Жовква 1909.

Видане прегарне. Великий формат вісїмки, сторін 936. Др. Е. Олесницкий каже: „Правотар буде дуже пожаданим і практичним підручником в кождім уряді громадскім, парохіяльнім, в кождій читальні, касї задаткової і взагалї у кождого, хто живе серед народа і бажає бути його добрим порадником".

„Книжка є пожаданим підручником для всїх, почавши від адвоката, судиї, нотара а скінчивши на інтелїґентнім селянинї".

Набувати можна Правотар в руских книгарнях у Львові, на провінциї в руских касах і аґенціях Днїстра і в Жовкві у ОО. Василян. Ціна 10 К. 72 с. Оправлена в полотно 11 К. 72 с., опр. в півскірку 13 К. 82 с. вже з пересилкою.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князїв,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає **С. Ґерусїньский**, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Грошї посилає ся на адресу:

С. Ґерусїньский — Львів вул. Садівницка ч. 79.

Читайте Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих цїнників, покликуючись на „Ниву".

Найбільший склад в краю

оригінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,
КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цінники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механік і спеціяліст

Львів, Готель Жоржа.

Бюро технічне
Василя Нагірного
у Львові

ул.: св. Софії 3-а, а постійна адреса Ринок №. 36.

виготовляє пляни на будови церков, домів парохіяльних і инші.

ОПОВІСТКА

Подаю до відомости Вч. Клира, що сими днями опустила печатню моя нова **Педаґоґія** *або* **Наука о вихованю,** обнимаюча 425 сторін. Ріжнить ся она від Педагогії моєї з р. 1891. яко твір відрубний, уложений після моїх академічних викладів педагогічних. Ціна сеї книжки 4 кор. Отримати еї можна або у мене (Львів, ул. Домса ч. 5) або в книгарнях львівских: ім. Шевченка, Ринок ч. 10 і Ставропигійскій, ул. Руска 3.

У мене або в тих книгарнях можна отримати також мої: Проповіди **Недїльні** (4 кор.), — **Празничні** (4 кор.), — **Нові Празничні** (3 кор.), — **Похоронні** (4 кор.), — **Страстні** (1 кор. 40 с.), — **Науки на Май** (3 кор.).

Примічаю, що згадані висше **Проповіни Празничні** суть творами від себе зовсїм ріжними, самостійними, подаючими науки о предметах, маючих цїлком инші теми. Суть то отже два відрубні циклї проповідничі.

Названі **Науки на Май,** числом 31, викладають поодинокі чесноти, яких взірцем єсть для нас Пресв. Дїва Мария. Ті науки могуть бути добре ужиті **на всякий празник Богородичний.**

З високим поважанем

Др. Ів. Бартошевский

проф. університету.

Ч. 24. Львів, 15. Грудня 1909. Рік VI.

Передплата
річна 8 кор.
піврічна 4 „
Поодиноке
число 40 сот.

НИВА

Адреса
редакції і
адміністрації
Львів, улиця
Коперніка ч. 36.

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця.

ЗМІСТ: о. Др. Яремко: Є. С. П. Пій X. а християньско-суспільна праця сьвященьства. — о. Теодор Пасїчиньский: Короткий погляд на сьпів грецкої Церкви. — о. Йос. Кравчук: Чуда в Лурді. — Я. Л.: Сторонничість і нетерпимість. — Андрій Іщак: Дехто з польских словянофілів проти велеградского з'їзду. — Всячина.

о. Др. Д. Яремко.

Є. С. П. Пій X. а християньско-суспільна праця сьвященьства.

(З нагоди 25-літного епископского ювилею Єго Сьв. П. Пія X. і 700 літного ювилею істнованя Францішканів).

Суспільне питанє є також питанєм душпастирства тому, бо суспільні відносини і обставини житя вірних дуже часто є сего рода, що в них лежить „occasio proxima peccandi“. Вже з сего згляду оказує ся важний обовязок для кождого душпастиря пізнати основно суспільне питанє в тій ціли, щоби міг успішно працювати над усуненєм тих невідрадних обставин житя своїх вірних, над відверненєм нагоди до гріха. Само собою розуміє ся, що більше значінє і більшу вартість, чим студиї над суспільним питанєм, має ревна

християньско-суспільна праця сьвященьства, оперта на певній програмі. Католицке сьвященьство тепер не може мати клопоту і сумніву в справі програми, на котрій повинно оперти свою суспільну дїяльність. Идучи слїдами Льва XIII., Папи робітників, Пій X., Папа бідного люду, з посеред котрого сам вийшов, поручає католицкому духовеньству організувати ся в „Брацтва терциярів“ (третий закон св. Франца з Асижу), що мають ясну програму своєї дїяльности.

В серпни минувшого року — 1908 — відбув ся великий конґрес терциярів в Paray-le-Monial у Франції; на тім конґресї принято засади, на яких має опирати ся і розвивати ся з'орґанїзована дїяльність терциярів.

Терциярі, які хотять бути вірними франціїшканьскому ідеалови, мають придержувати ся у способі свого думаня і дїланя слїдуючих засад, уложених після вказівок Апостольского Престола і попередних франціїшканьских конґресів.

1) Той має франціїш. спосіб думаня, хто розуміє, що єго прославлюванє Бога і Єго з'єдиненє з Богом має проявляти ся у пошанованю ближнього, у посьвяченю для ближнього, у з'єдиненю з ближним.

2) Той має франціїш. спосіб думаня, хто не має на ува̀зї лише спасеня своєї душі, але розуміє, що найлучшим і найпевнїйшим способом спасеня себе самого є праця для спасеня ближнього через добрий примір, через молитву, через покаянє, через слова і дїла.

3) Той має франціїш спосіб думаня, хто розуміє, що всї добра і дарованя, які одержав від Бога, має здїлати продуктивними; що повинен старати ся всїми силами о їх помноженє: продуковати як найбільше а з'уживати як найменше — розуміє ся, не з мотиву захланности і скупости, але щоби стати ся пожиточним для других.

4) Той має франціїш. спосіб думаня, хто розуміє, що відосібненє чоловіка звичайно зле на него дїлає, і що чоловік, що є з природи більше склонний до злого як до доброго, потребує помочи своїх ближних і опіки суспільности, щоби міг охоронити ся від злого і удержати ся в добрім.

5) Той має франціїш. спосіб думаня, хто далекий від всякої погорди признає без сумніву в проступках, яких є сьвідком, личну відповідальність одиниці, але також признає відповідальність суспільности, передовсїм коли ходить о меншу братию, і говорить собі: „єсли би я був наражений на такі злі впливи і так опущений, як сей чоловік, — то питанє, чи я був би лучший?“

6) Той має франціїш. спосіб думаня, хто, посїдаючи більше чим потребує для відповідного удержаня, признає, що по-

винен лишні доходи і средства уживати як їх управитель, назначений Провидїнєм, на запомогу для дїл публичного добра і пожитку і християньскої просьвіти.

7) Той має франціш. спосіб думаня, хто признає за П. Львом XIII., що „більша часть робітників находить ся в нїчим не заслуженій бідї і нуждї“ і хто приписує той стан нуждитим самим причинам, що і сей великий Папа, а саме: громадженю капіталів, спекуляциям, лихвї і дезорганїзациї серед робітників — і хто хоче лихови зарадити способом, вказаним сим Папою, а іменно через закладанє фахових товариств, які були би в спроможности причинати ся до поліпшеня релїгійного, морального і материяльного житя робітників.

8) Той має франціш. спосіб думаня, хто розуміє, що милостиня не є єдиним средством, котре би могло і повинно помочи робітникам в їх незаслуженій нуждї, — що робітник тверезий і совісний не повинен бути нуждарем, що єму належить ся не з милосердя, але по справедливости то, що є потрібним до материяльного і морального житя в нормальнім станї — без шуканя милосердя навіть на старі лїта.

9) Той має франціш. спосіб думаня, хто розуміє, що закони, здобуті в протягу 20-ти лїт в справі товариств взаїмної помочи, синдикатів, нещасливих случаїв при роботї, недїльного відпочинку, условин працї і т. п. не то, що не є злі самі в собі, але противно, они є ледви несьмілою пробою повороту до справедливого унормованя відносин житя-бутя робітників і що ту потреба як найбільше животворного християньского духа.

10) Той має франціш. спосіб думаня, хто розуміє, що у всякій бідї, навіть у тій, яка нїколи не дасть ся усунути і яка нїколи не покине людскої натури, лучше помагати збірно, як осібно, і хто волить на Божу славу злучити свою щедрість і дїяльність з дїяльністю Церкви або конгреґациї, а не шукати личної слави, даючи милостиню або дїлаючи на власну руку.

11) Той має франціш. спосіб думаня, хто розуміє, що не вистарчає з милосердя направляти зло, котрому міг був і повинен запобігати, і хто понад ратункову дїяльність визше ставить дїяльність предвиджуючу і запобігаючу нуждї передовсїм в тім напрямі, щоби самого інтересованого змусити до співдїлання для свого материяльного і морального движеня.

12) Той має франціш. духа, хто, розуміючи по християньски права і обовязки кождого чоловіка, старає ся побороти борбу станів, — а осуджуючи ріжниці клясові, старає ся всїми способами і силами усувати всякі клясові спори.

13) Той має франціш. духа і спосіб думаня, хто ві всїм і всюди голосить потребу пробудженя християньского духа, так в житю приватнім як і публичнім і задає собі труду і праці для відбудованя в людскій суспільности Христового Царства.

Отсе є засади, на яких основує ся широка програма суспільної дїяльности відродженого третого закону св. Франца з Асижу. Вже П. Лев XIII. цїнив єго високо, говорячи, що „через третий закон відродить ся сьвіт". То відродженє взяв собі П. Пій X. за цїль свого понтифікату під кличем „возглаѣити вса҆ческаѧ ѡ Хр҃тѣ", все відновити, все устроїти на Христї. Визше наведена програма терциярів є найвлучнїйшим коментарем до сего клича і найвлучнїйшим розвиненєм єго ідеї і пристосованєм еї до практичної, програмової дїяльности; — тому нїчо дивного, що П. Пій X. незвичайно полюбив сей третий закон, на него покладає всю свою надїю і з найбільшим натиском часто повторяє слова Льва XIII., що через сей закон терциярів, єсли він розширить ся по всїх дієцезиях і обійме як найбільше число вірних, відродить ся сьвіт.

Ми без сумнїву всї желаємо, щоби здїйснили ся бажаня П. Пія X. що до відродженя сьвіта; а желаня наші будуть тодї щирими і правдивими, коли подані визше засади не лишать ся виключною власністю терциярів, але і для нас стануть сильною основою, на якій ми опремо наш спосіб думаня і дїланя. І то не лише сьвященники! „Бог поручив кождому опіку над душею брата", каже П. Пій X., і кождий в своїй мірі відповідає за спосіб житя других. Від суспільної праці не повинен нїхто ухиляти ся, бо кожда одиниця є для всїх, а всї для одного. Не лишень визші за низших відповідають, але і всї за всїх. Кождий отже має обовязок після своїх сил співдїлати для добра ближнього так, як працює для власного добра. Єсли би ми так не робили, то не сповнили би належито заповіди Божої: „люби ближнього, як себе самого".

о. Теодор Пасїчиньский.

Короткий погляд на спів грецкої Церкви.

(Докінченє).

Сторона метрична і ритмічна.

Основою правильної будови (словної сторони) стихів єсть метр (*μέτρον* = міра). Міра ся є ріжна, відповідно до скількости складів, котрі означуєсь після довготи самозвуків.

Ритм знова відносить ся до способу розложеня поодиноких частий (і їх відповідного використаня), а основуєсь на ударах слів. — Слова можуть мати кілька довгих і коротких складів (відповідно до розміщеня самозвуків), але не всї склади мусять бути наголошені. Міра для означеня скількости складів (після довготи самозвуків) — се метр. А міра для означеня цїлих груп, громад складів (після наголосу) — се ритм.

З давен давна підставу до означеня метру і ритму церк. пісень творив льогічний подїл на: строфи, стихи і півстихи (куплєти, періоди і колїна). Півстихи містять в собі окремі понятя, а зібрані в стих дають вже точнїйше означені мисли, творять певні реченя.

Що два стихи знова дають двостих (*δίστιχος*). На строфу треба два, або й більше стихів чи навіть двостихів. Так отже заокруглена цїлість виходить доперва в строфах. В стихотвореню означувано докладно — будову поодиноких частий і їх положеня до себе — а в будованю знова напівів подавано закони до розділу часу, а зі сего витворивсь з часом такт.
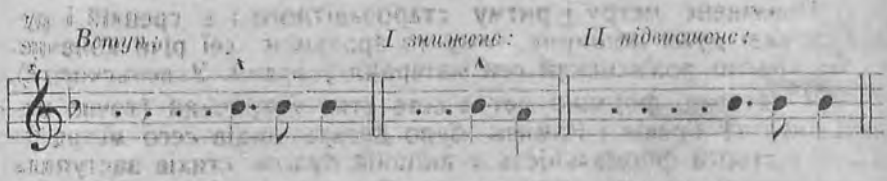
Однак в церковних піснях не треба шукати математичної точности чи то в будові строф, стихів і півстихів, чи то в твореню напівів! Церковна поезия виросла під впливом тепла лучів Божої ласки, натхненя; містить в собі надземскі понятя (бо оспівує всесторонно свойства неограниченого, нескінченого Бога — і то: [по змозї] з внутр і з внї т. є. Боже єство само в собі і прояв єго на внї, отже дїла Божі); або інакше: церковна поезия представляє, з'ображує земскими способами і средствами (н. пр. стихами і т. д.), річи надземскі — а сї річи не є підчинені точности земскій (радше: обмежености земскій!) — Через се вияснюєсь ся часта licentia poëtica (et musica).

I. Найдавнїйшою формою стиха єсть: єврейский паралєлїзм біблїйний — і окремий церковний, recitati-вний спосіб виголошеня.

Нема тут точности, ані в будові складів, ані в розміщуваню наголосів — є лишень „в приближеню“: строфи, стихи і півстихи, та льогічний акцент (зависимий від музичного знаня і розуміня півця) — се метр цїлком свобідний!

Однак в дечім є (а принаймі: повинна бути!) і тут „quasi-точність“. А іменно: без взгляду на скількість одним тягом виголошених складів (навіть: стихів, або строф!) мусить бути у відданю: I. підвисшене і II. закінчене[1]).

Взір recitativ-ного співаня церк. творів (тепер):

Вступ подає все заголовок даної части св. Письма.

Повинно в нїм бути кілька нот[2]) „mi“ і три ноти „fa“: (точкована чвертка, вісїмка і знов чвертка) — будова цїлком як в підвисшеню.

Зниженє має мати знов кілька нот „mi“ і все дві чвертки: „fa“, „mi“ — перша наголошена.
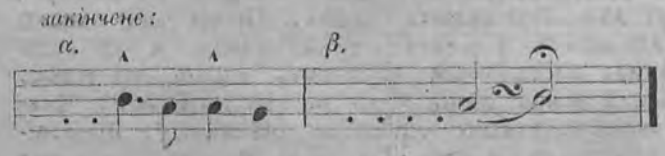
Підвисшеня кільканайцять нот „mi“ і три ноти „fa“ (як у вступі було сказано.)

В закінченю можна доглянути виразно дві части *α*) т. зв. мале зниженє і *β*) мале підвисшене — котрі є точно означені!

α) має чотири ноти: точковану чвертку „fa“, вісїмку і чвертку „mi“ і чвертку „re“.

β) має кілька нот „ut“ і дві півноти („mi“ і „fa“). Для лїпшої злуки можна додати т. зв. grupetto (з чотирох нот: fa, mi, re, mi). Мале підвисшене по розложеню grupett-a так виглядає:

ad *β*:
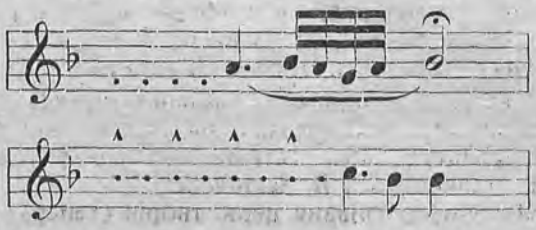

Мірою в означуваню передїлів є тут: цїлість мисли[1]). Взір правильного читаня на крилоси такий:

---

[1]) Коротенько але ясно о тім предметї vide: Joannes de Castro „Methodus cantus eccles. Graeco Slav.“ Romae, 1881. часть I.

[2]) Не означену точно скількість зазначую точками: точно означені склади подаю нотами (так як треба співати!) —

[1]) Обширно о тім всїм: проф. Одесницкій „Ритмъ и метръ ветхозав. поезіи“. vide „Труды Кіев. Дух. Акад.“ 1872 т. III.

Примінене метру і ритму старозавітного і в грецкій і рускій церкві дуже обширне, тому то зрозумінє сеї річи конечне. Дуже красно роз'яснений сей материял у архим. Успеньского [2]).

II. Другою формою метра єсть стих метричний (точно означений.). У Греків і Римлян було девять видів сего метра [3]): Взагалї строга формальність у внїшній будові стихів заступала у них внутрішні недостатки (н. пр. брак сили змісту, невражливість). В християньских піснях часто можна зустрінутись з: триметром (ямбічним), гексаметром (дактилїчним), діметром та візантийскім і анакреонтскім триметром. Подрібно не будемо сего розбирати. Зазначимо лише, що до зрозуміня сторони метричної треба як найдокладнїйше перестудиювати церковну інтонацию.

Хто хотїв би докладнїйше сю справу розібрати, нехай гляне у твір спеціяльно о сїм[1]) зладжений.

III. Трету форму метра творить: свобідний ритмічний стих. Нема тут строгих вимог що до будови стихів, групованя їх і наголошуваня навіть. З разу була се, здаєсь, цїлковита проза, аж під впливом напівного ритму (через повтаряня певних частий до себе подібних) виродилась в поезию ритмічну[2]). На перший погляд навіть плавности в сїм стиху не ма, коли однак глубше глянути в сю будову, то побачимо, що стихи збирають ся тут в групи і мають свою цезуру. Назва груп ріжна н. пр. стихира, ікос, ірмос, тропар, богородичен, кондак, ікакої (ὁι-ακοΐω) і ин. Цезурою є тут звичайно вимога віддиху. Пісни того самого виду повинні складатись з рівного числа членів, н. пр. єсли взір самогласний має шість, вісїм, чи десять членів, то тілько само мусить мати й всяка инша пісь на нїм взорована. Члени (коліна) віддїляєсь звіздкою червоною звичайно [3]). Відповідаючі собі пісні годять ся і в наголошуваню. Кождий член має звичайно один визначний ритмічний акцент і то десь при кінци (коліна) — тим поясняєсь се rittardando в закінчуваню.

---

[2]) Архим. Порф. Успенскій „Первое путешествіе въ Атон. монаст". вип. II. відд. 1. стр. 420 et porro. —

[3]) Dr. Karl Krumbacher „Gesch. d. byzantin. Litteratur". München 1891. § 148. 158. —

[1]) Е. Богд. и И. Лебед. „Пособіе къ церковному чтенію" Москва 1891.

[2]) Dr. Krumbacher „op. cit." § 174 і 182.

[3]) vide наші н. пр. церк. книги.

Лишаєсь питанє: як означити, до котрого стиха який склад належить?

В старинї майже виключена будова стиха, де-б початок належав до одного, а конець до другого стиха. Найважнїйшим чинником є тут граматична, або льогічна, або мельодична лучність. Зважаючи на се похибки не поповнить ся.

Особенности грецких стихотворень є:

1) ритма, 2) акростих і 3) припів.

ad 1: ритма полягає в сїм, щоб стихи відповідали собі будовою складів, акцентами і такими самими буквами.

Пр. Χαῖρε ἀρχηγὲ | νοητῆς ἀναπλάσεως

Χαῖρε χορηγὲ | Θεϊκῆς ἀγαθότητος[1])

Тут є схожість букв цїлком наглядна.

ad 2: акростих се така будова стихів, щоб початкові букви давали якусь мисль, або ішли після азбучного порядку[2]). Акростих увійшов з часом в загальне ужитє головно задля практичної сторони. — Се була найпевнїйша охорона проти: підроблюваня, фалшованя або викиданя поодиноких стихів єретиками. Найкрасші успіхи на тім полї осягнув: св. Іоан Дамаскин, Козма Маюмский, Методий, Григорий і ин. Їх акростихи подають навіть дефінїциї доґматичні! Дуже часто містятъ імя автора[3]) і ин. —

ad 3: припів се короткий стих, співаний звичайно цїлим народом пр.

„Съ намы Богъ“

„и превозносите въ вся вѣки“

припіви катавазійні і ин.

До украшеня мельодий служать рїжнородні: анаграмматізми[4]), кратемати т. є. задержки, анони і перентізми. Они творять цїлком окремий (не конче розяснений однак!) систем. Сї окраси так зміняють нераз пісні, що здаєсь, начеб се було щось цїлком иншого а не та сама пісь.

Тут є одна з основ повстаня „напіву“.

Дальші причини є: I. територияльна віддаль, II. гідність празника і III. записанє або незаписанє даної пісни.

Ad I. через віддаль повстає брак порозуміня, а з тим затрачуєсь єдність у виконаню пісень — мусить отже зродитись „напів“ (т. є. idem evenit non idem.)

Ad. II. Чим більший праздник, тим більше „витягано“ — а із сего повстала рїжниця між довгими піснями празничними і

---

[1]) vide Акаф. св. Георгія. ікос. X.

[2]) Проф. Олесницкій „Ритмъ и метръ ветхозав. поез.“, vide „Труды Кіевск. Дух. Акад.“ 1872. т. III. стр. 431—433.

[3]) Dr. Krumbacher: „op. cit.“ § 178.

[4]) Дим. Розумовскій „Церк. пѣн. въ Россіи“ Москва 1867. стр. 106 і 107.

менше добірними повседневними т. є. напів празничний і повседневний.

Ad. III. Записані пісні лишались незмінними — (бодай на папери! Бо не кождий півець, або навіть і єрей потрафив точно відспівати. Много було таких, що іно тримали ноти перед собою, але співали „з голови“). Ще гірше діялось з піснями не записаними! Тут „що голова, то розум“ був. Кождий компонував такі пісні — отже напіви росли при таких обставинах незвичайно скоро!

Всї напіви взагалї, дадуть ся стягнути до трех:

α) напів торжественний,
β) „ середний,
γ) „ короткий.

α) = в великі сьвята. *β*) = в неділї і менші празники. *γ*) = в буддень. Для яснїйшого розуміня річи, наведу числами кілько тонів випадало на яке слово н. пр. в пісни „Хвалите Господа“ напіва торжественного.

На сїм слів: (*Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν. Ἀλληλουϊα*) має грецкий „*α*) напів“ не менше іно 268 тонів! specialiter:

Αἰ (9 тонів) — *αἰ* — *νει* — (95 тонів) — *αἰ* — *νει* (11 тонів) — *τε* (2 тони) — *τὸν* (2 тони) —

Κυ (63 тони) — *τον* — *Κυ* — (8 тонів) — *ρι* — (2 тони) — *ον* (5 тонів) — *ἐκ* (50 тонів) — *τῶν* (1 тон) — *οὐ* (2 тони) — *ρα* (2 тони) *νων* (2 тони). *Ἀλ* — (1 тон) — *λη* (1 тон) — *λου* (2 тони) — *ϊ* (2 тони) — *α* (5 тонів [1]). —

Другі два напіви (т. є: *β* і *γ*) менше мають такого „аканя“ — та за се гідностию они низші!

Нинїшний грецкий спів се не то „ангелоподобне пініє“, котрим наш руский кн. св. Володимир Великий був так очарований, що опис послів вистарчав до повзятя постанови приняти обряд грецкий! Знатоки, що знають богато грецких пісень на память, не в силї пізнати тих самих пісень, слухаючи їх по храмах [2]). Взагалї занепад полїтичний дуже погані слїди лишив на цїлім моральнім житю Греків — а проте о скілько давнїйше висше стояли они (хотьби й на полї співу), остілько низший у них є нинїшний стон, в порівнаню зі всїми етичними добутками прочих народів Европи.

Спів і музика модерна европейска, наче дозрілий мущина — а то саме у Греків (з причини зацофаного придержуваня ся крюків!) наче дитинка в пеленках.

---

[1]) *І. Θ. Βασιλαρδου:* „*Ὀκτωηχος*“. *Ἀθηναι.* 1889. вип. 13. стр. 296—299 включно.

[2]) Bourgolt Ducondray „Etudes sur mus. eccl. gr. Paris 1877 p. 5—8; 70.

Місцями трафляєсь і у них красний [1]) хоральний спів, але знаємо, що часом й слїпа курка знайде зерно!

Одинока рада:

Чимскорше змінити нотацію крюкову на удосконалену европейску — та сейчас братись за перерібку пісень всїх на новий систем!

Для поглубленя обробленого тут коротенько предмету, можуть служити крім наведених жерел. ще такі:

Арістоксена „*Βιβλια μουσικα*“ (три книги найдено [2]),

Евклєйда „*εισαγωγη εἰς την μουσικην*“,

Нїкомаха Геразеньского дві праці про Пітагора.

Теона Смирнейского „*περὶ Ἀριθμητικῆς καὶ μουσικῆς*“,

Аристида Квітілїяна „*περὶ μελῳδίας καὶ περὶ ῥυθμῶν καὶ περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς μουσικῆς*“,

Клявдия Пітольомея „*περὶ ἁρμονίας*“,

Алїпія „*σημεῖα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων*“,

Марка Мейбомея „*συγγραμματα, καὶ διαγραμματα, καὶ σημεῖα ἑπτὰ μουσικῶν Ἑλλήνων: Ἀριστοξενου, Εὐκλείδου, Νικομαχου, Ἀλυπιου, Γαυδεντιου, Βακχείου καὶ Ἀριστειδου*“,

Лукіяна Самозатеньского „*ἐγκώμιον μουσικῆς*“,

Плютарха два діяльоги,

Атенея „*περὶ τινων εὐδοκιμησάντων εἰς τὴν μουσικὴν, ἢ ἐφευρόντων τι εἰς αὐτὴν*“,

твори Мануїла Пселля і Вріеннїя.

Спеціяльних працївників на ниві церковного співу вичисляє Фокаев [3]) над сто.

На сїм кінчу коротенький сей начерк грецкого співу, зазначи, що хто схоче зрозуміти спів наш, руский, той мусить (хоть в части) бути обзнакомлений з предметом що йно заокругленим.

---

[1]) vide: Порф. Успенскій „Первое путеш. въ Атон. монаст.“ 1846. ч. II в. 2. стр. 30.

[2]) *Θεοδωρος Φωκαευς „Ἀφήγησις περὶ ἀρχῆς καὶ προεδοῦ τῆς μουσικῆς“* 1893. *ἐν Ἀθηναις*. стр. 112.

[3]) Фокаевъ „op. cit.“ стр. 114 до кінця.

о. Йос. Кравчук.

Чуда в Люрді.

(Конець.)

Чудесні уздоровленя в Люрді.

Об'явленя Пр. Дїви Марії в Люрді уважали з початку недовірки як і більша часть віруючих чистою комедією або приписували їх галюцинації, хоробливій уяві Bernadette-и та відкидали їх a limine. Переконали ся однак невдовзі, що суть в блудї. Ото за почином Пр. Дїви Марії витрисло зі скали жерело, якого вода мала чудесно-уздоровляючу силу. За чудесними об'явленями послїдували чудесні уздоровленя, яких до нинї можна вже числити на тисячі, а які суть найлучшим доказом, що тут має ся до дїла з силою Божою і що Bernadette була лиш орудієм в руках Божих. Можна отже було всїм невіруючим в правдивість об'явленя Пр. Дїви Марії повторити слова Христа, сказані до жидів: „Аще и мнѣ не вѣруете, дѣламъ моимъ вѣруйте". (Йоан 10, 38).

Всїх чудесних уздоровлень не буду наводити, а наведу лиш кілька і то таких, які могли стати ся лише силою Божою, бо наука не в силї виявнити їх нїяк в спосіб природний. Що до історичної певности тих чудесних уздоровлень нема найменьшого сумнїву, бо кождий хорий, заким доступить до чудотворного жерела, мусить дати оглянути ся лїкарській комісиї, котра списує докладний протокол о станї его слабости, а если наступить чудесне уздоровленє, порівнує теперішний стан з давнїйшим, а відтак слїдує над даним уздоовленем стисло критична, науково-лїкарска дискусия.

1. Першим, що дізнав на собі чудесного уздоровленя завдяки водї з чудотворного жерела в Люрді, був Людвик Bourriette. Він працював разом з своїм братом Йосифом в каміньоломах. Одного дня вибухла міна, брат упав трупом на місци, а Людвик був страшно поранений на лици і дізнав ушкодженя правого ока до сего степеня, що стратив зір і не міг більше в каміньоломах працювати. Нещасний лїчив ся довший час у др. Dozous-a, але сей сказав ему вкінци, що не поможуть жадні лїки, якими лиш розпоряджає людска наука. Від сего часу минуло 20 лїт. Учувши о чудотворнім жерелї, яке витрисло з скали над рікою Гав, кличе Bourriette свою доньку і так до неї каже: „принеси но менї тої води з чудотворного жерела, а може Пр. Дїва уздоровить мене, если то она являє ся в печері. В пів години потім принесла донька трохи води з чудотворного жерела. Bourriette омиває нею слабе око і видає в одній хвили радісний оклик. Стало ся чудо. Око, котрим Bourriette не бачив

нїчого вже 20 лїт і яке уважав за страчене, узріло денне сьвітло, а з ним всї предмети, які находили ся в комнатї. Слїдуючого дня побачив Bourriette на улицї д-ра Dozous-a; урадований прибіг до него і так промовив: „Я уздоровлений“. „Се неможливе, відповів др. Dozous, твоя хороба есть не до вилїченя“ і в тій хвилї добув нотатку, написав кілька слів та заслонивши Bourriett-ови лїве око, підсунув під праве. Но якже здивував ся: Bourriette відчитав без намислу: „Bourriette має параліж ока і нїколи не може бути вилїчений“. Таке нагле уздоровленє ока переконало наглядно д-ра Dozous-a, що тут помогла лиш сила Божа.

2. Іван і Кроазина Bouhohort мали дволїтного сина, одинака, на імя Юстин. Він був від уродженя спаралїжований, калїка, а при тім безнастанно хорував. Жадні лїки не помогали. З кождим днем зближала ся послїдна година. Мати розпачала страшно. Юстин почав вже конати. Очи стали стовпом, на лице виступила смертельна блїдість, ноги і руки позимнїли. „Нї, не умре моя дитина“, сказала нагло Кроазина, відходячи майже від розуму. „Пр. Дїва, що об'явила ся в печері, уздоровить его“. Сказавши ті слова, бере дитину вже майже неживу на руки і спішить до печери. „Чись дістала помішанє, преціньбо дитина конає вже“, сказав батько. Но Кроазина не зважала на то, тримаючи дитину на руках біжить до печери. Тут падає на колїна, молить ся щиро до Пр. Дїви, відтак вкладає свого сина до чудотворного жерела. „Що робиш божевільна“, вирвав ся голос з грудий народа стоячого коло печери. „Лишіть мене в спокою, Бог і Пр. Дїва уздоровлять мою дитину“, відповіла Кроазина. Дитина була цїла зсинїла, не давала жадного знаку житя, всї думали, що она вже не жиє, тож полишили Кроазину в спокою. Кроазина однак не тратила надїї. Потримавши з чверть години свого сина в чудотворнім жерелї, добуває его, завиває в фартушок і спішить до дому. В дома кладе Юстина до колиски, накриває его, однак він не давав жадного знаку житя, був зимний як труп. Батько, видячи дитину в такім станї, сказав: „видиш, що Юстин вже помер“. „Нї, не помер, відповіла Кроазина, жиє і буде жити: „Пр. Дїва уздоровить его“. І дїйсно, по хвилинї почав Юстин віддихати, відтак заснув і спав спокійно цїлу нїч; пробудив ся аж над ранком. Твар мав почервонїлу, очи усьміхнені. Урадована Кроазина дала дитинї грудий. Насавши ся, хотїв Юстин встати, але мати положила его силою до колиски. По хвилинї вийшла з хати, а тодї малий Юстин злїз сам з колиски і почав ходити по комнатї. Коли Кроазина вернула і побачила, що єї дитина ходить по комнатї, розплакала ся з радости і упала на колїна, а тодї малий Юстин прибіг до неї та обняв єї своїми рученятами за шию. Кроазина не могла з радости промовити і слова, лиш плакала та дякувала сердечно Матери Божій, що в так чудесний спосіб уздоровила єї дитину. Др. Peyrus, який лїчив передтим Юстина, признав отверто, що тут заходить очевидне чудо. Так само признали д-ри Dozous

і Vergez, котрі тото чудесне уздоровленє розбирали. Юстин Bouhohort жиє по нинїшний день і тїшить ся черствим здоровлєм.

3. Henry Busquet дістав по тифусї величезну, скрофулїчну рану на шиї, яка розширила ся з часом через цїлу довжину грудий. Всякі лїки не помагали. Дня 28 цьвітня 1858 р. обмив хорий ту рану водою з Люрд і прикрив єї хусточкою змоченою в тій водї. Відтак заснув твердим сном, а коли пробудив ся, рана була загоєна. Лїкарі, які лїчили Busquet-a, узнали, що се уздоровленє носить на собі знамена очевидного чуда, бо в спосіб науковий не дасть ся зовсїм об'яснити.

4. Раймунд Кароль мав рака на лици. Трох лїкарів Sémёac, Estrémé і Delord лїчили хорого, але не помогли нїчого. Рана більшала щодня, ставала глубшою, а притім кервавила. За радою жени удав ся Кароль до Люрду. Там почав щодня обмивати рану чудотворною водою і завважав, що рана меншає. По 8-х днях рана зникла зовсїм, лишив ся лише малий слїд, де она була.

5. Авреля Bruneau уродила ся глухонїмою. Др. Delot з Парижа, до котрого родичі Аврелї удали ся о поміч, сказав отверто, що слабість не до вилїченя. Тож родичі віддали дитину до закладу глухонїмих в Chateauroux, а потім в Орлеанї. В 30. роцї житя вернула Авреля з закладу глухонїмих знова до родинного дому. Тодї то власне прийшла єї спасенна гадка удатись до чудотворного жерела в Люрдї. Через три днї впускала Авреля по кілька кропель чудотворної води до уший. Третого дня (11/11 1872 р.) відзискала слух в одній хвилї, хотяй передтим нїколи не чула. Др. de la Mardelle признав отверто, що се уздоровленє могло стати ся лиш силою надприродною.

6. Петро Руддер зломав ногу понизше колїна; кість була зовсїм переломана. Лїкарі не могли нїчого помочи. На місци, де нога була зломана, утворила з часом велика рана, а кість почала псувати ся. Руддер дізнавав страшних болїв, цїлий рік перележав в ліжку, відтак встав, але ледви міг ходити і то о кулї. Від сего часу минуло 8 лїт. Рана на нозї розгнилась, почала дуже материзовати та видавала неприємну воню. В тім станї постановив Руддер удати ся до Люрду, та шукати помочи у Матери Божої. Дня 7. цьвітня 1875 р. заволїк ся Рудлер при помочи жени до желїзничої стациї, трох людий осадило єго до ваґону і так пустив ся в дорогу. По великих трудах опинив ся вкінци Руддер над чудотворним жерелом в Люрдї. Чуючись дуже ослабленим, сїв на лавцї близько жерела та попросив трохи води. Коли випив воду, почув ся на силах дуже покріплений. Почав отже ходити около печери, але умучений сїв знова на лавцї напротив статуї Матери Божої. Так сидячи став горячо молити ся, жалувати за гріхи свого попереднього житя, та просив Пр. Дїву, щоби вислухала єго і привернула єму здоровлє бодай о стілько, щоби міг заробити на кусник хлїба. Коли так молив ся, почув нагло якесь дивне потрясенє цїлого тїла,

став без ваганя і побіг о власних силах без кулї до статуї Матери Божої. Тут впав на колїна та подякував сердечно Пр. Дїві, що в так чудесний спосіб его уздоровила. Нога зросла ся в одній хвили, рана зникла, лиш малий слїд лишив ся на місци, де кість була зломана. Др. Affenaer, котрий передтим лїчив Руддера, оглянувши ногу по уздоровленю, розплакав ся і сказав: „Ти зовсїм здоровий, твоя нога так здорова як у новонародженої дитини. Жадні лїки не помогали, але що не потрафили доконати лїкарі, то доконала Мария". Вість про се чудесне уздоровленє розійшла ся широко; 22 лїкарів прибуло до Руддера, щоби на місци оглянути его ногу; 300 священників, 4 епископів відвідали Руддера, щоби бодай поглянути на сего чоловіка. До самої смерти мусїв Руддер піддавати ся оглядинам ріжних съвітових лїкарів, а кождий хотїв на власні очи побачити его так чудесно уздоровлену ногу. Навіть по смерти не дано Руддерови спокою. Дня 24. мая 1899 р. в 14 лїт по смерти, викопано з гробу тїло Руддера, а др. Van Hoestenberghe відтяв померщому обі ноги і забрав з собою, щоби піддати їх оглядинам лїкарскої комісиї. В місци, де нога була чудесно уздоровлена, була кість трохи грубша і мало скривлена.

7. Фран Vion-Dury стратив при гашеню пожару зір обох очий. Через сїм лїт був зовсїм слїпий. Яко слїпий був принятий до закладу для невилїчимо хорих в Confort. Там за порадою одної монахинї постановив удати ся о поміч до Матери Божої в Люрд. Скоро лиш потер очи водою з Люрд, почув великий біль, начеби хто вбив ему в очи ніж, но в тій самій хвилї побачив комнату, вікна, предмети, які его окружали, бо відзискав зір. То чудесне відзискане зору було предметом лїкарскої диспути на конґресї окулїстів в Парижи 1903 р. і всї присутні лїкарі узнали, що людским способом не можна пояснити сего уздоровленя.

8. Евгенїя Bron, родом з Corban в Швайцариї, мала 3 роки так сильно замкнені уста і затиснені зуби, що не можна було жадним способом отворити ёї уст. Щоби не згинула з голоду, випиловано ёї оден зуб, через отвір впущено ґумову рурку, та тою руркою живлено сї штучно і то лиш кавою або гербатою, бо иншіх річий не міг жолудок стравити. В наслїдок такого скупого поживлїня стратила Евгенїя 50 фунтів на вазї та ослабла до того степеня, що не могла ходити і мусїла класти ся до ліжка. Послїдні місяцї перебувала в шпиталях, однак не помогали жадні лїки, хоч лїчили ёї найславнїйші лїкарі. Вкінци прибула Евгенїя Bron до Люрду, щоби еще тут шукати помочи у Пр. Дїви. Підчас процесиї з найсьв. Таїнами лежала коло печери на своїм ліжку, а коли процесия перейшла, забажала уцїловати скалу, на якій об'являлась Пр. Дїва. Послугач взяв Евгенїю на руки та занїс до скали, а коли скалу уцїловала, хотїв ёї назад віднести на ліжко, але она вирвала ся ему з рук та стала на власні ноги, а притім отворили ся ёї уста, які

вже від 3 лїт були замкнені. Від сего часу тїшить ся Евгенїя Вгоп найкрасшим здоровлєм і може працювати.

9. О. Льва Думаса, молодого сьвященика з острова Гайті, строїли з мести чарівники. Наслїдок отроєня був страшний. О. Лев Думас дістав параліж ніг, рук, всїх членів тїла; не міг нї убрати ся, нї ходити о власних силах, став цїлковито калїкою. Єго ношено на ношах або вожено на візку. Також стратив память до сего степеня, що скорше забував на поставлене питанє заким зачав відповідати. В такім оплаканім станї відвезено о. Думаса до Франциї, де він віддав ся опіцї найславнїйших лїкарів. Хороба не уступала, противно стан єї з дня на день погіршав ся. Не могучи знайти помочи у лїкарів, постановив о. Думас удати ся до чудотворного жерела в Люрд. По дворазовім ужитю води з сего чудотворного жерела випростував ся в одній хвилї, відзискав цїлковито здоровле, почав сам ходити, утрачена память вернула, а на другий день відправив вже Службу Божу.

10. Найбільше чудесних уздоровень лучає ся в Люрдї на сухітниках. Др. Boissarie так о тій справі пише: „Від 21. до 25. серпня 1900. р. було около півтора тисячки хорих. Найчисленнїйші уздоровленя справджено на сухітниках. Кождого дня представляли ся нам численні хорі, котрі прибули до Люрду в найвисшім степени сухіт. По чудеснім уздоровленю не знайшлисьмо у многих анї слїду сухіт". Так чудесно уздоровлена з сухіт зістала монахиня Юлїянна з Brive. Лїкарі, що оглядали єї перед уздоровленєм, узнали, що слабість не до вилїченя. По чудеснім уздоровленю оглядало Юлїянну сїмох лїкарів і однодушно заявили, що в данім случаю помогла лишень сила Божа. Юлїянну приведено до Люрд майже конаючу. Лїкарі не хотїли з початку навіть позволити на се, щоби вложено хору до чудотворного жерела. Она була в аґонії, а смертельний піт виступив на єї чоло. Коли Юлїянну вложили до жерела, здавало ся, що умерла, тож в тій самій хвилї видобули єї назад. Стало ся однак чудо. На лице Юлїянни виступив червоний румянець, очи єї отворили ся, нове житє вступило в ню. Она стала на ноги, сама убрала ся, відтак удала ся до печери, там упала на колїна і клячучи молила ся горячо пів години. Від того часу чула ся зовсїм здоровою, а по сухотах не лишив ся анї слїд.

Так само чудесним способом була уздоровлена з сухіт Іванна Gasteau До Люрду привезено єї в найвисшім степени сухіт. Коли вложено єї до води, не помогло нїчого, тож положено єї на ношах при дорозї, котрою ішла процесия з найсьв. Тайнами. Іванна лежала блїда, майже без житя. Коли сьвященик з найсьв. Тайнами зблизив ся, хора отворила очи, піднесла голову, сїла, учула в собі якийсь внутрішний голос: встань, встань! Вона без нїчиєї помочи встала, удала ся до печери, тут упала на колїна і горячо подякувала Матери Божій за уздоров-

лене. По сухотах не лишилось найменьшого слїду, а притім цїлковито зникла рана, яку Іванна мала на боцї.

Чудесні уздоровленя дїють ся по нинїшний день над чудотворним жерелом в Люрдї, а вода сего жерела знана вже на цїлім сьвітї. Ті чудесні уздоровленя змінили Люрд не до пізнаня. Там, де колись були нагі, недоступні скали, стоїть нинї наче нове місто з численними сьвятинями, монастирями, шпиталями, гостинницями. На тім місци, де Пр. Дїва являла ся Bernadott-ї, стоїть велика статуя з білого мармуру, представляюча Непорочно-Зачату. Перед печерою суть два великі збірники на воду, яка за почином Непорочно-Зачатої витрисла зі скали. Один збірник служить до купаня хорих, а з другого беруть воду до питя. Оба збірники віддїлені красними желїзними штахетами. Понад печерою красує ся величава церков, а під нею есть друга менша, викута в скалї, звана криптою. Обі церкви суть получені сходами. Пониже тих двох церков вибудовано відтак трету, цїлу з мармору. Сей величавий дім Божий складає ся з 14 каплиць і есть архитвором сучасної штуки. Крім сих трох сьвятинь есть множество мужеских і женьских монастирів, множество шпиталїв, гостиниць. Тисячами збирають ся нинї в Люрдї прочани не лишень з Франциї, але з цїлого сьвіта та шукають там потїхи і помочи в терпіннях душі і тїла. Як численно буває нинї Люрд звіджуваний, сьвідчить се, що в протягу місяця приступає там понад 50.000 людий до сьв. Причастия. В 1907. р. 240 спеціяльних потягів привезло до Люрду 161.831 прочан, а бодай десять раз тілько виносило число тих, що прибули осібно, поодиноко. В 1908 р. т. є. в пятьдесятьлїтну річницю об'явленя Пр. Дїви Марії прибуло там 602 спеціяльних потягів з 9.290 самими хорими: було 131.261 занурень у жерело, відправлено 94 500 Служб Божих, а сьв. Причастий роздано 1,166.440. Слава чудотворного жерела в Люрдї росте з кождим днем.

Значінє об'явленя Пр. Дїви Марії в Люрдї.

Якеж значінє має об'явленє Пр. Дїви Марії в Люрдї?

XIX. вік — се вік ріжних ложних і переворотних теорий так на поли фільозофії як і на поли суспільнім. Атеїзм, який тодї особливо в Франциї ширив ся, приймав лиш те, що доступне людскому розумови, що дасть ся видїти, зважити, змірити, обраховати, а перечив істнованє всего, що йшло поза границї розуму; отже істнованє Бога, чудес і т. д. Ріжні писателї, як Ренан в Франциї, Стравс в Нїмеччинї, Littre, Bertholet, Charcot, перечили божество Христа, а чуда звали вигадками, мітами, або старали ся пояснити їх в природний спосіб. Материялїзм знова, який зарівно тодї панував, признавав лиш вічну материю і силу живучу в тій матерії. Всяке духове єство материялїсти відкидали. Бог — се материя, а цїлий сьвіт — се

лиш постепенний розвій тої вічної материї. З тої материї, по думцї Дарвіна, повстала з часом малпа, з малпи чоловік. Такі ложні теорії загрожували дуже поважно вірі, Церкві, моральности, цїлому християньскому житю. З них виходило, що Бога в християньскім розуминю нема, що нема і житя позагробового, а одинокою цїлию чоловіка — се добра земскі і уживане сих дібр. Тож не перебирано в средствах, щоби як найбільше тих дібр посїсти, як найбільше їх ужити. З розширюванєм таких ложних теорий під'упадала вся моральність, яка творить основу і щасте житя родинного і суспільного. „Де потреба найбільша, там поміч Божа найблизша“, повідає народна пословиця. Коли атеїзм і материялїзм почав вже ширити ся і поміж найнизшими верствами народу, а его приклонники тїшились заздалегідь, що віднесуть повну побіду над Церквою, тодї являє ся в Люрдї Пр. Дїва Мария убогій дївчинї Bernadott-ї Soubirous, тодї витрискає зі скали чудотворне жерело, починають дїятись над сим жерелом чудесні уздоровленя. Все то мало утвердити і оживити в людях віру, все то мало бути доказом, що понад людским розумом і материєю, понад природою і ей силами есть „хтось“, хто висший від сил і прав природи, що істнує Бог, якому цїла природа підчинена, якому і людский розум повинен підчинити ся.

Чудесне об'явленє Пр. Дїви Марії і чуда в Люрдї мали бути дальше доказом, що віра, яку голосив Христос, проповідали Апостоли, а яка переховує ся в Церкві католицкій — се віра правдива і единоспасительна; отже кождий під утратою спасеня має тої віри триматись і Церкви католицкої слухати. Папа Пій X. оголосив 1854. р. догмат о непорочнім Зачатю Пречистої Дїви Марії. Пречиста Дїва Мария являє ся в Люрдї і називає себе „Непорочне Зачатіе“, а тим самим потверджає сей догмат, а в нїм посередно і науку Церкви католицкої. Пр. Дїва являє ся в краю католицкім, дитинї католицкій, поручає вибудовати для себе церков сьвященикови католицкому, уздоровляє в чудесний спосіб католиків, отже і тим дає до пізнаня, що віра католицка есть правдива, а Церков католицка есть единоспасительна.

Пречиста Дїва Мария, явивши ся Bernadott-ї, обіцяла зробити ей щасливою, але аж по смерти. Тим дає нам Пречиста Дїва запевненє, що істнує житє позагробне, і що правдиве щастє очікує чоловіка доперва по смерти. Дорогою до сего щастя се невинне житє, яким відзначала ся Bernadotte, або покута. Тому то Пречиста Дїва і взивала людий аж тричі до покути, заким мало витриснути зі скали чудотворне жерело, і тому то лиш ті люди дізнавали чудесного уздоровленя над сим жерелом, які щиро до Бога навернули ся і правдивим жалем змили гріхи попереднього житя.

Оттим кінчу свій короткий погляд на чуда в Люрдї. Хто хотїв би з сим вельми цїкавим предметом близше познакоми-

тись, тому раджу прочитати славне дїло д-ра Boissairie, начального директора клїнїки в Люрдї „Lourdes et ses miracles“, яке вийшло в нїмецкім перекладї через Baustert-а в Weiler Turm, Luxemburg, або дїло Lasser-а яке на нїмецку мово переложив Гофман під тит.: „Unsere liebe Frau von Lourdes“. Lasserre написав своє дїло яко подяку Пречистій Дївї за чудесне привернене утраченого зору і удостоїв ся за него похвали і архиєрейского благословеня від Папи Пія (IX) X. —

Я. Л.

Сторонничість і нетерпимість.

Ожидати від свого ворога повної обєктивности в поступованю з собою — се самодурство. Та все таки між культурними людьми водить ся, що в поступованю хочби з найбільшими ворогами заховують бодай про око сяку-таку справедливість.

Такої, бодай позірної справедливости, сподївали ся ми від п. М. Лозиньского в статї: „Теократичні змаганя на нашім ґрунтї“ (гл. Л. Н. Вістник, кн. X, за жовтень с. р., ст. 119—132). Тимчасом в тій статї знайшли ми саму тїсну сторонничість, саму крайну несправедливість в осудї ворожого собі руху.

Ш. автор силкує ся іменно доказати, що руске духовеньство в Галичинї стремить до заснованя політичної клерикальної партиї і що та будуча клерикальна партия мусить бути по своїй природї реакційно-консервативна, якої ціль: необмежений теократизм, необмежене пановане духовенства.

Отже вже в самій основі груба несправедливість, бо про якусь нову полїтичну партію у нас нїхто й не думає.

Теперішний рух, чи як каже ш. автор, змаганя серед рускаго духовеньства, нам дуже добре відомі і ми можемо запевнити ш. автора, що сей рух (бодай тепер, бо що буде пізнїйше, про се годї говорити) не стремить зовсїм до основаня нової клерикальної партиї. Будемо старати ся доказати правду нашого твердженя хочби тим, що викажемо нестійність дотичного арґументу п. М. Лозиньского.

Та вперед вияснимо кількома словами властиву ціль тих змагань руского клиру, які так занепокоїли п. Лозиньского.

Сам ш. автор мимоволї признає, що у нас віра і Церква в небезпеці. Вправдї він з сеї небезпеки кепкує, але в кождім разї її стверджує, коли пише: „Національно-демократичної партії, до якої належить загал української інтелїґенції в Галичині, не можна назвати, послугуючи ся західно-европейскими критеріями, ані вільнодумною, ані клерикальною. В теорії вона з свого огляду партія середної лїнії, партія компромісу між вільнодумством і клерикалїзмом, а в практиці вона може бути вільнодумною тодї, коли се на її думку корисне національним інтересам (!), і клерикальною тодї, коли знов се вважає корисним для національних інтересів (!). А що в Галичині понятя народности і релїґії і доси так сплетені з собою, що римо-католицка церков являєть ся орудєм польонїзациї, а греко-католицка одним з оборонних засобів української народности, то в практиці їй частійше доводить ся боронити греко-католицкої церкви, нїж виступати проти неї в імя вільнодумних ідей".

Чиж треба еще більше доказів на те, що у нас грозить вірі і Церкві справдї поважна небезпека? Один лише ш. автор не видить в сїм небезпеки і на питанє, чи Церкві і вірі грозить з боку национально-демократичної інтелїґенциї яка небезпека, відповідає без обиняків: нї!

На щастє руский клир не є таким оптимістом, як п. М. Лозиньский. Хто глядить на те, що дїєсь у нас в национально-демократичнім таборі (головно в єго пресї, яка тут в першій мірі за всьо відповідає), хто узгляднить еще кромі того роботу партиї радикальної, социяльно-демократичної і „русско-народної", сей мусить признати, що у нас Церкві (католицкій) і вірі таки грозить поважна небезпека. З огляду на те мусїв у нас повстати з часом рух, якого стремлїнєм — оборона християньского сьвітогляду серед нашої суспільности. Лише яко відгук сего руху являє ся згаданий ш. автором пастирский лист нашого Митрополита.

Задержанє народа при Церкві і вірі, ширенє і утверджуванє в нїм християньского сьвітогляду — отсе ціль того руху нашого духовеньства. До якоїсь полїтичної клерикальної партиї, яка мала би сю ціль осягати — звідси еще далеко. Бо й деж докази на се? Виїмки з листу Митрополита, на які покликує ся ш. автор, промовляють якраз проти сего. В згаданім пастирскім листї нема анї слівця, про якусь полїтично-клерикальну партию Там говорить ся лише виразно про задержанє впливу духовеньства на публичні справи. Як, в чім, має проявляти ся сей вплив, слїдно з дальших слів пастирского листу. Заключати з сего, що тут Митрополит взиває до основаня партиї — годї. Вплив на публичні справи можна мати не конечно при помочи полїтичної партиї. Більший вплив на

ті справи може мати духовеньство, коли солїдарно буде брати участь в житю істнуючих партий, взагалї в житю народнім, публичнім. А до сего потреба орґанїзациї, та не конечно зараз полїтичної, нашого духовеньства. І як раз до сеї солїдарности, і тільки до такої, внутрішної солїдарности (орґанїзациї) взиває Митрополит своє духовеньство.

Не ходить тут також нїкому о те, аби духовеньство панувало, аби воно мало необмежений вплив на всї публичні справи. Нїколи! Страшний для ш. автора рух стремить тілько до одного: аби панував у всїм Христос, аби наша суспільність у всїх справах свого житя була наскрізь християньскою, аби була перенята християньским сьвітоглядом. Пановане духовеньства тут нїпричім. До сеї цїли духовеньство мусить стреміти, бо инакше не має серед своєї суспільности рациї істнованя.

Коли отже є які конфлїкти що до проводу над народом між сьвітскою інтелїґенциєю а духовеньством, то вони є лише чисто на ґрунтї ідейнім. Тут, в тих конфлїктах, не ходить о одиниці, не ходить о стани, а тільки о сьвітогляди. Безосновним і несумлїнним посудженем мусимо назвати отсї слова п. М. Лозиньского: „Коли церковна єрархія дає почин (!!) до боротьби, яка буцїмто має на метї оборону церкви і віри, то дійсна цїль сеї боротьби инша: се боротьба за відзискане проводу в суспільнім житю українського народу, а оборона церкви і віри, се тільки той ідейний плащ, яким прикриваєсь властива цїль боротьби". — Коли хто робить цїлому станови такі нечисті, безідейні, еґоістичні, грубі закиди, повинен навести якісь позитивні докази.

І як раз в сім лежить по нашій думцї велика сторонничість, велика несправедливість п. Лозиньского, що він без жадних стійних доказів посуджує новий рух серед рускої духовеньства о інтенциї основаня нової полїтичної партиї, аби сим маревом клерикальної партиї, сим правдивим страхопудом для недовірчивих Русинів, відчужити, відстрашити, відтягнути, упередити руску суспільність для тогож християньского руху.

Другу велику сторонничість і несправедливість зраджує п. М. Лозиньский в представленю істоти християньского сьвітогляду. Він каже, що християньский сьвітогляд не має місця між нашим народом, бо уклад суспільних сил в нашім національнім орґанїзмі ему не пригожий. Чомуж се так? При чім тут уклад суспільних сил? Чиж християньство пригоже лише для деяких верств суспільности? Хто знає бодай поверховно науку Христа, сей не може сказати, щоби вона не була загальною, щоби вона була для якої суспільної верстви невідповідною. А вжеж як для кого, а для бідних верств вона якраз найвідповідїйша. Невідповідна буде наука Христа хиба лише для тих, для котрих всякий моральний закон осоружний. Лучити християньство з укладом суспільних сил може хиба той, хто або християньства не знає та его не розуміє, або хто тим своїм

твердженем хоче упередити до християньства, як до буржуазної релїґії, бідні, пригнетені, пролетарскі маси. Та чи се не буде груба сторонничість?

На думку ш. автора християньский сьвітогляд може воплотити ся тільки в реакцийно-консервативну партию. А що така партия не відповідає суспільно-полїтичному положеню і потребам нашого народу, отже через те проч з християньским сьвітоглядом!

Що за вульґарне, як на висше осьвіченого чоловіка, понимане поступу, демократизму і реакцийности! Коли навіть від п. Лозиньского будемо чути, що правдивим поступовцем (в справедливім, правдивім, а не бруковім значіню сего слова) може бути лише не-християнин, то чогож сподіватись в такім разї від такого пр. п. Буняка! Нї, добродію, і чисто християньска партия може бути демократичною і правдиво поступовою, бож демократизм і поступовість лежить в самих основах християньства! Про демократизм може й сам ш. автор не сумнївавсь, а що до поступовости, то пригадаємо бодай отсї слова нашого Учителя: „Будьте совершені, як і отець ваш небесний є совершений".

Ш. автор на доказ реакцийности християньского сьвітогляду наводить слова Митрополита, де сей перестерігає своїх вірних перед роздуваньем пристрастий, заздрости, захланности, перед насильством, тероризмом і т. п. Даруйте, добродію, але тут виступає Митрополит якраз яко чистої крови поступовець, перестерігаючи перед такими варварскими та чорносотенними (о т ж е реакцийними) способами боротьби, як згадані в горі.

Колиж так, то ми сьміємо спитати ш. автора: Чи може він по щирости повторити висказані при кінци своєї статї слова, іменно, що християньский сьвітогляд шкідливий нашому народови?

Вкінци мусимо ще в кількох словах відповісти на деякі инші поодинокі, а також сильно сторонничі уваги ш. автора.

Вперед не зовсїм вірно представляє ш. автор акцию кардинала Сембратовича в справі основаня нової партиї. Заміром кардинала була в першій мірі партия полїтична, угодова, прихильна краєвому правительству. Її християньский характер випливав лише з конечности обставин. Що иншого отже змаганя кардинала Сембратовича, а що иншого змаганя нинїшного клиру.

Ми вже згадували, що Митрополит в пастирскім листї з 11. сїчня 1906. р. взиває своє духовеньство лише до солїдарности, а не до „полїтичної орґанізациї", як твердить ш. автор на ст. 122. На своє твердженє не подає ш. автор анї одного доказу! Бож всї цитати, які наводить ш. автор, відносять ся

тільки до солїдарности духовеньства в церковнім і церковно-горожаньскім житю.

Несправедливо закидує ш. автор Митрополитови, начебто він в своїм пастирскім листї став на услугах польских верховодів через те, що перестерігає в нїм перед несовісними аґітаторами. Сеж очевидне, що тут має Митрополит на думцї тільки аґітаторів радикальних і социялїстичних, що справдї в своїй аґітацийній акциї послугувались неморальними средствами; обовязком Митрополита було отже перестеречи своїх вірних перед такими аґітаторами. Щож до згадки про рабунки, морди і підпали, то сї вислови ужиті тільки в цїли популярного представленя грози несовісної аґітациї, прим.: (до шкідливих людий) мусимо зачислити не лише тих, які безсоромно і публично намовляли би людий до злочинів, до підпалювання, мордованя і рабунків, але й тих, що не здають собі справи, або не хотять розуміти, як конечними... в народнім житю і поступі є віра і моральність"... Чи ш. автор заперечить сему, що наші радикальні і социялїстичні аґітатори уживають в своїх аґітацийних промовах „грозьби насильствами, тероризованя, дуреня людий обітницями не до здїйсненя" і т. д.? Чи ствердженє сего має бути інсинуация? Чи від перестороги перед такими аґітаторами має здержувати епископа обставина, що таку пересторогу назве хтось водою на млин польскої шляхти? Чи така пересторога має бути хибою християньского сьвітогляду? Чи вона має сьвідчити про те, що християньский сьвітогляд відповідний лише для суспільности, яка має богатих панів, а руский нарід через те, що складаєсь переважно з самих мужиків, вже може бути і захланний на чужо добро, може плекати в собі клясову і партийну ненависть, може дати себе туманити всяким обманцям?

Не поминув ш. автор в своїй статї і рускої християньскої преси, яку згірдно називає „митрополїтальною лїтературою" і закидає їй вузко-партийність (на річ якої партиї?), заслїпленість, нетерпимість, лайливість і т. д. Чи можна робити такі закиди сїй пресї взагалї? Нїколи! Анї „Руслан", анї „Основа" такої „культурности" нїколи не виявляють, зрештою нехай ш. автор наведе на се докази. З малим застереженєм те саме можна сказати і про „Ниву". Та ми запевняємо ш. автора, що той, як він каже „божевільний фанатик" — редактор одного річника „Ниви", лише слабо наслїдував спосіб писаня преси, яку заступає п. М. Лозиньский. Та се виїмок. Зрештою узагальнювати такі закиди, се нїчо иншого, як клевета.

Цїкава річ. Вся „вільнодумна" преса, радикальна, социялїстична, навіть чисто национально-демократична, грішить засаднично нетерпимостию, фанатизмом, некультурностию (головно тепер „Земля і Воля" та Громадський Голос"), а проти неї нїхто не зверне ся, нїхто не виступить в „Л. Н. Вістнику", не скартає за се жаден „поступовець". Колиж сей спосіб боротьби

в части переймe на хвилю якась часопись християньска, то вже зараз і крик і узагальнюване! Будьте-ж справедливі, панове!

Осьмішує лише себе дальше ш. автор, коли в відомих протестах проти брутальної напасти „Дїла“ на Митрополита добачує „безоглядну ненависть“ кругів, перенятих християньским сьвітоглядом! Чи сьвідомий ш. автор тої нїсенїтницї, яку тут написав?

Не можна також „Просьвітї“ признати такої непорочности, яку їй признає ш. автор. (Про читальнї, які можуть бути легко огнищем радикалїзму, а проти чого статут товариства безрадний — ми й не згадуємо). Пригадаємо лише от хочби календар з р. 1907, хочби книжочку о. Юр. Кміта („Пятьдесятьлїтне подруже“), хочби книжочку М. Залїзняка („про первісну культуру на Українї“), хочби — та досить і сего.

Кінчимо. Сторонничість і несправедливість п. М. Лозиньского аж надто очевидна. Аж надто також очевидне, що під теократичними змаганями нашого духовенства розуміє ш. автор ширенє серед нашої суспільности християньского сьвітогляду. Проти сему сьвітоглядови, сим „віджитим, в минувшість задивленим (!), ясній будучности противним (!) змаганям до теократизму“, заповідає ш. автор „в імя национального визволеня нашого народа“ — „дружнїй відпір“. Нехайжеж ш. автор зволить в імя такогож национального визволеня нашого народа приняти і від нас заповіт „дружньої“ оборони перед его „дружнїм відпором“.

Андрій Тщак.

Дехто з польских славянофілів проти велеградского з'їзду.

Другий велеградский з'їзд, який поставив собі за задачу познакомити західних Словян з східною Церквою, з її догматичною стороною та правно-церковним устроєм і заохотити католицкий Захід до студий над так зв. східно-церковною квестиєю, а в дальшім тягу підготовити ґрунт до унії обох Церков, викликав цїкаву полеміку на сторінках „Świat-a Słowiań-

s k o-r o". Зразки сеї полемікн хочемо осьтут подати та відповісти на деякі заміти авторів з нашого становища.

Справа унії „східної" Церкви з Римом є так великої ваги, що не можна над нею перейти до порядку дневного. Червоною ниткою тягне ся она від часів собору фльоренцкого 1439. р. аж по нинїшний день в нашій церковній історії а липила в нїй богато примірів самовідреченя, посьвяти та пожертвованя, яким рівних мало знайти можна в полїтично-суспільній історії народів. Досить надмінити імена таких сьвіточів нашої Церкви і пропаґаторів унії як Терлецкий, Рагоза, Потій, Суша, Кишка, Іннокентий і Антонїй Винницкий та Шумляньскый, щоб переконати ся, як високий ідеал мусїв їм просьвічувати, коли не вагались для него посьвятити цїле своє жите. Особенної актуальности набирає справа унії тепер, коли росийска конституция запевнила свободу віри в Росії. Від часу проголошеня конституції не бракло з нашої сторони з'усиль, щоб справу унії повести в Росії на добру дорогу. Пригадати належить заходи около привернення унії в Холмщинї 1905. р., які, на жаль, не принесли жадного позитивного результату, зате поучили, що так важна справа не дасть ся поладнати прихапцем; треба для неї довгого і ґрунтового підготованя. І почалась праця в тім напрямі. Основано часопись „Slavorum litterae theologicae" посьвячену переглядови теольоґічної лїтератури в словяньских краях. Тій самій думцї підготованя терену для унії відповідають щораз частїйші монографії в ріжних язиках, що обговорюють спірні квестиї, тій цїли має служити в е л е г р а д с к а А к а д е м і я, товариство, яке на сьогорічнім з'їздї постановлено ввести в жите. Студиї східно-церковної квестиї так зі сторони догматичної, як історичної і правної то безпосередна цїль велеградского з'їзду. До яких практичних результатів они допровадять, годї предвидїти; на кождий случай наукова праця не лишить ся без слїду для великого дїла унії, наколи она виявить ся в якій небудь формі. Додати належить, що справа унії має в росийских наукових кругах деякі вигляди на будучність, бо росийскі фільозофічні товариства т. зв. „богоискателей" та неохристиян бачать в унії жерело релїґійної обнови для росийского народа. Словом по одній і другій сторонї повстає думка, що стремить до одної цїли, щоб порушити православе з мертвої точки застою на кращу дорогу.

Всего того не бачить або умисно іґнорує автор статї: O cerkwi wschodniej i ruchu katolickim na Rusi — д. Едвард Воронецкі*). Для него унія со пездїйснима утопія, в імя якої велеградцї готові суть до цїлого ряду уступок і то дуже реальних на річ східної Церкви. Автор вищше згаданої статї згадує на самім вступі, що не думає розбирати догматично-теольоґічної сторони порушеної теми, а хоче дати характеристику східної

*) Świat słowiański за серпень і вересень.

Церкви в даній хвили на тлї полїтичних, суспільних і економічних відносин.

І справдї. Ставши на полїтичнім ґрунтї, автор промовляє проти велеградских „утопій“ і унії взагалї з запалом гідного оборонця стану посїдання на східних кресах з ультранародової партиї Поплавского. Крім полїтичних, суспільних та психольоґічних арґументів уживає він всяких сценїчних акцесорий, випроваджує перед очи читача страхи обрусїня, варварского візантинїзму і росийского национального еґоїзму та инші причандали, які своєю варварскою силою готові знищити не тільки унїю, але знївелювати і усунути з лиця землї всї народно-культуральні здобутки західної Словянщини. Словом автор трубить на всї труби цїлому словяньскому сьвітови, що східна Церков і дикий візантинїзм, який она репрезентує, се страшний молох, що пожерає много жертв, се молох, проти якого треба виступити оружно.

Та ввійдїм подрібно в мотиви сеї перестороги перед велеградскими утопіями. Найбільше напудив автора праский Velehr. Věstnik, видаваний в росийскім язицї латиньскою азбукою. Ся остання обставина має після автора статї причинити ся до русифікациї Словян. В велеградскім Věstnik-у „pokutują jeszcze echa wyraźnie panslawizmu starej daty, niwelującego rzeki słowiańskie wobec nawału germańskiej w rosyjskiem morzu“.

Sapienti sat! Автор наученний тяжким досьвідом минулих лїт, сумною треґедиєю банкроцтва панславізму нової дати, дізнає на самий перший погляд на Velehr. Věstnik прикрого почутя утрати народних польских інтересів. Істория се учителька житя, правда. І ми дуже добре розуміем причину прикрих почувань шан. автора перестороги, однак в такій справі, як унїя, в сферї доґматично-релїґійній годї нам еї угляднити. Тому не можем нїяк зрозуміти, чому д. Воронецкі мішає до справ релїґійних інтереси чисто полїтичної натури та висловлює обави, які не мають жадної реальної основи. Преціньполїтичні мотиви були виразно виключені з обсягу дїяльности велеградского з'їзду, як се недвозначно заявив найдостойнїйший его предсїдатель, Виреосв. Митрополит Андрей Шептицкий. Від проґрами чисто-релїґійної не відступлено анї на хвилю, хоть брали в тім з'їздї крім Словян ріжних народностий чинний удїл також Французи, Румуни, Нїмцї, один Італїєць і Грек. Обради відбувались по латинї; жадних подібних цїлий крім стисло теольоґічно-наукових, церковно-правних та обрядових не ставлено, хоть не улягає сумнївови, що щасливе розвязане східної квестиї не вийшло би на шкоду цїлої Словянщини. А якій поважний і строго-науковий тон обрад! Не чути було тут нї бомбастичних промов, нї фаєрверкових кличів, не голошено тут круцияти на Схід, але розріжнивши межи принципами доґматичними а душпастирскою тактикою, межи римскою Церквою яко такою а поодинокими в нїй особами, з поблажливостию для сих остатних, з непохитною певностию що до перших переповаджувано

ревізію одної і другої сторони, щоб знайти вихідну точку порозуміня*). На сім поважнім з'їзді не чути було жадного діссонансу народних спорів, ні антиґерманїстичних демонстраций, тут з'їхались люди, щоб зріло глянути на справу, щоб sine ira et studio ввійти в саму суть східної квестиї і при божій помочи щасливо еї розвязати. І щож сказати тут на бойову пригривку д. Воронецкого, автора перестороги? Яких арґументів уживати проти его полїтичного і народового заслїпленя? Що говорити ему про добро унії, коли він їй засадничо противний з полїтичних і народово-культуральних причин, а всї, що инакше думають і бажають, уважає за утопістів, які задивлені в „блудний огник" унії, поминають всякі реальні користи, які вийшлиб з латиньско-католицкої пропаґанди. Для него дорога унії карколомна, небезпечна, грізна для цїлої Словянщини. З сеї дороги треба завчасу навернутись в імя народно-культуральних згобутків під загрозою заливу цїлої Словянщини диким візантинїзмом, бо квестия розділу Церкви східної від західної се квестия засадничої ріжниці двох культур а не лишень релїґійних обрядів. І не вважає автор на се, що характеристика східної Церкви на тлї полїтичних, суспільних і психольоґічних відносин, які ми добре знаємо та на яку вповнї годимось, повинна льоґічною дорогою довести его до противних як раз висновків, ніж ті, які подає автор на кінци своєї статї. Бо, наколи Церков східна так упала, що стала ся радше трибуною полїтичної пропаґанди, філїєю „Союза росийского народа", ареною чорносотеньских пописів, чинником пособляючим царе- і православю, то сей сумний стан упадку повинен збудити в душі правдивого християнина, який щиро бажає, щоб запановало царство Боже на земли, бажанє принести поміч незрячим братам, подвигнути її зі стану запепаду. Однак автора придавили полїтичні і национальні польскі інтереси тяжким своїм бременем так, що він бачить лишень дві протилежні собі дороги: обрусїнє і візантийский залив православя з одної сторони або латинїзацию і триумфальний похід західної культури на Схід. Посередної дороги межи сею Сцилею а Харибдою автор не знає. Унїя значить для него тїльки, що уступка на цїлій лїнії культурного Заходу варварскому Сходови. Хто, питаю, не бачить тут полїтичної пристрасти автора, хто не видить тих вузконациональних рамок, в які оправив автор свої релїґійні і католицкі погляди? До того всего іґнорує автор історию унії, котра моглаб его дещо більше научити, ніж істория неославянофільства послїдних років, або дивить ся на неї з того самого вузконационального і державно-еґоістичного становища, на якім стояла польска соймова шляхта XVII віку.

Запримітив се один з польских О. О. Сауїтів, учасник велеградского з'їзду кс. Урбан, який, полемізуючи з д. Воронецким

*) Гл. Нива, ч. 21. Др. о. Б. Другий велеградский з'їзд.

на сторінках „Świata słowiańsko-go", дивує ся наївности автора перестороги, що в спільности обряду видить средство запобігаюче национальним антаґоніїзмам. Він каже нашому противникови унії обвинювати радше тоту польску політику, яка задержала діло унії в половині дороги, відмовляючи унїяцким епископам рівних прав з латиньским епископатом та не даючи їм поперти проти схизматицких затїй*). Ми від себе підчеркнемо еще факт денунциций на унїяцку гіерархію і духовеньство зі сторони польскої в Римі, проти яких мусїла боронитись унія з неменшою інтензивностию, як проти польскої заборчої політики дома**). Ті самі заборчі і латинїзацийні інстинкти репрезентує гідно наш славянофільский противник унії. Ёму ходить о задержане стану посїдання в Холмщині, де — як відомо — по указї толеранційним 1905 року перейшло 200 000 унїятів на латиньский обряд а посередно до польскої народности. Отже шан. автор належить до табору тих, що боять ся, щоби привернене в Росії унїяцкої гіерархії не відобрало їм сего здобутку. Звідси походить у него неохота до унії і до всїх велеградців, що працюють в тім напрямі, тут причина цілого крику на варварский візантинїзм, що готов залляти цілу західну Словянщину. Ми д. Воронецкого успокоювати не будем, бо взагалї не знаєм лїкарства на заборчі інстинкта. Наведем лиш арґументацию о. Урбана, яка може подїлати успокоюючо: „Znając usposobienie b. unitów w Chełszczyźnie i na Podlasiu, których prześladowcza polityka rosyjska rzuciła w objęcia kleru łacińskiego i którymi jedynie ten kler z narażeniem własnego bezpieczeństwa opiekował się, można mieć pewność, że owi dawni unici, dzisiaj łacinnicy, nie będą się kwapili do obrządku wschodniego, który po 30 latach stał się już obcym dla nich, a kościół nawet przywróciwszy hierarchyę unicką, zapewne niechciał by rewindykować ich dla wschodniego obrządku wbrew ich woli***). Вистерігаючись коментарів що до повизше наведених слів, думаєм, що успоковмо переляканого „велеградскими утопіями" автора перспективою подвигненя з упадку дорогою унії Церков на Білій Руси, Україні і в Московщині, взагалї там, де з причини сильно пробудженої национальної сьвідомости латинїзация, а тим меньше польонїзация рїшучо не вдасть ся. Там нема обави, щоб злятинїзовані Українцї чи Москалї відпали через унію від польскої народности, чого так дуже боїть ся автор в Холмщині! Противно, на землях українських, білоруских і московских буде стан польского посїдання для тих, що улягли латинїзациї і польонїзациї з причини рїжниці обряду, які заховує унія, лишень заґварантований. Тому годї нам зрозуміти, який еквівалент в народовім польскім станї посїдання дає авторови его противне до унії становище, бо 200 тисяч спольонїзованих Холмщаків, про яких

*) Гл. Świat słowiański за жовтень: J. Urban: „Welehradskie utopie".
**) Гл. M. Harasiewicz Annales Eccl. Ruth. стор. 487—496.
***) Гл. Świat słowiański за жовтень стор. 209.

авторови ходить, се еще мала причина, щоб бути противником унії, яка не тільки що приверне мілїони на лоно правдивої Церкви, але і в нїчім не нарушить польского стану посїдання не тільки на Холмщинї але навіть на Украïнї і в Росиї.

Друга небезпека обрусїня, якої автор пересторогu по небезпеці утрати стану посїдання найбільше боїть ся, рівнож не має жадної реальної підстави та може істнувати лиш в уяві чоловіка занадто печаливого о свої народні інтереси. Бо припустїм, що будучим унїятам грозила би небезпека обрусїня зі сторони ройсийского правительства, тодї в рішучій хвили скорше перейшлиб они на латиньство нїж на православіе, як того учить нас історія руссифікациї Холмщини за 30 послїдних лїт. Та страшна для росийского ряду евентуальність переходу мілїонів Росиян-унїтяв на латиньство відобралаб правлячим кругам раз на все охоту повторювати експеримент Сїмашки і Попеля.

Страхи варварского заливу бізантинїзму рівнож не мають тут місця. Протиставлене західній европейскій культурі, культури візантийскої як низшої, реакційної, навіть варварскої належить вже до тих пережитків, яким слїд давно спочати в історичнім архіві старинностий. Фраза про висшість західної культури та згірдливий погляд на візантийщину се комунал, який дістав ся деяким ученим в спадку дорогою традициї еще з тих віків, коли полеміка на тему культурної і релїгійної висшости Заходу перед Сходом осягнула свій зенїт. Коли у східного словянства візантийска культура вироднла ся в візантийщину в дечім шабльонову та мертву, то в тім винна не вона, а ті обставини, що не дали можности присвоїти візантийску культуру у всїй глубинї і повноті, в усїх еї благороднїйших прикметах, а потім не дали сим позитивним прикметам її позитивно розвинути ся*). Се наслїдки сумної долї східної словянщини під татарским ярмом, зрештою піддане візантийскій культурі не потягало і не потягає за собою якоїсь виключности супроти культури західної. Тим менше можем слово „візантинїзм“ ідентифікувати зі східним обрядом. Се здраджує надто велику простолїнїйність в доходженю причин деяких історичних явищ. Поступаючи після сеї методи в оцїнюваню західної культури, випадалоб сказати, що еї вироднв латиньский обряд, що є очевидним абсурдом. З генетичного боку не обряд є підложем культури, але на відворот, культура є тим фундаментом, на якім розвинулась ріжниця обрядів. Доперва з ходом істориї ріжниця ся почала затиратись так, що приняте віри в тім або другім обрядї рішало рівночасно про вплив культури грецкої або римскої. Так дїялось в часах, коли релїгія була одиноким культуральним фактором, що рішав про цивілїзацию або варварство народів. Нинї, коли осьвіта приходить иншою дорогою нїж при

*) Гл. Історія Украïни Руси Мих. Грушевского т. I. ст. 470 вид. II.

помочи Житій Сьвятих, не стоїть анї візантийска культура анї східний обряд на перешкоді унїяцкому духовеньству піддатись впливам Заходу.

До всеї без'основности виводів автора перестороги додати належить еще одну зверхну обставину, яка єго найбільше наполошила. Се ґазетка Velehr. Věstnik, про яку була на самім початку згадка. Автор, стоячи осторонно від цїлого велеградского руху, пав жертвою простого непорозуміня, уважаючи Velehr. Věstnik офіцияльним орґаном унїонїстів або більшости велеградців. Журналик сей так своїм обемом (квартальник має 20 ст.) як змістом є зовсїм безпретенсиональний; повстав він з приватної ініціятиви одного моравского сьвященика, що бажав заохотити західних Словян до студий над східною справою в російскім язицї. Що письмо се минаєсь з головною своєю цїлию, се зазначено на самім з'їздї, бо, хто схоче посьвятитись студіям над східною справою, не буде учити ся російского языка після латиньскої правописи Věstnika, але після загальноприйнятої в російскім язицї. Рівнож про східні події не буде інформуватись нїхто, що поважно трактує річ, з Věstnik-a, але засягне відомостий з компетентнїйших жерел. Якжеж инакше витолкувати собі крик автора перестороги на тему руссифікаций Словян, до якої має причинитись Velehr. Vestnik, як не ігноранциєю велеградского руху взагалї та чистим непорозумінем що до згаданого журнала спеціяльно?

Сей ненатуральний крик, сю котурнову манїфестацию польского славянофіла, засліпленого народовим еґоїзмом та історичною польскою традициєю, признала в своїй примітцї до статї о. Урбана сама редакция Słow. Świata. Ми принимаємо сей крик як лицемірство, лукавство, про яке можна сказати словами возьного з Наталки Полтавки: „Лукавиш, моя галко!... і добре все розумієш".

Всячина.

Пій X. в осьвітленю масоньскої преси. Масоньский місячник „Асасіа" в Парижи так характеризує нинїшного Папу: Є Він дитиною бідної родини, здобув собі своє високе становище чистотою життя, напруженою працею, безграничним віданем ся Церкві. Зачислювано Єго до слабих характерів, які улягають

впливам оточення, але промахнено ся так як з Сикстом V. Пій X. виступає зовсім самостійно. Перенятий живою вірою і одушевлений любовю до праці відзначає ся найбільшим самопожертвованєм (desinteressement).

Папа про християньску суспільну й політичну роботу. Французькі католики заходять ся тепер около з'орґанізованя католицкого політичного стороництва, та не можуть згодити ся на єго програму. З тої нагоди висказав ся сьвятійший Отець, щоби франц. католики злучили ся не на теренї політичнім під прапором правиці чи лївиці, але на поли релїґійної оборони під прапором Божим — sub uno vexillo Christi Jesu. „Corrispondenza Romana" ватиканьский орґан, поясняючи ті слова, так писала: „Важанєм св. Отця є, щоби франц. католики згуртували ся коло своїх епископів на теренї оборони релїґійної. Хочуть бути роялїстами, чи бонапартистами, чи републїканцями — то їх річ; але нехай передовсїм будуть католиками." А секретар Стану, кард. Merry del Val таке написав від св. Отця до одного франц. полковника, голови кат. товариства d'éducation et d'enseignement: нехай-же франц. католики єднають ся під проводом епископів в цїлях віри і побожности, а також і в справах суспільних і політичних, о скілько ті лучать ся з релїґією. Такими справами були би пр. на поли суспільнім — розводи, на поли політичнім, — права Церкви, на поли маральности — порноґрафія і т. д.

Папа про жіночий рух. Італїйске жіноцтво вислало свою депутацию до Папи, який виголосив до них промову того змісту, що посланництво та обовязки женщини суть иншого рода, як мущини, але не менше благородні, не менше потрібні. Женщина є з природи річи покликана виховувати родину, бути ангелом потїхи для терпячого людства, бути материяльною підпорою господарства. Ту цїль не осягне ся нині знанєм самого катехізму та власними силами, тому треба познакомити ся з цїлою релїґійною культурою наших часів, особливо з ворожими напастями против Церкви, а крім того належить орґанізувати ся.

Майно сьв. Отця. О богатствах теперішного сьв. Отця пускають деякі часописи від часу до часу фантастичні поголоски. Тимчасом будучи епископом і патриярхом мав Він затягнути навіть пожичку (около 35.000 лїр), а тепер, яко папа, удержує цїлий двір, конґреґациї, ріжні заведеня і т. д. з „Петрового гроша", що — як знатоки ватиканьских обставин говорять — виносить около півтретя мілїона лїр річно. Роблених єму записів не бере для себе, але віддає їх курії, або дає на добродійні цїли. Три каменицї, які єму даровано, роздав родинї; собі лишив лише дім, в якім на сьвіт прийшов, а який купили для него італ. католики. Сей дім становить усе приватне майно сьв. Отця.

Як звісно, некатолики старають ся всїми силами доказати, що сьв. ап. Петро не був в Римі, щоби тим самим захитати й примат папи. Христ. археольоґ de Rossi, відтак єго ученик,

жиючий проф. Marucchi, відкрили богато незбитих слїдів побуту голови апостолів у вічному місті. Недавно знов археольог Colagrossi віднайшов в катакомбах сьв. Севастияна на стїні одної криптн напись: Domus Petri. Характер написи вказує на половину 3-ого столїтя. О тім найновійшім, многозначучім відкритю заповів Colagrossi розвідку в „Nuovo Bollettino di Archeologia cristiana“.

Чин Францішканів обходить сего року сїмсотлїтний ювилей свого істнованя. Оснований в 1209 р. сьв. Франціїшком з Асижу, за головну реґулу має убожество і працю над спасенем душ людских. По смерти основателя († 1226) роздїлив ся на дві галузи: одну з первісними, строгими правилами (менші брати), другу з лагіднїйшими (конвентуальні); в XVI. вінї прийшла ще й трета галузь (капуцини). За час свого істнованя чин дав Церкві кат. 45 сьвятих, 90 блаженних, 5 папів, 80 кардиналів, 30 патриярхів, над 2.500 архиепископів й епископів і навернув міліони невірних. Нинї числить він 81 провінцій, 1460 осель, 17,092 членів — в тім 2 кардиналів, 40 архиеп. і епископів, 25 консульторів в рим. конґреґациях, 8173 сьвященників, 2.497 клириків, 3.946 братів, 718 новиків, 1756 терциярів. Працює в 68 місийних провінциях з 1,259.537 вірними, обслучує 2.468 церков і каплиць, завідує в 407 парохіях і 3.356 громадах християньских, провадить в 21 семинариях, 34 колеґиях, 1252 школах — 81.940 питомців. В Австриї мають Франціїшкани 369 монастирів, а в них 1592 сьвященників, 372 клериків, 830 братів, 127 новиків. Сьвященики обслугують 263 парохій, провадять новиків і вчать релїґії по школах, клерики і новики підготовляють ся до будучої праці, а брати сповняють домові обслуги. Се додаємо в тій цїли, щоби пр, „Земля і Вода“ не надрукувала ті цифри під заголовком: скілько дармоїдів і т. д.

Православна Церков в Росиї обходила 10. н. ст. минувшого місяця 200-лїтні роковини смерти свого сьв. Димитрия Ростовского. Данило Савич Туптало (так називав ся Димитрий до вступленя в монастир) родив ся в 1651 р. в місточку Макарові під Київом і походив з українського козацкого роду. Учив ся в Могилянській академії — не довго, та недостатки шкільного образованя з'умів опісля доповнити власним трудом. У 18-ому роцї житя вступив до фундованого своїм батьком Київо-кирилівского монастира, йдучи за внутрішним голосом тай не могучи дивити ся на тодішну руїну України (часи Гоголівского „Тараса Вульби“). По кількох лїтах монастирского житя звернув на себе загальну увагу як ревний монах і знаменитий проповідник. В 1700 р. велїв его цар Петро В. висьвятити на митрополита сибірского. Колиж Димитрий, що зжив ся зі своєю Україною, захорував з горя від такого призначеня, призначив его цар на митрополита в Ростов. Там він і помер у великій бідї. Лишив по собі богато творів дидактичного, історичного,

богословского змісту, кілька драматичних і поетичних річий і дневник „Diarium“, писаний мовами латинською, рускою і польскою. Сам він визначав ся великою любовю Бога і ближних, отвертостию і непохитностию характеру, широкою громадско-просьвітною ініціятивою і щиро-християньскими ідеалами житя. „Вѣра наша повинна соединять яко два крила, любовь къ Богу и къ ближнему. Не можетъ птица о единѣмъ крилѣ летати; ни вѣра единымъ криломъ любве долетати до неба“... „Мнози въ насъ именемъ только христіяне, а дѣлы поганыхъ горѣе, именованіе христіянско, а житіе скотско“. Такі его слова; відповідне до сих слів було й его житє.

Крайна безличність „Галичанина“. З 92. числом 1908. року перейшов „Галичанинъ“, як він сам у тім ч. зазначує, у власність видавничої спілки, в котрої склад входить аж 9 (девятьох) сьвящеників москвофілів: оо. Вол. Гурґула, Ів. Давидович. Вас. Давидяк, Ант. Колпачкевич. Др. Йос. Комарницкий, Ів. Костецкий, крилош. Гавр. Крижановскій, Др. Т. Мишковскій, Корн. Сеник. При нагоді сеї зміни „Нива“ висказала була надію, „що новий комітет подбає, щоби „Галичанинъ“ йшов коректними дорогами насупротив католицкої Церкви“. Надія завела. „Галичанинъ“ еще частійше і в яркійший спосіб, як передтим, почав заявляти свої симпатиї до православя. Православна пропаґанда через „Галичанинъ“ і его партию стала таким замітним явищем, що навіть індиферентне „Дїло“ звернуло на него свою увагу в ч. 262 с. р. і сконстатувало на основі фактичних даних отверту пропаґанду роспійского православя. Попередними часами „Галичанинъ“ на закид що до пропаґанди православя або мовчав або старав ся викрутитись і відпекував ся всего. Тепер, при участи згаданих висше сьвящеників в видавничім комітеті, став „Галичанинъ“ безлично отвертий. В 259. ч. він приймає спокійно до відомости закид в справі православної пропаґанди і еще кпить собі, коли питає: ану відгадайте редактори „Дїла“, що є нашою цїлию, а що нашим средством до цїли — чи руссифікация, чи ширенє православя? „Галичанинъ“ здобув ся і в тім числі на оборону але лишень для надшарпаної послїдними часами чести москвофільского сьвященьства, а спосіб сеї оборони злобний, нїкчемний і підлий:

„Наши въ православныхъ стремленіяхъ обвиняемые священники гораздо лучше украинскихъ „панвітців“, многіе изъ которыхъ до того радикальны, что не смущаются послѣ обильнаго завтрака приступать къ безкровному жертвоприношенію“, отсе дословно наведений аргумент, стріл ізза плота в оборонї чести москвофільского сьвященьства. До річи належить завважати, що навіть на найвисших достоїньствах церковних можуть найти ся негідні одиниці — інтрузи, можуть найти ся вони й між сьвященьством українським і москвофільским. Але лишень з'ума зшедший чоловік з одної-двох одиниць може зробити „м н о ґ і“ і лише низько упавша морально душа може задля одної-двох

одиниць зробити так страшний закид „многим“ і кинути калюмнію на цїле сьвященьство.

Зазначуємо, що закид „обильного завтрака передъ жертвоприношеніемъ“, зроблений на адресу навіть одної-двох одиниць між теперішним українським сьвященьством, був би нїчим не оснований; що до москвофільского сьвященьства деяким его одиницям закид завтракованя дасть ся документально довести; мимо сего нїхто із української суспільности а спеціяльно нїхто із українського сьвященьства не буде кидати калюмнії на „м н о г и х“ і нїхто не буде понижати цїлого москвофільского сьвященьства. На сего рода злобний, нїкчемний закид, зовсїм схоплений з воздуха, кинений українському духовеньству, можуть здобути ся лишень люди живучі серед так затроєної, гнилої духової атмосфери, серед такого знехтованя всяких етичних принципів і упадку публичної морали, як се бачимо у москвофільскій партиї.

Українське сьвященьство високо цїнить свою добре заслужену честь і славу і всякому, хтоби поважив ся єї нарушити, з'уміє сказати своє могуче: Quos ego!

Оно дало доказ, що уміє успішно боронити слави свого Архієрея, — оно знайде також способ подбати, щоби нїхто безкарно не сьмів нападати і на его власну честь. Поки що то ми з свої сторони скажемо безличним калюмнїяторам з „Галичанина“: „М...у на цеп, руки па швам, пашол в свой Суздаль!“ — *Д. Я.*

„Русско католическая община Святого Духа“ в Петербурзї. Одною з важнїйших справ, що по росийско-японьскій вїйнї розбудили заінтересованє загалу в Руси — була свобода вірн. Запоручено царскими указами з р. 1905—1906 розбудили великі надії у всїх неправославних християн росийских, а днесь переходить поволи й в дїло.

В послїдних часах заговорила росийска преса про річ, до тепер в Росиї нечувану, а ще менше можливу — про росийский католицизм. Бували, що правда, вже й в попереднім столїтю католики Росиянн, але до указу з 1906 р. були се лишь поодинокі личности і ло головно з висшої аристократиї, що коротали свій вік поза межами Росиї. Були між ними Єзуїти кн. Ґоґорін, Мартинов, Пірґінґ, О. Астрамов (парох костела св. Станислава в Римі), княгиня Волконьска, та ще декілька мущин і женщин, головно з висших сфер. Та про ширшу з'орґанїзовану громаду католиків не можна було у подумати.

Перша така громада під назвою „Русско-католическая община Святого Духа“ якраз тепер зістала офіциально в Петербураї заревестрована, а статут єї затверджений властями. Не мало стояло труду побороти сї перепони, щоби заложити самостійну росийско-католицку церковну громаду, хотьби на початок і нечисленну.

Росийскій ряд не бажав собі цїлком того, щоби в самім осередку держави повстала нова унія, а ще менше бажала собі того росийска, офіциальна, православна Церква, щоби побіч неї повстала нова Церква, від неї независима, а з тим самим богослуженем і обрядом, що в неї.

Та стало ся. Рядом до тепер не затверджена, а лиш толєрована росийско-католицка громада проголосила своє істнованє. Офіциально вона причислена до іновірних конфесий. Ціль єї — по статутам — злучити всїх християн, що приймають догмати католицкої Церкви при заховапю однак всїх обрядів, літургії, дісциплїни, постів Церкви східної. Громада має свої власні метрики і майно. Адмінїстрацию веде чотирох вибраних виділових, чи як би їх назвати, під предсїдательством духовного настоятеля. В справах громади мають право голосу всї єї члени, що перейшли 25 літ житя. Право принимати і виключати членів прислугує виключно духовному настоятелеви. Настоятелем є о. Алексей Евґрафович Зерчанїнов, колишний приходник села Борисова в нижньоновгородскій губернії, що за свої католицкі переконаня просидїв два роки в кріпости при суздальскім монастири. Що до юрисдикциї, то громада разом з своїм духовником, як пишуть, підчинена безпосередно, нашому Ексцеленциї Митрополитови. — *С.*

До повищих слів замітимо від себе, що орґан петербурских гр.-католиків „В ѣ р а и ж и з н ь“ (місячник — 16 стр.) в останнім числї (11) так про се пише: „Сообщеніе о легализаціи общины русских греко-католиковъ по меньшей мѣрѣ преждевременно, что же касается сообщенія о зависимости общины отъ преосв. Андрея Шептицкого, то оно является сплошнымъ вымысломъ досужей (не маючої що робити) фантазіи“. І кінчить: „Можетъ быть, моментъ признанія ихъ правительствомъ не такъ близокъ. Въ такомъ случаѣ возрастетъ лишь число переходовъ изъ православія въ латинскій обрядъ; но и горсть гр.-католиковъ дождется когда либо того, что является лишь актомъ простой справедливости и прямымъ слѣдствіемъ провозглашеннаго принципа религіозной свободы для всѣхъ вѣроисповѣдныхъ организацій.“

Чи не ходить їм о наших Американцїв? Як пише „The Guardian“, в останнім часї навязали представники анґліканьскої церкви оживлені зносини з православними врархами Сходу, а спонукала їх до сего пекуча потреба клиру для православних, що чи то стало проживають, чи лиш часово заняті суть в анґлійских кольоніях. Бляйт, анґлійскій епископ в Єрусалимі, який завязав навіть осібний „комітет підготовлюваня і доставлюваня клиру для кольоній“, розіслав недавно до анґліканских і грецких врархів посланіє, в якім старає ся представити їм ту пекучу потребу тай наводить між иншим лист одного канадийского епископа, де той говорить, що около 15 тисяч православних з 65-ти ріжних парохій звертало ся до него з просьбою дати їм сьвященників або принятн їх до анґліканьскої церкви, бо — если нї, перейдуть в сектанство. Посланіє принято прихильно, та... Та коли справу предложено вселенському царгор. Патриярхови Йакимови III. і запропоновано ему вислати до анґлійских богословских шкіл з двох питомців, щоб ті, навчивши ся й по англійски могли працювати між канадийскими православними (і то на кошт Анґлії), сей заявив, що на се не годить ся, б о б і л ь ш і с т ь „п р а в о с л а в н и х“ п о с е л е н ц і в

в Канадї — то унїяти, а православна Церков не занимає ся прозелїтизмом. Єсли-ж суть там які Греки, то нехай звертають ся до Церкви грецкого королївства. — Що до дружних зносин між анґлїканьскою церквою і православним Сходом — запримітимо, що в Анґлії істнує товариство, маюче на цїли з'єдинене обох тих Церков „The Anglican and Eastern Ortodox Church Union".

Питанє о церковній юрисдикциї над православними*) в дїаспорі не буде і для нас без інтересу. Отже питанє се поки що не рішене. Минувшого року Церков грецкого королївства (геллядска) переговорювала в тій справі з царгородским патриярхатом і виклопотала собі в него позволенє именувати епископів для розсїяних в Америнї Греків. Та, видко, мусїли зайти якісь трудности, коли геллядска Церков і доси не могла з того позволеня скористати. Так само остають без успіху й подібні старания Церков сербскої, болгарскої, арабскої і ин. Росийска Церков порадила собі і не питаючи ся нїкого, вислала вже давно свого архиепископа для американьских православних, рішаючи тим самим питанє о православній дїаспорі в дусї росийского націоналїзму. Та се не перешкаджає „Церковнимъ Вѣдомостямъ" обстоювати за патриярším покровительством над православною дїаспорою та — рівночасно писати в ч. 43: „Если въ Церкви вообще національность не должна служить исключительнымъ руководящимъ принципомъ, то тѣмъ болѣе не нужно дробит ся и раздѣлят ся и безъ того немногочисленнымъ православнымъ въ иновѣрныхъ странахъ... Но если православные разныхъ національностей должны бить объединены подъ одной ієрархической властью, то естественно эта власть должна быть той національности, къ которой принадлежитъ большинъство православной дїаспоры, а такимъ безусловно преобладающимъ большинствомъ, по крайней мѣрѣ, въ Америкѣ является безусловно національность русская и слѣдовательно нужно лишь пожелать, чтобы русскій архіепископъ въ Америкѣ былъ признанъ и греческими священниками"... ну-ну, а може ще й галицко-та угро-русскими унїятами? Та видко, анґлїканцї не видять тої „нужности", коли пішли аж на вище вказану дорогу, щоб їх відвернути від недалеких дїйсних руских і зробити з них православно-анґлїйканьских...

Від Редакциї.

Отсе кінчимо VI. річник „Ниви". Зміст сего річника вишлемо нашим Вп. Предплатникам зі слїдуючим числом нашої часописи. Можливо, що й зі слїдуючим числом зайдуть в „Ниві" деякі зміни. О змінах — поліпшенях, відносячих ся до зверхної сторони „Ниви", рішить редакциїний комітет і ми о них поки що говорити не будемо; за те вискажемо тут на адресу нашого Всч. Духовенства кілька бажань що-до внутрішної сторони „Ниви", бо ся передовсїм від Него зависить.

Усї ми бажали-б собі, щоби „Нива" і богатством та ріжно-

*) о фактичній юрисдикциї.

родностию змісту пишала ся і вагою та актуальностию тем нас захоплювала, щоби нас учила і до праці заохочувала, щоби нас з'єднала в одну сильну цілість, якої висловом вона була би. Сему завданю зможе „Нива“ відповісти — очевидно, лише тогдї. коли найде між нашим Веч. Духовеньством як найбільше співробітників. Розуміємо се дуже добре, що душпастирска, чи суспільна праця між народом суть пожиточнїйші і від найкращих письменних виробів, пізнаємо добре і всї трудности, які при таких письменних виробах Веч. Отцї по провінциї поборювати мусять, та все таки не перестанемо кликати: Веч. Отцї, если хочете, щоб „Нива“ була справдї в а ш и м орґаном, з якого-б Вам і пожиток був і достойна перед людьми репрезентация, то дбайте не лише о єї істнованє, посилаючи точно предплату, але й о неї саму, вливаючи на єї зміст Вашими працями. Ми радо і з вдячностию приймемо і наукові розвідки і річи, обговорюючі наші станові справи, — взагалї всьо, що відносить ся до оборони віри, до добра Церкви, до нас і до нашої праці — чи то в церкві, чи й поза нею, між народом. Если-б кому час чи обставини не позволили здобути ся на докладнїйше, всесторонне оброблене якої теми, нехай пришле нам свої уваги в формі дописи. Власне в новім річнику гадаємо отворити в „Ниві“ на се сталу рубрику і поручаємо єї вже нинї і то дуже поручаємо особливо нашим Веч. Отцям з провінциї. А то нарікає ся нераз на „Ниву“, що сяка-така, а своїми працями піддержує ся навіть ворожі нам видавництва... Nomina sunt odiosa, але справа ся за важна, щоб не натякнути бодай на неї.

Вкінци нехай нам буде вільно висказати ось тут одну увагу. Если „Нива“ виткне часом кому яку хибу, або вкаже кому на яку єго похибку, то робить се не в тім намірі, щоби когось обидити, або щоби той хтось слав їй, чи старав ся для неї о нагани, але ділає се в тій цїли, щоби дотичне лихо усунути або дану похибку направити. І если-б хто через яке наше виткненє чув ся обиджеиим, то перепрошуємо єго на сїм місци (— не говоримо тут о пятнованю зла, бо зло пятнує ся без пардону і без перепросин!); але если би кому таки конче зібрало ся на нагани, то нехай вже нам їх присилає, але яко предплатник або член комітету „Ниви“, і то в формі дезідерату. О се просимо безусловно, — але в кождім разї не в такій мірі, як о дописи.

Нехай же при Божій помочи і при співробітництві як найширших кругів нашого Веч. Духовеньства стане „Нива“ з новим роком на такій вижині, щоб предплачував єї кождий з нас і то не з обовязку станової приналежности, але з відчуття конечної потреби. А слава Божа, добро Церкви і народу — як нам, так і єї нехай все просьвічує!

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає:

о. Олександер Малицкий.

З друкарнї Ставропитийскої під упр. М. Рефця.

Додаток до »Ниви« ч. 13.

ПРАВОТАР

ЗБІРНИК ОБОВЯЗУЮЧИХ ЦИВІЛЬНИХ І КАРНИХ ЗАКОНІВ ТА ПРИПИСІВ ПРО ПРАВА РУСКОЇ МОВИ ВРАЗ З ВЗОРАМИ СУДОВИХ ПОДАНЬ, СКАРГ, ВНЕСЕНЬ, ЖАЛОБ, ГРАМОТ, ВЕКСЛІВ І ПР. І ПОДАНЬ В СПРАВАХ АДМІНІСТРАЦИЙНИХ З ПРИПИСАМИ ПРО СТЕМПЛЕВІ, ВПИСОВІ - - - - І ПЕРЕНОСНІ НАЛЕЖИТОСТИ - - - -

ЗЛАДИВ

Д-р Филип Евин

кв. ц. к. судия і канд. адвокатури.

Накладом автора.

Ціна книжки 10 к., з почтовою пересилкою 10 к. 72 с., оправлена в полотно 11 к. 72 с., оправл. в півскірку 13 к. 72 с. — Набувати можна у оо. Василиян в Жовкві, у аґентів »Дністра«, в місцевих руских стоваришеннях касових і в книгарнях.

☞ висилає ся лишень за попередним надісланєм належитости. ☜

ЖОВКВА

В ПЕЧАТНІ ОО. ВАСИЛИЯН

1909.

Правотар обіймає 936 сторін друку з отсим змістом:

ЧАСТЬ I.

Про права руской мови, про пошанованє руских сьвят.

Взір жалоби ізза непошанованя їх.

ЧАСТЬ II.

Закон цивільний.

1. Приписи загальні. 2. Право родинне. 3. Право річеве; посїданє, право власности, право заставу, право служебности, право наслїдственне, спільність. 4. Про договори в загалї. Договор даровини, перехову, вигоди, позички, повновласти, справництво, дог. заміни, купна-продажі, найму-полїтя, накладу, спілки, договори супружескі і льосові. 5. Про оспоримість правних актів довжника. 6. О праві нагороди шкоди. 7. Про укріпленє прав і обовязків, переміна їх, знесенє їх, про передавненє і засїде.

ЧАСТЬ III.

Закон торговельний.

1. Про купця. 2. Торговельні чинности; про заключенє і виконанє їх. 3. Про торговельне купно.

Слїдує 28 взорів до части II. і III., іменно:

Позов о нарушенє посїданя тзв. провізория. Оборона пізваного, в цивільнім процесї, позов о власність ґрунту, о віддане посїдання его, о зложенє рахунків, о служебність, о вольність від служебности, о неважність завіщаня, о его важність, о легітиму, о почисл наділів, о знесенє спільности через фізичний поділ, через лїцитацию, позов з запоруки; завіщанє (тестамент, кодициль); грамота договору даровини, позички (довжний скрипт), поруки, уступки гіпотечного первеньства, екстабуляцийний квіт, звільненє части гіпотеки з під заставу, договор повновласти, заміни, купна-продажі, полїтя, найму мешканя, роздїлу спільности, заява справляюча ошибочний впис, установа служебности, договор цесиї, позов оспорний, о відшкоду, о заплату позички, о зворот вплаченого за другого довгу тзв. регресовий, о зворот внесеної за другого заплати (податку), установа кавциї, поданє о перехов в судовім депозитї, о установу перехователя будь завідателя річи, квіт на добуте з депозиту річи.

До кождого взора добавлено обильні практичні, правні і стемплеві поясненя.

ЧАСТЬ IV.

Устав векслевий.

1. Про векслї переказні, услівя важности векселя, індос (жиро), представа до приему, прием (акцептация), векслевий регрес на

обезпеку і ізза незаплати, заплата, інтервенция, удостовѣне, дуплїкати векселя, копії, векслї загибші, фалшиві, передавнене векселя, право скарги, законодавство заграничне, протест, хибні підписи. 2. Про векслї власні. 3. Про належитости від векслїв.

Слїдує 6 взорів векслїв, именно:

Вексель переказний, приѣм его, вексель зворотний, вексель на власне повеліне, в. переказно-власний, в. власний, в. переказний домїцильований, адреса про потребу, приѣм з удостовня, повний індос, і ін. бянко, і. без облїґо, до інкаса, пер прокура.

Пояснення до кождого взора.

ЧАСТЬ V.

Закони процесові цивільні.

Норма юрисдикцийна. 1. О судах; вилучене і виключене судиї від справи. 2. Приміннїсть суду в справах спірних і 3. в неспірних.

Устав процесовий. 1. Часть загальна процесу; товариші спору, інтервенция головна і бічна, оповідь спору, вказане властця, повновластцї, право убогих, чужинцї. 2. Домагане скарги, кошта. 3. Подання, дорученя, розправа сторін. 4. Речинцї, ставні, заочність, реституция. 5. Перерва і опочив спору. 6. Явність, поліция, протоколи, акта, судові ферії. 7. Скарга і єї послїдства. О доказах і обезпецї їх, управдовіреня. 9. Вироки, ухвали, загоди. 10. Поступоване перед судом повітовим, в справахъ дрібочних і провізоріяльних. 11. Апеляция, ревізия, рекурс. 12. Скарга неважности і о взнов. 13. Поступоване наказне, в спорах з договорів найму-поліття. 14. Суди мирові. 15. Инші роди поступованя.

Слїдує 12 взорів до Части V., именно:

Зголошене інтервенциї до спору, оповідь его третому, взори повновластий, подання о реституцию, о підѣм опочиваючого будь перерваного спору, о візване соперника до загоди, о обезпеку доказу, скарга о взнов, виповідь договору найму, внесене на переѣм будь відобране предмету найму-поліття, заміти проти виповіди, договор на мировий суд, скарга о безуспішність вироку тогож суду, вирок мирового суду, подане о безуспішність договору на мировий суд.

До взорів добавлені пояснення.

ЧАСТЬ VI.

Устав ексекуцийний.

1. Про титули ексекуцийнї, дїлане суду і сторін, кошта і акта ексекуцийні. 2. Ексекуция грошевих домагань: на недвижимім майнї ладом установи права заставу, завідательства, лїцитациї; на движимім майнї, ладом грабежі, заєму вірительности і домагань на видачу і дїйство річий та инших маєткових прав. 3. Ексекуция негрошевих домагань: видача будь дїйство движимих і недвижимих річий, удїлене гіпотечних прав. залва волї, виможенє терпи-

мостий і залишень, виявна присяга. 4. Ексекуция вбезпечаюча і тимчасові запорядки. 5. Охорона перед ексекуциею: скарга проти домагання, проти дозволу і ексциндиційна. Рекурс, внесеня на застанову, обмежене і відрочене ексекуції, жалоба, ударемнене ексекуції, кара.

Слїдують 23 взори до Части VI., именно:

Подане на заєм, перехов і продаж движимих річий, на заєм і переказ вірительности, платнї приватного будь публичного урядника, приступ до іншої ексекуції, ексекуция летюча, подане на продажу занятих річий в случаю небезпеки, на продажу на іншім місци, з вольної руки, в іншій спосіб, внесене на переєм, на дальше ведене ексекуції, зголошене домагання до роздїльної маси. Подане о впис ексекуційного права заставу, о впис ексеквальности, о заведене поневольного завідательства, о лїцитацию, о залишене оцїну, предложене лїцит. условій, подане о тимчасове усталене тягарів. Подане з надофертою, переємом, релїцитациею. Подане о впис прав власности лїцитацийного купителя і вичерк тягарів. Подане на заєм і переказ гіпотечної вірительности, домагане на видачу тїлесних річий, на видачу недвижимости, на інші маєткові права. Подане на видачу річий, румацию; подане о ексекуцийний впис права власности, о фізичний подїл недвижимости, будь через лїцитацийну продажу єї. Подане ізза виможеня дїлань, терпимостий, залишень, заяви волї, о виявну присягу, о ексекуцию вбезпечаючу, о тимчасовий запоряд через заказ продажі, обтяженя і заставу. Позов о ухилене і застанову ексекуції; внесене на застанову, обмежене, здержане ексекуції. Позов о вилученє (ексциндиційний).

До взорів добавлені обильні поясненя.

ЧАСТЬ VII.

Поступованє в справах неспірних.

1. Приміннїсть неспірного поступованя, єго стежні основи, правні средства. 2. Справи наслїдственні, списане інвентара: наслїдники незнані і невідомі, ззов вірителїв, завідательство наслїдя, признане наслїдя, посьвідка з §. 178. 3. Ведене опік і куратель. Добровільна лїцитация. Судові сьвідоцтва, удостовірене відписів і грамот, амортизация грамот, закон о конечній дорозї.

Слїдує 11 взорів до Части VII., именно:

Подане о списане актів помертя, заява до наслїдства, о видане посьвідки з §. 178., з заявою батька (опіки), що звільняє малолїтного з під своєї власти, з домаганєм продовженя сеї власти. Прошене о заведене курателї, о відняте вітцївскої власти, о установу посагу, о узнане загибшого помершим. Рахунок опікуна з опіки; подане о введене амортизацийного поступованя, о установу конечної дороги. Подане з представом проти судейского рішеня згляднo представ враз з рекурсом.

До взорів добавлені обильні поясненя.

ЧАСТЬ VIII.

Закон о ґрунтових книгах.

Як провідує ся ґрунтову книгу. Стежні основи уладженя ѣї. 1. Предмети книги ґр.: Право власности, заставу, перезаставу, заставу кавційного, служебности і реальні тягарі, право найму і полїтя. 2. Підмети гіп. вписів. 3. Роди вписів: інтабуляция, пренотация і ѣї оправданє, аднотация. Гіпотека сполучна. 4. Поступованє. Речинцї, поданя, полагода подань, дорученя, рекурс. Закон про справленє ґрунтових книг в Галичинї і Буковинї.

Слїдує 10 взорів до Части VIII., именно:

Взір ґрунтової книги: **А, Б, Ц;** взори реєстру посїдателїв, спису парцель і спису посїлостий. Подане о впис права власности до части парцелї, о унагляднене подїлу парцелї, о аднотацию малолїтности, о впис служебности уживу і пожиткованя, о унагляднене тотожности прозвищ, о впис права заставу, о сполучність і розширене гіпотеки, о впис уступки гіпотечного первеньства. Подане о екстабуляцию права заставу і перезаставу, о вичерк права заставу для части вірительности, о впис цесиї, о впис кавциї, о впис права заставу з клявзулею з §. 822 з. ц. Подане о впис пренотациї права полїтя, о впис оправданя ѣї, о вичерк пренотациї. Подане повновластця о вписи в розличних судах, о відписане і дописане парцель, о впис евікциї для решти цїни купна. Подане о вичерк права пожиткованя, о впис права власности до невидїленої части гіп. тїла, о впис служебности переходу і переїзду, о впис права заставу для обезпеки обовязку дати комусь удержане. Подане о впис наміру продажі, цесиї, вичерку вірительности, о впис аднотациї виповіди вірительности. Взір відпису для збору грамот і для виміру належитости; взір витягу грамоти.

До взорів добавлені обильні поясненя.

ЧАСТЬ IX.

Карний закон про злочини, провини і переступства.

1. Про каридостойні дїланя взагалї, про злочини: про злочини наших горожан за границею і чужинцїв у нас; кара; передавнене. Роди злочинів, провини і переступства. Карні постанови лїсового і полевого закона. Погасненє каридостойности і передавнене. Послїдства засуду.

Важнїйші карні добавні закони.

Про приладу, посїданє і ношу оружия і амуніциї, закон процесовий, зак. о стоваришенях, зак. о зборах, зак. о охоронї тайни листів, зак. про право коалїциї, зак. про скотні зарази і охорону проти них, зак. про лихву, зак. проти жебраків і волокитів і ледащиць, зак. про кари за ухил від військової служби, зак. про фалшованє поживи, зак. про аґітацию переселенчу, зак. про переступства стоваришень з обм. порукою, зак. про виборчі переступства, зак. про каранє адмінїстрацийно-поліцийних переступств.

ЧАСТЬ X.

Устав процесовий карний.

1. Поступованє ізза злочинів і переступств. Виновник, приватний обвинитель, сторона цивільна, обвинитель субсідиярний, примінність судів, виключенє і вилученє судиїв, дорученя, дослід і вступне слїдство, ревізия особи, мешканя, пересмотр паперів. Переслух сьвідків, їх належитости. Візванє, допровід, увязненє виновника. Переслух виновника, акт обжалованя. Розправа. 2. Правні средства, жалоба неважности, відклик. Взнов поступованя, реституция. 3. Про домаганє приватне (відшкода), кошта, виконанє, відроченє, лагода і даруванє кари. 4. Поступованє перед судом повітовим, пост. наказне, відклик, опозиция, жалоба.

Слїдує 11 взорів до части IX. і X., именно:

Карна скарга (донос), скарга субсідиярна. Оборона обжалованого в карнім процесї. Поданє з висновом відклику, под. о призванє до розправи сьвідків, карна повновласть, опрокид карного присуду і взаочного вироку. Жалоба ізза неузглядненя якого опрокиду і жалоба сполучена з відкликом. Прошенє о взнов карного поступованя. Жалоба ізза непризнаня належитости сьвідкови, знатока і пр. Поданє о проволоку і здержанє виконаня кари. Прошенє о признанє коштів карного поступованя.

ЧАСТЬ XI.

Поясненє судових знаків даваних на актах.

Судові реєстри.

ЧАСТЬ XII.

Взори подань в справах адмінїстрацийних з поясненями з дотичних законів.

Поданє о опуст ґрунтового податку, о здержанє его вплати, о відпис домового податку, о признанє вольних 12 лїт; взір дозволу будови, посьвідка покінченя будови і дозвіл замешканя. Рекурс від приділеня хати до висшої податкової кляси; поданє о розклад податку на рати, о відпис податку ізза убожества, под. о звільненє від податкової ексекуциї, под. з відкликом від незаконного оподаткованя зарібковим податком, відклик від карного присуду ізза промислового переступства. Поданє з повідомленєм про заснованє товариства, про зміну статутів, про загальні збори, про уконституованє товариства, про данє театральної вистави (забави з музикою), про уладнанє фестину з льотериєю, про устроєнє віча, про похід. Поданє з реклямациєю права вибору до громадских рад парляменту, сойму, відклик від ріпеня реклямацийної комісиї, протест виборчий, виборча повновласть. Заява зміни обряду. Реклямация військова. Прошенє о вистав сьвідоцтва на вплачений за дру-

гого податок. Свідоцтво тотожности особи. Прошене о виставъ промислової карти, о надїлене концесиею, подане зі зворотом письма дорученого не в материнй мові сторони.

ЧАСТЬ XIII.

Про стемплеві приписи, про вписову і переносну належитість.

1. Стемпльоване подань, грамот; зголошене до виміру належитости. 2. Про вписову належитість, єї обчисл, єї зворот, табеля обчислу єї від гіпотечних вписів. Зміна зіпсутих стороною стемпліъ, скалї стемплеві, стала оплата. Належитість від перенесеня недвижимостий.

Слїдують 2 взори до части XIII., именно:

Подане о дароване стемплевої кари, рекурс; подане для осягненя знижки переносної належитости від перенесеня недвижимости, зглядно рекурс.

ЧАСТЬ XIV.

Альфабетичний річевий покажчик стемплевий від подань, грамот, протоколів і пр. Таблиці до обчислу відсоток, відношенє старих мір до нових, короткий обчисл відсотків за днї.

Слїдує зміст книжки, зміст взорів, хронольоґічний реєстр законів заподаних в книжцї, **альфабетичний покажчик річий (дуже обширний), вкінци слїдує 7 добавних взорів** а именно:

Договор купна-продажі, подане о впис права власности в ґр. книгу, подане о впис з уряду декрету наслїдства в ґр. книгу, о впис посьвідки з §. 178 пат. несп. Позов стоваришеня о заплату за побрані на кредит товари, взір ухвалу управи стоваришеня на запізване і удїлене стоваришенем повновласти до спору. Подане о признане належитости сьвідка в карнім і цивільнім процесї. Подане о признане причинка на удержане рідні осіб покликаних до війска, і подане о підмогу для рідні осіб змобілїзованих. Подане о відпустку для сина (пупіля) з війска на час жнив.

До взорів додано обильні поясненя та дотичні закони і міністер. запорядки.

Слїдує справленє ошибок і пропусків.

Друк на гарнім папері — взори відзначені.

Витяг з рецензиї:

„Правотар, се перший твір на руській мові, котрий вповнї заслугує, щоб про него ширше поговорити. Не є се правотар в розуміню дотеперішних книжок з формулярами подань і взорами грамот, яких маємо богато в нїмецькій мові, а яким був і у нас дуже добрий на свій час правотар Лукича і Семиґинівського. Праця д-ра Евина обіймає передовсїм виклад законів — не в повнім змістї кодексів, однак в повнім представленю найважнїйших поста-

нов разом з поясненєм їх і наведенєм інтерпретації в практиці. В той спосіб подані є постанови закона цивільного з додатковими новелями, торговельною, векслевою, норми юрисдикційної, уставу процесового цивільного, ординації ексекуційної, патенту неспірного, законів табулярних разом з законом з р. 1906 про спростованє книг ґрунтових, дальше закона карного з законами додатковими процедури карної, законів адмінїстрацийних в справах податкових і належитостий, про товариства і збори, про вибори до тїл репрезентацийних, про справи конфесийні і військові, а в кінци приписи стемплеві і обчисленє всяких належитостий і відсоток. Всю ту материю подїлено на чотирнайцять віддїлів і при кождім віддїлї долучено до викладу закона формулярі до практичного примїненя найважнїйших його постанов. Формулярі доповняють і пояснюють додані в експонентах уваги. На вступі знаходимо віддїл трактуючий про права руської мови заосмотрений також взорами подань в справі нарушень тих прав.

Праця д-ра Евина визначає ся передовсїм повностию. Зібрав він всї найважнїйші закони і постанови дотикаючі всїх можливих відносин житя, особливо житя нашого народу, пояснив їх і відповідно уложеними взорами улекшив примїненє їх в практиці. Так повної збірки не маємо ані в польскім язиці, ані в нїмецькім, і в тім вже велика вартість сеї книжки. Ще більша вартість єї в способі представленя річи. Автор старав ся бути популярним, що йому вповнї удало ся, однак для сеї цїли не жертвував анї на волос юрисдичної сторони праці. В викладї законів видно зрілого і опитного юриста, в укладї взорів видно практика-громадянина, обзнакомленого знаменито з потребами свого народа і умїючого зарадити кождій потребі. **Длятого та книжка є пожаданим підручником для всїх, почавши від адвоката, судиї і нотаря, а скінчивши на інтелїґентнім селянинї.** Кождому вона стане в пригодї: одного навчить, другому пригадає, а кождий знайде в нїй приступно а вірно подану правну інформацию. **Буде вона пожаданим підручником в кождім урядї громадськім, парохіяльнім, в кождій читальни, касї задатковій і взагалї в руках кождого, хто або сам часто входить в відносини правні, або живе серед народа і бажає бути його добрим порадником.**

Подивляти треба велику совісність і муравлину працю автора. Дїло такого обему і такої якости вимагає цїлих лїт тяжкого труду. Треба незвичайного труду, щоб самому в розмірно короткім часї його уложити, написати і видати. **Зверхна форма прегарна, а доданий при кінци поазбучний річевий реєстер уможливляє кождому в одній хвили знайти предмет, котрого йому потреба.** З огляду на се злишним булоби навіть поручати тую книжку нашому загалови. Говорить вона сама про себе і поручає сама собою найкраще — **тож повинна як найскорше знайти ся в руках кождого".**

Др. Евген Олесницькчй,

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
50827

Просимо уважно перечитати!

П. Т.

Заходом і коштом спеціяльного, редакційного комітету появить ся на нашій Україні в серпни с. р., перший, руско-український, **гумористичний календар на рік 1910.**

Календар сей буде щось небувалого, а накład єго вийде з надзвичайною форсою, бо в 50.000 примірників.

Се нечувано велике число примірників, розійде ся по цілій галицькій, буковинській, угорській та росийській Україні, та по українських кольоніях в Сполучених державах, Канадї, Бразилії і Аргентині.

Ми не жалїли вложити у видавництво сего календаря значнїйшого капіталу, та запевнюємо собі наперед місця збуту, в вище наведених краях та державах.

Також подбали ми і про літературну стійність календаря, бо на него зложать ся майже всї наші визначнїйші письменники-гумористи.

В виду наведених тут обставин гадаємо, що П. Т. кущї, фабрики, інституції та товариства зрозуміють добре сю користь, яку вони зможуть осягнути через поміщенє своїх анонсів в нашім календари.

Для користи отже самих П. Т. Інтересованих радимо вихіснувати сю небувалу досї нагоду, та надіслати як найскорше належитість за поміщенє дотичного анонсу, котрий просимо після власних поглядів самих П. Т. Інтересованих, собі уложити.

Належитість за поміщенє анонсів виносить:

За цїлу сторону формат 22/14	. .	20 К.
„ пів сторони „ „	. .	10 „
„ четверть стор. „ „	. .	5 „

Належитість враз з приналежним анонсом (чітко писаним) просимо надсилати до кінця липня 1909. під адресою редакції „Будучности“, Львів, вул. Сикстуська ч. 31 (Галичина), котра то редакція ручить також за надіслані гроші.

Безпроволочно по виданю календаря, вишлемо єго також всїм П. Т. Анонсуючим.

Просимо уважно перечитати!

Просимо уважно перечитати!

Просимо уважно перечитати!

Запрошенье до передплаты.

Богословіе нравственне,

приладжене до потребъ рускихъ священикôвъ о. Іос. Мѣльницкимъ, пралатомъ домовымъ Папы, крилошаниномъ Митроп. Капитулы, Д-ромъ богословія. **Другій** томъ вже печатає ся и выйде на початку р 1910. Передплата стоитъ разомъ съ пересылкою 3 К. 50 г. **Перший** томъ можна ще ôтъ автора дôстати почтою franco за 4 К.

О скору пересылку пренумераты упрашає всѣхъ приязно авторъ. Вô Львовѣ. Площа св. Юрія 5.

8767

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788. **„ДНІСТЕР“** Конто Щадниці почтової 25,261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,

числить умірковані премії за обезпеченя,

ліквідує шкоди **безпроволочно** по пожарі,

удїляє обеопеченим членам з річної надвижки **звороти**.

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Полиси „Дністра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і инъші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекурувати ся **на жите** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Информациї до обезпечень удїляють аґенциї „Дністра“.

Зголошеня письменних господарів о аґенцию приймають ся тілько з таких громад, где ще не робить инъший аґент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ $^{31}/_{12}$ 1908 *виносять*:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.54, инъші фонди К 458.564, разом **К 2.324.104.**

Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 3.**

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпечени „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеняхъ з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Ціллю Товариства **є удїлюване кредиту** своїм членам-рільникам **обезпеченим в „Дністрі“ від більше пїт.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекциї Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч. 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничі	**К 2,848.890·—**
Удїли членьскі:	К 262.994·—
Позички удїлові:	К 3,396.002·—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

Франц Герцоґ.

Сїм голосів взиваючих грішника до каяня.

Великопостні проповіди.

За дозволом автора з чеського

Переклав

о. Плятон Карпинський

парох Дичкова.

Львів 1909.

Накладом Редакції „Ниви".

З друкарні Ставропигійскої

під зарядом М. Рефця.

Ціль чоловіка.

„Часъ уже намъ отъ сна востати: Нынѣ бо ближайшеє намъ спасеніє, нежели єгда вѣровахомъ". (Римл. 13. 11.)

Єсли коли тоє велике слово апостола Господнього цїлою вагою правди своєї западало глубоко у серце наше, то тим паче у нинїшний день, коли стоїмо на початку сьвятого посту!

Вправдї — братя мої і сестри — „нощь прейде" но минула ся, ніч темноти і заслїпленя, ніч мясопустних роскошей і радощів, ніч розпустної змисловости, ніч гріху; — а „день приближає ся" день наближив ся, день ласки (благодати) спасенія, день сорокодневного посту від самого Ісуса Христа, його прикладом установлений, а обходжений апостолами і Церквою сьв. по всї часи; „нынѣ бо ближайшеє намъ спасеніє" близше нам до спасеня, бо сам Г. Бог йде нам на стрічу і подає пребогаті ласки, сам Г. Бог кличе нас до покаяня і духовного відродженя! Послушні тому голосови небесному зібрали ся ми тут в імя Господне на великопостні розважаня.

І надія мене не завела й коли гляну, як численно ви зібрали ся тут, серце моє сповняє радістю. — Тая ревність і ста-

ранність, щоби бути участниками тої веселости духовної, підносить серце моє в гору!

Однак рівночасно в серцю ворушить ся і страх і боязнь. А чому? — Бо досьвід с'ільки разів пересьвідчив мене, що ті розважаня сьвятопостні по більшій части розминають ся із своєю цїлею. Всїми силами кличемо вас до покаяня і наверненя, але пожаль ся Боже! — многі слухають, а навіть великодної сповіди добре не відправлять! І йде рік за роком і немов би чим раз менше щирих каянників...

Щож, дорогі приятелї, з тої усьої великопостної побожности!? Тут вислухають прекрасно усї великопостні розважаня, розпливають ся в побожних чувствах, може й заплачуть над страдаючим Спасителем і — на тім конець. Мине піст, промине й Великдень, надійде красна весна — і повсїм розкаяню, пірне всьо в сьвітових забавах, занятях і роскошах. А о тревалім пожитку, о якійсь поправі житя — нема й гадки.

До таких великопостних каянників приложити би слова Спасителеві „дщери Ієрусалимски не плачите ся о мнѣ, обаче себе плачите и чадъ своихъ!“ (Лука 23. 28), бо головна цїль сьв. посту — то щире і правдиве покаянє і обнова душі. —

Однак в наших часах чимало таких заслїплених, що й не можуть зрозуміти *чому? з яких причин?* именно мають вони каяти ся, хотяй нїхто, як каже сьв. Августин, хочби і найневиннїйший не сьміє з відси вийти без сокрушеного серця.

І власне плакатиб над тою несьвідомостею й тому то я буду говорити о декотрих (причинах) спонуках, що могучим голосом взивають кождого християнина до покаяня.

Й тому то буде моєю головною задачею переконати кождого, що кождому грішникови найбільше потреба щирого каяня, а відтак спонукати серця ваші вже раз до сокрушеного жалю і правдивого освободженя ся з гріхів.

До тої цїли вибрав я найконечнїйші правди Божі, що кождого з нас обходять. Поведу вас від одної до другої і буду пробувати, чи одна або друга не прошибне ледової криги ваших сердець і не зворушить душі до жалю і наверненя.

Не пійдемо сим разом хрестною дорогою за Ісусом, але за твоєю душею, грішнику, будемо глядїти по блудних її дорогах. Кожде розважанє буде голосом взиваючим до покаяня, буде пуканєм до дверий твого серця, щобись їх отворив на ново Господу Богу своєму. — Нинї може бодай тепер послухаєш! Бо щобись знав, і я, і ти, і ми усї, що тут зібрались мо ся, так колись будемо стояти перед Господом Богом і будемо одвічати за ті великопостні розважаня, я о скільки учив, а ви чи послухали слів моїх.

Тепер зачинаю в імя Боже:

Перший голос, що кличе грішника до покаяня каже: „Памятай, чоловіче — яка єсть ціль твоя". „Передовсім Твоя ласка — о Боже на небесіх — буду просити Отче, се твої дїти, до котрих буду говорити; не памятай же на гріхи мої, але пособи слабости моїй задля їх(нього) спасенїя, а що буду казати до ушей, перекажи Ти, Боже, до сердець їх! — Маріє, прибіжище наше, поспіши нам на поміч".

В селї Конотопах жив славний на цїлу околицю господар, Василь Продан, всї єго шанували, бо служив довгі лїта громадї начальником а в нагороду за тоє придїлено йому високі уряди і всї ті уряди по всякий час сповняв вірно. А коли по лїтах наспіла послїдна його година, перестрашив ся і став нарікати жалісно: „Як то, маю покинути уряд і свою громаду? и куди маю забрати ся? Тепер маю пійти служити новому панови — за котрого я не дбав нїколи?! Який я легкодушний! Для громади і для почестий я посьвятив цїле своє житє, а тому найвисшому Панови всїх панів, до котрого чи хочу, чи не хочу мушу іти, не служив я нї року, нї місяць, нї навіть одного дня!! Боже, поверни менї мої лїта, щоби їх лїпше ужити!...." Серед того спізненого нарiканя віддав Богу душу. Однак прикзав, щоби бодав для перестороги других, умістили йому на гробі слїдуючу надпись: „Тут лежить той Василь, що через цїле житє своє служив земскому панови, а вкінци нїчо собі не заслужив. *Зійшов зі сьвіта і не знав, по що прийшов на той сьвіт!*"

Наймилїйші брагя! Чи не придала би ся і для многих нас тая надпись? Адже і тепер чи-мало християн і оден раз в житю не погадають, по що жиють на сьвітї.

Однак бачимо всї власними очима, що ми всї лиш путники (подорожні) приходячі і знов відходячі оден по другім. Адже кождий подорожний мусить знати куди йде, і яка мета, куди змагає. Тому то псальмопівець Господен кличе і просить Г. Бога: „Скажи мнѣ Господи кончину мою, и число дней моихъ кое єсть, да разумѣю, что лишаюся азъ!" (Пс. 38. 5.)

1. Брате, християне, подумай іти: *яка іменно есть цїль твоя, яку для тебе Г. Бог призначив!*

Після нашого розуму повинна бути цїль чоловіка така, щоби її могли всї люде осягнути, щоби в нїй всї найшли своє повне щастє блаженьство. Запамятаймо ті слова і знов застановім ся, чи та земля зі сьвїми скарбами, зі своєю славою і роскошами може бути цїлею чоловіка? Певно, що були й є по нинїшний день люде, що кажуть і стоять при тім, що чоловік єсть сотворений лиш для земного сьвіта, але чи після поставлених двох условій може стати ся? Як? Невже можуть маєтки і скарби сьвіта бути цїлею чоловіка? Невже можуть усї люде бути богачами? Нїколи і нїгде не було і не буде, поки сьвіт стоїть і буде стояти, єсть і буде все богацтво і бідність. Але навіть колиб всї люде дїпняли до того, щоби всї стали богачами, не вже осягнули би свою цїль? Невжеж богат-

ство зробить чоловіка вповнї щасливим? Пійди лиш, чоловіче, і послухай при дверех богачів і учуєш нарiканя і невдоволеня о много гірші, як під соломяною стріхою бідаків.

І питаю ся дальше; невже радощі сьвіта і змислові роскоші суть цїлею чоловіка? Скільки то людям і до того сумнївного раю замкнений приступ! Але й ті, що спивали чашу роскоші до дна і ті найшли на днї місто щастя корінець гірького розчарованя і мерзоту. Так само і зі славою сьвіта. Навіть цїлого сьвіта слава не заспокоїть серця людского і не подасть йому тревалого щастя, бо коли наспіє смерть, відбере йому корону і жезл і зрівняє його з послїдним жебраком. О тім, як мало кому з людей дістаєть ся сьвітова слава — і не говорю, але питаю ся знов: невже може бути цїлею чоловіка той сьвіт?

Послухай царя Соломона що тобі скаже: „Все єгоже проси́ста очи мои, не отяхъ отъ нихъ и не возбранихъ сердцу моєму отъ всякаго веселія моего, яко сердце мое возвеселися во всякомъ трудѣ моемъ: и сіе бысть часть моя отъ всего труда моего. И призрѣхъ азъ на вся творенія моя, яже сотвори́ста руцѣ мои и на трудъ, имже трудихся творити: и се вся суєта и призволеніє духа“ (Еккл. 2. 10.) т. є. не найшов в тім всїм спокою, щастя — цїли своєї!

Щож з того слїдує? А коли чоловік не може найти своєї цїли тут, на земли — так заключає наш розум — то мусить бути в єстві, що поза тим сьвітом, лиш в Бозї! — Так відповідає сьв Августин, що зробив сам на собі пробу: „Несупокійне моє серце, поки не спічне в Тобі, о Боже. Для Тебе я тут, а не для сотворінь; бо нїгде не найду спокою і відпочинку, нїгде спокою і потїхи, лиш в Тобі!“

2. І до чого ми своїм розумом дійшли, то доказує й сам Господь Бог; бож Він мусить найлїпше знати, пощо і нащо сотворив чоловіка. І що каже? Отворіть сьв. письмо і читайте: Всѣхъ єлицы нарыцаются именемъ моимъ: во славѣ бо моей устроихъ єго и создахъ єго и сотворихъ и (Ісая, 43, 7). Отже Г. Бог мав иншу цїль з чоловіком, як з иншими сотворінями і учинив і сотворив його, щоби Його почитав і славив, бо як каже сьв. Августин: чоловік на те сотворений, щоби Бога пізнавав, а пізнавши полюбив, а полюбивши приєднав, а приєднавши доступив вічного щастя“. То справдї єдина, правдива цїль чоловіка і вона відповідає двом поставленим услівям; бо тую цїль можуть усї люде без виїмки осягнути і в нїй найдуть правдиве щастє після власних слів І. Христа: „Сéже єсть живóтъ вѣчный, да знаютъ тебе єдúнаго истиннаго Бога, и єгóже послалъ єсú Ісусъ Христá“. (Йоан 17. 3.)

Так само, як кожде сотворінє має своє призначенє на земли, так само і чоловік. Як огонь сотворений, щоби грів; як сонце сотворене, щоби сьвітило; вода знов щоби надавала вохкости і оживляла, як риба сотворена до пливаня, а птиця

до лїтаня, так сотворений чоловік на тоє, щоби Г. Бога почитав, любив, слухав і так був щасливий! — Писано бо єсть: „Господу Богу твоєму поклонишися и тому єдиному послушиша“. (Мат. 4. 10.) А коли так не зробить чоловік, розмине ся зі своїм призначенєм і лїпше би було для нього — не бути; так як нїкчемне булоби сонце, коли би не сьвітило.

3. Тож вважай дальше, чоловіче, коли цїлею твоєю, як се доказано є, Г. Бог, то й мусиш твоєю житєвою задачею старати ся о тую цїль! Не розминай ся зі своїм призначенєм! Як оден єсть Г. Бог на небі, так само єсть одиноким, доконечним, обовязком на земли: Богу служити і в нїм спасати свою душу! О обовязку тім каже сам Спаситель: „єдино же єсть на потребу“ (Лук. 10. 12.), немов би хотїв сказати, що перед всїм иншим має нам лежати на серци, а все проче є нїкчемне.

Тому то я єдино на тоє на сьвітї, щоби Богу служити і свою душу спасати.

Можу бути богатим на сьвітї і посїдати маєтки, але того менї не потреба, не на те мене Г. Бог сотворив, одно єсть потрібне: служити Г. Богу і спасати душу.

Можу мати перед сьвітом честь і славу, але того менї не потреба, за тоє не буде мене Г. Бог питати ся, але одного менї потреба: Богу служити і спасати свою душу. Можу бути здоровий і довгі лїта прожити, але того менї не потреба, не на то мене сотворив Г. Бог, але одного менї потреба: най буду я здоровий чи слабий, най жию довго чи коротко — Богу служити і спасати свою душу! То єсть старанє, то труд, що єсть призначений для всїх сотворінь, що називає ся чоловіком; о тее мусить старати ся так папа римский на своїм престолї, як цар на своїм тронї, мінїстер на своїм кріслї, жовнїр на полю борби, купець в своїм склепі, ремісник при своїм варстатї, хлїбороб за плугом аж до послїдного слуги. Для всїх має тоє бути найпершим, найсьвятїйшим обовязком, а крім того, як каже сьв. Августин, всї прочі потреби, журби і справи, хочби які важні здавали ся, суть лиш „марні іграшки дитячі!“ — До старого і сьвятого пустиножителя Нїля загостив раз могучий цїсар Отто III. і ласкаво сказав до нього: „жадай від мене чого хочеш, а я радо все сповню“. А Нїль поклав свою праву руку на серце цїсаря і сказав: „Того одного прошу і жадаю, щобись памятав на свою душу!“

4. Бо щобись знав: всї прочі сотворіня на земли і без власного причинюваня повнять задачу їм від Бога призначену, оден чоловік, тому що має розум і свобідну волю — мусить дбати і старати ся, щоби свою цїль осягнув, а коли не причинить ся, розмине ся зі свою цїлею. „Без тебе сотворив тя Г. Бог, але не спасе тя без тебе“. (сьв. Августин). Чоловік мусить *усїх сил* доложити, бо спасти свою душу то тяжка і нелегка річ, що і найбільші сьвяті, що то на пустинї в слезах і постї провели своє житє, еще дрожали на згадку о свою душу. І як би не мали дрожати, коли сам Христос Господь запевнює, що „мало

избранныхъ“ т. є. мало кому пощастить ся спасти свою душу! Але що більше! Праця о спасенє душі єсть також небезпечна, і коли раз занапастиш, більше не дасть ся поправити: розминеш ся раз з своєю цїлею — пропавєсь на віки!

А що єдиною і невідкличною цїлею кождого чоловіка єсть: Богу служити і спасати свою душу і що цїль тая дуже тяжка і при тім небезпечна, годї й подумати, щоби чоловік розумний занехав річ, на котрій йому найбільше повинно залежати, по що він буде і день і ніч о тій цїли мислити і день і ніч дрожати від перестраху на згадку о спасеню? І справдї, колиб здоровим розумом розібрав, то зробив би так.

Але що бачимо в дїйсности? Як дбають люде — християне о тую цїль? Приятелї-братя, як ми самі доси дбали і працювали для спасеня душі?

II-а часть.

Наперед, нїм підемо дальше, маю до вас пильну і прикру просьбу. Жебрати і просити хочу за одною опущеною, зморе-ною голодом і спрагою бідачкою. Була колись богата і щаслива, але всьо стратила, не з власної вини, але з вини своїх власних і найблизших приятелїв. І падала в біду все низше і низше, власні — свої люде її там завели, не мовби її не знали; а тепер така бідна, що коли ви їй не поможете, мусить погибнути! Невже-ж не вислухаєте моєї просьби о змилуванє і милосердїє над біднягою? Вже бачу і читаю з ваших очей, що поможете, лиш цїкаві довідатись, хто то тая бідачка, що так заслугує на милосердїє. Чи маю її назвати? — Най буде і так, положіть руки на серце, а її найдете, то вона ваша бідна душа! — Послухайте лиш, яка вона бідна і опущена, а чейже змилосердите ся над нею!

1. Як найдорожший скарб прикрашений ласкою божою, збогачену дарами небесними повірив Г. Бог душу чоловікови, щобись (поклав собі найголовнїйшу задачу) дбати о щастє і спасенє її. Але я питаю ся, хто вважає цїле житє службою Г. Богу? Хто на сьвітї дбає сьвідомо за свою душу? Хто посьвячує їй належну дбалість і старанність? Чи тая якабудь молитва найчастїйше розсїяна, серед працї довершена, має бути дбалостию за душу?! Сьв. Франц Ксавер був в місиї в однім містї. Коли йшов раз з церкви до свого дому, случайно стрінув на дворі парубка (челядину), як старанно чистив конї свого пана. „Чи богато часу спотребовуєш що дня, щоби звіря що дня добре обійти?“ питав ся сьвятий парубка. — „Після потреби, пане“ відповів той — „дві або три години що дня, часом більше, часом менше“. „А певно стільки само часу посьвячуєте щодня на спасенє душі?“ питає ся дальше сьв. Франц. Але слуга

відповідає: „Нї, отче духовний, признаю ся щиро, що з душею тільки часу не трачу; рано зроблю на собі крест сьвятий і ходячи змовлю „Отче наш", лиш в неділю іду на тиху Службу Божу, але то не довго треває і я з того рад". „В такім случаю" відповідає сьвятий „я волів би бути на місци вашого коня, ніж на місци вашої душі!" — А у чимало людей тая бідна душа має ся єще гірше. Цілими днями і роками не згадує за ню і одною мислею грішник, ані одним зітхненем, хиба що заклине ся: „на свою душу"; або кажуть инакше: „де там о душі мисліти, єсть инша робота і иншої журби до волі!"

2. І так то сповняєте найсьвятійший обовязок! — Коли то давно вислав Авраам Елеазара, свого вірного слугу, щоби пійшов до Мезопотамії і виглядів там для Ісаака гідну жену, прийшов до дому Ватуіла, де його всї прийняли гостинно і заставили перед ним всякі потрави. Однак Елеазар і одежі опорошеної не хотів здійняти і відпічнути, аж сказав: „Не возьму вперед і куска хліба, поки не передам вложеного на мене посольства!" Так то йому передовсім лежав обовязок на серци; а ви, братя, зовсім инакше поступаєте зі своєю душею, всї инші справи залагоджуєте в перед, а бідна душа мусить на сам кінець зійти! Перед тим памятаєте о житю, гандлю, праци, ремеслї, господарстві, вашім полю, домі хлїві і о маєтку, словом усе мусить бути на час і до ладу зроблене, але о душі нїхто не згадає. А ще колиб ви памятали лише о обовязках перед душею? Але тут прийдуть і зовсім злишні, ба й непотрібні річи: забави, театри, танці, прогульки, і о ті дбаєте перед душею! Настане неділя і дзвін пригадує, що час на Службу Божу, час великодної сповіди наближує ся до кінця і сумлїнє обзиває ся: був вже час пійти до обрахунку з Г. Богом... але ви й того позбуваєте ся; не нині, бо тепер не маю часу, колись инше і ще тодї сьвіт має першеньство і сьвітські забави! — Бо сьвіт може навіть жадати від вас більших тягарів, і більших жертв, і рано встанете і пізно ляжете, і будете вичікували цілими годинами на вітрі, дощи і морозї, хочби яка була тяжка дорога; але коли Бог запукає до вашого серця: „чоловіче, зроби щось для душі!"... о тодї маєте тисячі викрутів-вимівок: раз за тїсно і парно в церкві, знов раз за зимно, знов кепська дорога і т. д. — Ах, задля тої душі бідної такий тяжкий кождий крок.

Заболить тебе око або палець, заслабнеш, о тодї не каже ся нема коли, сейчас мусить бути лїкар: хочби його телеґрафом взивати; тут не зважаєш на кошти, всьо зробиш для свого тїла...

А колиж прийде черга на душу?! — Ах вона найпослїднїйша служка у людей, то відтручуваний коптюх в хатї, то бідна невільниця, що єї може обікрасти і обрабувати з найдорожшого скарбу, що гине з голоду і спраги, що ньою послугу-

ють ся до найгірших робіт, пішлють і в наглядне небезпеченьство, щоби в нім загинула.

3. Каже сьв. письмо о грішниках, що „Тіи бо убійству приобщающеся, сокровиществуютъ себѣ злая". (Притч. 1. 18.)

І так єсть: Далекі від того, щоби щонебудь зробити для душі, навпаки цілий день промишляють над новими гріхами, глядять, щоби жадобу тіла і пристрасти заспокоїти, ошукати кого і на кім зімстити ся, чим завдають смертельні рани своїй душі, „дахъ возлюбленную душу мою въ руки вражія" (Єремія 12. 7.) Так люто, безмилосерно поступаєте зі своєю душею, як би то не була ваша, але душа найбільшого ворога, котрого стараєте ся знищити.

Ах, приятелї, чи то має бути старанє о житєву ціль: Богу служити і душу спасати?

4. Адже не знаєте, що дїявол сам висше цінить вашу душу, більше стараня і труду ложить як ви?! Безнастанно видумує викрути, ставляє примани і кладе сильця, щоби її зловити, а коли вже її має — як сам каже Христос — то возьме сїм инших духів, щоби забрати її в свою власть. Так сам дїявол має на памяти нашу ціль і конець, щоби її знищити, а чоловік обдаруваний розумом, не зявдасть собі найменшого труду, щоби тую ціль осягнути! — „Щож, не подумаєте об тім, що прийде по смерти?" питав ся раз сьвященик розпустного грішника. „А що згадувати? — відповів — що має прийти, прийде".

Так мислить і жиє тисячі і мілїони людий і тому маємо позволити, щоби і з нами так стало ся? А що то значить, вкажу вам на образї. Чоловік пяний (із журби) кладеть ся на желїзничні шини і хоч бачить, що надїзджає поїзд, не квапить ся ставати. Люде кричать і будять його, але пяний відповідає: „як собі їде, то я їй небороню їхати!" — Вас навіть обгортає страх на тую рівнодушність, з якою кидає ся той нещасний на власну згубу. Ах скажіть самі, чи не дїлає так само неоден з бідною душею своєю, що найменчого труду не завдасть собі, щоби охоронити і витягнути від грозячої згуби?

О, яке то страшне заслїпленє! Скажи, чоловіче, скільки маєш душ, що так легкодушно поступаєш з ними? Чи маєш їх бодай 12, так якось виглядає. Чи може 6, 4, або лиш 2? Як то нї? лиш одним одну? А ти маєш дві руки, ніг, очей, а як стережеш, як ся боїш втратити оден член! І за тисячі не давбись одного ока, і хочбись видїв досить другим оком — а душу, бідну душу маєш лиш одну, а однак так недбало, неосторожно, легкодушно, но не мовби мачуха за сироти, о ню стараєш ся: „душу свою отщетитъ, єсли что дасть человѣкъ измѣну за душу свою"! (Мат. 16, 26.)

5. Не вказуйте, братя-приятелї, на прочих людей на сьвітї, що жиють також так, але знайте радше, що робили инші, щоби тую одну душу охоронити! Згадайте на тисячі мучеників, що покинули не лиш богацтва і достоїньства сьвіта, але з найбіль-

шою радістю йшла смерти на стрічу. Що кажу смерти? Мукам, страшним терпіням — на колесі, в кліщах, на горіючім кострі. А чому? Щоби лиш душу свою спасти! — Згадайте на царів і дуків вельмож, на царівні і княгині там в небі, що скидали пурпури, корони і жезли, убирали волосїнниці і шерстку одіж пустельничу, а замки і палати проміняли на монастирске житло. А чому? — Чи стратили розум? Нї і єще раз нї, доперва тепер видно, як мудро спасали свою душу.

Скажи-ж ти, дорогий брате-християнине; що ти зробив для душі своєї? то пекуче питанє! — Роздумай єще нині уважно і старанно над собою. Адже ти чоловік і як кождого покликав тебе Г. Бог і поставив тобі за головну ціль житя Йому служити і спасати свою душу. Бог дав тобі здоровлє, силу, дав тобі пізнати правдиву віру, а в нїй всї средства потрібні до спасеня — щож до тепер значив Г. Бог у тебе? як ти дбав о „єдино же єсть на потребу?" — Вже минули лїта твої хлопячі і вік молодечий, а може вже і мужеский... перейди тоє житє твоє і скажи, чи богато посьвятивєсь Господу Богу? Скажи, чи ти зробив для Нього і душі твоєї бодав стільки, скільки для тїла, сьвіта і його роскошей? — Ах, ти єще не зачав працювати для тої цїли? На когож ти покладав ся і відкладав як свою найважнїйшу і найтяжшу журбу? Чи можуть за тебе виконати твої приятелї, наслїдники, слуги? Приятелю, колибись мав цїлї ряди приятелїв і найвірнїйших слуг, спасати душу не може нїхто, лиш ти сам. Скажи, брате милий, як же ти міг так дотепер жити, без журби о свою цїль?! —

Щож тодї? — Ти стоїш перед замкненою рогачкою, на котрій написані слова сьв. письма: „кая бо польза человѣка, аще міръ весь приобрящетъ, душу же свою погубитъ". Щож зробиш? Знаєш свою цїль і волю Божу, ти знаєш як до тепер ти мало зробив для душі? Хочеш насильно перескочити рогачку і провадити дальше таке нїкчемне житє, без журби о цїль свою і о кінець свій? — Коли маєш бодай дрібку здорового розуму, то мусиш нині признати, що годї дальше йти в дотеперішнім напрямі, але що треба тобі наверненя і покаяня! Послухай лиш першого голосу взиваючого тебе до покаяня: чоловіче, памятай яка цїль твоя! Не обманюй себе довше, але розглянь ся в похибках! Змилуй ся над бідною твоєю душею, занедбаною в гріхах, так довго без ласки Божої пропадаючою душею твоєю. Кличе тя сам Господь: „(Сыну мой) люби душу твою и утѣшай сердце твоє" (Екл. 30, 24) в його сьвятости і не дай душі своєї на ганьбу і погубу.

Наближи ся до нього, видвигни її з пороху і болота, одїй її ласкою Божою, возьми єї в пильну, сталу і вірну опіку о ню! Як сьв. Вернард що дня сам себе питав: „Вернарде, до чого ти дійшов?" — так і ти щобись мав на памяти свою вічну цїль, що до нього покликав нас Господь Бог і працюй на ню, працюй і дбай о спасенє душі своєї! — Сьв. Франц Ксавер до кождого каянника говорив слова: „Брате, спасай душу".

І тими словами я тебе, грішника, нині пращаю: іди і спасай душу! Тепер заклич розкаянним серцем: „Всемогучий Боже! так пізно приходжу до самопізнаня, що тільки літ дбав я лише за сьвіт, а забув за свою душу і свою ціль. Жаль, великий жаль за змарнованим часом! — Але милосердія, небесний Отче, ласки і часу, щоби направити, що ся дасть направити! Скільки подаш менї житя, Тобі най буде воно посьвячене. Тобі хочу служити, Тебе любити і так душу свою спасти!“ Амінь.

Смерть.

Во всѣхъ словесѣхъ поминай послѣдная твоя и во вѣки не согрѣшиши (Сирах 6. 39.).

В році 1249 уродила ся побожним родичам донька Маркета, й вони виховували її побожно. Але Маркета в 8. році свого житя втратила матїр і то було для неї великим нещастєм, бо з мамою поховала й свою побожність і чесноту. Полишена сама собі впала в тенети гріховні і сейчас стала ся нещасною жертвою гріху. Вкінци упала так глубоко в мерзку пристрасть, що утїкла з дому з молодим коханцем своїм і через девять лїт жила з ним в розпустї на згіршенє усїх людей. Нїчого не значили остороги приятелїв, нї просьби отця; навіть докорам совісти, тому голосови Божому, противило ся заслїплене і обнажене її серце, так що вже нїчого не було на сьвітї, щоби освободило нещасну з кайданів гріховних, але як камінь, що котить ся з гори і не задержить ся, аж спаде в пропасть, так слїпо Маркета спадала чим раз низше.

— А однак почитаємо якусь сьвяту Маркету в небесній славі! Якже тоє стало ся? Що її навернуло? — Що у людей єсть неможливе, можливе єсть у Бога, — а сам Г. Бог задержав її над самим краєм пропасти. Стало ся так, що співучастник її гріху поїхав одного дня в поле, але вже більше не вернув, тільки прибіг пес його, що скавулячи кликав Маркету, щоби ішла за ним. Не сподіючи ся нїчого доброго пійшла. Пес завів її до поблизького лїса і ту гребанєм вказав на місце, де,

коли відгорнула трохи моху і галузя, побачила трупа убитого свого любчика. Немов блеск сьвітла з зачорних хмар прошибла її душу думка: тут тїло твоє — але де душа твоя?! Рука Божа запукала до ньої в тій хвили і вона послухала накликуючого голосу. Цїла перестрашена грозою смерти нещасного покинула сейчас своє розпустне житє, пійшла до міста Кортони і тут стала публично каяти ся. Убрана в волосїнницю з посторонком на шиї, з зомореним голодом лицем і безсонницею, так клячала при дверех храма, з плачем випрошувала у всїх вступаючих в церков прощеня за заподїяні згіршеня. По 32 лїтах такого строгого покаяня доступила вкінци у Г. Бога не тільки відпущеня, але й вічної слави в небі. —

Наймилїйші братя в Христї! І я стараю ся в тім часї сьвятого посту наклонити вас до покаяня і поправи житя. В тій цїли відповідав я минувшого разу на тоє головне питанє (яко голос взиваючий до покаяня): на що іменно сотворив Г. Бог чоловіка? І розумом своїм і з обявленя Божого наглядно пізналисьмо, що чоловік єсть сотворений для Г. Бога: пізналисьмо, що головна цїль і найсьвятїйший обовязок цїлого житя єсть — і мусить бути: Г. Богу служити і в нїм спасати свою душу. Однак прирівнуючи з тою цїлею своє минувше житє, пізналисьмо з перестрахом і ганьбою, як далеко відступилисьмо від ньої і опамятализьмо ся на манівцях; як нужденно дбали ми до тепер о тую свою бідну, забуту душу! А тоє пізнанє — то був перший голос прошибаючий, що накликував і напоминав нас до наверненя — до покаяння. —

Невже ви, грішники, послухали того голосу? — Бою ся радше того, що многі з вас, хотяй і признали ті важні докази, однак зістали до тепер єще не зворушені. Знаю я добре тую причину.

Занадто солодка і обманююча єсть їдь гріховна, як щоби чоловік закушавши її вже на першу пересторогу відвернув чашу від уст.

Занадто принадний той сьвіть довкола, занадто чаруючі його розкоші, як щоби чоловік грішний послухав зараз по першій пересторозї. — „Адже чоловік молодий і здоров, повен сьвіжої сили, де лиш огляне ся, всьо йому так мило і любо ся усьміхає, чомуж не мав би уживати сьвіта, поки цвитуть рожі? адже для Бога, для душі, для покаяня єсть єще часу доволї!“ —

О грішнику, єсли себе такими і иншими річами потїшаєш, відкидаючи від себе кождий голос взиваючий до покаяня, ходи! а я тебе поведу нинї до другої правди Божої — покажу тобі к о н е ц ь т в і й, конець що, як кажу, хочби і як було, ожидає тебе доконче. Адже не можеш і подумати, що тоє твоє красне і вигідне житє буде вічно тревати! Нї, нї, цїль наша, як ти чув, не єсть на тій земли, по котрій ходиш ногами; і тут не останемо, але ми тут лиш путники кождої хвилї на відхід-

нім. Пан дасть знак, а послушна його служка-смерть нас забере звідси, мене і тебе, вас всіх, і не забуде тут на нїкого!

І тая смерть єсть як той камінь на межи, при котрім все много задержало ся і опамятало ся — застановили ся над собою і з глубини серця навернули ся — як то я показав на прикладї Маркети кортаньскої. І тому і я вас нинї поведу до тої межі. Любимі о Хри тї, маю довірє в ласку Божу, що бодай той погляд смерти в очи потрясе ту або другу душу і пробудить зі сну обманчивого; бо погляд той покаже вам раз, яка зрадлива і небезпечна — діявольске сильце — єсть тая пісонька: „мусиш і будеш каяти ся, але маєш на тоє досить часу". Ой нї, бо смерть — той другий голос взиваючий до покаяня — тебе грішнику.

1. спонукує сильно до покаяння і

2. остерігає переконуючо, щоби його не відкладати.

Предобрий Ісусе!, щось так дуже бажав для спасеня душ *безсмертельних, зглянь ся нинї милостиво на нас і подай сили* словам моїм, щоби вучили серця тут зібрані! Маріє, упованіє наше в годину смерти, випроси для нас, щобисьмо так ужили тої хвилї, щоби нам принесла потїху в послїдній нашій годинї, бож ми дїти в Твоїх руках хочемо умерти щасливо через Ісуса Христа!"

Був оден молодий чоловік, що маючи до сита всього, що сьвіт називає щастєм, уживав також того сьвіта, так що о смерти і не згадав. На своїй подорожи, прийшов раз до одного головного міста, де приглядав ся ріжним памяткам, а між иншим також кладбищу. Ідучи від памятника до памятника, читав довший час надписи на них. Нараз став при гробівци, бо надпись дуже його застановила бо прочитав тут своє власне імя, а навіть лїта тут виписані годили ся з його лїтами. Одним словом все так годило ся, мовби то був його власний гріб! Дивний случай! Перший раз в житю прийшло йому на гадку: так, адже й на твоїм гробі буде тая сама надпись, бож в кінци і тебе нїчо иншого не чекає! І думка тая не сходила йому з голови, бо як остра стріла впалила ся в його серце. І вже дальше не їхав, але покинув сьвіт і жив для Господа Бога до своєї смерти.

I. часть.

1) Гляньмо, яка то сильна і переймаюча єсть для чоловіка правда: і я м у ш у в м и р а т и! — Булоби то легкодушно з моєї сторони таїти і скривати перед вами, милі бр.; адже то єсть річ, з котрою вже раз мусимо освоїти ся, бо то нїкого з нас не мине.

Ксерксес, молодий король перский, приглядаючи ся одного разу з високого місця на безчисленне множество людей, що зібрали ся в рядах його війска, заплакав тому, що по 100 лїтах зі всїх них нїхто не остане при житю! Приятелї, те саме при-

ходить мені на гадку, коли поглядаю з проповідниці на множество слухачів. Що говорити о 100 лїтах, за 80, 70 ледви чи трох остане при житю, а може й нїкого; в земли будуть наші тїла, а дощ і снїг буде падати на гроби наші! — Так чоловіче хоч бись заховав в житю і найбільше взірцевий лад, хоч бись стеріг як можна найлїпше свойого тїла, щобись мав на поготовлю найлїпших і наймудрійших лїкарів: однак смерть загляне без нїякого повідомленя до тебе, а коли прийде, нема нїякої сили на сьвітї, щоби мала їй оперти ся і перед нею замкнути двері „яко убо не разумѣ человѣкъ времене своего: якоже рыбы уловляємы въ мрежи злѣ и аки птицы уловляємы въ сѣти: якоже сія уловляются, сынове человѣческіи во время лукаво, егда нападетъ на ни внезапу. (Еккл. 9. 12) і для тебе, милий брате, хтоб ти не був, молодий чи старий, бідний чи богатий, вже призначив Г. Бог годину, коли перестанеш відихати і серце твоє замовкне... Ти тоє добре знаєш, а навіть і в тоє віриш, а однак не звертаєш на тоє уваги і не дбаєш за тоє. Але ти вже навик говорити о смерти одного або другого але нїколи о своїй власній і то есть найбільша хиба.

2) Томуж поговорім о нїй нинька! Положи ся в духу на своє смертельне ложе і попробуй, як то ти колись будеш вмирати! — Представ собі, що ти лежиш в тяжкій смертельній слабости. Страшні болї, мов острі ножі, непокоять твоє нутро, добрі милосерні люди старають ся улекшити; але даремні всї змаганя. Наглядно зачинаєш сили тратити, тїло холоднїє, очи затемлюють ся і тьма мов чорна покрива чим раз то більше (налягає) прикриває твої очі. Спрагнені твої уста хотїли би щось шептати але язик дубенїє і тратить власть, що нїхто тебе не розуміє. Лице твоє синїє — і то тінь наближаючої ся смерти, — спадає на тебе заморока, а студенний піт великими каплями виступає на твоїм чолї. Приятелї ходять по тихоньки коло твого ліжка і придушують плач; тебе єще потїшають надїєю, хоч самі не вірять в тоє. Лїкар тревожно наслухує віддиху, числить степенї теплоти, і старає ся бодай о кілька мінут продовжити твоє житє, бодай щоби прийшов сьвященник!

Вже есть тут слуга Божий, проводить молитви, взбуджує жаль, але ти вже не розумієш його слів, мисли тобі мішають ся, не мовби у снї чуєш: „отсе Агнець Божий, що вземлет грїхи сьвіта“, змагаєш ся, докладаєш сил, щоби перемочи той страх, але даремно, — земля уступає тобі чим раз більше під ногами, а вже немовби з далека чуєш молитву сьвященника. „Ісусе змилуй ся над ним!... вийде душа християньска з того сьвіта... поможіть їй сьвяті угодники Божі вийдїть їй на стрічу ангели Господні...“ І єще одно глубоке зітхненє... послїдний віддих добув ся з грудий — і погасло твоє житє, пропало для тебе все чим ти на сьвітї був і щось мав — „лише гріхи твої або чесноти за тобою йдуть до вічности“. — Най Г. Бог там змилує ся над тобою! --

Що я тут сказав, милий брате, не єсть нїяким пророцтвом на вітер, але то єсть наче дїйстність, в нїчім не прибільшена. Зрозумієш тепер, чому умираючий кличе за молитвою, бо він бідний дуже потребує єї в тій тревозї передсмертної борби, тому не забудь змовити за нього бодай „Отче наш". —

Відтак дальше розваж, як то буде душі твоїй в тій послїдній годинї? Як будеш глядїти довкола себе на той свій маєток і туземні скарби? Якими будуть роскоші і забави сьвітові, задля котрих ти так часто занедбав Г. Бога? Якими будуть здавали ся ті гріхи, що ти зовеш лиш слабостию людскою?... О щобись знав, приятелю, що далеко тяжшою нїж (біль фізичний) тїла єсть тая внутрішна борба умираючої душі! Закушали того великі сьвяті і угодники Божі. Так коли сьв. Мартин лежав на смертній постели, приступив діявол до нього з тяжкою покусою, так що він встав і скрикнув: „Відступи облудо! через цїле житє стеріг ся я тебе і тепер не маєш нїчого до мене!" А що то буде дїяло ся грішникови, що слухав за житя діявола, а сам глядїв за спосібностию до гріха?

Скінчило ся житє, а тепер пійди подивити ся чоловіче на своє мертве тїло! Ледви віддаш душу Г. Богу, відскочують від тебе всї ті, що тобі оказували найбільшу любов. Задля незносимого смроду будуть як найскорше спішити ся зложити твоє тїло до гробу. Пять дощок і якась одежина — то буде все, що тобі з твого богацтва з тобою дають; — горстка глини і землї на твою домовину — то буде послїдне їхне поздоровленє. Всї тодї відійдуть, а ти лишиш ся сам в темнім гробі! Яка страшна, грізна та самота! І не богато так мине, сейчас зголосять ся підземні гробарі — черви і гниль і розточать твоє тїло на свій хосен. Щоб я тобі бажав чоловіче? Щобись міг бачити, що за кілька місяцїв буде з твого тїла, що задля нього ти стільки і таких гріхів заподїяв! —

Глянь, милий християнине, на кончину чоловіка тут на земли — на смерть! Колиб тут не було нїчого іншого, лиш розлука душі від тїла, розлука з тим сьвітом! Як то? Невже тоє не єсть для грішника сильною спонукою, щоби виречи ся гріха і покаяти ся?!

3) Але то не єсть так! На гробі все еще не кінчить ся, бо доперва тепер прийдуть правдиві наслїдки смерти. Смерть твоя обдере тебе не тілько зі всього на сьвітї, але смерть твоя рішить також твою будучність т. є. цїлу твою вічність!! — Стоїть написано: „Аще древо падетъ на югъ, и аще на сѣверъ, на мѣстѣ ицѣлое падетъ древо, тамо будетъ.." (Еккл. 11. 3) тоє милий брате, добре зрозумій, бо яким тебе побачить Г. Бог по смерти, з того і так буде судити. Цїла вічність — щаслива чи нещаслива — залежить від твоєї послїдної хвилї!! — Але на тім еще не конець! — Що гірше, що тоє рішенє має ся стати лиш раз, але більше нї! Каже сьв. Павел: лежитъ человѣкомъ єдино умрети (Євр. 9. 27.) З сего слї-

дує, що то, що смертію раз рішило ся, більше не можна поправити, ні змінити! Християне братя! то суть слова, що від них дрожить серце в тїлї! —

Але то при тім найгірше, що та велика, рішаюча на цїлу вічність хвиля смерти не есть, чоловіче, в твоїй силї, бо вона може скорше приспішити ся, коли ти навіть не надїєш ся. Кобись знав, що ти не є певний ні що дня, ні що години! — Чоловіче, скажи менї: якже ти можеш мати такі легкі і безжурні мисли?! — Скажи і виясни менї тое, як можеш, не кажу рік, місяць, але лише день або годину тревати в тяжкім гріху? Як можеш в тім станї во виду непевної смерти еще бавити ся, сьміяти ся і жартувати?!

Оден князь, хоч молодий, відсував ся від сьвіта і його розкоший і проводив час найрадше в тихім сальонї. Двірский сьміхунчик його старав ся всїми силами його розвеселити, але даремне. І спитав ся його раз, яка того причина і той обіцяв ся йому вияснити. Одного дня казав князь поставити поломану лавку, під ньою розкласти огонь, а над ньою завісити на тонкій нитцї острий меч. На тій лавцї посадив сьміхунчика, казав принести йому смачні страви, а при тім заграти весело музиці. „Якже тобі?“ — питає ся князь, чому не позволиш собі? Чомусь не веселий як передше? — „На Бога, пане, якже я можу бути веселий? Столець підомною горить, а надімною висить острий меч, тут і там певно заглядає смерть — що й віддих зі страху запирає ся в менї“. — „Чи бачиш? тому більше не дивуй ся, чому менї не до жартів і я лякаю ся так в долинї пекольного огню, а там на горі справедливости Божої, а притім такого дряхлого і так непевного житя!“ —

Сини людскі, яка то з вашої сторони легкодушність і заслїпленє в виду непевної над вами стоячої смерти і на дальше грішити і тревати в гріхах? —

Якже, грішнику, не спонукає тебе до покаяня вже тая одна думка: нинїшний день і тая година може бути послїдною!? — Невже не кличе до тебе кождий вмерлець, кождий похорон до душі: „Чи чуєш! нині менї а завтра тобі?“ Щож отже мало би тебе більше і лїпше спонукати, щобись відорвав серце від гріха і легкодушности сьвітової і каяв ся, як твій гріб? Адже не треба потопаючого переконувати і пригадувати, щоби хапав ся поданої дошки ратунку! —

Приятелї, тут знов стоїмо при метї, скажи,' що зробиш? Тисячі грішників і розпустних грішниць навернули ся на голос смерти, а ти важив би ся того голосу не слухати? —

О невже того не зробиш? Адже вже бачу сльозу в твоїм оцї. Скажи тое слово: нині, нині еще наверну ся і покаю ся!

Щож чую з твоїх уст? — Так, так покаю ся, але аж завтра — аж пізнїйше!“ Ой біда! Та вимівка, ко-

трою обманюють ся тисячі з вас, спонукує мене вказати вам, яка она лиха і небезпечна єсть.

II-а часть.

М. в. Хр. бр. Ви певно всї і на дрібку не помиляєте ся в тім, що Спаситель наш мав найщирійшу волю привести нас всїх до спасеня. І щож нам до тої цїли кладе так горячо на серцю? — Осторожність і чуйність в виду непевної смерти. Адже всї знаєте Його притчу о десяти дївах дожидаючих жениха. Які щасливі були мудрі дївиці, коли несподївано надійшов жених і застав їх приготованих з горіючими лямпами! А щож сказав прочим юродовим дївицям, коли пізнїйше зголосили ся на сватьбу? „Не знаю вас“. А до того додає Спаситель: „Бдите убо, яко невѣсте, въ кій часъ Господь вашъ прійдетъ. Сего ради вы будите готови: яко въ оньже часъ не мните, Сынъ человѣческій прійдетъ (Мат. 24, 42, 44).

1. Так сказав Христос Господь! А ти, чоловіче, хочеш і супроти тих рішучих слів перестороги відкладати своє покаяне аж на пізнїйше в тій гадцї, що мабуть не умреш скорше?

Як можеш того догадувати ся? Хто тобі предсказав? Чи маєш тоє чорне на білім, що не умреш того дня? — „Яко убо не разумѣ человѣкъ времени своєго (Еккл. 9. 12)“, каже Господь, а ти не знаєш! Але бодай знаєш тоє, що майже кождого смерт перегонить т. є. прийде скорше, нїж він того сподївав ся. Скажеш може: як воно не буде, заповість ся прецї якоюсь слабостию, а тодї навине ся досить спосібности, щоби з Г. Богом помирити ся! Так то віриш і покладаєш надїю, що й тобі удасть ся тоє? Може бути й так, але що меш робити, як прийде нечайно смерть? Чи не чуєш і не читаєш майже що дня, як люде зовсїм здорові гинуть наглою і несподїваною смертію, не слабуючи й одного дня. Скілько то погибло від грому, несподїваного паденя або удару. А лучало ся тоє і великим сьвятим: Сьв. Франц Салєзий не умер в дома, але в дорозї, поражений ударом; Сьв. Борис і Гліб несподївано і підступно і сьв. Франца Ксаверия найшли мертвого на пустім острові, де з ним не було нїякого чоловіка; побожного сьвященика Кардосу найшли мертвого при столику, коли писав проповідь на тему „Блаженнїи умирающїи въ Господѣ“, инший монах закінчив житє при жертвеннику приносячи жертву Сьв. Лїтургії і т. д. — В однім містї запросила одна панї сьвященика в суботу рано, щоби пополудни по вечірни вислухав єї сповіди. Сьвященик прийшов до сповідальницї в назначений час, але не застав каянниці. Став читати правило щоденне аж тут чує, що дзвонять по умершім. И питає ся, хто умер, і довідує ся, що то тая панї, котрої він дожидав в сповідальници. Бідна, місто

до сповіди — пійшла на суд Господень! А ти, милий брате-християнине, лякаєш ся таких начайних случайних случаїв, ти жалуєш тих бідаків, що так несподівано, нїчого не догадуючи ся, без приготовленя мусять іти на вічність; ти зітхнеш набожно: від наглої і несподіваної смерти — сохрани нас Господи! — але то вже все, злий дух шепче тобі на успокоєнє: „адже не мусить велике нещастє тебе стрінути".

— Не стане ся, не стане ся! Хтож дасть тобі на письмі, що як раз ти не є тою виїмкою? — А чи знаєш, що именно нерозкаяному грішникови найбільше бояти ся несподіваної смерти? Чи именно той гріх не є спонукою несподіваної смерти? Не вже сьв. письмо неостерігає: „Не нечествуй много, и не буди жестокъ, да не умреши не во время свое" (Еккл. 7. 18.), бо грішника посѣченіе прежде часа растлѣетъ". (Йов 15. 32).

Так каже сьв. Августин: „Несподівана смерть єсть справедливою карою для того, що міг оборонити ся, а не оборонив ся".

Дуже навчаючий приклад оповідає писатель Бартолї. Оден льорд англїйский, Стевард, за часів переслїдованя віри католицкої запер ся своєї віри, щоби не втратити великого майна; потїшав ся однак, що остане в серцю католиком, а „Бог" мовляв „що глядить у всї серця, не дасть менї умерти без сповіди". Для більшої осторожности держав при собі двох сьвящеників, одного в містї Льондонї, другого на своїм замку в селї. Так то, думав собі, я вже обезпечений на всякий случай, бо чи смерть захопить мене в містї, чи на селї, ту і там буду мав сповідника на поготовлю. Однак він таки умер без сповіди. Виїхав на село, але серед дороги обхопили його млости. Налякав ся кари Божої; задержав ся в своїй каритї і послав в обі сторони по сьвященика. І полетїли мов з вітром посланцї; незадовго надїхали оба сповідники, отвирають кариту — а тут сидить Стевард, але холодний, вже труп. Так мав ся на осторожности, а прецї нечайна смерть його ошукала! Чим же ти є супроти ньої? —

2. Але вимовляє ся хто другий, так довго я не буду ждати, але на старі лїта возьму ся до справдїшного покаяня — „адже і другі, поки були молоді уживали сьвіта, але тепер на старі лїта навернули ся!" І то правда, що деякі люде доживають старечого віку, але більше єсть таких, що умирають за молоду, в найлїпшім віцї.

Але хочбись навіть належав до тих щасливих і дочекав ся „старечих лїт" — думаєш, шо будеш свобіднїйший і похопнїйший до покаяня? Приятелю, не обманюй ся; досьвід навпаки учить, що до чого чоловік навикне за молоду, того нерадо позабуває ся в старости. А з довгої навички затвердїє серце в гріхах і оцїпенїє, а гріх у нїм так закорінить ся, що ледви коли удасть ся гріхови з серця добути ся. Чи не маємо на тоє прикладів? Невже навернув ся Соломон на старі лїта? Саул?

Єзавель? — Нї, приятелї, в старости чоловік лиш збирає то, що за молоду засїяв — а многі з них, що відкладали на „старечі лїта", коли прийшли старі лїта, доглядали лиш свого схорованого тїла, а о покаяню нї виду нї слуху!

3. А коли не в старих лїтах, то певно на смертній постели щиро і з жалем покаю ся, а Бог єсть милосерний і довготерпеливий. Він подасть менї тої ласки, що я не віддам Богу духа без сьв. Тайн! Тисячі людей обманює себе і тою гадкою старає ся присипляти свою совість! Погляньте тепер близше, яку певність і безпеченьство обіцює людям сеся гадка!

Так, приятелю, аж на смертну постіль відкладаєш помиренє з Г. Богом? — Допустїм, що не умреш наглою і несподіваною смертию і що будеш в загалї лежати якийсь час в слабости перед своїм сконом: ти гадаєш, брате, що тая послїдна слабість буде мабудь такою в приближеню, якою умирають в байках лебеді? Так без найменшого болю, як то вони кінчать житє лебединою пїснею? Бажав би я тобі того зі серця, але щож, скорше втратиш притомність, мисли твої помішають ся, дістанеш тяжких млостей, болю голови, ще й втратиш бесїду. Щож по тім? Будеш в такім нужденнім стані, серед болїв і гризоти і в тій тревозї смертельній, в котрій стогнав сам Ісус Христос на крестї:

„Боже, Боже мой! вскую мя єси оставилъ". Стільки сили духа, щобись порядно іспитав совість і скінчив щирою сповідею? — А то й здоровому чоловікови приходить ся тяжко. — Ах, тая сповідь умираючих — змилуй ся Боже! — як то часто буває нужденна і несовершенна! Яке то недостаточне і нещасне тоє цїле „покаянє з конечности" в виду наближаючої ся смерти!

Чи мало на посмертних оповістках, що той або другий умер в Господї, заосмотрений сьв. Тайнами, здав ся на волю Господню; дай Боже, щоби все тоє було правдою, але там в вічности переконаємо ся, що то була часто лож. Бо смерть, дорогі приятелї, після загально принятого правила лиш конець житя, а звичайно сповняє ся стара і правдива пословиця: „яке житє, така смерть". А коли лучить ся виїмок від того правила, т. є. що умре грішник щасливо в розкаяню, те все лиш чудо, велике чудо ласки Божої, що дістанеть ся ледви одному на 1000 тисячів, а на котре нїхто не сьміє правно числити і надїяти ся.

4. Так, м. бр. Хр., чим же єсть іменно все тоє відкладуване правдивого покаяня на пізнїйший час, на старі лїта, або на смертельну постіль? Той рахунок єсть на скрізь хибний, неправдивий і обманчивий, на котрім вже многі перед тобою перераховали ся і страшно ошукали ся. А тому, що житє таке коротке, а година смерти така непевна і рішаюча що до вічности, а правдиве покаянє адже і для здорового чоловіка досить тяжке: якже брате хочеш єще довго його відкладати? — Адже знаєш, що то значить відкладати покаянє і поправу жи-

тя? — То значить з душею своєю пускати ся в зухвалу і небезпечну гру; то значить віддавати тоє, що маєш найдорожшого, своє спасенє, на ласку й не ласку чистого случаю, — видавати на очевидне і неминуче небезпеченьство. Відчувати і знати, що не є в добрій злагоді з Г. Богом і в тім стані жити дальше, то значить не бояти ся гніву Божого і ним погорджувати! Сьвідомо і нарочно жити в стані гріховнім і відкладати покаянє, то значить спокушовати Г. Бога і визивати, щоби чекав так довго, аж тобі сподобає ся каятись! О то вже нечувана сьмілість, то зухвале упованє в доброту Божу, то легкодушність, то страшне засліпленє! —

Слухайте християне, нині пукає смерть до сердець ваших і її голос дзвенить „Покайте ся!“ Так вона кличе. Коли не покаєте ся тепер, то не зробите того і в будучности! До когож з вас, приятелї, не відносить ся той голос смерти? —

Чоловік, що довгі літа прожив в клекотї сьвітовім, прийшов раз до свого сьвященика і закликав в сокрушеню серця: „Отче, хотївбим нині висповідати ся з цїлого житя!“ Сьвященик здивував ся незвичайному гостеви і еще більше небувалому жаданю, питає ся, що його до того спонукало. Чи вибирає ся може в далеку дорогу, або чи не чує ся він троха хорим, чи може яке инше небезпеченьство? А чоловік сей дав одвіт: „Тому, що хочу каяти ся і зачинати нове житє. Ой, отче духовний, чи я не мушу також умерти? А якже міг би я колись умирати не направивши завчасу, що дасть ся направити?!“ —

Християнине, брате, розваж то нині добре і скажи собі: невже не мушу і я умирати?

И так єсть. На цїлій земли умирає що дня 100.000 людей; а одного дня і ти напевно будеш між ними.

А се мабуть буде незадовго! Щож, приятелю, колиб тобі прийшло ся нині умирати — скажи, чи приладив ся, чи готов їти? А може треба йти в тій хвили? Чи ні? — Чи знаєш, що тобі бракує? — Нуже, коли приготовиш ся? — А мабудь скажеш менї: „Адже я маю найщирійшу волю поправити ся і навернути ся до Г. Бога — але мабуть маю еще доволї часу, може завтра, може пізнїйше, або колись инше!“ — О на Бога, чоловіче, не говори так! Лиш нинїшний день єсть твій, а може і завтрішний — хто то знає?

Сьв. Григорій оповідає о однім чоловіцї, що по довгім грішнім житю попав нагло в тяжку слабість. В тревозї і страху смертельнім кликав до Г. Бога: „Всемогучий Боже, позволь менї прожити до завтра, лиш до рана! Пане небес, що в Твоїх руках мілїони літ — умилосерди ся, даруй менї бодай кілька годин житя! Боже, лиш стільки даруй менї часу, щобим міг приготовити ся на дорогу до вічности. Лиш до рана!...“ Але даремне просив, бо стільки часу житя змарнував і не дістав анї години більше та еще тої ночи умер! Не инакше каже Йов „Аще и єдинъ день житіє єго на земли: изочтены же мѣсяцы

єго отъ тебе, на время положилъ єси, и не приступить". (иов 14. 5).

Ах приятелї, адже і многі, многі з вас стоять нинї на межі свого житя!

Тому то не я, грішний чоловік, але сам Г. Бог нинї в глубинї душі вашої кличе і взиває многих з вас до покаяня, а може кличе нинї в останне: „днесь аще гласъ єго услишите: не ожесточите сердецъ вашихъ!"

Тож нинї, моя душа дорога, тепер єще зроби тоє, що маєш зробити на смертній постели, а тодї не будеш міг зробити. Не оглядай ся на нїкого довкола себе, най собі робить, що хоче, твій розум, твоя совість, твоя невідклична смерть каже тобі каяти ся; тому не відкладай і приладь ся, щоби Г. Бог застав тебе бдящого — дожидаючого!

Проси що дня Матїр Божу і сьв. Йосифа, заступника нашого, в хвили конаня о щасливу годину смерти, а нинї, коли клякнеш до вечірної молитви, згадай і розваж, що ложе твоє буде для тебе незадовго ложем смертним і молись серцем сокрушенним:

Дякую Тобі, Боже, щось позволив менї досить часу і не забрав мене наглою смертію, як то стало ся иншим. Боязнею і страхом переймає гадка о смерти. Тому не хочу вже довше зволїкати з поправою (аж на конець). А коли прийде моя послїдна година і погасати стане мій зір, а язик мій занїміє, коли стануть деревіти члени мого тїла, а послїдна слеза сплине з моїх очей а студені краплї будуть зрошувати моє чоло: тодї Господи Боже помилуй мене! В Твої руки віддаю нинї душу мою — житє моє — і мою смерть! Амінь. —

